दयानंद शिक्षण संस्था, लातूर

"आ नो भद्राः क्रतवो यन्तु विश्वतः"

दयानंद शिक्षण संस्था लातूर, संचलित

दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर

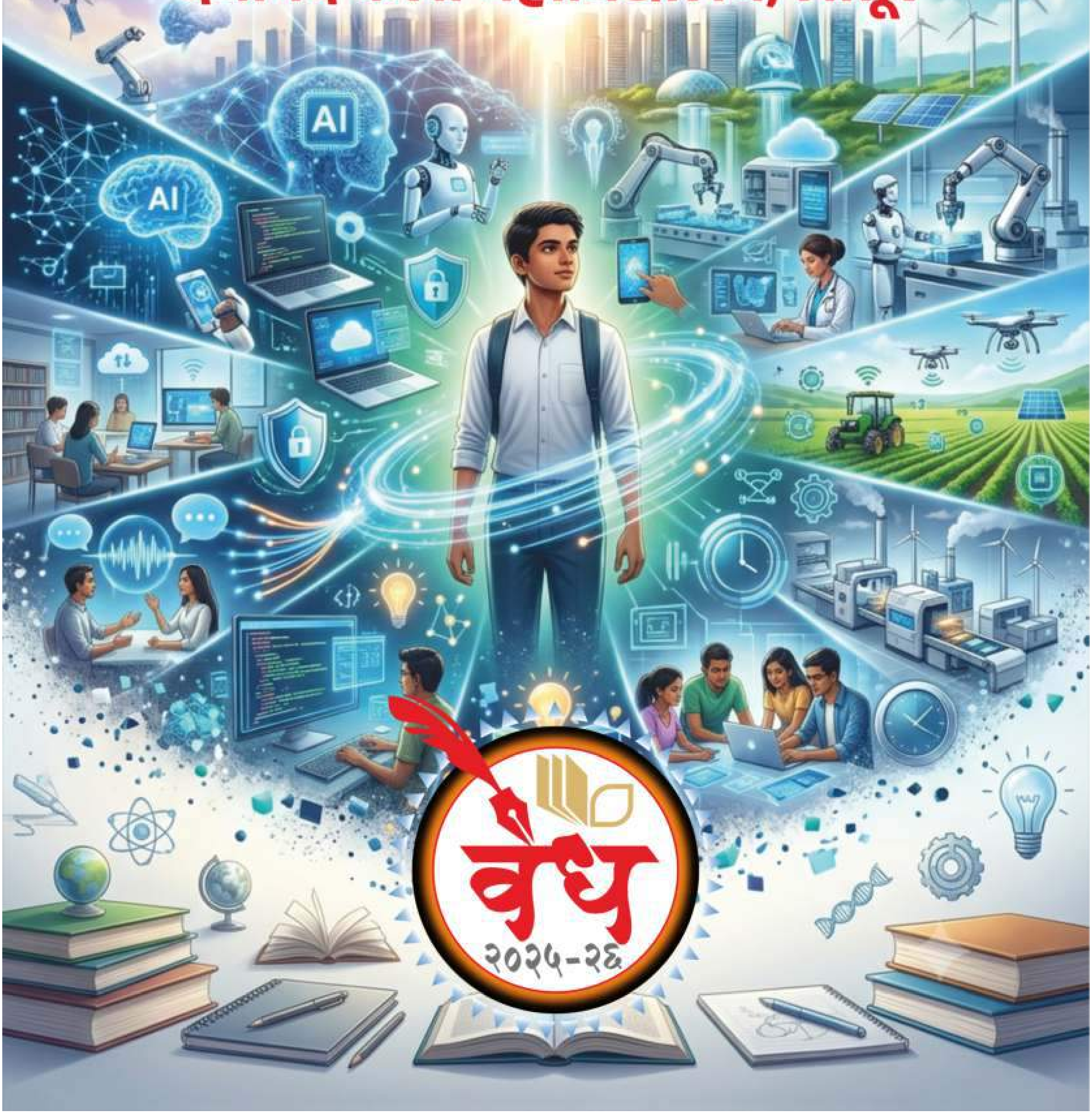

वेध

२०२५-२६

दयानंद शिक्षण संस्था, लातूर संचलित

दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर

वेध

२०२५-२६

वेध
२०२५-२६

: प्रकाशक :
प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड

: मुख्य संपादक :
प्रा.डॉ. बालाजी घुटे

: सहसंपादक :
प्रा.अंगद भुरे
डॉ. वनिता आग्रे
प्रा. सुमित स्वामी
प्रा. चैतन्य शिंदे
प्रा. दशरथ ननवरे
डॉ. दुर्गा शर्मा
प्रा. सुवर्णा लवंद
प्रा. उत्तम दुधभाते

: विद्यार्थी संपादक मंडळ :
श्री. ओमकार सुरवसे (मराठी विभाग)
कु. मयुरी पाटील (हिंदी विभाग)
कु. सोफिया शेख (इंग्रजी विभाग)
श्री. वसंत कुलकण (सामाजिकशास्त्रे विभाग)

: मांडणी व सजावट :
श्री मल्टि सर्व्हिसेस, लातूर

: मुद्रक :
आर्टी ऑफसेट, लातूर

या अंकात प्रकाशित झालेल्या विचारांशी, मतांशी प्रकाशक, महाविद्यालय, संपादक मंडळ व मुद्रक सहमत असतीलच असे नाही.

दयानंद शिक्षण संस्था, लातूर

: नियामक मंडळ :

१.	श्री. लक्ष्मीरमणजी बंकटलालजी लाहोटी	अध्यक्ष
२.	श्री. ललीतभाई कस्तुरचंदजी शाह	उपाध्यक्ष
३.	श्री. रमेशकुमार रामगोपालजी राठी	उपाध्यक्ष
४.	श्री. रमेश गोविंदलालजी बियाणी	सचिव
५.	श्री. विशाल लक्ष्मीरमणजी लाहोटी	संयुक्त सचिव
६.	श्री. ॲड. श्रीकांत तमनाप्पा उटगे	सहाय्यक सचिव
७.	श्री. अजिंक्य अरविंदराव सोनवणे	सहाय्यक सचिव
८.	श्री. संजय तेजमलजी बोरा	कोषाध्यक्ष
९.	श्री. डॉ. चेतन रामगोपालजी सारडा	सदस्य
१०.	श्री. ॲड. आशिष चंद्रशेखरजी बाजपाई	सदस्य
११.	श्री. मकरंद भालचंद्रजी सावे	सदस्य
१२.	श्री. रविंद्र ईश्वरप्रसादजी राठी	सदस्य
१३.	श्री. बालकिशन परसरामजी बांगड	सदस्य
१४.	श्री. दिनेश मुरलीधरजी इन्नानी	सदस्य
१५.	श्री. प्रणव प्रदीपजी शहा	सदस्य
१६.	श्री. डॉ. मेहुल ईश्वरजी राठोड	सदस्य
१७.	श्री. हरिकिशन रंगलालजी मालू	सदस्य
१८.	श्री. ज्ञानोबा निवृत्तीजी शेळके	सदस्य
१९.	श्री. सुदर्शन गोविंदलालजी भांगडीया	सदस्य
२०.	श्री. रामराव शंकरराव पाटील	सदस्य
२१.	श्री. सिद्धेश्वर मन्मथप्पा कोरे	सदस्य
२२.	श्री. उमाकांत नागनाथप्पा केराळे	सदस्य
२३.	श्री. विशाल रमेशचंद्रजी अग्रवाल	सदस्य
२४.	ॲड. माधव तुकारामजी इंगळे	सदस्य
२५.	श्री. सागर गोपाळ मंत्री	सदस्य
२६.	श्री. अशोक विजयकुमारजी पाटील	सदस्य
२७.	श्री. दत्तात्रय मन्मथअप्पा लोखंडे	स्विकृत सदस्य
२८.	श्री. नरेशकुमार सोमनाथ पंड्या	स्विकृत सदस्य
२९.	प्राचार्य डॉ. जे. एस. दरगड	पदसिद्ध सदस्य

: विश्वस्त मंडळ :

१.	श्री. डॉ. सुरेश हरिरामजी भट्टड	विश्वस्त सदस्य
२.	श्री. सतीषचंद्र चंद्रकांतभाई चापसी	विश्वस्त सदस्य
३.	श्री. शांतीलाल बिरदीचंदजी कुचेरिया	विश्वस्त सदस्य
४.	श्री. शशिकांत बाळकृष्णजी कोटलवार	विश्वस्त सदस्य
५.	श्री. नयनकुमार द्वारकादासजी नावंदर	विश्वस्त सदस्य

: महाविद्यालय विकास समिती :

१. मा. श्री. लक्ष्मीरमणजी लाहोटी ....अध्यक्ष
२. मा. श्री. रमेशजी बियाणी ....संस्था पदसिद्ध सचिव
३. मा. श्री. ललीतभाई शाह ....सदस्य
४. मा. श्री. रामराव पाटील ....सदस्य
५. मा. श्री. सिद्धेश्वर कोरे ....सदस्य
६. मा. श्री. विशाल अग्रवाल ....सदस्य
७. मा. श्री. नयनकुमार नावंदर ....सदस्य
८. मा. श्री. चैतन्य भार्गव..सदस्य
९. मा. श्री. रविंद्र व्होरा..सदस्य
१०. प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड....................................पदसिद्ध सचिव
११. प्रा. डॉ. अंजली जोशी ....शिक्षक प्रतिनिधी
१२. प्रा.डॉ. संतोष पाटील...आयक्यूएसी संचालक
१३. प्रा.डॉ. सुनीता सांगोले..विभागप्रमुख प्रतिनिधी
१४. प्रा.डॉ.मच्छिंद्र खंडागळे ....शिक्षक प्रतिनिधी
१५. प्रा.डॉ. प्रदीप सूर्यवंशी ....शिक्षक प्रतिनिधी
१६. प्रा. डॉ. सुभाष कदम...शिक्षक प्रतिनिधी
१७. डॉ. दुर्गा शर्मा ....शिक्षक प्रतिनिधी
१८. प्रा. सुवर्णा लवंद ....शिक्षक प्रतिनिधी
१९. श्री. संजय व्यास ....प्रशासकीय कर्मचारी प्रतिनिधी
२०. ....विद्यार्थी प्रतिनिधी

: शालेय समिती :

१. श्री. ललीतभाई शाह...अध्यक्ष
२. श्री. रमेश बियाणी ....संस्था पदसिद्ध सचिव
३. श्री. रामराव पाटील...सदस्य
४. श्री. उमाकांत केराळे...सदस्य
५. श्री. दत्तात्रय लोखंडे ....सदस्य
६. श्री. नरेशकुमार पंड्या ....सदस्य
७. श्री. लक्ष्मीरमणजी लाहोटी..संस्था अध्यक्ष कायम निमंत्रित
८. डॉ. शिवाजी गायकवाड ....प्राचार्य
९. डॉ. दिलीप नागरगोजे...उपप्राचार्य
१०. प्रा. डॉ. प्रशांत दीक्षित...पर्यवेक्षक
११. प्रा. डॉ. गोपाल बाहेती...शिक्षक प्रतिनिधी

अनुक्रमणिका

मराठी विभाग ९
१. भारतीय अर्थव्यवस्था नव कौशल्यातून शेती, माती व नाती .... श्रुती बोनवळे १०
२. शेती-माती व नाती .... श्रद्धा चौधरी १२
३. बदलते मानवी जीवन .... साक्षी साबळे १३
४. मैत्री तंत्रज्ञानाशी .... श्रद्धा कदम १४
५. नव्या युगाचे नवे विचार .... निकिता कांबळे १५
६. बदलत्या काळाचे पाऊल .... राजनंदिनी कोल्हे १५
७. योग कर्मसू कौशल्यम् .... देवांश पाचंगे १६
८. माणसातील हरवत चाललेली माणुसकी .... पायल जावळे १७
९. नाती आणि बदलते जीवन .... अनुराधा जंगबाड १९
१०. तंत्रज्ञान आणि साहित्य .... वैभवी इंगळे २०
११. सामाजिक माध्यमे आणि रोजगाराच्या संधी .... दिव्या पवार २२
१२. Gen-Z व डिजिटल कौशल्य .... श्रद्धा सरवसे २४
१३. कौशल्य - यशाचा खरा मार्ग .... मयुरी भंडगे २६
१४. सोशल मिडीया : उत्पन्नाच्या संधी .... राजश्री कर्णे २८
१५. बदलते मानवी जीवन व नवकौशल्य .... निकिता कांबळे ३०
१६. नवकौशल्य आणि बदलते जीवन .... रेणुका जोशी ३१
१७. कौशल्यातून शेती - माती आणि नाती .... निकिता कांबळे ३२
१८. तंत्रज्ञान कौशल्य आणि साहित्य .... ज्योत्सना रणदिवे ३३
१९. कौशल्य .... तेजस्विनी कांबळे ३४
२०. सोशल मीडिया : उत्पन्नाच्या संधी .... ऋतुजा पवार ३६
२१. बदलते मानवी जीवन व नवकौशल्य .... नेहा राऊत ३८
२२. शिक्षण व्यवस्थेत बदलाची गरज .... आकाश बनसोडे ४०
२३. अभ्यासक्रमातील बदलत व उद्याची कौशल्ये .... रवी वाघमारे ४१

हिन्दी विभाग ४४
१. डिजिटल कौशल और साहित्य .... देवांश पांचगे ४५
२. नवकौशल के अंतर्गत खेती, मिट्टी व रिश्ते .... वसंत कुलकर्णी ४६
३. नवकौशल : खेती-मिट्टी-रिश्ते .... तेजस पटोले ४६
४. सोशल मीडिया और रोजगार के अवसर .... अनिकेत बिरादार ४७
५. Gen-Z और डिजिटल कौशल .... वैभवी गायकवाड ४९
६. सोशल मीडिया और रोजगार के अवसर .... निशान शेख ५२
७. नव कौशल और हम .... मयूरी पाटील ५३
८. नए कौशल और सरकारी योजनाएं .... ज्ञानेश्वरी भिसे ५७
९. सोशल मीडिया : उत्पादन अवसर .... प्रतीक्षा वंगे ६१

दयानंद शिक्षण संस्था, लातूर

संचालक मंडळ

श्री लक्ष्मीरमणजी लाहोटी
अध्यक्ष

श्री ललितभाई शाह
उपाध्यक्ष

श्री रमेशकुमारजी राठी
उपाध्यक्ष

श्री रमेशजी बियाणी
सचिव

श्री विशालजी लाहोटी
संयुक्त सचिव

ॲड. श्रीकांतजी उटगे
सहाय्यक सचिव

श्री अजिंक्यजी सोनवणे
सहाय्यक सचिव

श्री संजयजी बोरा
कोषाध्यक्ष

भावपूर्ण श्रध्दांजली

स्व. अरविंदराव माणिकराव सोनवणे

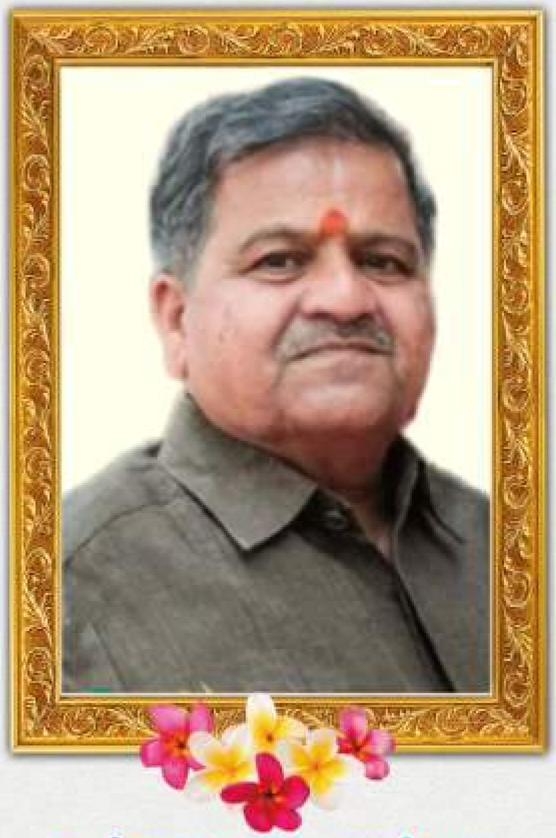

स्व. दीनानाथ नारायणदासजी भुतडा

वेध २०२५-२६

दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर

प्रशासकीय मंडळ

आमचे प्रेरणास्थान

प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड

डॉ. अंजली जोशी-टेंभुर्णीकर
उपप्राचार्य
(वरिष्ठ महाविद्यालय)

डॉ. दिलीप नागरगोजे
उपप्राचार्य
(कनिष्ठ महाविद्यालय)

डॉ. प्रशांत दीक्षित
पर्यवेक्षक
(कनिष्ठ महाविद्यालय)

संपादक मंडळ

प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड
प्रकाशक

प्रा. डॉ. बालाजी घुटे
मुख्य संपादक

प्रा. अंगद भुरे
सहसंपादक

डॉ. वनिता आग्रे
सहसंपादक

प्रा. सुमित स्वामी
सहसंपादक

प्रा. चैतन्य शिंदे
सहसंपादक

प्रा. दशरथ ननावरे
सहसंपादक

डॉ. दुर्गा शर्मा
सहसंपादक

प्रा. सुवर्णा लवंद
सहसंपादक

प्रा. उत्तम दुधभाते
सहसंपादक

विद्यार्थी संपादक मंडळ

श्री. ओमकार सुरवसे
मराठी विभाग

कु. मयुरी पाटील
हिंदी विभाग

कु. सोफिया शेख
इंग्रजी विभाग

श्री. वसंत कुलकर्णी
सामाजिक शास्त्रे विभाग

गुणवंत प्राध्यापक

डॉ. अंजली जोशी
भारतरत्न डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल
कलाम वाचन मित्र पुरस्कार

डॉ. सुनिता सांगोले
मराठी भाषा विद्यापीठ, रिद्धपूर(अमरावती)
येथे प्रथम अधिष्ठाता म्हणून नियुक्ती.

डॉ. अंकुशकुमार चव्हाण
संशोधन केंद्राच्या
संचालकपदी निवड

डॉ. संतोष पाटील
IQAC संचालक पदावर
निवड

डॉ. नितीन डोके
इंग्रजी विषयात
संशोधन मार्गदर्शक मान्यता

लेफ्ट. डॉ. शिवकुमार राऊतराव
डी.जी.एन.एन.सी. कडून
लेफ्टनंट रँक

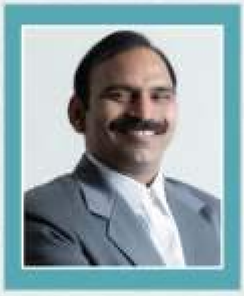

डॉ. संदीप जगदाळे
राष्ट्रीय शिक्षक पुरस्कार

डॉ. गोपाल बाहेती
महाराष्ट्र राज्य हिंदी कनिष्ठ अध्यापक
मंडलचे राज्य उपाध्यक्षपदी निवड

श्री. मनोज बाजपाई
उत्कृष्ट प्रशासकीय कर्मचारी
पुरस्कार २०२५-२६

गुणवंत विद्यार्थी

कुलकर्णी अदिती
बी.ए. विद्यापीठात सर्वद्वितीय

खानापुरे मेघराज
बी.ए. प्रशासकिय सेवा विद्यापीठात सर्वप्रथम

जाधव अक्षता
बी.ए. प्रशासकिय सेवा विद्यापीठात सर्वद्वितीय

कंधारकर श्रेया
बी.ए. प्रशासकिय सेवा विद्यापीठात सर्वतृतीय

टेकाळे पराग
बी.ए. ॲनिमेशन विद्यापीठात सर्वप्रथम

किर्वे प्रणव
बी.ए. ॲनिमेशन विद्यापीठात सर्वद्वितीय

सरवदे साधना
बी.ए. फॅशन विद्यापीठात सर्वप्रथम

आदमाने भाग्यश्री
बी.ए. फॅशन विद्यापीठात सर्वतृतीय

आडे प्रविण
बी.ए. व्होक. ॲनिमेशन विद्यापीठात सर्वप्रथम

खडबडे गणेशकुमार
बी.ए. व्होक. ॲनिमेशन विद्यापीठात सर्वद्वितीय

बोले पुजा अंकुश
बी.ए. व्होक. फॅशन विद्यापीठात सर्वप्रथम

पठाण अक्सा
बी.ए. व्होक. फॅशन विद्यापीठात सिर्वद्वतीय

लोहिया गायत्री
बी.ए. व्होक. फॅशन विद्यापीठात सर्वतृतीय

पांचाळ व्यंकट
एम.ए. मराठी विद्यापीठात सर्वप्रथम

मेकले जयपाल
एम.ए. मराठी विद्यापीठात सर्वद्वितीय

राऊतराव प्रतिक्षा
एम.ए. मराठी विद्यापीठात सर्वतृतीय

गाजरे कल्पना
एम.ए. हिंदी विद्यापीठत सर्वप्रथम

गायकवाड भगवती
एम.ए. हिंदी विद्यापीठात सर्वद्वितीय

कुमठेकर आम्रपाली
एम.ए. हिंदी विद्यापीठात सर्वतृतीय

जाधव पोर्णिमा
एम.ए. विद्यापीठात सर्वद्वितीय

जोशी आकाश
एम.ए. संगीत विद्यापीठात सर्वप्रथम

यादव दिपीका
एम.ए. लोकप्रशासन विद्यापीठात सर्वप्रथम

आदमाने पुनम
एम.ए. लोकप्रशासन विद्यापीठात सर्वद्वितीय

कांबळे राहुल
एम.ए. लोकप्रशासन विद्यापीठात सर्वतृत्तीय

रेवडकर गार्गी
एम.ए. ॲनिमेशन विद्यापीठ प्रथम

साळुंके नचिकेत
एम.ए. ॲनिमेशन विद्यापीठात द्वितीय

जोगदंड संगमित्रा
एम.ए. ॲनिमेशन विद्यापीठात तृत्तीय

जोशी गौरी
एम.ए. विद्यापीठात प्रथम

दिनांक २५ फेब्रुवारी 2026 'फ्युजन फॅशन शो' या कार्यक्रमाच्या निमित्ताने संस्थेचे अध्यक्ष आदरणीय लक्ष्मीरमणजी लाहोटी तसेच आदरणीय सचिव रमेशजी बियाणी यांनी कार्यक्रमादरम्यान सदिच्छा भेट देऊन शुभेच्छा दिल्या.

फॅशन डिझाईन विभागातर्फे मिस फ्रेशर कु. वैदेही मुंदडा व मिस्टर फ्रेशर श्री. करण थोरे यांची निवड करून शैक्षणिक वर्षाची सुरुवात करण्यात आली. यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, उपप्राचार्य डॉ. अंजली जोशी यांच्या समवेत विभागातील सर्व स्टाफ.

दिनांक 9/9/2025 रोजी पूनम डिझायनर स्टुडिओ, लातूर यांच्यामार्फत विभागांमध्ये कॅम्पस मुलाखत आयोजित करण्यात आली होती. मुलाखतीसाठी बीए फॅशन डिझाईन तृतीय वर्ष तसेच एमए फॅशन डिझाईन द्वितीय वर्षातील विद्यार्थिनी यांनी मुलाखत दिली.

दिनांक 13/8/25 रोजी योगा वर्कशॉप शिल्पा कदम योग ट्रेनर यांच्याद्वारे फॅशन डिझाईन विभागातील विद्यार्थ्यांसाठी ठेवण्यात आले होते यामध्ये दैनंदिन जीवनामध्ये योगाचे महत्त्व तसेच सोप्या पद्धतीने योगासने कशी करावी याचे प्रात्यक्षिक योग ट्रेनर द्वारे विद्यार्थ्यांना देण्यात आले.

राजर्षी शाहू महाविद्यालयात आयोजित जिल्हास्तरीय ' रक्तदान श्रेष्ठदान ' या विषयावर पोस्टर प्रजेंटेशन स्पर्धेत बीए फॅशन डिझाईन तृतीय वर्षातील विद्यार्थिनी आदिती बंडे हिचा प्रथम क्रमांक आला याबद्दल महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड अदितीचा सत्कार करताना.

हरहायनेस डिझायनर स्टुडिओ यांच्यामार्फत फॅशन डिझाईन विभागातील तृतीय वर्षातील विद्यार्थ्यांसाठी कॅम्पस इंटरव्यू आयोजित करण्यात आला होता. स्टुडिओचे संचालक आदित्य लाटकर व सायली पवार, मुलाखत देताना तृतीय वर्षाची विद्यार्थिनी.

फॅशन डिझाईन विभागातर्फे आयोजित 'फ्युजन २०२६' राज्यस्तरीय फॅशन शोच्या उद्घाटनप्रसंगी प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, सौ. संगीता लाहोटी, डॉ. पद्मजा बियाणी, परीक्षक वसुधा माने, श्रध्दा सोनटक्के, बंगलोर.

दिनांक 20/09/25 रोजी फॅशन डिझाईन विभागाची सहल बीड येथील कपिलधारा तसेच आंबेजोगाई या ठिकाणी आयोजित करण्यात आली. यावेळी सहलीत सहभागी विद्यार्थिनी व विभागातील सर्व प्राध्यापिका.

राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाचे निवासी वार्षिक शिबिर मौजे तळेगाव, ता. शिरुरअंनतपाळ येथे जलसंधारणाचे काम करताना विद्यार्थी.

राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाचे निवासी वार्षिक शिबिरामध्ये मौजे तळेगाव ता.शिरूर अनंतपाळ येथील स्मशानभूमीची स्वच्छता करताना विद्यार्थी.

राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाचे निवासी वार्षिक शिबिर मौजे तळेगाव, तालुका शिरूर अनंतपाळ येथे शिबिरादरम्यान योगासने करताना स्वयंसेवक.

राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाचे निवासी वार्षिक शिबिर मौजे तळेगाव, तालुका शिरूर अनंतपाळ येथे प्रभात फेरी दरम्यान स्वच्छतेचा संदेश देऊन डस्टबिनचे वाटप करताना स्वयंसेवक.

1 डिसेंबर जागतिक एड्स दिन निमित्त राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने प्रबोधन पर नाटिका सादर करण्यात आली याप्रसंगी विद्यार्थी व प्राध्यापक.

कारगिल विजय दिनानिमित्त रक्तदान शिबिराचे उद्घाटन करत असताना प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, उपप्राचार्य डॉ. अंजली जोशी, उपप्राचार्य डॉ. दिलीप नागरगोजे, पर्यवेक्षक प्रशांत दीक्षित, एनएसएस विभाग प्रमुख डॉ. सुभाष कदम, एनसीसी विभागप्रमुख डॉ. शिवकुमार राऊतराव.

कारगिल विजय दिनानिमित्त आयोजित रक्तदान शिबिरात प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड एनसीसी कॅडेट्स सोबत रक्तदान करताना.

दयानंद कला महाविद्यालय एनसीसी विभाग आणि रोटरी सॅटॅलाइट क्लब ऑफ लातूर अस्पिरेशन यांच्या संयुक्त विद्यमाने CPR प्रशिक्षण व प्रात्यक्षिक कार्यशाळेच्या उद्घाटन प्रसंगी प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, उपप्राचार्य डॉ. अंजली जोशी, उपप्राचार्य डॉ. दिलीप नागरगोजे, प्रसिद्ध भूलतज्ञ डॉ. आरती झंवर, डॉ. विनोद लड्डा, एनसीसी विभागप्रमुख डॉ. शिवकुमार राऊतराव, प्रा महेश जंगापल्ले व इतर.

एनसीसी SW कॅडेट्स CPR चे प्रशिक्षणघेऊन प्रात्यक्षिक करताना.

देशभरात राबविण्यात येणाऱ्या "एक दिन – एक घंटा – एक साथ स्वच्छता" या संकल्पनेला प्रतिसाद देत दयानंद कला महाविद्यालयातील एनसीसी कॅडेट्सनी केली परिसर स्वच्छता.

देशभरात राबविण्यात येणाऱ्या "एक दिन – एक घंटा – एक साथ स्वच्छता" या संकल्पनेला प्रतिसाद देत प्राचार्य डॉ शिवाजी गायकवाड, उपप्राचार्य डॉ अंजली जोशी, एन सी सी विभाग प्रमुख डॉ शिवकुमार राऊतराव आणि एनसीसी कॅडेट्स परिसर स्वच्छ करताना.

'अ' विभागीय व आंतरविभागीय स्पर्धेत वेटलिफ्टिंग, पॉवर लिफ्टिंग व बेस्ट फिजिक विद्यापीठात स्पर्धेत प्रथम व जनरल चॅम्पियनशिप, संस्थेचे मा. सचिव रमेशजी बियाणी, प्रा. डॉ. नितेश स्वामी व सर्व खेळाडू.

आंतर विभागीय क्रॉस कंट्री स्पर्धेत विद्यापीठात प्रथम सर्व खेळाडू संस्थेचे मा. सचिव रमेशजी बियाणी, प्रा. डॉ. नितेश स्वामी व कर्णधार वैभवी सूर्यवंशी.

Central Zone Cross country 10 km. Running Tournament Held at Maharashtra Udaygiri College, Udggir team Winner Captain Vaibhavi Suryavanshi with Principal Dr. S. P. Gaikwad, Vice-Principal Dr. Anjali Joshi, HoD Dr. Nitesh Swami.

'अ' विभाग व आंतरविभागीय व्हॉलीबॉल स्पर्धेत विजेता मुलींचा संघ प्रा. डॉ. नितेश स्वामी, कर्णधार अक्षता आडे व सर्व खेळाडू.

'अ' विभाग हॉलीबॉल उपविजेता मुलांचा संघ प्रा. डॉ. नितेश स्वामी, कर्णधार रुद्र मंठाळे व खेळाडू.

मराठी वाङ्मय मंडळाच्या उद्घाटन प्रसंगी उपस्थित
प्रमुख पाहुणे प्रा . संदिपान मोरे यांचा सत्कार करताना
मराठी विभाग प्रमुख प्रा. डॉ. सुनीता सांगोले, प्रा. डॉ. सुभाष कदम,
प्रा. राजकुमार मोरे, प्रा. विद्या गिराम.

मराठी वाङ्मय मंडळांतर्गत 'राजन गवस यांचे वाङ्मयीन कार्य' या विषयावर
विस्तारित व्याख्यान देताना प्रमुख अतिथी प्रा. डॉ. संभाजी पाटील,
व्यासपीठावर मराठी विभाग प्रमुख प्रा. डॉ. सुनिता सांगोले, प्रा. डॉ. सुभाष कदम,
प्रा. राजकुमार मोरे, प्रा. अंगद भुरे, प्रा. स्नेहा वाघमारे, प्रा. विद्या गिराम .

मराठी वाङ्मय मंडळ अंतर्गत 27 फेब्रुवारी हा कवी कुसुमाग्रज यांचा
जन्मदिवस 'मराठी भाषा गौरव दिन' म्हणून साजरा करण्यात येतो. याप्रसंगी
प्रमुख अतिथी सौ. समिधा कोलगणे, प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, मराठी
विभाग प्रमुख प्रा. डॉ. सुनीता सांगोले, प्रा. डॉ. सुभाष कदम, प्रा. राजकुमार मोरे,
प्रा. अपर्णा पसारकर यांची उपस्थिती होती.

एम. ए. द्वितीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांना निरोप देताना उपस्थित महाविद्यालयाचे
प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, मराठी विभाग प्रमुख प्रा. डॉ. सुनीता सांगोले,
प्रा. डॉ. अंकुशकुमार चव्हाण, प्रा. डॉ. सुभाष कदम, प्रा. राजकुमार मोरे,
प्रा. अंगद भुरे, प्रा. स्नेहा वाघमारे, प्रा. विद्या गिराम.

मराठी विभागाच्या वतीने आयोजित केलेल्या सहलीला उपस्थित
मराठी विभाग प्रमुख प्रा. डॉ. सुनीता सांगोले, इंग्रजी विभागप्रमुख प्रा. मेघा पंडित,
प्रा. डॉ. अंकूशकुमार चव्हाण, प्रा. डॉ. सुभाष कदम, प्रा. राजकुमार मोरे,
प्रा. अंगद भुरे, प्रा. विद्या गिराम व विद्यार्थी.

शैक्षणिक वर्ष 2025 26 वार्षिक स्नेहसंमेलन 'कलातीर्थ 2026'च्या उद्घाटन
प्रसंगी बोलताना सुप्रसिद्ध कवयित्री मा. श्रीमती गुंजन पाटील.
व्यासपीठावर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड,
उपप्राचार्य डॉ. अंजली जोशी, पर्यवेक्षक डॉ. प्रशांत दीक्षित,
डॉ. संतोष पाटील, विद्यार्थी परिषदेचे प्रमुख डॉ. रमेश पारवे.

वार्षिक स्नेहसंमेलन 2025-26 'कलातीर्थ'च्या समारोप प्रसंगी प्रमुख पाहुणे माजी विद्यार्थी तथा सुप्रसिद्ध लोक कलावंत श्री. राजन सरवदे तसेच माजी विद्यार्थिनी व सुप्रसिद्ध दूरदर्शन कलावंत व नृत्यांगना माधुरी आव्हाड. व्यासपीठावर प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, उपप्राचार्य डॉ. अंजली जोशी, डॉ. प्रशांत दीक्षित, विद्यार्थी परिषदेचे प्रमुख डॉ. रमेश पारवे, डॉ.संतोष पाटील.

शैक्षणिक वर्ष 2025-26 मधील बीए तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांना निरोप समारंभाच्या कार्यक्रमांमध्ये बोलताना बीए तृतीय वर्षाचा विद्यार्थी. व्यासपीठावर डावीकडून प्राध्यापक राजकुमार मोरे, विद्यार्थी परिषदेचे प्रमुख डॉ. रमेश पारवे, डॉ.संतोष पाटील, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, उपप्राचार्य डॉ.अंजली जोशी, डॉ. सांगोले मॅडम, डॉ. खंडागळे सर.

भाषा संचालनालय महाराष्ट्र राज्य, मुंबई व मराठी विभागाच्या वतीने आयोजित मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा निमित्त 'बोलींचा जागर' राज्यस्तरीय कार्यशाळेच्या निमित्ताने ग्रंथ दिंडीचे आयोजन करण्यात आले होते. याप्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य शिवाजी गायकवाड, मराठी विभागप्रमुख प्रा.डॉ. सुनिता सांगोले, महाराष्ट्र शासनाचे प्रतिनिधी श्री. भारत जाधव, श्री. राहुल सूर्यवंशी, बोलीतज्ज्ञ प्रा डॉ हंसराज भोसले व इतर.

'हैदराबाद मुक्तीसंग्राम दिन समजून घेताना' या विषयावर व्याख्यान देताना प्राचार्य डॉ. विजय कुलकर्णी, व्यासपीठावर प्राचार्य डॉ.शिवाजी गायकवाड, मराठी विभाग प्रमुख डॉ. सुनीता सांगोले.

एम.ए. प्रथमवर्ष स्वागत समारंभात विभागप्रमुख डॉ. सुनीता सांगोले, डॉ. अंकुशकुमार चव्हाण, डॉ. सुभाष कदम, इतर प्राध्यापक व विद्यार्थी.

V Tunes Music Studio भेट :
संगीतकार विनायक राठोड, विभागप्रमुख डॉ. सुनीता सांगोले आणि विद्यार्थी

मराठी भाषा गौरव दिन कार्यक्रमप्रसंगी अतिथी समिधा कोळगणे,
प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, विभागप्रमुख डॉ. सुनीता सांगोले,
डॉ. सुभाष कदम, प्रा. राजकुमार मोरे, ग्रंथपाल डॉ. अपर्णा पसारकर.

म. गांधी मिशन संस्था रेडिओ स्टेशन भेट
विभागप्रमुख डॉ. सुनीता सांगोले, प्रा. विद्या गिराम,
डॉ. आशा देशपांडे, डॉ. शिरसिकर आणि विद्यार्थी.

प्रकल्प, क्षेत्रीय संकलन व शिक्षणांतर्गत सेवा व्याख्यानप्रसंगी
डॉ. ब्रीजमोहन दायमा, आयक्यूएसी समन्वयक डॉ. संतोष पाटील,
विभागप्रमुख डॉ. सुनीता सांगोले, डॉ. सुभाष कदम, प्रा. राजू मोरे, प्रा. अंगद भुरे

" साहित्योत्सव" प्रसंगी साहित्य अकादमी, दिल्ली सद्स्य
डॉ. नरेंद्र पाठक, मराठी विभागप्रमुख डॉ. सुनीता सांगोले,
इंग्रजी विभागप्रमुख प्रा. मेघा पंडित, प्रा. राजू मोरे, प्रा. विद्या गिराम
आणि विद्यार्थी.

'अभिजात मराठी भाषा दिन व मराठी वाङ्मय मंडळ उद्घाटन' प्रसंगी व्याख्यान
देताना प्रमुख पाहुणे प्रा. संदिपान मोरे, मराठी विभाग प्रमुख डॉ. सुनीता सांगोले,
डॉ. अंकुशकुमार चव्हाण, डॉ. सुभाष कदम, प्रा. राजकुमार मोरे, प्रा. अंगद भुरे,
मराठी वाङ्मय मंडळ अध्यक्ष ओंकार सुरवसे.

शैक्षणिक वर्ष 2025-26 चा 39 वा आंतरविद्यापीठ राष्ट्रीय युवक महोत्सव
दिनांक 10 ते 14 मार्च 2026 दरम्यान सत्यभामा इन्स्टूट ऑफ सायन्स अँड
टेक्नोलॉजि , जेप्पियार नगर, एमएच ४९, चेन्नई, तामिळनाडू येथे आयोजित
करण्यात आलेला होता. सदरील राष्ट्रीय युवक महोत्सवात अनंत ओम खलुले या
विद्यार्थ्यांस लोकसंगीत / लोकनृत्य कला प्रकारामध्ये कास्यपदक प्राप्त झाले
त्या सादरीकरणाचे छायाचित्र .

शैक्षणिक वर्ष 2025-26 चे स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाचा
आंतरमहाविद्यालयीन "ज्ञानतीर्थ " युवक महोत्सव ग्रामीण टेक्निकल अँड
मॅनेजमेंट कॅम्पस, विष्णुपूरी, नांदेड येथे 09 ते 12 ऑक्टोबर 2025
या कालावधीत संपन्न झाले. विडंबन अभिनय सादर करताना
योगेश साहेबराव पोटभरे, रोहन भरत गायकवाड, मनस्वी रवि कांबळे.

शैक्षणिक वर्ष 2025-26 चे आंतर महाविद्यालयीन "ज्ञानतीर्थ"
युवक महोत्सवात शास्त्रीय नृत्याचे सादरीकरण करताना
वेदिका श्रीकांत साळुंके.

शैक्षणिक वर्ष 2025-26 चे आंतर महाविद्यालयीन "ज्ञानतीर्थ"
युवक महोत्सवात सुगम भारतीय गायन करताना
भूषण पाटील (रौप्य पदक).

शैक्षणिक वर्ष 2025-26 चे आंतर महाविद्यालयीन "ज्ञानतीर्थ"
युवक महोत्सवात सूरवाद्याचे सादरीकरण करताना
सुमित घाडगे (कांस्य पदक)

शैक्षणिक वर्ष 2025-26 चे अंतर महाविद्यालयीन "ज्ञानतीर्थ"
युवक महोत्सवात एकांकिकेचे सादरीकरण करताना
रोहन भरत गायकवाड, मनस्वी रवि कांबळे, दिया सचिन गोंधळे.

कु. सायली टाक (वर्ग १२ वी) हिने भारत सरकारच्या वतीने
आयोजित राष्ट्रीय कला उत्सव स्पर्धेत शास्त्रीय गायन या
कला प्रकारात भारतात प्रथम क्रमांकाचे पारितोषक प्राप्त केले.

डॉ संदीपान जगदाळे यांना राष्ट्रीय शिक्षक पुरस्कार प्राप्त झाला त्याबद्दल महाराष्ट्र शासनाच्या वतीने मुंबई येथे 1 लक्ष रुपये व सन्मानचिन्ह देऊन विशेष सन्मान करण्यात आला. याप्रसंगी तत्कालीन उपमुख्यमंत्री अजितदादा पवार, शिक्षण मंत्री दादाजी भुसे यांनी सन्मान केला.

महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन संस्था ,पुणे येथे झालेल्या राज्यस्तरीय कला उत्सव स्पर्धेत कनिष्ठ महाविद्यालयातील डॉ. संदीपान जगदाळे यांच्यासह १२ विद्यार्थी सहभागी झाले. प्रमाणपत्र वितरण करताना सहसंचालिका कमलादेवी आवटे यांच्यासह महाविद्यालयातील विद्यार्थी.

राष्ट्रीय कला उत्सव राज्यस्तरीय स्पर्धेत कथ्थक नृत्य सादर करताना मानवी संतोष शिरशिकर (१२ वी).

महानगर पालिका सार्वत्रिक निवडणूक मध्ये डॉ संदीपान जगदाळे यांनी मतदार जनजागृती केली. प्रा. शरद पाडे, प्रा. सूरज साबळे, प्रा. विजय मस्के,प्रा. हरी कुंभार यांनी यथोचित साथसंगत केली.

कु. पौर्णिमा मस्के इयत्ता 12 वी राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेत प्रथम

दयानंद कला महाविद्यालय संगीत विभागात इयत्ता ११ वी च्या विद्यार्थ्यांचे स्वागत करण्यासाठी दयानंद कला महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी व मुरुड डायट येथील अधिष्ठाता प्रा. अनिल जाधव हे प्रमुख अतिथी म्हणून उपस्थित होते. याप्रसंगी प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, उपप्राचार्य डॉ दिलीप नागरगोजे, पर्यवेक्षक या प्रशांत दीक्षित, संगीत विभाग प्रमुख डॉ देवेंद्र कुलकर्णी, डॉ संदीपान जगदाळे.

दयानंद कला महाविद्यालयाच्या संगीत विभागात बारावीच्या विद्यार्थ्यांचा निरोप समारंभात प्रमुख अतिथी म्हणून महाविद्यालयाच्या माजी विद्यार्थिनी तथा नायब तहसीलदार अर्चना मैंदर्गी उपस्थित होत्या. यावेळी प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, उपप्राचार्य डॉ. दिलीप नागरगोजे, पर्यवेक्षक डॉ. प्रशांत दीक्षित, विभागप्रमुख डॉ. देवेंद्र कुलकर्णी, प्रा. सूरज साबळे, प्रा. हरी कुंभार, डॉ. संदीपान जगदाळे.

डॉ संदीपान जगदाळे यांना राष्ट्रीय शिक्षक पुरस्कार प्राप्त झाला त्याबद्दल देशाचे शिक्षणमंत्री धर्मेंद्र प्रधान यांनी डॉ. जगदाळे यांचा सहपरिवार सन्मान केला.

महाराष्ट्र राज्य हिंदी अध्यापक मंडळाकडून हिंदी सेवेसाठी 'हिंदी सेवा सन्मान-2026 'हा राज्यस्तरीय पुरस्कार कोल्हापुर येथे प्रदान करून प्रा. ड़ॉ. गोपाल बाहेती यांना सपत्नीक गौरविन्यात आले.

दयानंद शिक्षण संस्थेचा 'उत्कृष्ट प्रशासकीय कर्मचारी पुरस्कार' संस्थाध्यक्ष मा. लक्ष्मीरमणजी लाहोटी यांच्या हस्ते स्वीकारताना श्री. मनोज सुरेशप्रसाद बाजपेयी, व्यासपीठावर सचिव मा. श्री. रमेशजी बियाणी, सहा. सचिव मा. श्री. श्रीकांतजी उटगे व संस्था सदस्य.

क्रीडा विभाग

कु. वैष्णवी संजय साळुंखे
19 वर्षा खालील राष्ट्रीय क्रिकेट संघात
भारतात प्रथम

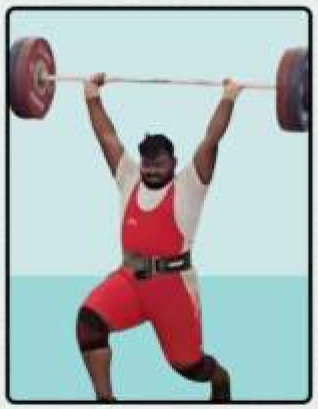

चि.कृष्णकांत सुमित सुरवसे
110 कि. वेट लिफ्टिंग
भारतात 7 वा

कु.समिक्षा मंदे
58 की. गटात वेटलिफ्टींग
राष्ट्रीय स्पर्धत सहभाग

सामाजिक शास्त्र अभ्यास मंडळाच्या बोध चिन्हाच्या अनावरणप्रसंगी IQAC समन्वयक प्रा. डॉ. संतोष पाटील, सामाजिक शास्त्र अभ्यास मंडळाचे समन्वयक प्रा. डॉ. रामेश्वर खंदारे, सह समन्वयक प्रा. स्फूर्ति समुद्रे, प्रा. अश्विनी धायगुडे, अभ्यास मंडळाचे अध्यक्ष वसंत कुलकर्णी व इतर सर्व पदाधिकारी.

दि. १९/२/२०२६ रोजी सामाजिक शास्त्र अभ्यास मंडळाच्या वतीने शिवजयंती निमित्त शिवकालीन प्रशासन आणि शिवरायांचे विविध दृष्टिकोन यावर भित्तीपत्रक प्रदर्शन आयोजित केले. यावेळी दयानंद शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष श्री लक्ष्मीरमजी लाहोटी, सचिव रमेशजी बियाणी, प्राचार्य डॉ.शिवाजी गायकवाड, प्राचार्य डॉ. जयप्रकाश दरगड आदी उपस्थित होते.

बी.ए. प्रशासकीय सेवा विभागातील विद्यार्थ्यांसाठी सात दिवशीय स्पर्धा परीक्षा व करिअर मार्गदर्शन कार्यशाळेच्या उद्घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करताना प्राचार्य डॉ. एस. पी. गायकवाड, विभाग प्रमुख प्रा. डॉ. संतोष पाटील, प्रमुख पाहुणे कर्मवीर स्पर्धा परीक्षा केंद्राचे संचालक प्रा. रमेश भारती, PSI अजय पवार व बी.ए प्रशासकीय सेवा विभागाचे सर्व प्राध्यापक.

बी.ए प्रशासकीय सेवा विभागासाठी आयोजित सात दिवशी स्पर्धा परीक्षा व करियर मार्गदर्शन कार्यशाळेत UPSC व MPSCअभ्यासक्रम व परीक्षाविषयी मार्गदर्शन करताना PSI अजय पवार.

बी.ए प्रशासकीय सेवा विभागासाठी आयोजित सात दिवशीय स्पर्धा परीक्षा व करियर मार्गदर्शन कार्यशाळेत चालू घडामोडी या विषयावर मार्गदर्शन करताना कर्मवीर स्पर्धा परीक्षा केंद्राचे संचालक प्रा रमेश भारती.

बी.ए प्रशासकीय सेवा विभागातील प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांच्या स्वागत समारंभात मार्गदर्शन करताना प्राचार्य डॉ.एस पी गायकवाड. व्यासपीठावर विभाग प्रमुख प्रा. डॉ.संतोष पाटील, प्रमुख पाहुणे असलम तडवी, ऐश्वर्या चितारी, स्नेहल कदम व प्राध्यापक.

बी.ए. प्रशासकीय सेवा विभागातील प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांच्या स्वागत समारंभात
मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे असलम तडवी,
उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी जि .प., लातूर

बी .ए.प्रशासकीय विभागाच्या कोकण दर्शन सहलीतील एक क्षणचित्र.

बी .ए.प्रशासकीय विभागाच्या कोकण दर्शन सहलीतील एक क्षणचित्र.

बी .ए.प्रशासकीय विभागाच्या कोकण दर्शन सहलीतील एक क्षणचित्र.

इको फ्रेंडली गणेशा या कार्यक्रमांमध्ये प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड,
उपप्राचार्य डॉ. दिलीप नागरगोजे, पर्यवेक्षक प्रशांत दीक्षित,
ॲनिमेशन विभाग प्रमुख डॉ. दुर्गा शर्मा विद्यार्थ्यांनी केलेल्या
कलाकृती बघताना.

इको फ्रेंडली गणेशा या कार्यक्रमांमध्ये
उपप्राचार्य डॉ. अंजली जोशी इको फ्रेंडली गणेशा बनवताना.

फ्रेशर्स पार्टी या कार्यक्रमामध्ये प्रथम वर्षाच्या मिस प्रेशर निर्मले शिवानी आणि मिस्टर फ्रेशर भुईनवाड सूर्योदय यांचे स्वागत करताना ॲनिमेशन विभाग प्रमुख डॉ. दुर्गा शर्मा, प्रा. संतोष काकडे, प्रा. सचिन पतंगे, प्रा. पूजा खोंडे.

ग्राफिक डिझाईन वर्कशॉप कार्यक्रमध्ये प्रमुख पाहुण्या डॉ. रोहिणी शिंदे यांचे स्वागत करताना डॉ. शिवाजी गायकवाड. उपप्राचार्य डॉ. अंजली जोशी, प्रमुख पाहुणे सो. शीतल कोरे, आयक्यूएसी समन्वयक डॉ. संतोष पाटील.

"कॅरेक्टर डिझाईन फ्रॉम स्केच टू सोल" या कार्यक्रमामध्ये विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे श्री. सतीश थोकाडे. व्यासपीठावर दयानंद शिक्षण संस्थेचे श्री. रवींद्र व्होरा, श्री चैतन्य भार्गव, अभिजात फिल्म सोसायटीचे अध्यक्ष श्री. जितेंद्र पाटील, कोषाध्यक्ष श्री. धनंजय कुलकर्णी, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, ॲनिमेशन विभाग प्रमुख डॉ. दुर्गा शर्मा.

सिनेमा निर्देशक स्टोरी टेलर क्रिएटिव्ह प्रोफेशनल श्री. निलेश कुंजीर दृकश्राव्य माध्यमातून विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना. यावेळी प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, उपप्राचार्य डॉ. दिलीप नागरगोजे, फिल्म समीक्षक डॉ. संतोष पाठारे, अभिजात फिल्म सोसायटीने उपाध्यक्ष डॉ. विश्वास शेंबेकर, ॲनिमेशन विभाग प्रमुख डॉ. दुर्गा शर्मा आणि विद्यार्थी उपस्थित होते.

ॲनिमेशन विभागाची शैक्षणिक सहल असेमब्लाज प्रायव्हेट लिमिटेड या कंपनीस भेट द्यावयास गेली त्यावेळेसचे क्षणचित्रे. छायाचित्रात ॲनिमेशन डिरेक्टर चेतन तहसीलदार, को-हेड विद्युत कुंद्रा, श्री सतीश धोकाडे, ॲनिमेशन विभाग प्रमुख डॉ. दुर्गा शर्मा, प्रा. इरफान शेख, प्रा. पूजा खोंडे आणि विद्यार्थी.

सॉफ्ट स्किल ट्रेनिंग या कार्यक्रमामध्ये मिस्टर हकीम लकडवाला कॉर्पोरेट ट्रेनर यांचे स्वागत करताना प्रा. सचिन पतंगे तसेच दयानंद शिक्षण संस्थेचे अकॅडमिक डेव्हलपमेंट ऑफिसर डॉ. जयप्रकाश दरगड, श्री. अनिल बिरादार ट्रेनिंग अँड प्लेसमेंट ऑफिसर, उपप्राचार्य डॉ. अंजली जोशी, ॲनिमेशन विभाग प्रमुख डॉ. दुर्गा शर्मा.

दिनांक ११ ऑक्टोबर २०२५ अर्थशास्त्र विभागाने आयोजित केलेल्या
निबंध स्पर्धेत 'सायबर सुरक्षेची आवश्यकता'
या विषयावर निबंध लिहिताना विद्यार्थी.

अर्थशास्त्र व राज्यशास्त्र विभागाच्या संयुक्त विद्यमाने पदवीधर 'मतदार नोंदणी
अभियान-2025'चा शुभारंभ करताना प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड.

Dr. K. R. Ghavane addressing the students on Research
Methodology and Field Project

Dr. L. D. Jogdand, Prof.& Head Dept. of English,
M. G. M. Ahemadpur, addressing
the Research Students.

Dr. P. D. Shitole worked as an External Examiner
for the MA First Year (English) Field Project.

MA Second Year (English)student presenting
through PPT her Research.

MA Second Year (English) student presenting her Research Project through PPT before the External Examiner.

Miss. Sofiya Shaikh presenting her Research through Poster at Dayanand College of Commerce, Latur

Dr. A. B. Joshi and Dr. Santosh Patil
along with the Faculty of the English Department
at the Freshers Wel-come

Guidance by Mr. Pratik Pitambare on 'Importance of English in Competitive Exams'.

Mr. Pratik Pitambare, Director, Pitambare's Institute of IAS, Latur,
Principal Dr. S. P. Gaikad and the Faculty in the Department of English
at the inauguration of English Literary Association.

हिंदी विभाग और NIIT, पुणे के संयुक्त रूप से कंप्यूटर प्रशिक्षण मोबाईल व्हॅन में आयोजित १४ सितंबर 'हिंदी दिवस' कार्यक्रम में अध्यक्षीय भाषण देते हुए डॉ. प्रदीप सूर्यवंशी।

छात्रों द्वारा निर्मित पोस्टर (भित्तीपत्रक) का उद्घाटन करते हुए, सुप्रसिद्ध हास्य कवि श्री. बजरंग पारिख प्राचार्य डॉ शिवाजीराव गायकवाड, उप-प्राचार्या डॉ. अंजली जोशी और विभागाध्यक्ष डॉ प्रदीप सूर्यवंशी आदि.

'हिंदी साहित्य मंडल' के उद्घाटक एवं मुख्य अतिथि नांदेड के सुप्रसिद्ध हास्य कवि श्री. बजरंग पारिख अपने हास्य कविता को सादर करते हुए।

स्नातकोत्तर परीक्षा में द्वितीय आनेवाली छात्रा कु. गायकवाड भगवती को 'स्नेहसम्मेलन' कलातीर्थ-२०२६ में प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड एवं मुख्य अतिथी सुप्रसिद्ध मराठी कवयित्री गुंजन पाटील के करकमलों से धनराशि एवं स्मृतिचिन्ह देकर सम्मानित किया गया।

'विदाई समारोह' दिनांक 10 अप्रैल 2026 को एम.ए. द्वितीय वर्ष के छात्रों के लिए आयोजित कार्यक्रम सफलतापूर्वक संपन्न हुआ। इस अवसर पर विभागाध्यक्ष डॉ. प्रदीप सूर्यवंशी, प्राध्यापकगण डॉ. प्रणिता फड, डॉ. सुलभा शेंडगे, डॉ. वर्षा कांबळे, डॉ. महारुद्र सिरसट आदि का एम.ए के छात्रों के साथ।

लोकप्रशासन विभाग गुणवत्ता सुधार कार्यक्रमांतर्गत लोकप्रशासन विषयातील करिअरच्या संधी या विषयावर मार्गदर्शन करताना प्रमुख मार्गदर्शक डॉ. वशिष्ठ बन.

दि.09.12.25 ते 13.12.25 रोजी नागपूर येथे राष्ट्रकुल संसदीय मंडळ, महाराष्ट्र शाखेतर्फे 51 व्या संसदीय अभ्यासवर्ग आयोजित करण्यात आला होता. याप्रसंगी कु. स्नेहा हंसराज कदम (एम. ए. द्वितीय लोकप्रशासन) यांनी सहभाग नोंदवून महाविद्यालयाचे आणि विद्यापीठाचे नावलौकिक केले.

लोकप्रशासन विभागामार्फत महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांसाठी सेट/नेट व स्पर्धा परीक्षेचे बदलते स्वरूप आणि एम ए लोकप्रशासन द्वितीय वर्ष निरोप समारंभ कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. या प्रसंगी प्रमुख पाहुण्या प्रा. प्रार्थना कसबे व लोकप्रशासन विभाग प्रमुख डॉ. रामेश्वर खंदारे, प्रा. अश्विनी धायगुडे प्रा. स्फूर्ती समुद्रे, प्रा. चैतन्य शिंदे व विभागातील सर्व विद्यार्थी.

लोकप्रशासन विभागामार्फत महाविद्यालयातील मुलींकरिता 'महिला धोरण व जागरूकता' या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. याप्रसंगी मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुण्या डॉ. गीता गिरवलकर.

अंतर्गत तक्रार निवारण समिती तर्फे महाविद्यालयातील सर्व महिला प्राध्यापिका व कर्मचारी यांची पर्यावरण पूरक सहल 31 डिसेंबर 2025 रोजी काढण्यात आली . यामध्ये वनभोजन घेताना महिला प्राध्यापिका.

दिनांक 9 ऑक्टोंबर 2025 लातूर येथील संवेदना दिव्यांग पुनर्वसन केंद्राला समाजशास्त्र विभागाने भेट दिली. तेथील मुलांचे जीवन समजुन घेण्याचा प्रयन्त केला. त्याप्रसंगी दिव्यांग पुनर्वसन केंद्राच्या संचालक दिपा पवार यांना मदत निधी देताना उपप्राचार्य आणि समाजशास्त्र विभाग प्रमुख डॉ.अंजली जोशी, प्रा.व्यंकट पांचाळ, प्रा.ज्योती कदम, नंदिनी जाधव.

सेरेब्रल पाल्सी विकसन केंद्रामध्ये दिव्यांगत्वाची कारणे परिणाम आणि उपाय समजुन घेण्यासाठी प्रकल्प कार्य करताना एम.ए समाजशास्त्राचे विद्यार्थी, सहअध्ययन करताना डॉ.अंजली जोशी, प्रा.व्यंकट पांचाळ, प्रा.ज्योती कदम व मार्गदर्शन करताना सौ.दिपा पवार.

दिनांक 7.10.2025 रोजी समाजशास्त्र विषयाच्या पदवी वर्गातील विद्यार्थ्यांनी विद्याथ्यांसाठी "कौटुंबिक हिंसाचार आणि स्त्री - पुरूष समानता" या विषयावर सेमिनार आयोजित करण्यात आला, त्यावेळी विद्यार्थ्यांनी आपली मते व्यक्त केली.

समाजशास्त्र पदवी प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांसाठी
“मोबाईल वरील विविध ॲपचा वापर कसा करावा”
यावर मार्गदर्शन करताना डॉ.अंजली जोशी.

नवरात्र निमित्ताने दयानंद कला महाविद्यालय परिसरातील स्वच्छता करणाऱ्या महिला कर्मचाऱ्यांचा सन्मान करण्यात आला आणि त्यांचे आरोग्य राखण्यासाठी त्यांना खजुराचे वाटप करण्यात आले. याप्रसंगी उपस्थित प्राचार्य शिवाजी गायकवाड, समाजशास्त्र विभाग प्रमुख आणि उपप्राचार्य डॉ अंजली जोशी, कार्यालय अधीक्षक श्री. संजय व्यास तसेच सर्व स्वच्छता कर्मचारी उपस्थित होत्या.

दयानंद कला महाविद्यालयातील दांडिया रास साठी उपस्थित प्रमुख पाहुणे लातूरच्या जिल्हाधिकारी श्रीमती.वर्षा ठाकूर घुगे, श्री संजयजी बोरा, विशालजी अग्रवाल,प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, उपप्राचार्य डॉ. अंजली जोशी, कनिष्ठ महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य दिलीप नागरगोजे, पर्यवेक्षक प्रशांत दीक्षित, डॉ.संतोष पाटील, डॉ.वाघमारे, डॉ.राजू मोरे.

अंतर्गत तक्रार निवारण समितीतर्फे 5 ऑगस्ट 2025 रोजी 'Sukoon: A journey within' या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळा घेण्यात आली. या मानसशास्त्रीय कार्यशाळेमध्ये मार्गदर्शन करताना साधन व्यक्ती प्रा उर्मिला भांदर्गे, कार्यशाळेचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, अंतर्गत तक्रार निवारण समितीच्या अध्यक्ष डॉ. अंजली जोशी, प्रमुख उपस्थिती श्रीमती कुमुदिनी भार्गव, डॉ.संतोष पाटील.

NIIT तर्फे आयोजित डिजिटल इंडिया कार्यक्रमांतर्गत वुमन्स स्पेशल कार्यक्रमात प्रमुख उपस्थित असणाऱ्या डॉ.अंजली जोशी यांचे स्वागत करताना श्री शेख आणि प्रा.अमोल स्वामी.

फॅकल्टी डेव्हलपमेंट प्रोग्राम अंतर्गत दयानंद विधी महाविद्यालयामध्ये समाजशास्त्र विभाग प्रमुख डॉक्टर अंजली जोशी यांनी ' Live in Relationship: Social Aspect' या विषयावर विधी महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन दिले.
त्यांचा सन्मान करताना विधी महाविद्यालयाच्या प्राचार्य डॉक्टर पूनम नाथांनी आणि प्राध्यापक भाऊसाहेब आदमाने.

पश्चिम विभागीय/अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ खेळाडू 2025-26

लक्ष्मी चव्हाण
व्हॉलिबॉल, हेमचंद्र नॉर्थ
गुजरात युनिव्हर्सिटी, पाटण

अक्षता आडे
व्हॉलिबॉल, हेमचंद्र नॉर्थ
गुजरात युनिव्हर्सिटी, पाटण

राणी साळुंके
व्हॉलिबॉल, हेमचंद्र नॉर्थ
गुजरात युनिव्हर्सिटी, पाटण

जिशान धावडे
व्हॉलिबॉल
SAGE विद्यापीठ, भोपाळ

रूद्र मंठाळे
व्हॉलिबॉल
SAGE विद्यापीठ, भोपाळ

श्रीहरी शेन्द्रे
वेटलिफ्टिंग
SAGE विद्यापीठ, भोपाळ

यासीन शेख
वेटलिफ्टिंग
SAGE विद्यापीठ, भोपाळ

किरण पवार
वेटलिफ्टिंग/पॉवर लिफ्टिंग/हॅण्डबॉल
SAGE विद्यापीठ, भोपाळ

शरयु सुतार
बॅडमिंटन
भारती विद्यापीठ, पुणे

अनुष्का गायकवाड
बॅडमिंटन
भारती विद्यापीठ, पुणे

वैभवी सूर्यवंशी
मैदानी स्पर्धा
SRTMU, नांदेड

दिग्विजय देशमुख
हॉकी
LNCT Uni, भोपाळ

गितांजली नागरगोजे
तायक्वांदो व पॉवर लिफ्टिंग
हिन्दुस्थान इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी, चेन्नई

साईराज गुताडे
बेस्ट फिजिक
आंध्रप्रदेश UNI, भोपाळ

गीताश्री गावकरे
योगासन
SVYASA UNI, BANGLURU

फेब्रुवारी-मार्च २०२६ मध्ये घेण्यात आलेल्या १२ वी बोर्ड परीक्षेतील गुणवंत विद्यार्थी

दयानंद शिक्षण संस्था व दयानंद कला महाविद्यालयाच्या इतिहासातला पहिला आणि मानाचा.... ऐतिहासिक पुरस्कार..!!
'दयानंद कलाभूषण'!! महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड यांच्या हस्ते पुरस्कार स्वीकारताना
बी.ए. ॲनिमेशन तृतीय वर्षातील विद्यार्थी पठाण इरफान उस्मानखाँ.

शैक्षणिक वर्ष 2025-26 चा 'दयानंद श्री' पुरस्कार महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड
यांच्या हस्ते स्वीकारताना श्री. अर्जुन मुरली पवार. सोबत सौ. जयमाला गायकवाड, उपप्राचार्य डॉ. अंजली जोशी,
उपप्राचार्य डॉ. दिलीप नागरगोजे, IQAC समन्वयक डॉ. संतोष पाटील, डॉ. रमेश पारवे, डॉ. सुनील साळुंखे, डॉ. नितीश स्वामी.

शैक्षणिक वर्ष 2025-26 'दयानंद श्रीमती' पुरस्कार महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड यांच्या हस्ते स्वीकारताना
कु. गायत्री ईश्वर बेडजवळगे. सोबत सौ. जयमाला गायकवाड, उपप्राचार्य डॉ. अंजली जोशी, उपप्राचार्य डॉ. दिलीप नागरगोजे,
IQAC समन्वयक डॉ. संतोष पाटील, विद्यार्थी परिषद प्रभारी डॉ. रमेश पारवे, डॉ. सुनील साळुंखे, डॉ. प्रदीप सूर्यवंशी, डॉ. नितीश स्वामी.

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड पदवीदान समारंभ-2025 कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे केंद्रीय संस्कृत विद्यापीठ, दिल्लीचे कुलगुरू डॉ. श्रीनिवास वरखेडी, दयानंद शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा. लक्ष्मीरमणजी लाहोटी, उपाध्यक्ष ललितभाई शहा, सचिव मा. रमेशजी बियाणी, मा. दिनानाथजी भुतडा

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड पदवीदान समारंभ-2025 प्रसंगी प्रमुख पाहुण्यांसह
दयानंद शिक्षण संस्थेचे सन्माननीय संचालक मंडळ, प्राचार्य, प्राध्यापक यांच्यासह गुणवंत विद्यार्थी गुणवंत विद्यार्थी.

दयानंद गुणवंत विद्यार्थी सन्मान सोहळा प्रसंगी
दयानंद शिक्षण संस्थेचे सन्माननीय संचालक मंडळ, प्राचार्य, प्राध्यापक यांच्यासह गुणवंत विद्यार्थी.

दिनांक ५ सप्टेंबर, २०२५ रोजी नवी दिल्ली येथील विज्ञान भवन येथे महामहिम राष्ट्रपती द्रौपदी मूर्मू यांच्या हस्ते
डॉ. संदीपान जगदाळे यांना राष्ट्रीय शिक्षक पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले. सोबत केंद्रीय शिक्षण मंत्री धर्मेंद्र प्रधान.

डॉ. संदीपान जगदाळे यांना राष्ट्रीय शिक्षक पुरस्कार प्राप्त झाला त्याबद्दल
शिक्षकदिनाच्या पूर्व संध्येला देशाचे प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी यांच्याशी संवाद साधला.

अनुक्रमणिका

१०. सोशल मीडिया और रोजगार के अवसर .... ठोंबरे महेश ६३
११. नवकौशल के अंतर्गत खेती-मिट्टी और रिश्ते .... शिंदे महादेव ६४
१२. Gen-Z और डिजिटल कौशल .... मिस्बाह शेख ६६
१३. नए कौशल और सरकारी योजनाएं.................................. श्रीखंडे सुनील........................ ६८

सामाजिक शास्त्र विभाग ७१

१. सोशल मीडिया : उत्पनानाची संधी................................. निकिता गायकवाड.................. ७२
२. उत्पन्नाच्या संधी आणि सोशल मीडिया .... ऐश्वर्या यादव ७४
३. अभ्यासक्रमातील बदल व उद्याची कौशल्य .... वेदवती माने ७६
४. तंत्रज्ञान कौशल्य आणि साहित्य .... मुक्ताई उजळंबे ७८
५. कौशल्य आधारित शिक्षण व स्टार्टअप संस्कृती...................... पुनम राठोड.......................... ८०
६. सोशल मीडिया : उत्पन्नाचे प्रभावी माध्यम.......................... ऋतुजा सूर्यवंशी..................... ८२
७. स्टार्टअप व कौशल्य आधारित शिक्षण .... सानिका बांगड....................... ८४
८. बदलते मानवी जीवन व नवकौशल्य................................ सोनाली टेकाळे..................... ८६
९. अभ्यासक्रमातील बदल व उद्याची कौशल्य .... पूनम जाधव ८९
१०. बदलते मानवी जीवन व नवकौशल्य................................ रेणुका साळुंके ९१
११. सोशल मीडिया : उत्पन्नाच्या संधी.................................. प्रतिक्षा वंगे ९३
१२. अभ्यासक्रमातील बदल व उद्याची कौशल्य .... सार्थक जोगदंड ९५
१३. सोशल मीडिया उत्पन्नाच्या आधुनिक संधी .... अक्षता आडे......................... ९७
१४. उत्पन्नाच्या संधी : सोशल मीडिया.................................. मनीषा घुटे.......................... ९९

English Section 101

1. Social Media : From Virtual World to Real Opportunities . Pooja Rautrao 102
2. Skill Based Education and Startup Culture..................... Sanika Bangad 103
3. Social Media : Income Opportunities .... Sita Madne 105
4. Changing Human Life and New Skills .... Anushka Gaikwad 106
5. Will AI Replace Job or Greate More for Gen-Z?............ Mahek Shaikh 107
6. Can AI Replace Teachers for Gen-Z Learners? .... Asmita Kale 109
7. AI and the Future of Gen-Z Careers .... Sakshi Jadhav....................... 110
8. Social Media : Earning Opportunities............................ Gauravi Kamble 111
9. Gen-Z and Digital Skills .... Aditya Ankushe.................... 113
10. Young Minds and Digital Skills..................................... Prithvi Kamble 115
11. Social Media : Opportunities for Income....................... Shreya Gaikwad 118

विविध विभागांचे अहवाल १२१

संपादकिय

मानवी संस्कृतीच्या इतिहासाचे अवलोकन केल्यास मानवी जीवन कालपरत्वे बदलत असताना दिसून येते. मानवी जीवनाच्या उत्क्रांतीचा इतिहास पाहिल्यास सुरुवातीला अगदी संथ गतीने परिवर्तन झाल्याचे दिसते पण औद्योगिक क्रांतीनंतर संपूर्ण जगातील मानवी जीवन अगदी झपाट्याने बदलल्याचे दिसते. मानवी समाजाने विज्ञान व तंत्रज्ञान याची कास धरून जीवनाच्या सर्वच क्षेत्रात वेगवान पद्धतीने आमुलाग्र बदल घडवून आणल्याचे दिसते. गेल्या शतकापासून वाढत जाणाऱ्या मानवाच्या भौतिक गरजा व मर्यादित प्रमाणात उपलब्ध असणारी संसाधने यातून अनेक आर्थिक प्रश्न निर्माण होत आहेत. त्या आर्थिक प्रश्नांमध्ये महत्त्वाचा आर्थिक प्रश्न म्हणजे बेरोजगारी होय. बेरोजगारीसारख्या क्लिष्ट व गुंतागुंतीच्या प्रश्नावर उत्तर शोधणे अत्यंत गरजेचे आहे. या प्रश्नावर रामबाण उपाय म्हणजे नवयुवकांना कौशल्यपूर्ण बनवणे. बदलत्या काळात बदलत जाणारी विविध क्षेत्रातील कौशल्य नवयुवकांनी शिकून घेतल्यास त्यातून अर्थव्यवस्थेच्या विविध क्षेत्रात रोजगाराच्या अनेक विविध संधी निर्माण होतील. म्हणून नव कौशल्याच्या संदर्भात विद्यार्थ्यांमध्ये जागृती निर्माण व्हावी यासाठी शैक्षणिक वर्ष 2025-26 मध्ये दयानंद शिक्षण संस्थेचे सन्माननीय व्यवस्थापन मंडळ, माननीय प्राचार्य व 'वेध'चे संपादक मंडळ यांनी "बदलते मानवी जीवन व नवकौशल्य" ही वेध वार्षिक अंकाची मुख्य मध्यवर्ती संकल्पना घेण्याचे निश्चित केले.

आजचे मानवी जीवन संशोधन, विज्ञान व तंत्रज्ञान यामुळे झपाट्याने बदलत आहे. कृत्रिम बुद्धिमत्ता डिजिटल तंत्रज्ञान, इंटरनेट व स्वयंचलित यंत्रणांमुळे मानवी जीवन व्यापून टाकले आहे. यामुळे जीवनशैली, शिक्षण, आरोग्य, रोजगार, कृषी व उद्योग क्षेत्रात मोठे परिवर्तन घडून आले आहे. या झपाट्याने बदलणाऱ्या काळात केवळ पारंपरिक ज्ञान पुरेसे नसून नवकौशल्य आत्मसात करणे गरजेचे आहे. म्हणून यावर्षीच्या वार्षिक अंकाची मध्यवर्ती संकल्पना नवकौशल्यावर आधारित घेण्यात आली.

पूर्वी नोकरीसाठी शैक्षणिक पदवीला अधिक महत्त्व दिले जात होते. परंतु आज संवाद कौशल्य, संगणक साक्षरता, समस्या सोडवण्याची क्षमता, सृजनशील विचार, नेतृत्वगुण, संघभावना व वेळेचे व्यवस्थापन

यासारखी कौशल्य तितकीच महत्त्वाची ठरत आहेत. कृत्रिम बुद्धिमत्ता, डेटा विश्लेषण, डिजिटल मार्केटिंग, प्रोग्रामिंग आणि उद्योजकता यासारख्या नव कौशल्यांना रोजगाराच्या क्षेत्रात मोठी मागणी आहे.

दयानंद शिक्षण संस्थेचे दयानंद कला महाविद्यालय हे कला व कौशल्याचे दालन आहे. संस्था व महाविद्यालयाच्या वतीने कौशल्य आधारित शिक्षणावर भर दिला जातो. कालपरत्वे होणारे बदल स्वीकारून विद्यार्थ्यांना नवकौशल्य अवगत करण्यासाठी व त्यांचे जीवन समृद्ध बनविण्यासाठी संस्था व महाविद्यालय सतत कार्यरत प्रयत्नशील असतात. यातूनच सुदृढ, सक्षम, समृद्ध व आत्मनिर्भर समाजाची नीव घातली जाते.

–डॉ. बालाजी घुटे
मुख्य संपादक

मराठी विभाग

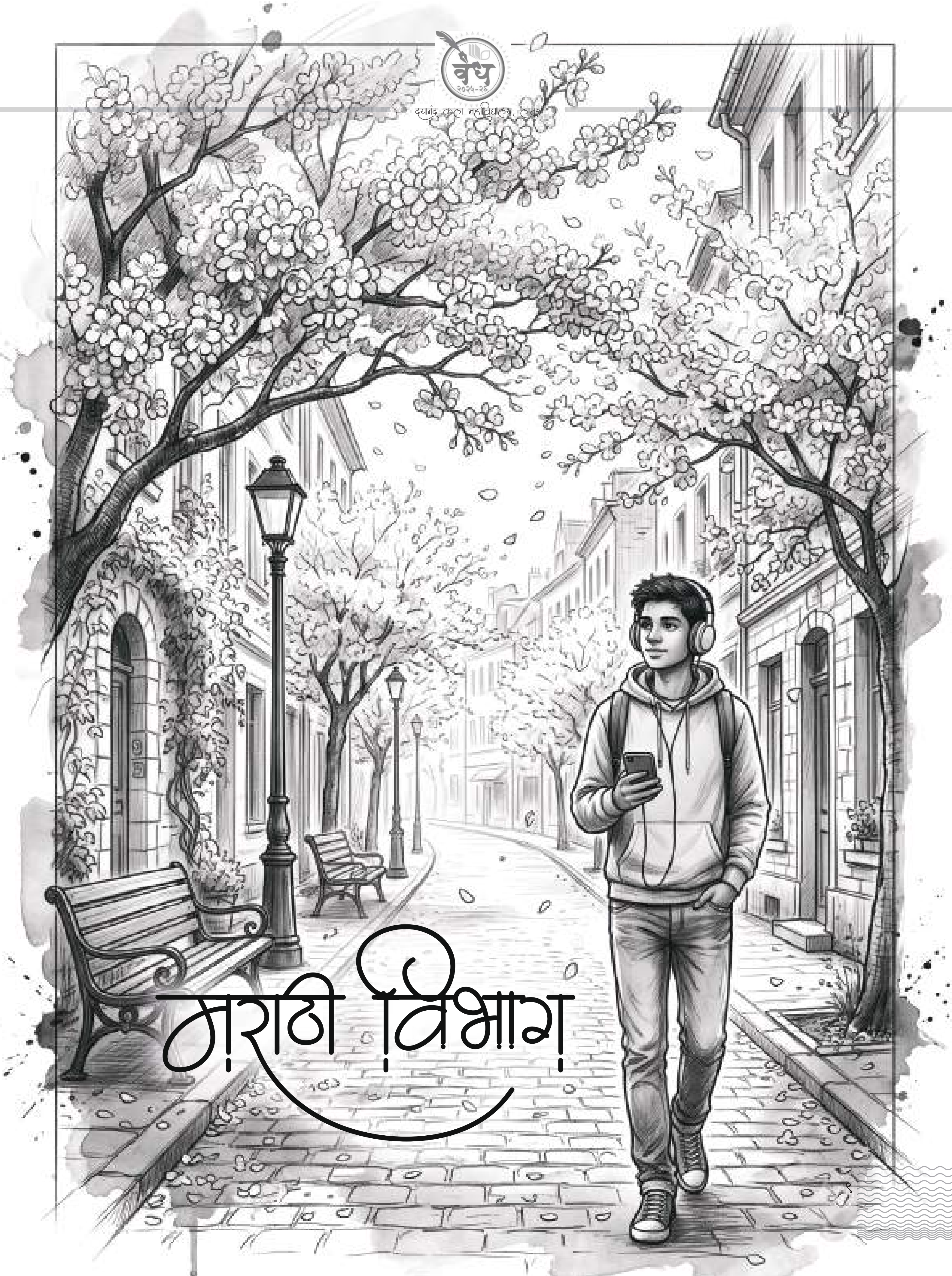

भारतीय अर्थव्यवस्था
नव कौशल्यातून शेती, माती व नाती

श्रुती सदाशिव बोनवळे
बी.ए. प्रथम वर्ष

मातीत रुजले बीज जसे
तसे नात्याचे धागे असतात
पाण्याच्या थेंबांनी जसे पीक वाढते
तसे प्रेमाने नाती फुलतात

शेतीत शेतकरी घाम गाळतो
मातीला जिवापाड जपतो
तसेच नाती ही जपावी लागतात
आपुलकीने त्यांना वाढवतो

वादळ पाऊस उन्हं येतात
तरीही पीक उभे राहते
तसेच संकटात साथ दिली
तरच नातं मजबूत राहते

माती शेती आणि माणसं
याचं नातं खूप खास
प्रेम कष्ट आणि विश्वासाने
जीवन होतं सुंदर आणि खास

शेती ही केवळ उपजीविकेचे साधन नसून ती माणसांमधील नात्यांना जोडणारी एक महत्त्वाची कडी आहे. ग्रामीण भागात शेतीभोवतीच कुटुंबाचे आणि समाजाचे जीवन फिरत असते, शेतात काम करताना कुटुंबातील सर्व सदस्य एकत्र येतात. आई, वडील, भाऊ, बहिण आणि इतर नातेवाईक मिळून शेतीची कामे करतात. त्यामुळे एकमेकांबद्दल आपुलकी सहकार्य आणि जबाबदारीची भावना वाढते. शेतीमुळे माणसाचे नाते निसर्गाशी ही जुळते. माती, पाऊस, सूर्यप्रकाश आणि पाणी यावर शेती अवलंबून असते. त्यामुळे शेतकरी निसर्गाचा आदर करतो आणि त्याचे जतन करण्याचा प्रयत्न करतो. ही नाती जपली तरच शेती समृद्ध होते. तसेच शेतीमुळे गावातील सामाजिक नाती ही मजबूत होतात. पेरणी, कापणी ,सण ,उत्सव किंवा अडचणीच्या काळात गावकरी एकमेकांना मदत करतात. त्यामुळे परस्पर विश्वास आणि एकात्मता वाढते. आजच्या आधुनिक काळात तंत्रज्ञानामुळे शेतीत बदल झाले असले तरी शेती आणि नाती याचे महत्त्व कायम आहे. शेती आपल्याला केवळ अन्नच देत नाही, तर कुटुंब समाज आणि निसर्ग याच्यातील घट्ट नाती टिकवून ठेवण्याचे कामही करते. त्यामुळे शेती आणि नाती याचे जतन करणे ही प्रत्येकाची जबाबदारी आहे.

शेती ही भारताच्या संस्कृतीचा आणि ग्रामीण जीवनाचा महत्त्वाचा भाग आहे. शेतीमुळे केवळ अन्नधान्य उत्पादन होत नाही, तर माणसांमधील नाती ही अधिक दृढ होतात. ग्रामीण भागात कुटुंबातील सर्व सदस्य शेतीच्या कामात सहभागी होतात. पेरणी, निंदणी, कापणी यासारख्या कामांमध्ये एकमेकांना मदत करताना कुटुंबातील प्रेम ,सहकार्य आणि विश्वास वाढतो. शेतीमुळे माणसाचे नाते निसर्गाशी घट्ट जोडले जाते. शेतकरी पाऊस, माती, सूर्यप्रकाश आणि पाणी यांचा योग्य उपयोग करून पीक घेतो. त्यामुळे तो निसर्गाचे महत्त्व ओळखतो. आणि पर्यावरणाचे संरक्षण करण्याचा प्रयत्न करतो.

मातीची सुपीकता जपणे पाण्याची बचत करणे आणि झाडे लावणे या गोष्टी शेतीसाठी आवश्यक असतात. तसेच शेतीमुळे गावातील सामाजिक नाती ही मजबूत होतात. गावात एखाद्या शेतकऱ्याला अडचण आली तर इतर शेतकरी त्याला मदत करतात. सण ,उत्सव, जत्रा आणि शेतातील कामे यामुळे गावात

एकोप्याचे वातावरण निर्माण होते. शेती ही लोकांना एकत्र आणणारी आणि समाजात सहकार्याची भावना निर्माण करणारी प्रक्रिया आहे. आजच्या काळात आधुनिक तंत्रज्ञान नवीन बियाणे आणि यंत्रसामग्रीमुळे शेतीत प्रगती होत आहे. तरीही शेती आणि नाती याचे महत्त्व कमी झालेले नाही. शेती आपल्याला अन्न, रोजगार आणि सामाजिक एकात्मता देते त्यामुळे शेती आणि नाती जपणे हे समाजाच्या विकासासाठी अत्यंत आवश्यक आहे.

शेती ही केवळ अन्न उत्पादनाची प्रक्रिया नसून ती माणसाच्या नात्यांना जोडणारी एक महत्त्वाची कढी आहे. ग्रामीण जीवनात शेतीमुळे कुटुंबातील आणि समाजातील लोकांमध्ये परस्पर सहकार्य विश्वास आणि जिव्हाळा वाढतो. शेतात काम करताना कुटुंबातील सर्व सदस्य एकत्र येतात यामुळे एकमेकांशी संवाद वाढतो आणि नाते अधिक घट्ट होतात. शेती ही आपल्या देशाच्या जीवन पद्धतीचा एक महत्त्वाचा आधार आहे. ग्रामीण भागात शेतीमुळे जिव्हाळ्याची नाती निर्माण होतात.

शेतात काम करताना कुटुंबातील सर्व सदस्य एकत्र मेहनत करतात. त्यामुळे कुटुंबात एकोप्याची भावना वाढते आणि एकमेकांबद्दल आदर व प्रेम निर्माण होते. म्हणूनच शेती ही मातीशी आणि माणसाशी जोडणारी जीवनशैली आहे. ती आपल्याला नाती जपायला आणि निसर्गाचा आदर करायला शिकवते.

शेती माती व नाती

रुजे मातीत बीज
बीज अंकुरे मातीत
जन्म मायेच्या पोटी
नाळ जोडीली मातीत

संत जनांचा अभंग
याच मातीत रंगला
गोरा कुंभार बाई
याच मातीत दंगला

कष्टाचं ग धन बाई
याच मातीतून येई
जनाबाई ओवी
याच मातीची गाई

किती गाऊ गुणगान
अशी माती जीवाची
जन्म मरण तिच्या कुशीत
सदा ओढ मातीची

श्रद्धा नितीन चौधरी
बी.ए. प्रथम वर्ष

बदलते मानवी जीवन

साक्षी बाळासाहेब साबळे
बी.ए. द्वितीय वर्ष

नवे युग हे नवी पहाट
बदलली मानवी जगण्याची वाट
हातात मोबाईल जगात संचार
कौशल्याचा आता नवाचं दरकार

कधी होती माती, कधी होती विळा
आता आला संगणकाचा सोहळा
यंत्राच्या युगात, यंत्रमानव झाला
माणूस कौशल्य शोधायला लागला.

संवाद हरवला, पण दुवे जोडले.
लांबची दूर, जवळचे जवळ झाले.
पण कष्टाची जागा, आता बुद्धीने घेतली.
नवीन कौशल्य, वेगाने शिकली.

कधी होते बालपण, कधी तारुण्य बहरते,
वयानुसार माणसाचे जीवन बदलत जाते.
कधी सुखाचे क्षण, तर कधी दुःखाची सावली,
संसार रथाची चाके धावतच राहिली.

मोबाईलच्या युगात माणसं आभासी झाली ,
जवळ असूनही अंतरे खूप वाढली.
धावपळीच्या या जगात शांतता हरवली,
यंत्राच्या नादात माणुसकी मागे पडली.

परिवर्तन हाच सृष्टीचा शाश्वत नियम
जुळून घेणे हाच जीवनाचा खरा अर्थ.

बदलांना स्वीकारा स्वप्नांना पंख द्या,
नव्या उमेदीने प्रत्येक दिवस जगा.

यंत्राच्या युगात, यंत्रमानव झाला
माणूस कौशल्य शोधायला लागला

संवाद हरवला, पण दुवे जोडले,
लांबचे दूर जवळचे जवळ झाले
पण कष्टाची जागा, आता बुद्धीने घेतली,
नवीन कौशल्य, वेगाने शिकली .

बदलते मानवी जीवन नित्यनूतन
कौशल्यच होईल, आता खरे जीवन.
नवनवीन गोष्टी शिकत राहूया,
युगाच्या सोबतीने चालत राहूया.

कवितेचा भावार्थः

ही कविता आजच्या तंत्रज्ञानाच्या युगात मानवी जीवन कसे बदलत आहे ,यावर प्रकाश टाकते. पूर्वीच्या कौशल्यांची जागा आता डिजिटल कौशल्य, बुद्धिमत्ता आणि तंत्रज्ञान घेत आहे, या बदलत्या जगात टिकून राहण्यासाठी नवीन गोष्टी शिकणे आणि स्वतःला अद्यावत ठेवणे किती महत्त्वाचे आहे हे यात सांगितले आहे.

मैत्री तंत्रज्ञानाशी

श्रद्धा सुधाकर कदम
बी.ए. द्वितीय वर्ष

बदलत्या काळाशी जुळवून घ्यावे
नवे कौशल्य जीवनात आणावे
ज्ञान आणि मेहनतीच्या जोरावर
यशाचे शिखर गाठावे

नवीन विचार मनात रुजवावे
स्वप्नांना नवे पंख द्यावे
कष्ट आणि जिद्दीच्या बळावर
प्रगतीचे मार्ग शोधावे

तंत्रज्ञानाशी मैत्री करावी
नवीन संधी स्वीकारावी
शिकत राहून पुढे जावे
यशाची दिशा धरावी

परिश्रमाची कदर करावी
स्वतःवर विश्वास ठेवावा
नव्या कौशल्यांच्या बळावर
उज्वल भविष्य घडवावे

ज्ञानाचा दिवा पेटवावा
अंधार सारा दूर करावा
बदलत्या जगात टिकण्यासाठी
स्वतःला सतत घडवावे

नव्या युगाचे नवे विचार

निकिता राजश्री बालाजी कांबळे
एम.ए. द्वितीय वर्ष

नव्या युगाचे, नवे विचार
स्वप्नांना देतात नवे आधार

हातात पुस्तक, मनात उमेद,
नव कौशल्यांनी खुलते वेद

काळ बदलला की जग ही बदलते,
मानवाची वाटही, तिकडेच वळते

जे शिकतील नवीन काही
त्यांचीच स्वप्न होतील साक्षी.

पुस्तकांपुरते ज्ञान नको कोणाला,
अनुभवांची साथ हवी सर्वांना.

काळानुसार बदलणे, शिकूया
स्वतःला नव्याने, घडवणे शिकूया

ज्ञानाच्या दिव्याने, जग उजळूया

नव कौशल्यांच्या या वाटेवर,
उद्याचा सुंदर दिवस घडवूया

हातात कौशल्य डोळ्यात आशा अनं,
मनात मेहवनतीची भाषा करूया

या नव कौशल्यांच्या बळावरच
भविष्याच्या दिशा घडवूया.....

बदलत्या काळाचे पाऊल

राजनंदिनी कोल्हे
बी.ए. द्वितीय वर्ष

बदलले मानवी जीवन आता, बदलील सारी रीत,
यशाची ही नवी गाणी ,आणि नव्या युगाची प्रीत,
कधी काळी जे स्वप्न वाटे, ते आज प्रत्यक्षात येते,
विज्ञानाच्या पंखांनी मग, जग हे मुठीत येते.

यंत्रांच्या या दुनियेमध्ये, माणूस शोधू पाहतो,
पण जगण्यासाठी रोज नवा, ध्यास मनी तो वाहतो.
केवळ पुस्तकी ज्ञानाने आता, भागणार नाही काम
नव्या कौशल्यांचा जोरावरच, उजळेल तुमचे नाव.

कौशल्य म्हणजे हाताची कला, आन डोक्याचा वापर,
बदलत्या या जगाशी मग, होईल छानसा सफर,
संगणक, भाषा आणि तंत्र शिकूया आपण सर्व,
कर्तृत्वाच्या जोरावर मग, बाळगूया आपण गर्व.

नव्या युगाची नवी पावले, ध्येयाकडे वळवूया,
कौशल्यांच्या दीपशिखेने, आयुष्य हे उजळवूया,
काळाच्या या प्रवासात, मागे नको कोणी राहायला,
चला सज्ज होऊया आपण, हे नवे जग पाहायला

चला सज्ज होऊया आपण,
हे नवे जग पाहायला.

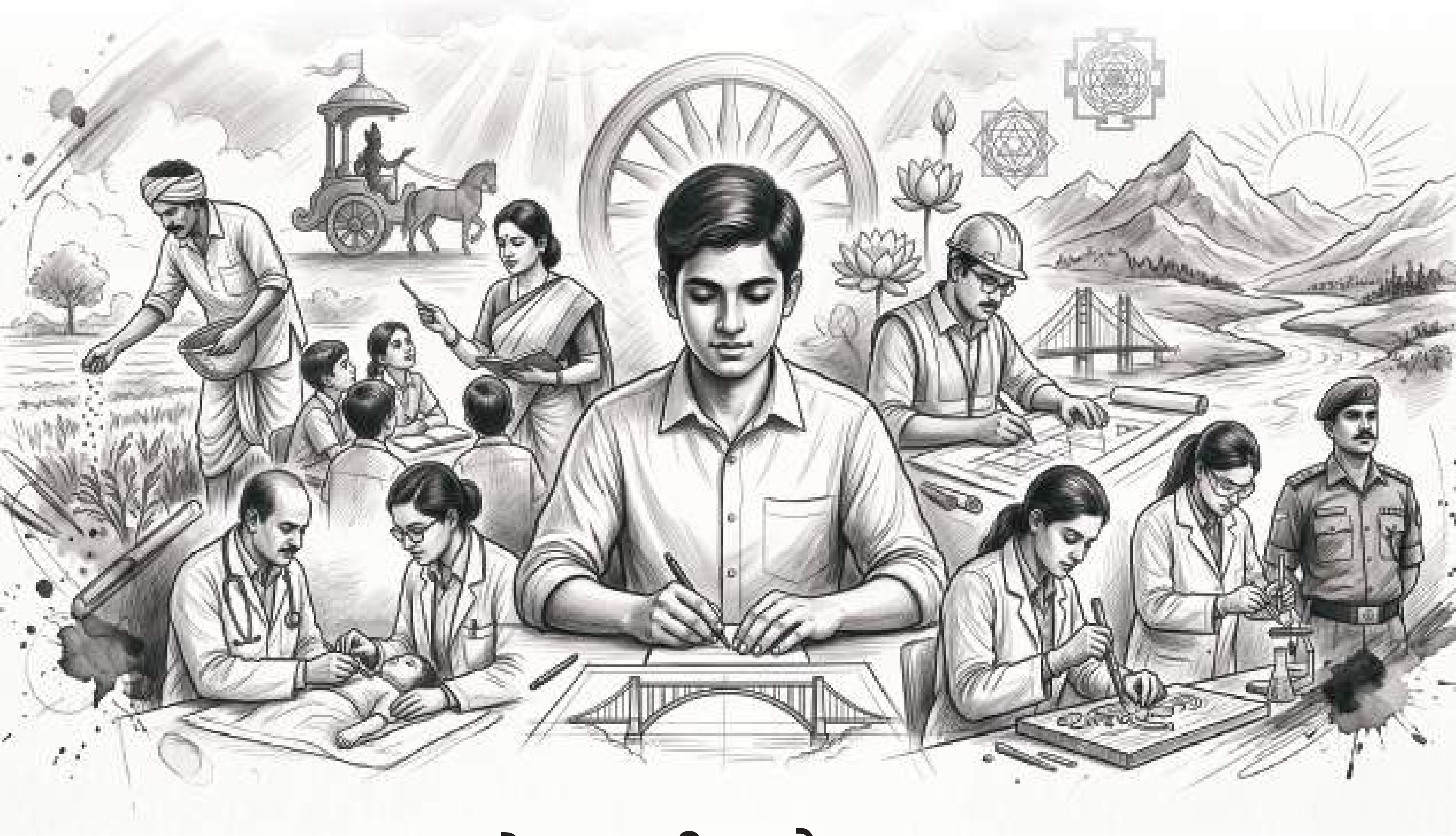

योग कर्मसू कौशल्यम

देवांश बालाजी पाचंगे
बी.ए. तृतीय वर्ष

जे करावे ते उत्तम कुशलतेने काम ,
त्यास योग हे नाम देऊ केले।

कौशल्याने कीर्ती उपजीविकेच्या संधी
त्याविन संपत्ती आता मीळेचीना ।

बदलते हे जग बदल जीवनाचा भाग
काळासवे लगबग करावी ती।

आंतरजालाचे जाळे दावी विकास सोहळे
कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे नि बळे जग प्रगती पावे।

तंत्रज्ञानाचे नि मिसे मुक्त साहित्य सौरसे,
करती कार्य विशेषे प्रसारमाध्यमे ही ।

आले विश्वाचे ज्ञान हाती श्रमे साध्य साधिती
मुले आविष्कारीती भविष्य आपले

माणसातील हरवत चाललेली माणुसकी

पायल कैलास जावळे
एम.ए. प्रथम वर्ष

सिमेंटच्या या जंगलात आता
माणूस शोधूनही सापडत नाही
हातामध्ये हात आहेत पण;
हृदयाला हृदय भिडत नाही

ग्लोबल झाले सारे जग आता
आसपास काय घडत हे ठाऊक नसतं
समोर माणूस रडत असला तरी
लक्ष मात्र मोबाईलच्या स्क्रीनवर असतं

अपघाताच्या वळणावर जेव्हा
कोणी रक्ताच्या थारोळ्यात पडतं
मदतीचा हात देण्याऐवजी
कॅमेराचा शूटिंग मात्र जोरात घडतं
गरज नाही की मदत मोठीच असावी
फक्त संकटाच्या वेळी ती पाठीशी असावी

नाती आता काचेसारखी झाली
कधी तडा जाईल सांगता येत नाही
स्वतःच्या या बाजारात आज
निस्वार्थी प्रेम कोठे शोधूनही सापडत नाही

अहो-जनावरांनाही येते माया
पण माणूस मात्र पाषाण होतोय
हरवलीय ना त्यातील ती ऊब

वर्चुअल जगात मात्र ही पिढी आहे खुष
फेसबुक इन्स्टाच्या दुनियेत ही पिढी दंग आहे
लाइक्स आणि कमेंट्स मध्ये लपलेला खरा रंग आहे
दिसते वरून सुखी पण मनात विचाराचे काहूर आहे
स्पर्धेच्या या युगात आणि प्रगतीच्या या शर्यतीत
माणूस स्वतःपासून दुरावला आहे
स्वतःची माणुसकी तो हरवला आहे

श्रीमंती असून उपयोग नाही जर हात मदतीचा नसेल
माणूस म्हणून जगण्याचा अर्थ नाही
जर काळजात ओलावा नसेल
वेळ आली आता पुन्हा माणसाने माणूस होण्याची
गरज आहे आज जगाला
फक्त आणि फक्त माणुसकीची

माणुसकी हरवत चालली आहे या मागचं कारण नेमकं काय असेल तर आजच्या काळातील सर्वात मोठे वास्तव आणि चिंतेची बाब आहे. समाजातील बदलत्या मानसिकतेमागे कोणतीही एकच गोष्ट नाही तर अनेक सामाजिक, आर्थिक आणि तांत्रिक कारणाचा यात समावेश आहे. आजच्या काळात माणसाचे जीवन 'मी' आणि 'माझे' इथपर्यंत मर्यादित झाले आहे. भौतिक प्रगती आणि यश मिळवण्याच्या शर्यतीत माणूस इतरांच्या संवेदनाकडे दुर्लक्ष करू

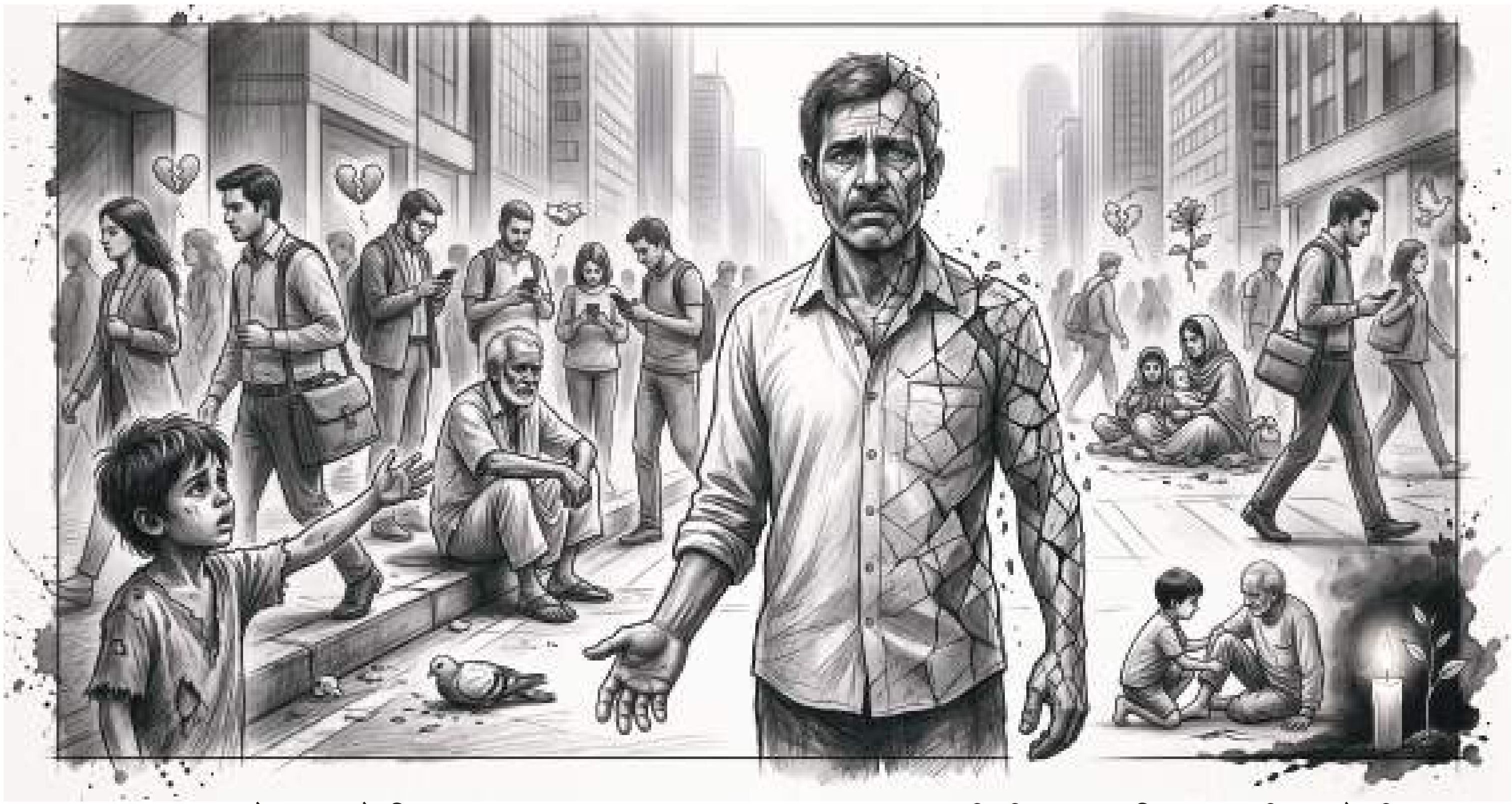

लागला आहे. स्वतःचे हित जपताना दुसऱ्याला मदत करण्याची वृत्ती कमी होत चालली आहे. डिजिटल क्रांतीमुळे जग जवळ आले पण, माणसे एकमेकापांसून लांब गेली आहेत.

लाईक आणि कमेंट्स मिळवण्यात आपण इतके मग्न होतो की शेजारी बसलेल्या माणसाच्या भावनांकडे दुर्लक्ष होते. समोरच्या व्यक्तीच्या दुःखापेक्षा आपल्या पोस्टला मिळणारा रिस्पॉन्स महत्त्वाचा वाटू लागला आहे. माणसांकडे दुसऱ्याचे म्हणणे शांतपणे ऐकून घेण्याचा संयम उरलेला नाही. धावपळीच्या आयुष्यात आपण दुसऱ्याला समजून घेण्यासाठी वेळ द्यायला तयार नाही आहोत.

सोशल मीडियावर आपण आपले आयुष्य 'आदर्श' दाखवण्याचा प्रयत्न करतो. या स्पर्धेतून तुलना वाढली आहे. आपण दुसऱ्याला सुखात आनंद मानण्याऐवजी त्यांच्या आयुष्याशी स्वतःची तुलना करून 'असुरक्षित' आणि 'असमाधानी' होत आहोत त्यामुळे माणसांमधील जिव्हाळा कमी होत आहे. आजच्या धावपळीच्या युगात तंत्रज्ञानाच्या अतिवापरात आणि स्वतःच्या गरजांच्या मागे धावताना कुठेतरी माणुसकी मागे पडते असे नक्कीच वाटते.

माणुसकी ही एखाद्या दिव्यासारखी असते ती वीझली आहे असे वाटले, तर एका छोट्याशा प्रेमाच्या कृतीने पुन्हा तेजू शकते.

माणुसकी टिकवण्यासाठी काय करता येईलः

डिजिटल दिवसातला काही वेळ सर्व उपकरणांपासून दूर राहा, आणि प्रत्यक्ष मानवी संवादाला वेळ द्या.

कोणाशीही बोलताना फोन बाजूला ठेवा आणि पूर्ण लक्ष देऊन त्यांचे म्हणणे ऐकून घ्या.

केवळ सोशल मीडियावर कमेंट करण्याऐवजी गरजू व्यक्तीला प्रत्यक्ष मदत करा .माणुसकी डिजिटल पोस्टमध्ये नसून आपल्या कृतीत असते .

तंत्रज्ञान हे एक साधन आहे साध्य नाही डिजिटल होणे म्हणजे 'माणूस' असणे विसरणे नव्हे .आपण तंत्रज्ञानाचा वापर संवाद वाढवण्यासाठी केला पाहिजे, तो संपवण्यासाठी नाही. माणुसकी हरवलेली नाही, ती फक्त गर्दीत आणि स्क्रीनच्या मागे कुठेतरी दबली गेली आहे. तिला पुन्हा जागृत करण्यासाठी आपल्याला पुन्हा एकदा 'माणसांकडे' वळण्याची गरज आहे.

नाती आणि बदलते जीवन

अनुराधा दिगंबर जंगबाड
बी. ए. प्रथम वर्ष

आजच्या काळात मानवाचे जीवन हे खूप बदलत जात आहे. या बदलत्या डिजिटल युगात मानव हा खूप गुंतागुंतीचे जीवन जगत आहे. आता सध्याच्या परिस्थितीत मानव हा स्वतःसाठीच काही वेळ काढू शकत नाही. कारण आजच्या डिजिटल युगात सोशल मीडिया हे मनोरंजनाचे साधन नसून उत्पन्नाची एक मोठी संधी आहे. त्यामध्ये मानव हा फार गुंतलेला आहे. लहानपनापासून ते मोठ्यापर्यंत सगळेजण इंटरनेटमध्ये गुंतले गेले आहेत. मोबाईल हा सगळ्यासाठी उपयुक्त ठरला आहे. जणू काही हा मित्र बनला आहे. आता मोबाईल हाच आपला सगळं काही आहे असे झाले आहे. यामुळे मानव हा आपली नाती सुद्धा विसरत आहे. मानवाचे राहणीमान, पोशाख, अन्न हे सुद्धा या डिजिटल युगात बदलत गेले आहे. या काळात नातेसंबंधात विश्वास, सहनशीलता आणि एकमेकांना आधार देणे, एकमेकांना स्वीकारणे हे काही राहिलेच नाही.

आता फक्त आणि फक्त मानवाचे जीवन हे धावत्या रेल्वे मागे पळणे असे झाले आहे. पूर्वीच्या काळी मानव हा कुटुंब पद्धतीमुळे नाती घट्ट होती आणि सर्वजण घरामध्ये मिसळून रहात होते. पण आता हे नाही आता सध्याचे जीवन हे वेगवान आणि यांत्रिक पद्धतीचे झाले आहे. जसे की 'हम दो हमारे दो' असे झाले आहे. त्यामुळे नात्यांची किंमत सुद्धा राहिली नाही. आता सगळं काही मोबाईल वरून अगदी सोपं झालेलं आहे. हे पुढील कवितेवरून समजून जाईल.

धावपळीच्या या युगात, सुटली हातातून नाती,
मोबाईलच्या स्क्रीनवर, हरवली साधी संवादाची रीत
हसरे चेहरे प्रोफाईलवर, काळजात दाटली उदासी,
या दगदगीच्या दुनियेत जगताना,
माणूस झालाय प्रवासी

सुखदुःखाची चर्चा आता, व्हाट्सअप ग्रुप वर होते,
जवळचे जवळ असूनही, कित्येक कोसावर राहते.
आपुलकीच्या रक्तापेक्षा, 'लाइक्स' ला जास्त किंमत,
बदलत्या या बाजारात, प्रेमाची झालीये घुसमट.

एकेकाळी होते घर, गजबजलेले माणसांनी,
आता मुक्त झाली घरे, राहिल्या फक्त आठवणी,
संयम सुटलाय मनातून, अपेक्षाचे ओझे वाढले,
नात्यांच्या गाठी सोडवता, मन मोकळे झाले.

बदला हा आता नियम, मान्य किती करावे लागेल,
पण माणसाने माणसाशी, माणुसकीने वागावे लागेल,
मशीन बनू नको मित्रा, थोडा ओलावा जपून ठेव,
बदलत्या या काळातही, नात्यांची जाणीव ठेव.

तंत्रज्ञान आणि साहित्य

वैभवी श्रीहरी इंगळे
बी. ए. प्रथम वर्ष

आजच्या आधुनिक युगात तंत्रज्ञान आणि साहित्य यांचे नाते अधिक घट्ट झाले आहे. तंत्रज्ञान म्हणजे नवीन साधने यंत्रे आणि माहिती तंत्राच्या मदतीने कामे अधिक सोपी व जलद करण्याची पद्धत. साहित्य म्हणजे मानवी भावना, विचार, अनुभव आणि कल्पना याची अभिव्यक्ती. या दोन्ही क्षेत्रांनी समाजाच्या प्रगतीत महत्त्वाची भूमिका बजावली आहे.

पूर्वी साहित्य लिहिणे, जतन करणे, आणि लोकांपर्यंत पोहोचवणे हे खूप कठीण काम होते. लोकांना हस्तलिखित तयार करावे लागत आणि ती मर्यादित लोकांपर्यंत पोहोचत. परंतु तंत्रज्ञानाच्या प्रगतीमुळे संगणक इंटरनेट आणि ई-पुस्तिकांच्या माध्यमातून साहित्य सहजपणे लिहिता, जतन करता, आणि जगातील वाचकापर्यंत पोहोचवता येते. आज अनेक लेखक ब्लॉग, वेबसाईट, आणि सामाजिक माध्यमांच्या सहाय्याने आपले लेखन प्रकाशित करतात.

तंत्रज्ञानामुळे वाचनाची पद्धत ही बदलली आहे. मोबाईल, टॅबलेट आणि इ-रिडरमुळे लोक कुठेही आणि कधीही पुस्तके वाचू शकतात. तसेच ऑडिओ बुकमुळे ऐकून साहित्याचा आनंद घेण्याची सुविधा उपलब्ध झाली आहे. यामुळे साहित्य अधिक लोकांपर्यंत पोहोचत आहे.

तथापि तंत्रज्ञानाचा अतिवापर कधी कधी पारंपारिक वाचनाची सवय कमी करू शकतो. त्यामुळे तंत्रज्ञानाचा योग्य आणि संतुलित वापर करणे आवश्यक आहे. एकूणच तंत्रज्ञान आणि साहित्य हे एकमेकांना पूरक आहेत. तंत्रज्ञानामुळे साहित्याचा प्रसार अधिक वेगाने आणि व्यापक प्रमाणात होत आहे. तर साहित्य मानवी विचारांना दिशा देत समाज अधिक संवेदनशील आणि समृद्ध बनवते. त्यामुळे या दोन्ही क्षेत्रांचा समतोल विकास समाजासाठी अत्यंत महत्त्वाचा आहे.

साहित्य हा समाजाचा आरसा असतो तर तंत्रज्ञान हे प्रगतीचे साधन आहे. पूर्वी साहित्य आणि तंत्रज्ञान हे दोन भिन्न प्रवाह मानले जात असत. परंतु आजच्या आधुनिक युगात या दोन्ही क्षेत्रांचा संगम झाला आहे. या संगमाने साहित्याची निर्मिती, प्रसार आणि वाचन संस्कृतीमध्ये क्रांती घडवून आणली आहे.

तसेच तंत्रज्ञानामुळे नवोदित लेखकासांठी

प्रकाशनाचे मार्ग सुलभ झाले आहेत. आता प्रकाशकांकडे चकरा मारण्याची गरज उरली नाही. ब्लॉग्स, सोशल मीडिया आणि स्वयंप्रकाशन प्लॅटफॉर्म मुळे लेखक थेट वाचकांशी जोडू शकतात. फेसबुक इंस्टाग्राम यासारख्या माध्यमावर कविता, लघुकथांना मिळणारी पसंती ही तंत्रज्ञानाची देणगी आहे.

तंत्रज्ञानामुळे श्राव्य साहित्याचा उदय झालेला आहे. ज्या लोकांना साहित्य वाचायला वेळ मिळत नाही त्यांच्यासाठी ऑडिओ बुक्स हा एक उत्तम पर्याय ठरत आहे. प्रवासात किंवा काम करताना आपण थोर लेखकांचे विचार ऐकू शकतो त्यामुळे साहित्याची पोहोच केवळ साक्षर किंवा वाचकापुरतीच मर्यादित न राहता ती व्यापक झाली आहे.

तंत्रज्ञानातला सर्वात मोठा बदल म्हणजे कृत्रिम बुद्धिमत्ता आज चॅट- जीपीटी सारखी साधने लेखकांना कल्पना सुचवण्यासाठी, मजकुरांची भाषांतर करण्यासाठी आणि व्याकरण दुरुस्त करण्यासाठी मदत करत आहे. यामुळे साहित्याची निर्मिती जलद झाली आहे. तंत्रज्ञानातील 'मशीन ट्रान्सलेशन' मुळे एका भाषेतील साहित्य दुसऱ्या भाषेत रूपांतरित करणे सोपे झाले आहे. त्यामुळे साहित्यातील विचारांची देवाण-घेवाण वेगाने होत आहे. जो या संगमाचा मोठा फायदा आहे. मात्र यंत्राकडे माहिती असली तरी, मानवी संवेदना आणि भावनांची खोली केवळ मानवी लेखकच साहित्यात उतरवू शकतो.

तसेच तंत्रज्ञानाचा आणखी एक फायदा म्हणजे आज लेखक तंत्रज्ञानाच्या मदतीने आपल्या वाचकांशी थेट संवाद साधू शकतात, वाचकांच्या प्रतिक्रिया त्वरित मिळाल्यामुळे लेखकाला आपल्या लेखनात सुधारणा करण्यास किंवा वाचकांच्या आवडीनुसार लिहिण्यास मदत होते.

तंत्रज्ञानामुळे वाचन संस्कृती लोप पावत नसून ती विस्तारत आहे. स्क्रीनवरील वाचनामुळे एकाग्रतेची आव्हाने असली तरी तंत्रज्ञानाने साहित्याला ग्लोबल केले आहे तंत्रज्ञान हे आधुनिक लेखणीचे रूप आहे. ज्याचा वापर करून आपण साहित्याचा वारसा अधिक समृद्ध करू शकतो.

साहित्य आणि तंत्रज्ञानाचे नाते याबद्दल सांगताना चार ओळी सांगाव्याशा वाटतात त्या पुढील प्रमाणे;

"साहित्य जेव्हा शब्दांच्या चौकटी ओलांडून
तंत्रज्ञानाच्या वेगाशी नाते जोडते, तेव्हा
विचारांची एक नवी क्रांती जन्म घेते.
कालपर्यंत लेखणीने कागदावर उमटणारे
शब्द आज कीबोर्डच्या माध्यमातून डिजिटल
पडद्यावर आपली मोहर उमटवत आहेत."

आपला समृद्ध साहित्यिक वारसा, जुनी दुर्मिळ पुस्तके आणि मोडी लिपीतील कागदपत्रे तंत्रज्ञानाच्या सहाय्याने डिजिटलाईज करून पुढील पिढ्यांसाठी जतन केली जात आहेत.

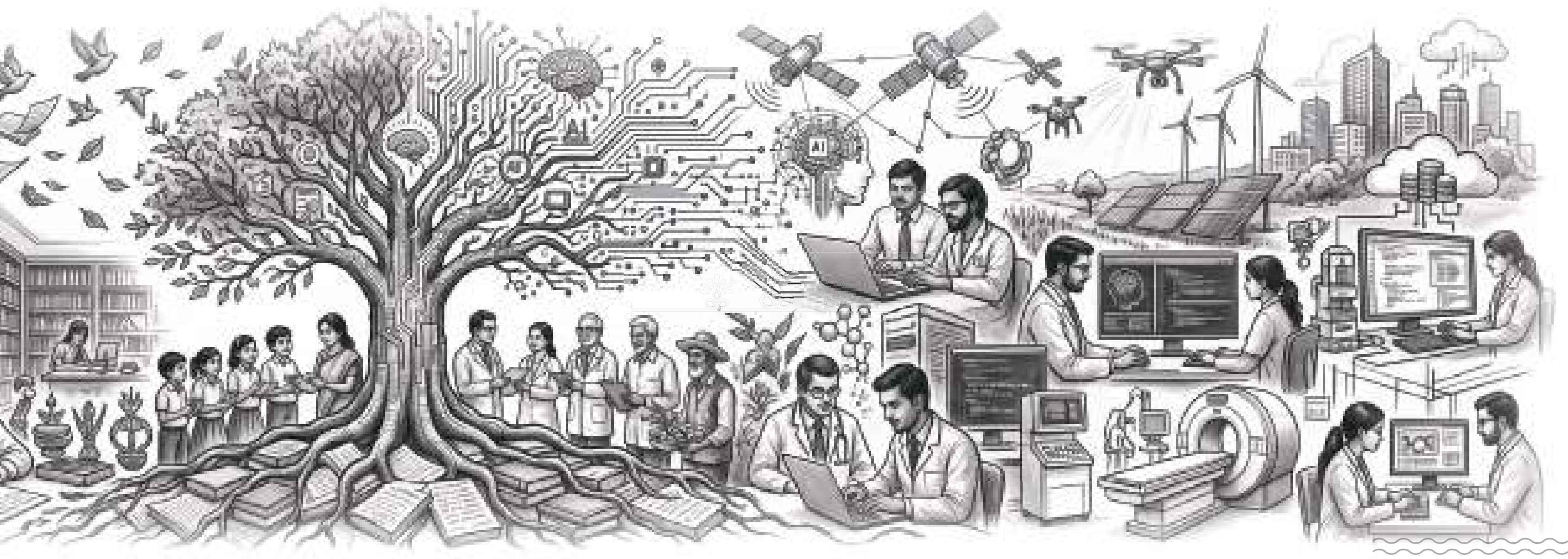

सामाजिक माध्यमे आणि रोजगाराच्या संधी

दिव्या धोंडीराम मगर
एम.ए. द्वितीय वर्ष

आजच्या आधुनिक युगात सामाजिक माध्यमांचे महत्त्व खूप वाढले आहे. इंटरनेटच्या प्रसारामुळे जग जवळ आले आहे आणि माहितीचे आदान प्रदान करणे खूप सोपे झाले आहे. पूर्वी सामाजिक माध्यमे केवळ मित्रपरिवाराशी संवाद साधण्यासाठी वापरली जात होती, परंतु आज ती रोजगाराच्या संधी निर्माण करणारे प्रभावी साधन बनली आहेत. अनेक तरुण आज सामाजिक माध्यमांचा वापर करून स्वतःचे करिअर घडवत आहेत. विविध कंपन्या आपल्या उत्पादनांची जाहिरात आणि ग्राहकांची संपर्क साधण्यासाठी सामाजिक माध्यमांचा मोठ्या प्रमाणावर वापर करतात. त्यामुळे सोशल मीडिया मॅनेजर, कन्टेन्ट क्रिएटर, डिजिटल मार्केटिंग तज्ञ अशा अनेक नवीन नोकऱ्या निर्माण झाल्या आहेत. काही लोक व्हिडिओ तयार करून, लेखन करून किंवा फोटो शेअर करूनही उत्पन्न मिळवत आहेत. त्यामुळे घरबसल्या काम करण्याची संधीही उपलब्ध झाली आहे. सामाजिक माध्यमामुळे स्वतःच छोटा व्यवसाय सुरू करणे ही सोपे झाले आहे. अनेक लोक आपल्या वस्तू आणि सेवा सामाजिक माध्यमांद्वारे लोकांपर्यंत पोहोचवत आहेत. त्यामुळे उद्योजकतेला चालना मिळत आहे आणि बेरोजगारी कमी करण्यास मदत होत आहे.

तथापि सामाजिक माध्यमांचा वापर करताना जबाबदारीने व सजगतेने वागणे आवश्यक आहे. चुकीची माहिती पसरवणे वेळेचा अपव्यय करणे किंवा अति वापर करणे टाळले पाहिजे. योग्य कौशल्य आणि आणि सकारात्मक दृष्टिकोन ठेवून सामाजिक माध्यमांचा उपयोग केला तर ते रोजगार आणि प्रगतीचे एक महत्त्वाचे साधन ठरू शकते. म्हणूनच सामाजिक माध्यमांचा सुज्ञपणे आणि योग्य पद्धतीने वापर केल्यास तरुणासाठी उज्वल भविष्य आणि अनेक रोजगाराच्या संधी निर्माण होऊ शकतात.

कंपन्याचे सोशल मीडिया खाते सांभाळणे, पोस्ट तयार करणे , ग्राहकांशी संवाद साधने हे काम सोशल मीडिया मॅनेजर करतो. व्हिडिओ ब्लॉग फोटो किंवा माहितीपूर्ण पोस्ट तयार करून लोकांपर्यंत पोहोचवणे अनेक लोक युट्युब किंवा instagram वरून उत्पन्न कमवतात.

कंपन्यांच्या उत्पादनांची जाहिरात सामाजिक माध्यमांवर करणे यामध्येSEO, जाहिरात मोहीम आणि ग्राहकांपर्यंत पोहोचणे यांचा समावेश होतो. लेखन, ग्राफिक्स डिझाईन, व्हिडिओ एडिटिंग, फोटो एडिटिंग अशी अनेक कामे सामाजिक माध्यमांमुळे घरबसल्या मिळू शकतात. सामाजिक माध्यमांचा वापर करून कपडे, हस्तकला ,खाद्यपदार्थ इत्यादी वस्तूंची विक्री करता येते.

आजच्या आधुनिक युगात सामाजिक माध्यमांचा प्रभाव अधिक प्रमाणात वाढला आहे. इंटरनेट आणि स्मार्टफोनच्या वाढत्या वापरामुळे समाजातील प्रत्येक व्यक्ती काही ना काही सामाजिक माध्यमांचा वापर करत आहे. आज अनेक कंपन्या आपल्या नोकरीच्या जाहिराती सामाजिक माध्यमांवर प्रसिद्ध करतात. त्यामुळे उमेदवारांना वेगवेगळ्या कंपन्या मधील नोकरीच्या संधीबद्दल त्वरित माहिती मिळते. सामाजिक माध्यमांमुळे छोटी मोठी उद्योग आणि व्यवसाय यांना खूप फायदा झाला आहे. व्यापारी आपली उत्पादने आणि सेवा सामाजिक माध्यमावर जाहिरात करून अधिक ग्राहकांपर्यंत पोहोचू शकतात. त्यामुळे व्यवसाय वाढतो आणि रोजगाराच्या नवीन संधी निर्माण झालेल्या दिसून येतात. सामाजिक माध्यमांवर अनेक शैक्षणिक पेजेस, व्हिडिओ आणि ऑनलाइन कोर्सेस उपलब्ध असतात. त्यामुळे युवकांना नवीन कौशल्य शिकण्याची संधी मिळते. ही कौशल्य भविष्यात रोजगार मिळवण्यासाठी उपयुक्त ठरतात. सामाजिक माध्यमांद्वारे वेगवेगळ्या क्षेत्रातील तज्ञ उद्योगपती आणि कंपन्याशी संपर्क साधने सोपे झाले आहे.

भारतात 100 कोटी पेक्षा अधिक लोक मोबाईल वापरतात शेत मजुरापासून उद्योगपतीपर्यंत प्रत्येक जण मोबाईलचा वापर करतो आहे. याचा मोठा प्रभाव समाज जीवनावर पडला असून त्यामुळे नवनवीन क्षेत्रे विकसित झाली आहेत. त्यात समाज माध्यमे, डिजिटल माध्यमे, ऑनलाईन माध्यमे यांचा प्रामुख्याने समावेश करता येतो. या नव्या क्षेत्रात रोजगाराच्या नवीन संधीही वाढल्या आहेत. एखाद्या विचाराचे, कार्याचे समर्थन करण्यासाठी, समाजाचा पाठिंबा मिळविण्यासाठी केल्या जाणाऱ्या कामगिरीला मीडिया एडवोकसी असे म्हटले जाते. या क्षेत्रात कार्य करणाऱ्या संस्थांमध्येही नोकरीच्या अनेक संधी उपलब्ध आहेत. सामाजिक माध्यमांमुळे लोकांना त्यांच्या कौशल्यांचा उपयोग करून पैसे कमवण्याची संधी मिळते. एखाद्याला फोटोग्राफी, लेखन किंवा डिझाईनिंगची आवड असेल तर तो त्याच्या कामाचे प्रदर्शन सामाजिक माध्यमांवर करू शकतो आणि त्यातून रोजगार मिळवू शकतो. सामाजिक माध्यमांचा वापर करताना सावधगिरी पाळणे आवश्यक आहे. चुकीची माहिती, वेळेचा अपव्यय आणि व्यसन यासारख्या समस्या टाळणे गरजेचे आहे. योग्य आणि सकारात्मक वापर केल्यास सामाजिक माध्यमे रोजगारासाठी मोठे व्यासपीठ ठरू शकतात.

योग्य कौशल्य, मेहनत आणि योग्य वापर केल्यास सामाजिक माध्यमांमुळे अनेक युवकांना उज्वल भविष्य घडवण्याची संधी मिळू शकते.

Gen-Z व डिजिटल कौशल्य

श्रद्धा राजेंद्र सरवदे
एम.ए. द्वितीय वर्ष

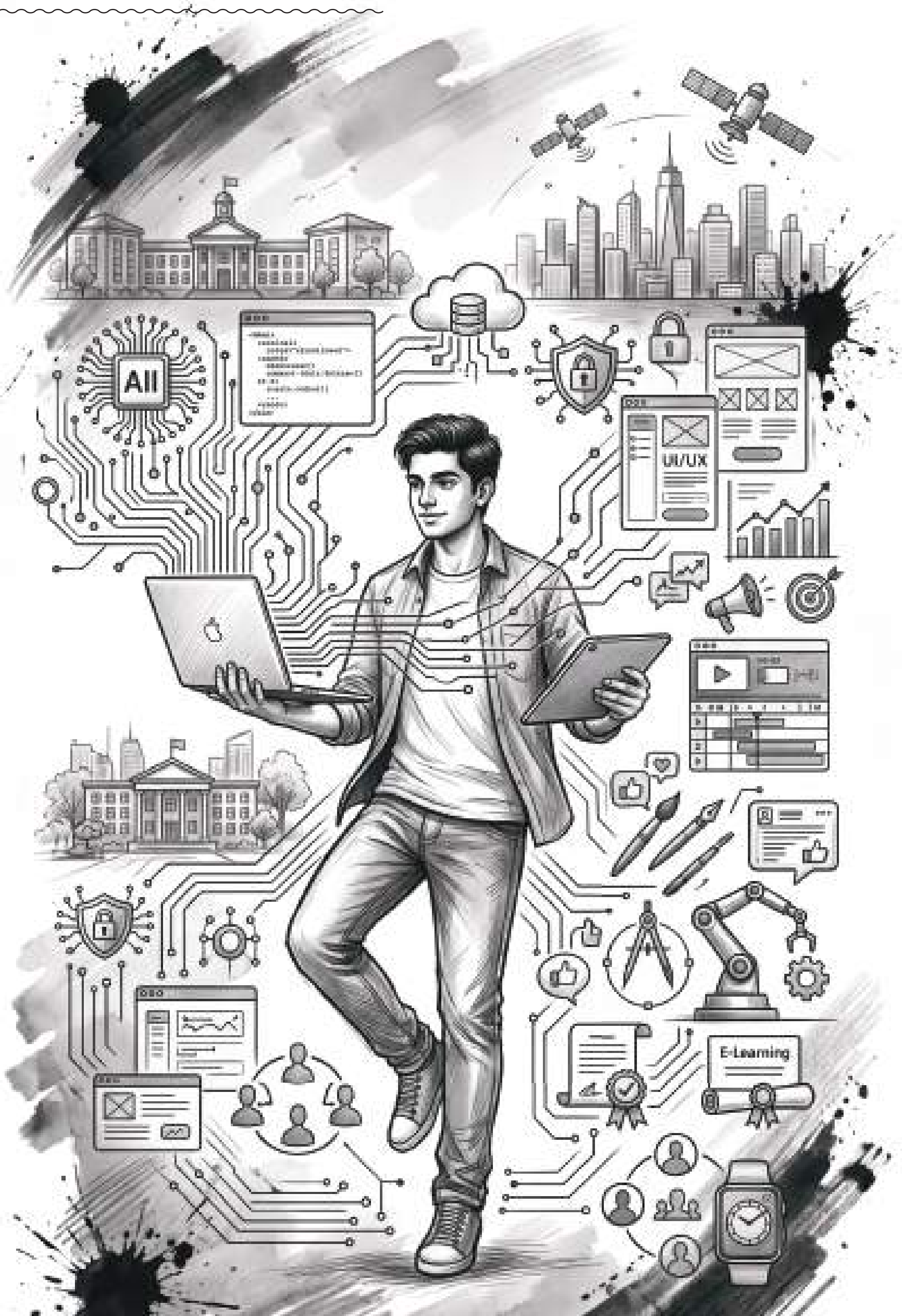

आजचा काळ हा पूर्णपणे डिजिटल तंत्रज्ञानाचा आहे. मोबाईल, संगणक आणि इंटरनेट यामुळे आपले जीवन खूप सोपे झाले आहे. या डिजिटल युगात वाढलेली पिढी म्हणजे Gen-Z होय. साधारणपणे 1997 नंतर जन्मलेली पिढी Gen-Z म्हणून ओळखली जाते. ही पिढी लहानपणापासूनच मोबाईल आणि इंटरनेट वापरत असल्यामुळे डिजिटल तंत्रज्ञानात खूप पुढे आहे.

Gen-Z पिढीला नवीन ॲप्स, वेबसाईट आणि सोशल मीडियाचा वापर करणे खूप सोपे वाटते. शिक्षणासाठी ऑनलाईन क्लासेस, माहिती शोधण्यासाठी गुगल, मित्रांशी संपर्क ठेवण्यासाठी सोशल मीडिया अशा अनेक गोष्टींसाठी ते डिजिटल साधनांचा वापर करतात. त्यामुळे त्यांची डिजिटल कौशल्य खूप चांगले विकसित झाले आहे.

आज अनेक तरुण डिजिटल

माध्यमातून स्वतःचे करिअर घडवत आहेत. युट्युब, इंस्टाग्राम, ब्लॉगिंग, डिजिटल मार्केटिंग यासारख्या क्षेत्रामंध्ये Gen-Z पिढी मोठ्या प्रमाणात काम करत आहेत. काही तरुण ऑनलाईन व्यवसाय सुरू करून आर्थिक दृष्ट्या स्वावलंबी होत आहेत. त्यामुळे डिजिटल कौशल्य हे आजच्या काळात खूप महत्त्वाचे बनले आहे.

तरीसुद्धा डिजिटल तंत्रज्ञानाचा वापर करताना काळजी घेणे ही तितकेच आवश्यक आहे. इंटरनेटचा अतिवापर, चुकीची माहिती आणि सायबर गुन्हे यापासून सावध राहणे गरजेचे आहे. योग्य पद्धतीने आणि मर्यादित डिजिटल साधनांचा वापर केल्यास ते आपल्यासाठी खूप फायदेशीर ठरू शकते.

शेवटी असे म्हणता येईल की Gen -Z ही डिजिटल कौशल्यात प्रगत आणि हुशार पिढी आहे. योग्य दिशेने या कौशल्याचा वापर केला तर ही पिढी भविष्यात देशाच्या प्रगतीत मोठे योगदान देऊ शकते.

आजच्या काळात सोशल मीडियाचा Gen-Z पिढीवर मोठा प्रभाव दिसून येतो. विविध सोशल मीडिया ॲप्सच्या माध्यमातून ही पिढी जगाशी जोडलेली आहे. उदाहरणार्थ फेसबुक या ॲपच्या माध्यमातून लोक एकमेकांशी संपर्क साधतात माहिती शेअर करतात आणि विविध ग्रुपमध्ये सहभागी होतात. अनेक विद्यार्थी फेसबुक वर शैक्षणिक ग्रुप तयार करून त्यामध्ये अभ्यासाशी संबंधित माहिती आणि नोट्स शेअर करतात. डिजिटल माध्यमातून शिक्षण घेणे अधिक सोपे झाले आहे.

तसेच इंस्टाग्राम हे ॲप Gen-Z पीडित खूप लोकप्रिय आहे. या ॲपवर फोटो, व्हिडिओ आणि रीलच्या माध्यमातून तरुण आपली कला आणि सर्जनशीलता व्यक्त करतात. काही जण इंस्टाग्राम च्या माध्यमातून फोटोग्राफी, फॅशन, मेकअप, कुकिंग किंवा इतर कौशल्य लोकापर्यंत पोहोचवतात. त्यामुळे त्यांना नवीन संधी मिळतात आणि आत्मविश्वास वाढतो.

Whatsapp हे ॲप दैनंदिन संवादासाठी खूप उपयुक्त आहे. मित्र, कुटुंब आणि शिक्षकांसाठी संपर्क ठेवण्यासाठी व्हाट्सअपचा वापर केला जातो. विद्यार्थी अभ्यासाचे ग्रुप तयार करून त्यामध्ये नोट्स, पीडीएफ, आणि महत्त्वाची माहिती शेअर करतात. त्यामुळे माहितीची देवाणघेवाण खूप जलद आणि सोपी होते.

टेलीग्राम हे ॲपही माहिती मिळवण्यासाठी आणि शेअर करण्यासाठी खूप उपयुक्त आहे. अनेक शैक्षणिक चॅनेल्स आणि ग्रुप टेलिग्राम वर उपलब्ध असतात त्यामुळे विद्यार्थी अभ्यास, साहित्य, ई-बुक्स आणि स्पर्धा परीक्षांची माहिती सहज मिळवू शकतात. यामुळे डिजिटल शिक्षणाला खूप मोठी मदत होते.

ट्विटर या सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्मवर लोक आपले विचार आणि मते व्यक्त करतात. देश विदेशातील घडामोडी, बातम्या आणि सामाजिक विषयाबंद्दल माहिती ट्विटरवर मिळते. त्यामुळे Gen-Z पिढीला समाजातील विविध घडामोडी समजण्यास मदत होते.

युट्युब हे ॲप शिक्षणासाठी आणि मनोरंजनासाठी खूप महत्त्वाचे ठरले आहे. अनेक विद्यार्थी युट्युब वर अभ्यासाचे व्हिडिओ, मार्गदर्शन आणि नवीन कौशल्य शिकतात. काही तरुण स्वतःचे यूट्यूब चैनल तयार करून व्हिडिओ बनवतात आणि डिजिटल माध्यमातून आपले करियर ही घडवतात.

स्नॅपचॅट या आजच्या माध्यमातून तरुण मित्रांची फोटो आणि व्हिडिओ शेअर करतात. विविध फिल्टर्स आणि इफेक्ट्स मुळे हे ॲप तरुणामंध्ये खूप लोकप्रिय आहे. या माध्यमातून ते मनोरंजनही करतात आणि मित्रांची संवादही ठेवतात.

विविध सोशल मीडिया ॲपच्या माध्यमातून Gen-z पिढीची डिजिटल कौशल्य अधिक विकसित होत आहे. योग्य पद्धतीने आणि मर्यादित ॲपचा वापर केल्यास शिक्षण, माहिती आणि करिअरच्या दृष्टीने अनेक संधी निर्माण होऊ शकतात.

कौशल्य - यशाचा खरा मार्ग

मयुरी हणमंत भंडगे
बी. ए. (ॲनिमेशन) प्रथम वर्ष

आजच्या वेगवान आणि स्पर्धात्मक जगात फक्त शिक्षण पुरेसे नसते, तर त्यासोबत कौशल्य असणे ही तितकेच महत्त्वाचे असते. कौशल्य म्हणजे एखादे काम योग्य पद्धतीने, आत्मविश्वासाने आणि परिणामकारक रीतीने करण्याची क्षमता. शिक्षण आपल्याला ज्ञान देते, पण कौशल्य त्या ज्ञानाचा योग्य वापर कसा करायचा हे शिकवते.

प्रत्येक व्यक्तीमध्ये काहीना काही विशेष कौशल्य दडलेले असते. कोणाला चांगले बोलता येत, कोणाला सुंदर चित्र काढता येते, तर काही जण तंत्रज्ञान कामामंध्ये निपुण असतात. या कौशल्यांचा शोध घेऊन यांचा सातत्याने सराव केल्यास व्यक्ती आपले व्यक्तिमत्व अधिक प्रभावी बनवू शकतो.

आज भारतातही कौशल्याधारीत शिक्षणाला विशेष महत्त्व दिले जात आहे. कारण कौशल्य असलेली व्यक्ती केवळ स्वतःचा विकास करत नाही, तर समाजाच्या आणि देशाच्या प्रगतीतही मोठा वाटा उचलते.

म्हणूनच प्रत्येकाने शिक्षणाबरोबरच विविध कौशल्य विकसित करणे आवश्यक आहे. ज्ञान आणि कौशल्य यांचा संगम झाला तरच खरे यश मिळते. त्यामुळे असे म्हणता येईल की "कौशल्य हीच यशाची खरी गुरुकिल्ली आहे".

शिक्षणासोबत कला पारंगत असणे महत्त्वाचे आहे आजच्या युगात शिक्षणाबरोबर कला असणे अत्यंत आवश्यक आहे.

पत्रकार, संपादक, साहित्यिक, पटकथा लेखक, चित्रकार, शिल्पकार, वक्ता, शाहीर, गायक, ढोलकी वादक, नृत्यांगना, आदींनी क्षेत्रात अनेक तपश्चर्या करून आपले कौशल आत्मसात केलेले असते, त्यामुळे त्या व्यक्ती त्यांच्या जीवनामध्ये यशस्वी झालेल्या दिसतात. कोणतेही काम शांतचित्ताने व मन लावून कौशल्यपूर्णरित्या लेखन केल्यास यश मिळते, याचाच अर्थ मानवी जीवन यशस्वी करण्यासाठी कौशल्य महत्त्वाचे ठरते.

डॉ. दत्तात्रय गंधारे म्हणतात, "कोणत्याही शास्त्राचे, कलेचे किंवा हस्तकलेचे सादरीकरण व व्यावहारिक जीवनात उपयोजन करण्याची क्षमता म्हणजे कौशल्य".

लेखन कौशल्य आणि करिअर :

आपल्या जीवनात लेखन कौशल्य कसे महत्त्वाचे आहे. हे आपण पाहिले. आज मराठी भाषेचे पदवीधर, नेट, सेट, पी.एच.डी धारक यांना बेकारीच्या झळा सोसाव्या लागत आहेत. या मराठीच्या पदवी धारकांना लेखन कौशल्यांनी संधी ओळखून योग्यरीत्या उपयोजन केल्यास त्यांना चांगल्या संधी मिळविता येतात.

कथा, कविता, कादंबरी, नाटक, आत्मचरित्र,

चरित्र इत्यादींचे साहित्याच्या प्रांतात उत्तम करिअर करणारी नावे अनेक आहेत.

कला ही एक सुंदर अशी गोष्ट आहे, जी आपल्या आयुष्याला एक रंग देऊन जाते. नवीन रित्या आपल्यात सामावून जाते. उत्साह, उमंग, आतुरता, प्रभावीपणा, आपुलकी, चाहूल आणि आनंद याचा मेल यांचा संगम म्हणजे 'कला'.

ती कला आत्मसात करून त्यात सामावून जाणे त्यालाच कौशल्य असे म्हणतात जे की खूप पूर्वीपासून प्रकृतीत झालेली आहे.

ती कला आणि कौशल्य आता आसमंताला ही स्पर्श करत आहे. कौशल्याच्या अनेक पद्धती ,अनेक विविधता, आहेत ज्यापूर्वी आणि आत्ताच्या युगातही कार्य करतच आहे. काही मध्ये बदल झाला पण काही कौशल्य आणि कला अजूनही तशाच पारंगत आहेत.

एका कोऱ्या कागदावर जसे रंग भरून त्या कागदाची शोभा वाढवली जाते तसेच आयुष्यातील अनेक गोष्टीत कला, आणि कौशल्याचे रंग भरले की आयुष्याचे पानही खूप सुंदर आणि आकर्षक होत जाते.

आज कालच्या युगात त्यात खूपसे बदल झाले चित्रकला आधी कागदावर होत असे तर आता मात्र कम्प्युटर, टॅब, मोबाईल, लॅपटॉपवर ही केली जाते. जी चित्रे फक्त चित्र स्वरूपात दिसत होती, ती आज संगणकावर चालती बोलती होत आहेत. स्वप्नताही विचार न केलेल्या गोष्टी आज मात्र AI, Google Gemini, ChatGpt यासारख्या गोष्टींच्या माध्यमातून करता येत आहेत.

नृत्य, गायन, वादन सगळ्यात बदल झाला पण त्यातली जादू आणि वात्सल्य मात्र अजूनही तेच आहे. नृत्य म्हणजे घुंगराच्या बोलावर आणि ढोलकीच्या तालावर फिरकणारे पाय आज फोन मधल्या संगीतावर फिरकत आहेत.

कला तीच पण नवीन एकदा त्यावरच प्रेम होणे म्हणजे माझ्या भाषेत पूर्वी आणि आत्ताच्या कौशल्यावर आणि स्टार्टअप संस्कृती कौशल्याच्या मदतीने आज स्वप्नातला चंद्र पाहिला आज त्यावर जाणे शक्य होत आहे. हे पण एक कौशल्य आहे जे एक वेगळ्या दिशेने आपले अस्तित्व मांडले आहे.

मानवी जीवनातील सर्वात सुंदर आणि प्रभावी गोष्ट म्हणजे प्रत्येक व्यक्तीमधील कला आणि कौशल्य कौशल्यांच्या बलामुळे यशाची प्राप्ती होऊ शकते.

आणि ती कला आणि ती संस्कृती जपणे हे आपले कर्तव्य आहे. असे मला वाटते.

कला ही एक सुंदर जादू आहे.
जी आयुष्याला जादूच्या प्रयोगाने
नाविन्य देऊन जाते.
कौशल्य हीच यशाची गुरुकिल्ली आहे.
ती जोपासणे आणि पारंगत ठेवणे
आपले काम आहे.

सोशल मीडिया : उत्पन्नाच्या संधी

राजश्री संजय कर्णे
बी. ए. प्रथम वर्ष

आजच्या काळातील मुलांना किंवा पिढीला सोशल मीडिया ही एक सोपी उत्पन्नाची संधी प्राप्त झाली आहे. सोशल मीडिया हे केवळ मनोरंजनाचे साधन राहिली नसून ते उत्पन्नाचे एक प्रभावी माध्यम बनले आहे. सोशल मीडियामुळे प्रत्येक व्यक्तीला या जगाशी जोडणे शक्य झाले आहे. सोशल मीडियाद्वारे परिसरातील हॉटेल, जिम व्यवसाय इत्यादी गोष्टीच्या सोशल मीडियावर जाहिराती दाखवायच्या असतात त्यामुळे त्या गोष्टी प्रसिद्ध होत असतात.

सोशल मीडियामुळे प्रत्येकाची कला विकसित होत आहे. त्यांच्या कलाच्या आधारे त्या व्यक्तीचे उत्पन्न वाढत आहे. आपली कला मीडियाद्वारे जाहिरातीमधून फॉलोवर्स वाढवून ब्रँड कोलाब्रेशन किंवा जाहिरातीद्वारे उत्पन्न घेता येते. सोशल मीडिया या माध्यमातून व्यक्ती आपल्या दुकानाच्या जाहिराती करून सोशल मीडियामध्ये प्रसिद्धी करतात आपले ग्राहक वाढवीत असतात.

सोशल मीडियामुळे व्यक्ती तंत्रज्ञानाशी जुळत आहेत थोडक्यात मीडियामुळे प्रत्येक व्यक्ती तंत्रज्ञानाकडे वळत आहे. असे आपणास दिसून येते. लोकांना मीडियाद्वारे उत्पन्नाच्या संधी कशा विकसित होत असतात ते कळत आहे. तुमच्या आवडीनुसार आणि कौशल्यातून तुमच्या इच्छेनुसार तुम्ही सोशल मीडिया वापरून पैसे कमवण्याची एक चांगली संधी मिळविता येते. मीडिया अनेक उत्पन्नाच्या संधी मिळवून देते. मीडियामुळे विविध उत्पन्नाचे साधने मिळतात. सोशल मीडिया उत्पन्न मिळवण्याच्या काही मुख्य संधी आहेत जसे की, युट्युब, इंस्टाग्राम, फेसबुक, स्नॅपचॅट. या साधनांद्वारे उत्पन्न मिळवता येते. आपल्या दररोजच्या जीवनातील माहिती किंवा आपल्या कला, कृती आपण युट्युब किंवा instagram द्वारे सादर करता येते त्यासाठी त्याचे उत्पन्न वाढते कारण माहितीपूर्ण किंवा मनोरंजक व्हिडिओ बनवून ॲप्सद्वारे जाहिरातीमधून पैसे मिळवता येतात. इंस्टाग्राम आणि फोटोच्या माध्यमातून फॉलोवर्स वाढवून ब्रँड कोलाब्रेशन किंवा जाहिरातीद्वारे उत्पन्न करता येते.

सोशल मीडियाद्वारे मोठ्या व्यक्ती व छोट्या व्यक्ती मीडियाचा वापर करतात. मिडियामध्ये मोठ्या कंपन्या आणि सेलिब्रिटी आपल्या स्वतःच्या कला किंवा आपल्या वस्तूंची प्रसिद्धी करतात. फेसबुक किंवा गुगल ॲप चालवून तुम्ही लहान व्यवसायांना विक्री वाढवण्यासाठी मदत करू शकता. त्या बदल्यात फी घेऊ शकता. पर्यटन, कला, हस्तकला, किंवा उत्पादने फेसबुक इंस्टाग्रामच्या माध्यमातून विकून नफा मिळवणे

हे एक डिजिटल मार्केटिंग उत्पन्न म्हणता येईल.

कोरोनाच्या काळात मीडियाद्वारे लोकांनी आपल्या वस्तू किंवा चित्र इत्यादी गोष्टी मीडियावर शेअर केल्या असे आपणास दिसून येते.

थोडक्यात सोशल मीडिया ही एक अशी यंत्रणा आहे की ज्यामध्ये व्यक्तीचे गुण इतर लोकांना माहीत होतात. त्या कलाद्वारे त्या व्यक्तीचे चागंले उत्पन्न सोशल मीडियाद्वारे होत असते. त्यासाठी आपल्या पिढीसाठी सोशल मीडिया एक उत्पन्नाचे चागंले साधन आहे. आता ग्राहक सोशल मीडिया सोडल्याशिवाय द्वारे वस्तूंचे खरेदी करू शकतात.

इंस्टाग्राम, किंवा टिक टॉक शॉप वर उत्पादने टॅग करून तुम्ही थेट विक्रीतून कमिशन मिळवू शकता. फेसबुक कंटेंट मॉनिटायझेशन फेसबुक वर आता केवळ व्हिडिओ वरच नाही तर इमेज पोस्ट आणि टेक्स्ट पोस्टवर ही जाहिरातीद्वारे पैसे मिळवण्याची सोय उत्पन्नाचे सर्वात मोठे साधन ठरत आहे.

आता फक्त एआय वापरून मजकूर तयार करणे पुरेसे नाही चॅट जीपीटी सारखी साधने वापरून व्हिडिओचे हुक्स आणि व्हिडिओ शॉटची नियोजन वेगाने करणे हा मोठा व्यवसाय बनला आहे. क्लीनपिंग सेवा मोठ्या मालिकामंधील रंजक भाग कापून ते सोशल मीडियावर व्हायरल करणे ही सुद्धा क्रिएटिव्ह साठी एक उत्पन्नाची संधी आहे. इन्फ्लुएन्सर मार्केटिंग जर तुमचे फॉलोवर्स जास्त असतील तर विविध ब्रॅड्स त्यांच्या उत्पादनांच्या जाहिरातीसाठी तुमच्याशी संपर्क साधतात. प्रयोजित पोस्टद्वारे तुम्ही मोठे मानधन मिळूवू शकता. सलग्न विपणन उत्पादनाच्या लिंक शेअर करून आणि त्याद्वारे विक्री झाल्यास कमिशन मिळवणे इत्यादी.

यासारख्या तुमच्या खास ज्ञानासाठी व्हाट्सअप, टेलिग्राम किंवा instagram वर पेड सबस्क्रीप्शन सुरू करून दर महा निश्चित उत्पन्न मिळवता येते. अशा प्रकारे आजच्या पिढीला सोशल मीडिया आपल्या कलाद्वारे उत्पन्न मिळवून देते.

बदलते मानवी जीवन व नवकौशल्य

निकिता बालाजी कांबळे
एम.ए. द्वितीय वर्ष

बदलते मानवी जीवन व नव कौशल्य आजच्या आधुनिक युगात मानवी जीवन झपाट्याने बदलत आहे. विज्ञान, तंत्रज्ञानाच्या प्रगतीमुळे जग अधिक जवळ आले आहे. इंटरनेट, संगणक, मोबाईल, कृत्रिम बुद्धिमत्ता (AI) यासारख्या साधनांमुळे मानवी जीवनाची गती वाढली आहे. या बदलत्या परिस्थितीत केवळ पारंपरिक ज्ञान पुरेसे राहिलेले नाही. तर नव्या कौशल्यांची आवश्यकता निर्माण झाली आहे.

म्हणूनच बदलत्या मानवी जीवनासोबत नव कौशल्यांचे महत्त्वही वाढत आहे. पूर्वीचे जीवन साधे आणि मर्यादित साधनांवर आधारित होते. लोकांचे कामकाज मुख्यतः शारीरिक श्रमावर अवलंबून होते. परंतु आज तंत्रज्ञानाच्या साहाय्याने अनेक कामे सहज आणि जलद होत आहेत.

ऑनलाइन शिक्षण, डिजिटल व्यवहार, घरबसल्या नोकरी (Work From Home) यासारख्या संकल्पना आता सामान्य झाल्या आहेत.त्यामुळे मानवी जीवनाची कार्यपद्धती पूर्णपणे बदलली आहे.

या बदलामुळे शिक्षण पद्धतीतही मोठे परिवर्तन झाले आहे. आज विद्यार्थ्यांनी केवळ पुस्तकातील ज्ञान घेणे पुरेसे नाही, तर संवाद कौशल्य, सृजनशीलता, समस्या सोडवण्याची क्षमता, तांत्रिक ज्ञान, डिजिटल साक्षरता यासारखी नव कौशल्य आत्मसात करणे गरजेचे झाले आहे. ही कौशल्य व्यक्तीला स्पर्धात्मक जगात टिकून राहण्यासाठी मदत करतात.

नवकौशल्यामंध्ये तंत्रज्ञानाचा योग्य वापर टीमवर्क, नेतृत्व गुण, वेळेचे व्यवस्थापन, आणि सतत शिकत राहण्याची वृत्ती याचा समावेश होतो.

बदलत्या परिस्थितीत जो व्यक्ती नवीन कौशल्य शिकण्यास तयार असतो तोच यशस्वी ठरतो. त्यामुळे आजीवन शिक्षण (Lifelong Learning) ही संकल्पना अधिक महत्त्वाची बनली आहे.

या बदलासोबतच काही आव्हानेही निर्माण झाली आहेत. तंत्रज्ञानावर वाढते अवलंबित्व, मानसिक ताण आणि मानवी नात्यामंध्ये येणारे अंतर ह्या काही समस्या आहेत. म्हणून तंत्रज्ञानाचा वापर करताना मानवी मुल्ये संवेदनशीलता आणि जबाबदारी जपणे आवश्यक आहे.

एकूणच पाहता, बदलते मानवी जीवन आणि नव कौशल्य हे एकमेकांशी घट्ट जोडलेले आहेत आधुनिक काळात प्रगतीसाठी व्यक्तीने वेळेनुसार स्वतःला बदलणे आणि नवीन कौशल्य आत्मसात करणे आवश्यक आहे. यामुळेच व्यक्ती समाज आणि राष्ट्र याची प्रगती शक्य होते.

नवकौशल्य आणि बदलते जीवन

रेणुका बाळकृष्ण जोशी
इ. १२ वी

काळाचे चक्र फिरले वेगाने
जगण्याचे संदर्भ बदलले
कालचे जे होते नवल मोठे
ते आज साधे सहज झाले
हातातल्या एका छोट्या पडद्यात
सामावले आहे सारे विश्व
बदलत्या या प्रवाहामध्ये
मानवाचे सुरू झाले नवे पर्व
यंत्रांशी आता मैत्री झाली
बुद्धीला लाभली तंत्राची जोड
कल्पकतेच्या या नव्या युगात
यशाची लागली वेगळीच गोड
केवळ पुस्तकी ज्ञानाने आता
प्रगतीची दारी उघडत नाहीत
नवकौशल्यांच्या साठी शिवाय
यशाची शिखरे सर होत नाहीत
संवाद बदलला भाषा बदलली
बदलली कामाची रीत
अनुकूलन हाच आता
जीवनाचा खरा जित
संगणकीय अज्ञावली अन
विदा -विज्ञान ही आजची शस्त्रे
सर्जन सर्जनशीलतेच्या पालवीनेच
फुलतील प्रगतीची नवे वस्त्रे
मातीचा गंध जपता जपता
आभाळाला भिडणारी जिद्द हवी
बदलत्या मानवी जीवनाला
नवकौशल्यांची साद हवी
जुने ते सोनेच राहील,
पण नव्याची कास धरायला हवी

उत्क्रांतीच्या या महामार्गावर
आपली मोहर उमटवायला हवी
काळ धावतो सुसाट वेगाने
दिशा बदलल्या जगण्याच्या
पद्धती आता उरल्या नाहीत
त्या केवळ ठोकताळ्याच्या
चाकाचा शोध लागला मागे
आज चीपचे राज्य आले
मातीच्या हातात आता
तंत्रज्ञानाचे वलय आले
दोन टोकावर बसून लोक
आज एकत्र काम करतात
व्हर्चुअल जगातही माणसे
मनाचे बंध गुंफतात
भाषिक अडथळे संपले आता
संवाद झाला प्रभावी
पण शब्दांमागची भावना
ओळखण्याची नवी दृष्टी हवी
पर्यावरण आणि प्रगतीचा
साधायचा आहे आता वेळ
शाश्वत जगण्याचे नवकौशल्य
हाच भविष्याचा खेळ
जुने विसरू नका कधी
पण नव्याला घाबरू नका
प्रवाहाच्या विरुद्ध पोहण्याचे
सामर्थ्य मात्र सोडू नका

कौशल्यातून शेती-माती आणि नाती

निकिता बालाजी कांबळे
एम.ए. द्वितीय वर्ष

मानवी जीवन सतत बदलत आहे. विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाच्या प्रगतीमुळे जीवनाची गती वाढली असली तरी या बदलामंध्ये माणसाने आपल्या मुळाशी जोडलेले राहणे तितकेच महत्त्वाचे आहे. माणसाचे जीवन शेती , माती आणि नाती याच्याशी घट्ट जोडलेले आहे. आजच्या काळात नव कौशल याच्या मदतीने या तिन्ही गोष्टी अधिक सक्षम आणि समृद्ध करता येतात.

भारतीय समाजात शेतीला अत्यंत महत्त्वाचे स्थान आहे. शेतकरी हा देशाचा कणा मानला जातो. पूर्वी शेती पारंपारिक पद्धतीने केली जात होती; परंतु आज आधुनिक यंत्रसामग्री, हवामानाचा अंदाज घेणारी तंत्रे याचा वापर करून शेती अधिक उत्पादनक्षम होत आहे.

ही सर्व नव कौशल्य शेतकऱ्याला कमी कष्टात अधिक उत्पन्न मिळवून देतात. मातीही केवळ सुपीकता टिकवणे ही आपली जबाबदारी आहे. आज सेंद्रिय खतांचा वापर, माती परीक्षण, पिकांची फेरपालट यासारख्या नव्या पद्धतीमुळे मातीचे आरोग्य जपले जात आहे. माती जपली तरच शेती टिकेल आणि शेती टिकली तरच समाजाचे जीवन समृद्ध राहील.

शेती आणि माती इतकीच महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे नाती. आधुनिक जीवनात तंत्रज्ञानामुळे माणसामंधील संवाद वाढला असला तरी प्रत्यक्ष नात्यामंधील संवादातील तसेच जीवनात दुरावा निर्माण झालेला दिसतो.

अशावेळी नाती जपण्यासाठी समजूतदारपणा, सहकार्य, संवेदनशीलता आणि संवाद कौशल्य यासारखी नव कौशल्य आवश्यक ठरतात.

कुटुंब समाज आणि निसर्ग याच्याशी जुळवून घेण्याची क्षमता ही एक महत्त्वाची कौशल्य आहेत. आजच्या तरुण पिढीने नव्या कौशल्यांच्या माध्यमातून शेतीला आधुनिकतेची जोड देणे, मातीचे संवर्धन करणे आणि मानवी नाती जपणे ही काळाची गरज आहे.

नव कौशल्य केवळ रोजगार मिळवण्यासाठी नसून ती जीवन समृद्ध करण्यासाठी ही महत्त्वाची असतात. एकूणच शेती ,माती आणि नाती ही मानवी जीवनाची मूलभूत तत्वे आहेत. नव कौशल्यांच्या सहाय्याने या तिन्ही क्षेत्रांना बळकटी दिल्यास समाज अधिक सुदृढ समृद्ध आणि संवेदनशील होऊ शकतो.

त्यामुळे बदलत्या काळात आधुनिकता स्वीकारताना आपल्या मुळाशी जोडलेले राहणे हेच खरे जीवनाचे सौंदर्य आहे.

तंत्रज्ञान कौशल्य आणि साहित्य

ज्योत्सना राम रणदिवे
बी. ए. प्रथम वर्ष

आजचे युग हे तंत्रज्ञानाचे युग म्हणून ओळखले जाते. संगणक, मोबाईल, इंटरनेट, कृत्रिम बुद्धिमत्ता, सोशल मीडिया अशा विविध साधनामुळे मानवाचे जीवन अधिक सोपे आणि वेगवान झाले आहे. या आधुनिक साधनामुळे मानवाची जीवन अधिक सोपे आणि वेगवान झाले आहे. या आधुनिक साधनाचा योग्य वापर करण्याची क्षमता म्हणजे तंत्रज्ञान कौशल्य होय. शिक्षण, उद्योग, आरोग्य, प्रशासन यासोबत साहित्य क्षेत्रातही तंत्रज्ञान कौशल्याचे मोठे महत्त्व निर्माण झाले आहे.

पूर्वीच्या काळात साहित्यनिर्मिती आणि प्रसार हे मुख्यतः हस्तलिखित छापील पुस्तके आणि प्रसार हे मुख्यतः हस्तलिखित होते. लोकांना आपले साहित्य प्रकाशित करण्यासाठी खूप वेळ आणि खर्च करावा लागे. परंतु तंत्रज्ञानाच्या विकासामुळे या प्रक्रियेत मोठा बदल झाला आणि आज लेखक संगणकावर सहजपणे लेखन करू शकतात. विविध टायपिंग सॉफ्टवेअर आणि संपादन साधनामुळे लेखन अधिक सुबक आणि शुद्ध करता येते.

इंटरनेटमुळे साहित्याचा प्रसार खूप वेगाने होऊ लागला आहे. लेखक ब्लॉग, वेबसाईट, सोशल मीडिया आणि ई-बुकच्या माध्यमातून आपले लेखन जगभर पोहोचू शकतात. त्यामुळे लेखक आणि वाचक याच्यातील अंतर कमी झाले आहे. वाचकांना मोबाईल किंवा संगणकावर कोणतेही पुस्तक, कथा, कविता, किंवा लेख सहज वाचता येते.

तंत्रज्ञानामुळे संशोधन कार्य ही अधिक सोपे झाले आहे. लेखकांना विविध संदर्भ ग्रंथ, माहिती, चित्रे आणि ऐतिहासिक माहिती इंटरनेटवर सहज मिळते. त्यामुळे साहित्य अधिक समृद्ध आणि माहितीपूर्ण बनते. तसेच ऑडिओ बुक, पॉडकास्ट आणि डिजिटल ग्रंथालय यासारख्या साधनामुळे वाचनाची नवी साधने उपलब्ध झाली आहेत.

तथापि, तंत्रज्ञानाचा वापर करताना काही आव्हानेही आहेत इंटरनेटवरील माहितीची सत्यता तपासणी आवश्यक असते. तसेच छापील पुस्तकांच्या वाचनाची सवय कमी होण्याची शक्यता देखील असते. त्यामुळे तंत्रज्ञानाचा योग्य आणि संतुलित वापर करणे महत्त्वाचे आहे.

अशाप्रकारे तंत्रज्ञान कौशल्य आणि साहित्य, याचा परस्पराशी घनिष्ठ संबंध आहे. तंत्रज्ञानामुळे साहित्य निर्मिती, संपादन, प्रकाशन आणि प्रसार अधिक सोपा, जलद आणि प्रभावी झाला आहे. त्यामुळे आधुनिक काळात साहित्य क्षेत्रात प्रगती करण्यासाठी तंत्रज्ञान कौशल्य अत्यंत आवश्यक ठरले आहेत.

कौशल्य

तेजस्विनी बाबासाहेब कांबळे
बी. ए. (ॲनिमेशन) प्रथम वर्ष

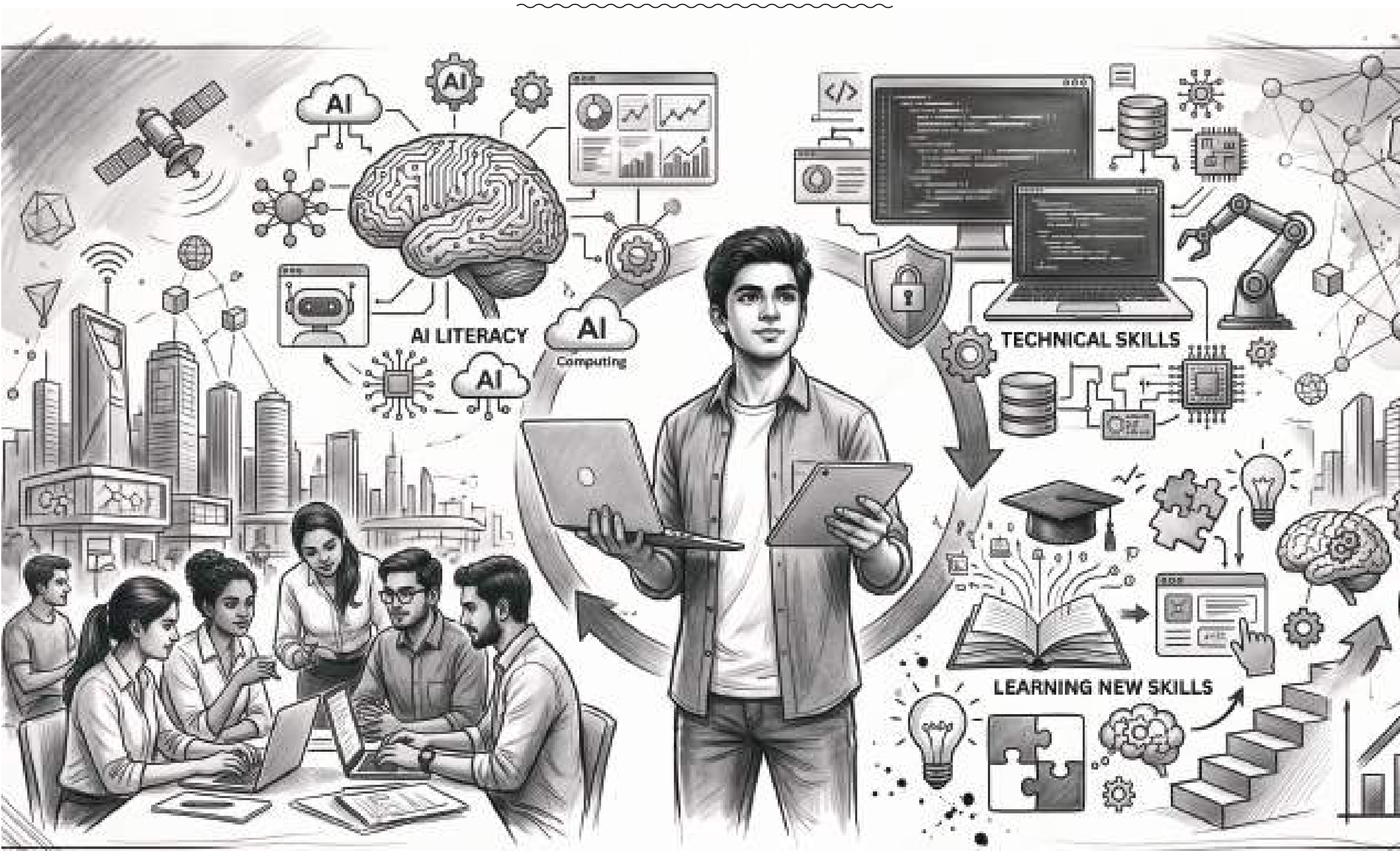

एआय साक्षरता:

आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स(AI) मुळे कामाच्या पद्धती बदलत आहेत. आता फक्त कम्प्युटर चालवणे पुरेसे नाही तर AI चा वापर करून काम वेगाने करणे हे एक महत्त्वाचे कौशल्य आहे. प्रॉम्प्ट इंजीनियरिंग, चॅट जीपीटी सारख्या साधनांना योग्य सूचना देऊन त्यांच्याकडून काम करून घेणे, डेटा विश्लेषण उपलब्ध माहिती, भविष्यातील अंदाज वर्तवणे, तंत्रज्ञान वेगाने बदलत असल्याने जुन्या पद्धती सोडून नवीन गोष्टी पटकन शिकण्याची क्षमता आहे.

जेव्हा कौशल्यामुळे व्यक्ती आत्मविश्वास, स्वावलंबी बनने कौशल्य म्हणजे आपल्यामधील कला सादर होते त्याला आपण कौशल्य असे म्हणतात. वेगवेगळ्या क्षेत्रांमध्ये काम करणे ते देखील एक कौशल्य असू शकते. कौशल्य करणे व्यक्तीला कामाच्या ठिकाणी अधिक क्षमता बनवतात.

युवक-युवती आधारित शिक्षणावर भर असतो विद्यार्थिनी केवळ तंत्रज्ञानाच्या वेगळ्या वेगाने बदलत असल्याने स्वतःच्या आवडीप्रमाणे निवडण्याची संधी सोडणारे न राहता नवीन कल्पना मांडणारे रोजगाराच्या संधी केवळ पदवीपेक्षा हाताशी कौशल्य असलेल्या नोकरी लवकर मिळू शकते. जेव्हा आपण काम करतो एखादे उत्तम पदार्थ सादर करतो त्याला आपण एखादे काम उत्कृष्ट आणि आत्मविश्वासाने करण्याची पद्धत म्हणतो.

कौशल्य म्हणजे काय:

तुमच्याकडे कोणतेही काम करण्यासाठी ज्ञान आणि क्षमता असणे आवश्यक आहे काम करण्याच्या या गुणांना कौशल्य म्हणतात. हे गुण एखाद्या व्यक्तीमध्ये त्याच्या कामाच्या अनुभवाच्या आधारे विकसित होतात. प्रशिक्षण घेऊनही कौशल्य वाढवतात.

कोणत्याही कामात यशस्वी होण्यासाठी कौशल्य असणं खूप महत्त्वाचं आहे. तुमच्याकडे कौशल्य असेल तर त्या कामात यश मिळवण्याची शक्यता वाढते. नोकरी असो किंवा व्यवसाय सर्वत्र कौशल्य महत्त्वाची असतात. आजच्या लेखात आम्ही तुम्हाला कसे सुधारावे याबद्दल मराठीमध्ये माहिती देणार आहोत.

तांत्रिक कौशल्य :

हे कौशल्य प्रशिक्षण घेऊन तसेच एखाद्याच्या आयुष्यातील अनुभवातून आत्मसात केले पाहिजे. तुम्हाला हे जे कौशल्य सुधारायचे आहे त्या कौशल्याबद्दल प्रथम जर तुमची कौशल्य पूर्वीपेक्षा किती सुधारले आहे हे पहा तुम्ही कौशल्यात परफेक्ट होता आणि आज तुम्ही पाहतात स्वतः तुमचे कौशल्य सुधारू शकत जर नसाल तर कोचिंग सेंटरची मदत घेऊ शकतात कारण कोचिंग सेंटरमध्ये चांगले ज्ञान प्राप्त झाले आहे.

नवीन कौशल्य कसे आत्मसात करावेः

कौशल्य आवड-ओळख :

तुम्हाला कोणत्या विषयात रस आहे ते शोधा आणि प्रशिक्षण घ्या. ऑनलाईन कोर्स, वर्कशॉप किंवा पुस्तकांचा आधार घ्यावा लागतो. सराव करा कोणतेही कौशल्य सरावाशिवाय आत्मसात करता येत नाही. वेगवेगळ्या क्षेत्रातील तंत्रज्ञाकडून सल्ला घ्या. शिका आणि प्रगती करा हे आजच्या युगाचे सूत्र आहे. तुम्हाला भविष्यात कोणत्या क्षेत्रातील उदाहरणार्थ शिक्षण, व्यवसाय किंवा तंत्रज्ञान कौशल्याबद्दल जाणून घ्यायला आवडेल. कौशल्य विकासाच्या क्षेत्रात काळानुसार मोठे बदल दिसून येतील.

आजच्या आधुनिक काळात केवळ पुस्तकातील ज्ञान पुरेसे नाही तर त्यासोबत कौशल्य असणे ही अत्यंत आवश्यक झाले आहे. कौशल्य म्हणजे एखादे काम करत असताना योग्य पद्धतीने करावे आणि आत्मविश्वास परिणामकारकपणे करण्याची क्षमता शिक्षणासोबत कौशल्य विकसित क्षमता आणि यशस्वी आणि स्वावलंबी बनवते.

आज अनेक क्षेत्रामध्ये नोकरी मिळवण्यासाठी केवळ पदवीक्षेत्रामध्ये नोकरी मिळण्यासाठी नव्हे तर व्यवहारी कौशल्य पण महत्त्वाचे आहे. उदाहरणार्थ संगणक संवाद कौशल्य, वेळेचे व्यवस्थापन इत्यादी पण गोष्टी गरजेचे असते अनुभव मिळणे पण गरजेचे असते ते प्रत्यक्ष काम करून त्यांचा आत्मविश्वास आवश्यक आहे.

सोशल मीडिया : उत्पन्नाच्या संधी

ऋतुजा शालिक पवार
बी. ए. प्रथम वर्ष

आजच्या डिजिटल युगात सोशल मीडिया हे केवळ मनोरंजनाचे साधन राहिले नाही, तर ते उत्पन्नाचे एक महत्त्वाचे माध्यम बनले आहे. इंटरनेट आणि स्मार्टफोनच्या वाढत्या वापरामुळे अनेक लोक सोशल मीडियाच्या माध्यमातून चागंले उत्पन्न कमवत आहेत. त्यामुळे सोशल मीडिया हे करियर आणि व्यवसायाच्या दृष्टीनेही एक मोठे व्यासपीठ बनले आहे.

सोशल मीडिया म्हणजे लोकांना एकमेकांशी जोडणारे आणि माहिती, विचार, फोटो, व्हिडिओ इत्यादी शेअर करायचे माध्यम Facebook, Instagram, Youtube, Twitter (x) यासारख्या प्लॅटफॉर्मवर लाखो लोक दररोज सक्रिय असतात. या प्लेटफॉर्मवर कंटेंट तयार करून लोक प्रसिद्धी मिळवतात आणि त्यातून पैसेही कमवू शकतात.

दुसरी महत्त्वाची संधी म्हणजे इन्फ्लुएंसर मार्केटिंग जे लोक सोशल मीडियावर लोकप्रिय होतात त्यांना विविध कंपन्या त्यांच्या उत्पादनांची जाहिरात करण्यासाठी पैसे देतात.

उदा :- एखादा इन्फ्लुएंसर कपडे, सौंदर्यप्रसाधने किंवा मोबाईल ॲप्स यांची माहिती आपल्या फॉलोवर्सना देतो आणि त्याबदल्यात त्याला मानधन मिळते. 21व्या शतकात सोशल मीडियाने संवादाच्या व्याख्या बदलल्या आहेत. 5.25 अब्जाहून अधिक वापरकर्ते दररोज इंटरनेटवर सक्रिय असल्याने हे व्यासपीठ जागतिक बाजारपेठ बनले आहे.

इंटरनेट आणि स्मार्टफोन्सच्या सुलभतेमुळे, सोशल मीडिया हे केवळ लोकांच्या संपर्कात राहण्याचे साधन न राहता, आता 'क्रिएटर इकॉनोमिक'(creator economy) चे मुख्य केंद्र बनले आहे.

सोशल मीडिया वरून पैसे कमावण्याचे अनेक मार्ग उपलब्ध आहेत.

1) कंटेंट क्रिएशन आणि जाहिराती :

युट्युब, फेसबुकवर व्हिडिओ अपलोड करून, त्यातून मिळणाऱ्या जाहिरातींच्या माध्यमातून (Adsense) मोठी कमाई करता येते.

2) इन्फ्लुएंसर मार्केटिंग :

जर तुमच्याकडे चांगला 'फॉलोवर बेस' असेल, तर ब्रँड्स त्यांच्या उत्पादनांच्या जाहिरातीसाठी तुम्हाला स्पॉन्सरशिप देतात.

3) एफिलीएट मार्केटिंग:

उत्पादनाची लिंक सोशल मीडियावर शेअर करून, त्याद्वारे होणाऱ्या विक्रीवर कमिशन मिळवणे, हा उत्तम मार्ग आहे.

4) स्वतःची उत्पादने किंवा सेवा विकणे:

कलाकार, छोटे व्यवसायिक (SMBS) त्यांचे हस्तकला कपडे, किंवा डिजिटल कोर्सेस इंस्टाग्राम/ फेसबुक शॉपद्वारे थेट विकू शकतात.

5) सोशल मीडिया मॅनेजर :

कंपन्यांसाठी सोशल मीडिया अकाउंट्स हँडल करूनही पगार किंवा फ्रीलान्सिंगद्वारे कमावता येते.

सोशल मीडियामुळे व्यवसाय जागतिक स्तरावर पोहोचवता येतात. हे मार्केटिंगचे कीफायदेशीर साधन आहे. मात्र यात तोटेही आहेत, जसे की चुकीच्या माहितीचा प्रसार, सायबर गुन्हे आणि योग्य माहिती अभावी वेळेचा अपव्यय. सोशल मीडिया ही आजच्या काळातील एक मोठी डिजिटल संधी आहे. योग्य कौशल्य, सर्जनशीलता आणि सातत्य ठेवल्यास सोशल मीडिया हे केवळ उत्पादनाचे साधन न राहता करिअरचा एक मुख्य मार्ग बनू शकतो. योग्य नियोजन आणि जबाबदार वापरासह, या व्यासपीठाचा उपयोग आर्थिक सक्षमीकरणासाठी केला जाऊ शकतो.

सोशल मीडियावर फ्रीलान्सिंग ही देखील एक महत्त्वाची संधी आहे. ग्राफिक डिझाईन, फोटो एडिटिंग, व्हिडिओ एडिटिंग, लेखन डिजिटल मार्केटिंग अशा कौशल्यांचा वापर करून अनेक तरुण सोशल मीडियावरून काम मिळवतात आणि उत्पन्न कमावतात. त्यामुळे तरुणांना स्वतःचे कौशल्य विकसित करण्याची आणि आर्थिकदृष्ट्या सक्षम होण्याची संधी मिळते.

तथापि, सोशल मीडियाचा वापर करताना काही गोष्टींची काळजी घेणे ही आवश्यक आहे. चुकीची माहिती पसरवणे, वेळेचा अपव्यय करणे किंवा फसवणूक होणे यांसारख्या समस्या देखील सोशल मीडियावर दिसतात. त्यामुळे सोशल मीडियाचा योग्य आणि जबाबदारीने वापर करणे महत्त्वाचे आहे.

शेवटी असे म्हणता येईल की सोशल मीडिया हे केवळ मनोरंजनाचे साधन नसून ते उत्पन्नाचे एक प्रभावी माध्यम बनले आहे. योग्य कौशल्य, मेहनत आणि सातत्य यांच्या मदतीने सोशल मीडियाच्या माध्यमातून अनेक लोक आपले करिअर घडवत आहेत. भविष्यात सोशल मीडियाच्या माध्यमातून उत्पन्नाच्या संधी अजून वाढतील आणि अनेक लोकांना रोजगार मिळेल.

सोशल मीडिया हे अत्यंत महत्त्वाचे साधन आहे.

बदलते मानवी जीवन व नवकौशल्य

नेहा शालिंग राऊत
बी. ए. प्रथम वर्ष

आजचे मानवी जीवन तंत्रज्ञान, वेग आणि विभक्त कुटुंब पद्धतीमुळे वेगाने बदलत आहे. जिथे शारीरिक क्षमातेपेक्षा बौद्धिक व डिजिटल कौशल्यांना (नवकौशल्य) महत्त्व आले आहे. या युगात टिकून राहण्यासाठी तात्रिक साक्षरता भावनिक संतुलन आणि अनुकूलन क्षमता ही नवीन जीवन कौशल्य आत्मसात करणे अनिवार्य झाले आहे.

21 व्या शतकात मानवी जीवन अमुलाग्र बदलत आहे. कोरोना सारख्या संकटांनी मानसिक स्वास्थ्य आणि जीवनशैलीवर परिणाम केला आहे, ज्यामुळे आरोग्य व मन व्यवस्थापनावर भर दिला जात आहे. पूर्वीचे निवांत आयुष्य आता डिजिटल स्पर्धेत रूपांतरित झाले आहे.

कौशल्य आधारित शिक्षण व स्टार्टअप संस्कृती :

पारंपारिक शैक्षणिक शिक्षणाच्या विपरीत जे शिक्षण, कला असे प्रत्यक्ष शिक्षण व कौशल्य शिक्षण यावर भर दिला जातो. कौशल्य आधारित शिक्षणामुळे अनेक फायदे मिळतात. या शिक्षणामुळे करिअरच्या

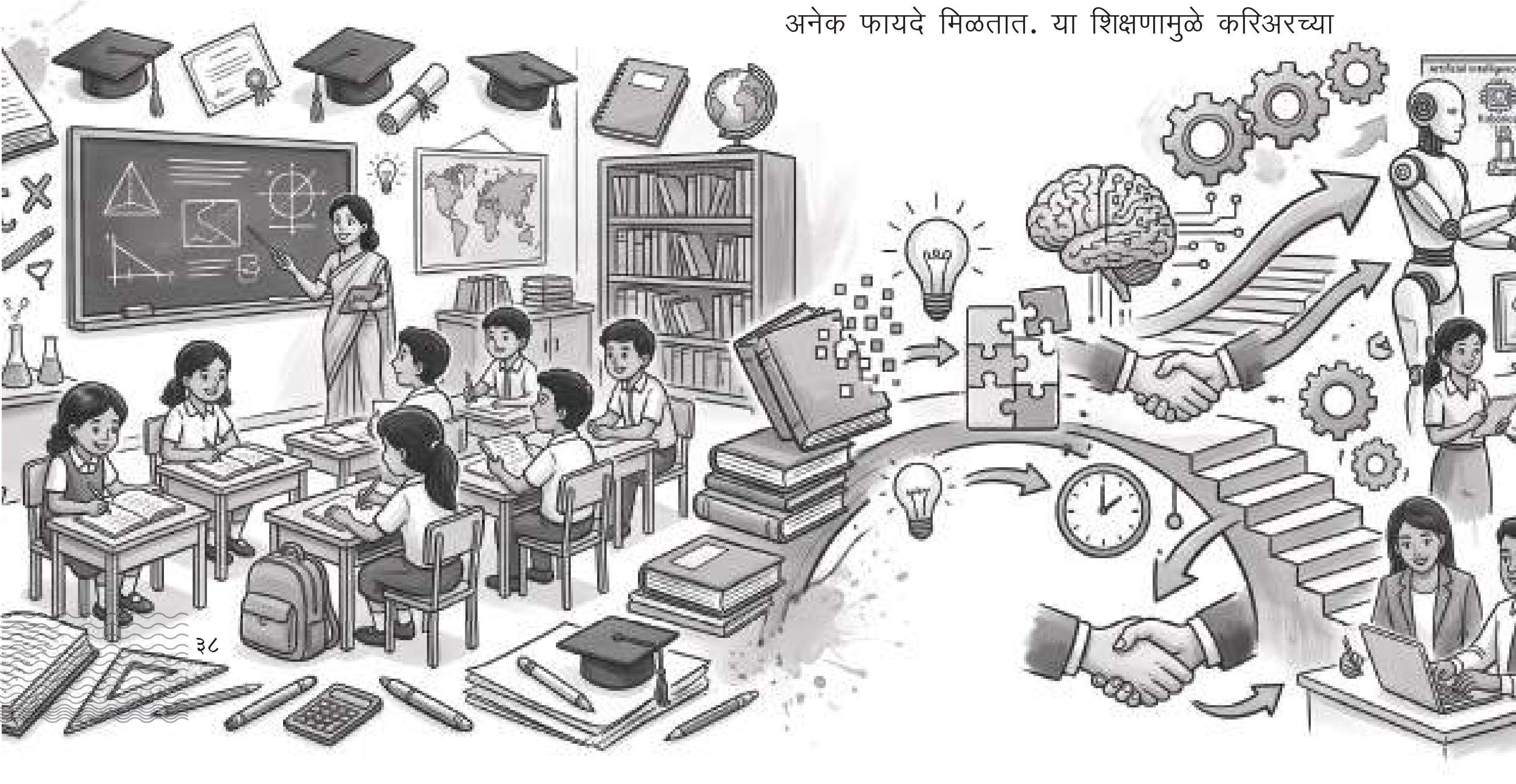

संधीचा फायदा होतो. भविष्य घडविण्यासाठी कौशल्य आधारित शिक्षण स्वीकारणे गरजेचे आहे.

तंत्रज्ञान कौशल्य आणि साहित्य :

संगणक आणि माहिती तंत्रज्ञानाच्या आधारावर भाषेचा विकास करणे शक्य आहे. तंत्रज्ञानाचा वापर करूनही मराठी भाषा ही ज्ञानभाषा करणे शक्य होईल. इंटरनेटमुळे कोणत्याही क्षेत्रातील माहिती सहज मिळू शकते. विद्यार्थ्यांना विषयाचा सखोल आणि गतीने अभ्यास करता येतो. ई-बुक्स, ऑनलाइन प्रकाशन कविता, कादंबरी, आत्मचरित्र आणि वैचारिक पुस्तकांचा समावेश होतो.

Gen-Z व डिजिटल कौशल्य :

इंटरनेटसह वाढणारी पहिली पिढी जनरेशन झेड आहे. प्रत्येक पिढीप्रमाणे जनरेशन झेड चे वर्तन ते कसे वाढले यावर आकार घेतात. Gen-Z ही पिढी सोशल मीडियावर सक्रिय असून, या जनरेशन मध्ये स्वातंत्र्य, विविधता आणि समावेश महत्त्वाचे मानले जातात. Gen-Z हा एक विचारशील, सामर्थ्यवान आणि सामाजिकदृष्ट्या जागरूक जनरेशन आहे. जो आधुनिक जगातील बदलांसाठी तयार आहे. Gen-Z ही डिजिटल नेटिव्हि पिढी आहे.

नव कौशल्य व शासकीय धोरणे :

तंत्रज्ञानावर भर दिला पाहिजे, नव कौशल्य विकास कार्यक्रम सादर करून सर्वसमावेशक शिक्षण दिले पाहिजे. वेगवेगळ्या शासकीय सोयींचा लाभ सर्वांनी घेतला पाहिजे. राज्य कौशल्य विकास मिशनद्वारे प्रकल्प त्या त्या राज्यात राबवला जातो.

अभ्यासक्रमातील बदल व उद्याची कौशल्य :

अभ्यासक्रमातील बदल हा भविष्याभिमुख क्षमता विकसित करण्यासाठी असावा. जीवन कौशल्य शिक्षणाची गरज असावी. विद्यार्थ्यांना कलागुण, आनंद मिळणारे शिक्षण मिळावे. लवचिकता आणि चपळता या कौशल्यांना महत्त्वाचे स्थान असले पाहिजे. कामाची नीतिमत्ता मौखिक व लेखी संवाद आणि नेतृत्व कौशल्य याचा सराव करणे.

सोशल मीडिया : उत्पन्नाच्या संधी :

सोशल मीडियावर उत्पन्नाच्या अनेक संधी उपलब्ध असतात. युट्युब, इंस्टाग्राम वर माहिती शेअर करून चांगले उत्पन्न मिळवता येते. व्हिडिओ, फोटो टाकून लोकप्रिय होणे, जाहिरातीतून पैसे कमवणे स्वतःची उत्पादने थेट ग्राहकांना विकणे.

नव कौशल्यातून शेतीमाती व नाती :

नवीन तंत्रज्ञानाचा वापर करून शेतीत पीक लागवड केली जाते. चांगल्या मातीत चांगले पीक येते. मातीतील कस कमी होऊ नये म्हणून रासायनिक खताचा वापर कमी केला पाहिजे. शेतात चांगले उत्पन्न झाले तरच घरातील नाती ही टिकण्यास मदत होते. नाही तर आर्थिक कमतरता भासल्यास नात्यात दुरावा निर्माण होतो. एकत्र कुटुंब पद्धतीत सर्वांच्या गरजा पूर्ण होत नाहीत. म्हणून शेतीवर आधारित कुटुंबाने नवीन तंत्रज्ञानाचा वापर करून भरपूर उत्पन्न मिळवून आनंदी जीवन जगावे.

शिक्षण व्यवस्थेत बदलाची गरज

आकाश धर्मराज बनसोडे
बी ए प्रथम वर्ष

आजचा काळ बघितला तर सगळं किती लवकर बदलत आहे. रोज नवीन टेक्नॉलॉजी येतेय. बाहेरचे देश त्यांच्या शिक्षण व्यवस्थेत वेळेनुसार बदल करतात. जेणेकरून मुलांना आजच्या काळाला टेक्नॉलॉजीवर आधारित शिक्षण मिळेल. पण आपल्या भारतात मात्र हे बदल खूप संथ (हळू) गतीने होताना दिसतात. त्यामुळे आता आपल्या शिक्षण पद्धतीत बदल होणे खूप गरजेचे आहे.

आपली आत्ताची शिक्षण पद्धत बघितली तर ती अजूनही रट्टा मारण्यावर' (पाठांतरावरच) अडकून आहे. विषय समजून घेण्यापेक्षा फक्त परीक्षेत जास्त मार्क्स कसे मिळतील यावरच मुलांचा भर असतो. यामुळे होतं काय तर मुलांमधली विचार करण्याची ताकद, काहीतरी नवीन करण्याची धडपड आणि आयुष्यात येणाऱ्या समस्या सोडवण्याची क्षमता म्हणावी तशी वाढतच नाही.

अजून एक महत्त्वाचा मुद्दा म्हणजे आपल्याकडची ट्युशन संस्कृती आणि परीक्षेचे दडपण. दहावी बारावी म्हटलं की मुलांवर एवढं टेन्शन टाकलं जातं की विचारू नका. मुलांना मार्क मिळवणारी मशीन बनवण्यापेक्षा त्यांना एक चांगलं माणूस बनवणं जास्त महत्त्वाचं आहे. आपल्याकडे आजही डॉक्टर किंवा इंजिनियर याच पदाला सगळ्यात भारी मानलं जातं. पण आता जग खूप पुढे गेला. कला, संगीत, ॲनिमेशन, बिझनेस अशा अनेक क्षेत्रात मुलं खूप पुढे जाऊ शकतात. शिक्षण फक्त पुस्तकी न राहता ते प्रॅक्टिकली असायला हवं. मुलांना फक्त वर्गात बसवून शिकवण्यापेक्षा प्रॅक्टिकली अनुभवता आले पाहिजे आणि स्वतः काहीतरी शोधून काढण्याची सवय लावली पाहिजे. आताच्या काळात AI (आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स), कोडिंग, डिजिटल टेक्नॉलॉजी या गोष्टींना खूप महत्त्व दिल जात आहे. विकसित देशामंध्ये लहानपणापासूनच मुलांना या सगळ्यांची ओळख करून दिली जाते. त्यामुळे तिथली मुलं भविष्यातल्या नोकऱ्यासाठी आधीच तयार असतात. आपल्याकडेही या नवीन विषयांचा शालेय शिक्षणात लवकरात लवकर समावेश व्हायला हवा. सगळ्यात महत्त्वाचं म्हणजे हे आधुनिक शिक्षण फक्त शहरातल्या मोठ्या आणि महागड्या शाळांपुरतं मर्यादित न राहता गावागावातल्या आणि खेड्यातल्या शाळांपर्यंत ही पोहोचायला हवं, जेणेकरून तिथल्या मुलांनाही पुढे जाण्याची संधी मिळेल.

थोडक्यात सांगायचं तर बदलत्या काळानुसार आपल्या शिक्षण पद्धतीत बदल होणं ही आता काळाची गरज बनली आहे. जर आपण नवीन टेक्नॉलॉजी, स्किल्स आणि मुलांच्या नवीन विचारांना प्रोत्साहन दिलं तरच आपली मुलं जगातल्या इतर मुलांच्या खांद्याला खांदा लावून उभी राहू शकतील. जगातील प्रत्येक विद्यार्थ्याला समान शिक्षणाची संधी मिळायला पाहिजे. नवीन टेक्नॉलॉजी कौशल्य आणि सृजनशील विचारांना प्रोत्साहन दिल्यास विद्यार्थ्यांचा आणि शाळेचा विकास होईल.

अभ्यासक्रमातील बदल व उद्याची कौशल्ये

रवी गोविंद वाघमारे
एम.ए. प्रथम वर्ष

विषय समजून घेण्यापूर्वी विषयाची सूत्रात्मक भाषा अथवा वाक्यातील शब्दावली समजून घेणे महत्त्वाचे ठरते. जोपर्यंत शब्दाचे यथार्थ ज्ञान होत नाही तोपर्यंत तो शब्द वाक्यात कोणत्या अर्थाने प्रयुक्त केला गेला हे नीटपणे लक्षात न येण्याचे लक्षण ठरते. या महाराष्ट्रातील वारकरी संप्रदायाचे थोर अध्वर्यू श्री गुरु धुंडा महाराज देगलूरकर असे म्हणायचे की, "शब्दाची शक्ती जेव्हा लक्षात येईल तेव्हा सूत्राची गाठ आपोआप सुटेल" या विचारालाच अनुसरून मी हा विषय सोडवू इच्छितो.

सर्वप्रथम मला या विषयात प्रत्येक शब्दाचा मतितार्थ ध्यानात घ्यावा लागेल. हा विषय आधुनिक

काळातील बदलत जाणाऱ्या शिक्षण व्यवस्थेचा प्रत्यक्षदर्शी वाचक आहे असे मी म्हणेन. या विषयात दोन प्रथम उपस्थित संघटनांचा विचार येतो,

1) अभ्यासक्रमातील बदल 2) उद्याची कौशल्य.

सर्वप्रथम प्रथमोपस्थित पदबंधानुसार
अभ्यासक्रमातील बदल मला लक्षात घ्यावा लागेल.

पण त्या अगोदरही नेमका अभ्यास म्हणजे तरी काय हे जाणून घेणे अपरिहार्य ठरते.

अभ्यास - अभि + आस = अभ्यास (यणादेश संधी)

अभी - हे उपसर्ग आहे (अर्थ पूर्वी, जवळ, सर्वत्र, पुढे)

या ठिकाणी मी क्रिया रूपाने याचा अर्थ लावू इच्छितो.

अभ्यास म्हणजे एक अशी क्रिया जिच्यात विश्वास, सातत्य आणि संघर्ष नित्य रूपाने असतो त्यालाच "अभ्यास" म्हणतात.

या अभ्यासाचे महत्त्व दिग्दर्शित करीत असताना संत ज्ञानेश्वर म्हणतात की,

पै अभ्यासाचे नि बळे | एका गती अंतराळे ||
व्याघ्र सर्प प्रांजळे | केले एकी ||
एकी वाग्ब्रम्ह योकडे | अभ्यासे केले ||
म्हणोनि अभ्यासासी काही | सर्वथा दुष्कर नाही ||

अभ्यास या संकल्पनेचा विविध बाजूने अभ्यास करता येतो. थोडक्यात तिच्या निरनिराळ्या उत्पत्ती ही पाहता येतात. आता मर्यादा अभावी मला ते लिहिता येणार नाही पण विचाराला दिशा देण्याकरता काही विशिष्ट संकेत देता येतील तेवढे देऊन जातो. अभ्यास म्हणजे.

संत साहित्याच्या दृष्टीने केलेला विचार,
योग ग्रंथात येणारा विचार
नाथपंथात केलेला उपक्रम
आधुनिक विचार प्रणाली
भक्तीच्या अंगाने येणारी उपासना
पूर्वदृष्टी आणि उत्तर दृष्टी मीमांसा.

अशा अनेक अंगाने याचा विस्तार करता येतो. पण मला पुढे सरकावे लागेल. आता पहिला प्रश्न असा आहे की अभ्यासक्रम म्हणजे तरी काय? क्रम म्हणजे सुनियोजित पद्धत. व्यक्तीच्या बुद्धीची, वयाची परिणीती लक्षात घेऊन त्याला योग्य तो विषय देणे अथवा योग्य त्या विषयाची मांडणी करणे म्हणजेच अभ्यासक्रम होय. अगदी थोडक्यात सांगायचे झाले तर असे म्हणता येईल की, देश, काल, वस्तू, व्यक्ती विचार भेदानुसार योग्य ती सोपवलेली क्रिया म्हणजेच अभ्यासक्रम होय.

याचाही वैविध्यरुपाने विस्तारित विचार करता येतो. तो असा,
प्राचीन तथा अर्वाचीन काळातील अभ्यासक्रम कसा होता?
विषयाची निवड कोणत्या निकषांवर केली जात असे?
उद्देश काय होता?
आधुनिक काळात कसा बदल झाला?
बदलण्याच्या पाठीमागची मीमांसा.

आजच्या काळात जो अभ्यासक्रम म्हणून प्रत्येक शालेय विद्यालय महाविद्यालयाला तसेच विद्यापीठातील विद्यार्थ्यांकरता नियोजिला जातो त्याची सकसता पातळी कशी आहे हे पाहणे महत्त्वाचे ठरते. तसेच काळानुसार त्यास काय काय बदल करावा लागतो? कसा होतो? बरं, का होतो याची चर्चाही करावी लागेल. पहिला प्रश्न असा, बदल का होतो? असं नेमकं काय घडतं की आम्ही बदल झाला असं म्हणतो? याचे संक्षेप उत्तर असे देता येईल की, माणसाच्या सामान्य विचारात जेव्हा विशेष विचारांची भर पडते तेव्हा 'बदल झाला' असे आपण म्हणतो. बदल का होतो या प्रश्नाचे हे मुख्य कारण सांगता येईल असो. पुढचा प्रश्न, बदल कसा होत जातो?

प्रतिकूलतेकडून अनुकूलतेकडे अथवा परोक्षत्वाकडून अपरोक्षत्वाकडे जेव्हा विचारांची दिशा समन्वयाची भूमिका घेत समुच्चयाच्या रूपात पुढे सरकते तेव्हा उत्क्रांती, विरुद्धार्थी बदल होत जाऊ लागतो. आता प्रश्न तिसरा काळानुसार अभ्यासक्रमात बदल कशा पद्धतीने करावा लागतो? याचे उत्तर देत असताना मी तर असं म्हणेन की, बदल करावा लागतच नाही तो

आपोआप होत जातो. कारण बदल ही संकल्पना जड नसून क्रियारूप आहे. स्वाभाविकपणे तिथे विकृती संभवतेच. तसे पाहिले तर निसर्गतः हे सर्व जीव (सजीव/निर्जीव, चर /अचर, स्थावर/जंगम) कोणीही असोत शेवटी हे सर्व विकार रूप आहेत. म्हणजेच बदलणारे आहेत. म्हणूनच या सर्वांना आध्यात्मिक भाषेत प्रकृती असे म्हणतात. प्रकर्षाने निर्माण होणारी कृती व तितक्याच प्रकर्षाने क्षय पावणारी असल्यामुळे तिला प्रकृती म्हणतात. असो म्हणून या प्रश्नाचे उत्तर असेच देता येईल की अभ्यासक्रमात बदल करावा लागत नाही तर तो सहजच होत जातो. हा पण भौतिक रूपाने विषयाचे वैविध्य स्तर रूपाने बदलावे लागते हे खरे ! त्यात दुमत नाही!

आजच्या काळाच्या अनुषंगाने सांगायचे झाले तर या सद्यस्थितीत अभ्यासक्रमात फार मोठा बदल होत चाललेला आहे. मग ते विद्यापीठाच्या स्तरावर, NTPL, स्वयंम, असे उपक्रम असो किंवा विद्यालयीन जीवनात कौशल्याधिष्ठित शिक्षणावर दिलेला भर असो हा सर्व बदलच म्हणावा लागेल.

आज प्रत्येक मुलाच्या विचारात होणारा बदल त्याच्या उद्याच्या कौशल्याचे दिग्दर्शन करणारे ठरते. म्हणजे एकुणतः अभ्यासक्रमात काय आहे हे पाहूनच त्यावरून कौशल्याचे मूल्य सहज लक्षात येतात. म्हणजे शितावरून भाताची परीक्षा असे म्हटल्यासारखेच आहे. आम्ही विद्यार्थ्यांना काय देत आहोत यावरूनच पुढे त्याला स्वतःचे कौशल्य सृजन करता येईल की नाही हे सहज तपासता येते. म्हणजे कौशल्य ही बाब जर अभ्यासक्रमावरूनच सहज लक्षात येत असेल तर तो अभ्यासक्रम किती सकस परिपक्व असला पाहिजे याची जाण ठेवावी लागेल.

म्हणून आज जर त्या अर्थाने काही बदल होत असेल, उद्याच्या कौशल्याची जाणीव लक्षात घेऊन आम्ही समाजाच्या प्रगती करिता काही बदल करत असू तर ते योग्यच आहे असे मला वाटते. शेवटी मी असेच म्हणेन की, जर कौशल्याला वाव द्यायचा असेल तर नुसता अभ्यासक्रम बदलून चालणार नाही तर व्यक्तीच्या व्यक्तीत्वाला ओळखून त्याच्या गुणसंपदेला योग्य तो न्याय देता आला पाहिजे. तेव्हा मी असे म्हणू शकतो की खऱ्या अर्थाने उद्याची कौशल्य ही आविष्काराची रूप घेऊन व्यासांच्या मतीला आव्हाने देणारे ठरतील.

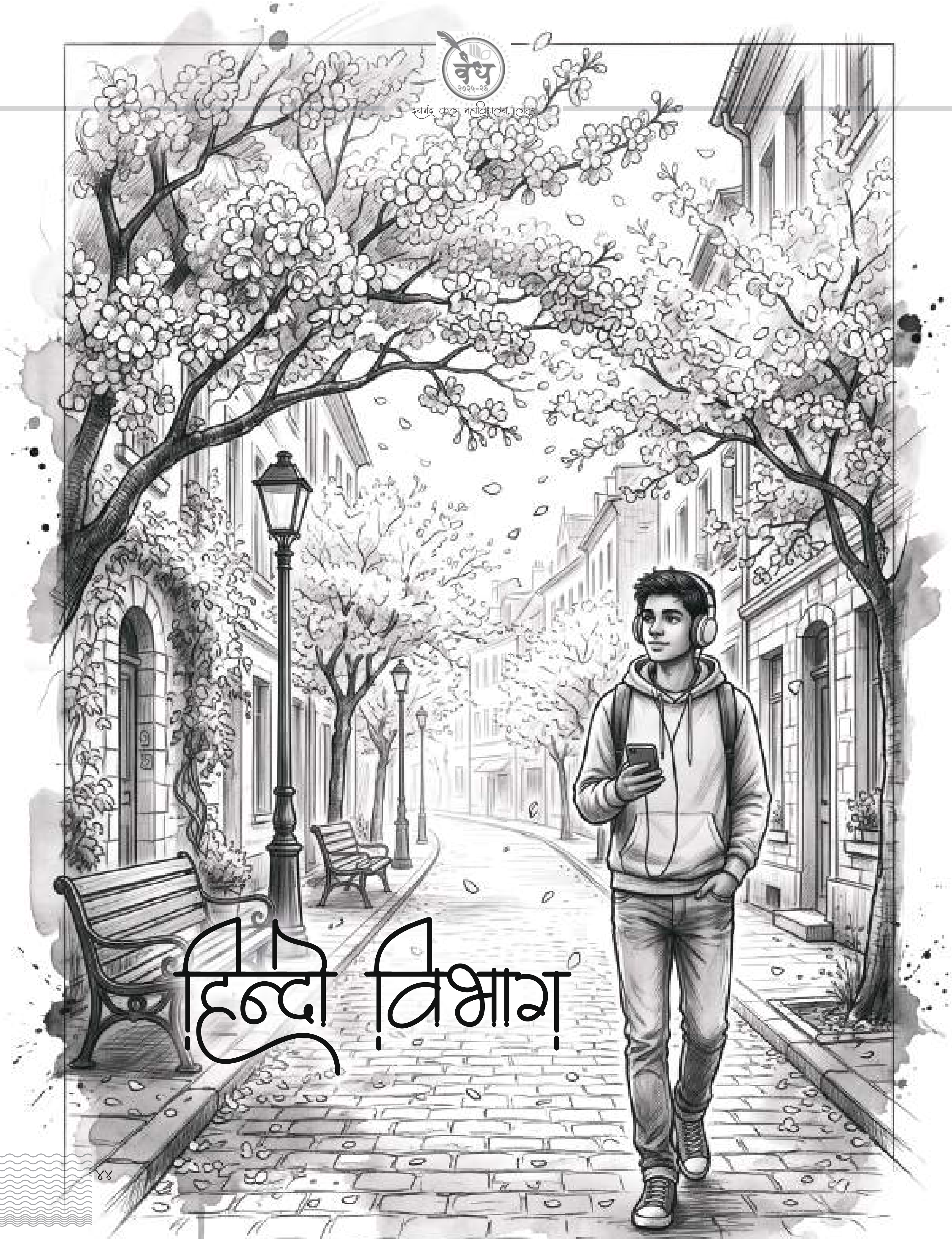

हिन्दी विभाग

डिजिटल कौशल और साहित्य

देवांश बालाजी पाचंगे
बी.ए. तृतीय वर्ष

मानव के हाथ आई तकनीक,
तो खुले विश्व ज्ञान के द्वार |
तकनीक के 'पर' लगाए,
साहित्य करें विश्व में मुक्त संचार |

मानव के जीवन में,
जब था घना अंधियारा |
साहित्य का दीपक तब,
करता है उजियारा |

पुस्तकों के चौकोन छोड़,
साहित्य को मिले मध्यम अपार |
ब्लॉग,फेसबुक, इंस्टाआदि,
डिजिटल कौशल से रोजगार |

तकनीकियों ने दी सुलभता,
साहित्य साधता मूल्य विकास |
मानव के लिए दोनों जरूरी,
एक है भूमि, एक आकाश |

बड़े-बूढ़े भी सिखने लगे,
यूट्यूब से कुछ नया पुराना |
डिजिटल कौशल आने से,
आसान हुआ कमाना |

डिजिटल कौशल से,
शोध-बोध की बदली ना परिभाषा |
माध्यम बदला है,
साहित्य सृजन होता रहेगा हमेशा |

साहित्य होगा उज्ञवल जब,
डिजिटल कौशल का मिलेगा सहारा |
ज्ञान विज्ञान संग समृद्ध,
होगी मानव के जीवन की धारा |

पग पग आगे बढ़ते साहित्य,
को मिली है आज तेज गति |
हे मानव तुम कब होंगे जागृत,
यह सवाल मेरा पुराना अति |

नव कौशल के अंतर्गत: खेती,मिट्टी और रिश्ते

वसंत कृष्णा कुलकर्णी
बी.ए. तृतीय वर्ष

नव कौशल की राह पर चलता है आज किसान,
हाथों में अनुभव आंखों में सुनहरा आसमान |
मिट्टी की खुशबू में छिपा है जीवन का सार.
बीजों में बसता है उसका सपना अपार |

खेती अब केवल हल और बैल की बात नहीं,
तकनीक संग जुड़कर बढ़ती है हरियाली यही |
बूंद -बूंद पानी का रखता है वह ध्यान,
ड्रिप से सींची खेत,सजे फसल के गान |

मिट्टी को मा ंमानकर करता उसका मानं,
जैविक खाद से लौटाए है उसका सम्मान |
धरती की सेहत में ही अपनी खुशहाली,
हरी-भरी फसलों से भरती हर दिवाली |

रिश्ते भी खेतों जैसे,चाहे स्नेह की खाद,
विश्वास का पानी मिले तो बड़े उनका स्वाद |
परिश्रम,प्रेम और सहयोग का संग,
यही है नव कौशल का सच्चा रंग |

खेती,मिट्टी और रिश्तो का यह मेल,
जीवन को बनता है सुंदर और खेल |
नव सोच, नवकर्म, नव उजियारा,
यही है भविष्य का सच्चा सहारा |

नव कौशल: खेती,मिट्टी और रिश्ते

तेजस कुमार पटोले
बी.ए. द्वितीय वर्ष

मिट्टी के मुट्ठी में जब सपने बोए जाते हैं,
मेहनत के पानी से वह पौधे बन जाते हैं|
सुबह की ठंडी हवा खेतों को सहलाती है,
किसान की उम्मीद फिर से मुस्कुराती है|

पसीने की हर बूंद जब धरती पर गिरती है,
तब जीवन की नई कहानी फिर से लिखती है|
धुप की किरण जब खेतों में उतर जाते हैं,
सोई हुई धरती भीफिर जाग जाती है |

नव कौशल की रोशनी जब गावं तक आती है,
मेहनत भी राह को आसान बनाती है|
ड्रोन उड़े आकाश में,फसलों का हाल बताते,
पानी,बीज और खाद सही दिशा दिखलाते हैं|

मिट्टी केवल धूल नहीं, यह जीवन की पहचान,
इसकी गोदी में बसता हैहर मौसम का सम्मान |
नाते केवल शब्द नहीं,यह मन का सच्चा हर
सुख दुख में जो साथ निभाए वही अपने परिवार |

गावं गावं में ज्ञान जगे, हर आंगन मुस्काए |
मेहनत,ममता और प्रगति सेनया सवेरा आए
नव कौशल की शक्ति से अब बदलेगा परिवार
खेती ,मिट्टी और रिश्तों से महके अपना देश |

सोशल मीडिया और रोजगार के अवसर

अनिकेत धोंडीराम बिरादार
बी.ए. द्वितीय वर्ष

आज का युग डिजिटल युग के नाम से जाना जाता है | विज्ञान और तकनीक के विकास के साथ-साथ इंटरनेट और सोशल मीडिया का उपयोग भी तेजी से बढ़ रहा है | पहले सोशल मीडिया को केवल मनोरंजन और बातचीत का माध्यम माना जाता था, लेकिन आज यह शिक्षा,व्यापार,जानकारी और रोजगार का एक महत्वपूर्ण साधन बन गया है|

वर्तमान समय में ऑनलाइन प्लेटफॉर्म होते हैं| सोशल मीडिया से रोजगार के नए-नएअवसर पैदा हुए हैं, और लाखों युवाओं को अपनी प्रतिभा दिखाने का मंच प्रदान किया है| सोशल मीडिया इसे ऑनलाइन प्लेटफॉर्म है जिनकी माध्यम से लोग एक दूसरे से जुड़ सकते हैं, अपने विचार साझा कर सकते हैं, और जानकारी का आदान-प्रदान कर सकते हैं| फेसबुक, इंस्टाग्राम, युटुब, ट्विटर प्लेटफॉर्म जैसे आज दुनिया भर में बहुत लोकप्रिय है | इन प्लेटफार्म का उपयोग केवल व्यक्तिगत संपर्क के लिए ही नहीं बल्कि व्यावसायिक और रोजगार से जुड़े कार्यों के लिए भी किया जाने लगा है |

आज कई लोग सोशल मीडिया के माध्यम से प्रतिभा को दुनिया के सामने प्रस्तुत कर रहे हैं| उदाहरण के लिए,यूट्यूब परसंगीत,शिक्षा,नृत्य,खाना बनाना,तकनीकी जानकारीऔर अन्य विषयों पर संबंधित वीडियो बनाकर साझा करते हैं| यदि उनके वीडियो लोगों को पसंद आते हैं तो उन्हें अधिक दर्शक मिलते हैं और इससे उन्हेंआय भी प्राप्त होती है | इसी प्रकारइंस्टाग्राम और फेसबुक पर भी लोग अपने कौशल का प्रदर्शन करके प्रसिद्धि और रोजगार के अवसर प्राप्त कर सकते हैं |

सोशल मीडिया ने डिजिटल मार्केटिंग के क्षेत्र में भी बहुत बढ़ावा दिया है| आज लगभग हर कंपनी अपने उत्पादों और सेवाओं के प्रचार के लिए सोशल मीडिया का उपयोग करती है| इसके लिए कंपनियासोशल मीडिया मैनेजर, कंटेंट क्रिएटर, ग्राफिक डिजाइनर, और डिजिटल मार्केटर जैसे विशेषज्ञों को नियुक्त करती है| इस प्रकार सोशल मीडिया ने युवाओं के लिए रोजगार के द्वार खोल दिए हैं|

इसके अलावासोशल मीडिया के माध्यम से स्वयं रोजगार के अवसर भी बड़े हैं| कई लोग अपने छोटे-छोटे व्यवसाययों का प्रचारसोशल मीडिया के माध्यम से करते हैं| उदाहरण के लिए,कुछ लोग घर पर बने उत्पाद जैसे कपड़े, आभूषण, हस्तशिल्प वस्तुएं या खाद्य पदार्थ सोशल मीडिया के जरिए बेचते हैं| इससे उन्हें बिना बड़ी पूंजी के भी अपना व्यवसाय शुरू करने का अवसर मिलता है|

फ्रीलांसिंग भी सोशल मीडिया और इंटरनेट के माध्यम से तेजी से बढ़ रहा है| फ्रीलांसिंग में व्यक्ति किसी कंपनी का स्थाई कर्मचारी बने बिना अलग-अलग लोगों

या कंपनियों के लिए काम करता है| उदाहरण के लिए, लेखन, अनुवाद, वीडियो संपादन, वेब डिजाइनिंग और ऑनलाइन शिक्षण जैसे कार्य लोग घर बैठे कर सकते हैं| इससे समय और धन दोनों की बचत होती है और व्यक्ति अपनी सुविधा के अनुसार काम कर सकता है|

सोशल मीडिया के माध्यम से नौकरी ढूंढना भी आसान हो गया है| लिंकड्इन जैसे प्लेटफार्म पर लोग अपनी शैक्षिक योग्यता, अनुभव और कौशल की जानकारी साझा करते हैं| कंपनी अभी ऐसे प्लेटफार्म के माध्यम से योग्य उम्मीदवारों की तलाश करती है| इससे नौकरी पाने की प्रक्रिया पहले की तुलना मेंअधिक सरल और तेज हो गई है|

हालांकि सोशल मीडिया के कई सकारात्मक पहलू है, लेकिन इसके कुछ नकारात्मक प्रभाव भी है| यदि इसका उपयोगसंतुलित रूप से नहीं किया जाए तोयह समय की बर्बादी और मानसिक तनाव का कारण बन सकती है | कई बार लोगसोशल मीडिया पर अधिक समय बिताने के कारण अपने अध्ययन और काम पर ध्यान नहीं दे पाते| इसीलिए सोशल मीडिया का प्रयोग सोच समझकर और सीमित मात्रा में करना आवश्यक है|

अंत में कहा जा सकता है कि सोशल मीडिया ने आज के समय में रोजगार के क्षेत्र मेंएक नई क्राति ला दी है| इसने युवाओं को अपनी प्रतिभा दिखाने, नया व्यवसाय शुरू करनेऔर विभिन्न प्रकार के रोजगार प्राप्त करने का अवसर दिया है| यदि इसका उपयोग सही दिशा में नहीं होता है तो यह धोखादायक भी साबित हो सकता है, और सही दिशा में होता है तो सोशल मीडिया केवल मनोरंजन का साधन नहीं, बल्कि सफलता और आत्मनिर्भरता का एक मजबूत माध्यम बन सकता है| इसीलिए युवाओं को चाहिए कि वह सोशल मीडिया का उपयोग सकारात्मक रूप से करें और अपने भविष्य को उज्ज्वल बनाने के लिए इसका लाभ उठाएं|

अंततः कहा जा सकता है किसोशल मीडियाआज के समय में रोजगारप्राप्त करने का एक महत्वपूर्ण माध्यम बन चुका है| इसने युवाओं को अपनी प्रतिभा और कौशल को दुनिया के सामने प्रस्तुत करने का अवसर दिया है| सोशल मीडिया के माध्यम से लोग नई-नई जानकारी प्राप्त कर सकते हैं, अपने व्यवसाय को बढ़ा सकते हैं और विभिन्न प्रकार के अवसर भी प्राप्त कर सकते हैं|

हालांकि इसका उपयोगसमझदारी और संतुलन के साथ करना आवश्यक है| क्योंकि इसका अत्याधिक समय की बर्बादी भी कर सकता है| यदि युवा सोशल मीडिया का सही और सकारात्मक उपयोग करेंतो यह उनके लिए सफलता, आत्मनिर्भरता और उज्ज्वल भविष्य का एक सशक्त साधन बन सकता है| इसीलिए हमें सोशल मीडिया को केवल मनोरंजन का साधन न मानकर रोजगारऔर विकास के अवसर के रूप में भी देखना चाहिए|

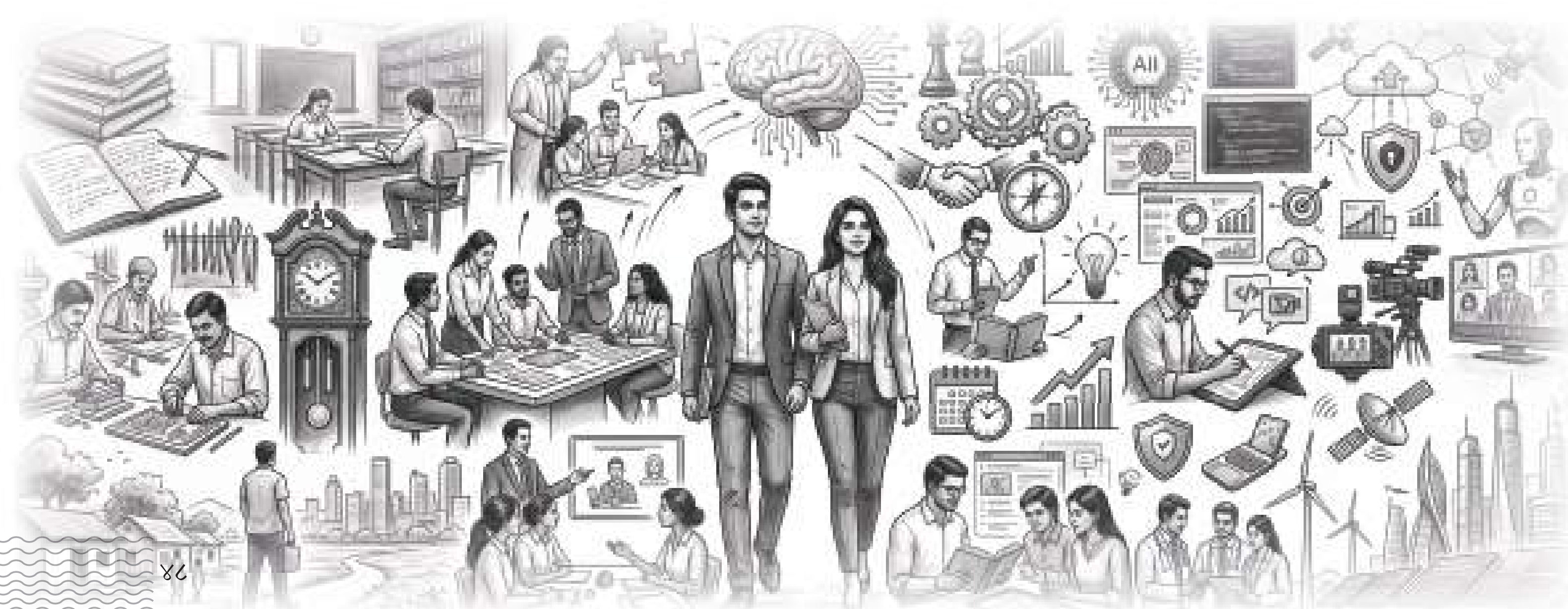

Gen-Z और डिजिटल कौशल

वैभवी मारुति गायकवाड
B.A.S.Y.

Gen-Z :इन्होंने 1997- 2012 के बीच जन्मे लोगजो तकनीक के साथ बड़े हुए हैं और जिन्हें 'डिजिटल नेटिव'कहा जाता है| यह सोशलमीडिया,स्मार्टफोन और ऑनलाइन दुनिया में निपुण होते हैं| इनमें सोशल मीडिया मॅनेजमेंट, डेटा विश्लेषण, कोडिंग और कंटेंट क्रिएशन जैसे डिजिटल कौशल की बहुत अच्छी समझ होती है|

Gen-Z और डिजिटल कौशल का महत्व :

I. डिजिटल मूल निवासी :

Gen-Z ने स्मार्टफोन और हाई स्पीड इंटरनेट के दौर में जन्म लिया है| इसलिए तकनीक उनके जीवन का हिस्सा है| ऐसे ही मुख्य डिजिटल कौशल मेंवे सोशल मीडिया, एल्गोरिथम, डिजिटल मार्केटिंग, कंटेंट निर्माण (रूल्स, वीडियो) और ऑनलाइन टूल्स का उपयोग करने में माहिर होते हैं| तेज रफ्तार सच में पीढ़ी तेजी से सीखने और नए डिजिटल बदलावों को अपने में माहिर है| इस अंग्रेजी मे Fast Paced Thinking मुख्य डिजिटल कौशल को अंग्रेजी में key Digital Skills स्किल कहते हैं| वैसे ही आत्मविश्वास और रचनात्मक इसे सोशल मीडिया के माध्यम से अपनी बात रखना और नई चीज बनाने में बहुत आत्मविश्वास रखते हैं| वैसे ही इनकी महत्व बहुत ज्यादा है जैसे कि सोशल मीडिया का उपयोग,ऑनलाइन जानकारी ढूंढना,डिजिटल कंटेंट क्रिएशन, ऑनलाइन लर्निंग, टेक्नोलॉजी के साथ जल्दी एडजस्ट करना,यदि ऐसे ही अनेक महत्व है| जैसे सोशल मीडिया का उपयोगइसमें Gen-Z के सहारे आसानी से इंस्टाग्राम, युट्युब, व्हाट्सएप जैसे प्लेटफार्म का उपयोग कर सकते हैं| और कंटेंट भी बना सकते हैं| आज के समय में डिजिटल तकनीक जीवन का एक महत्वपूर्ण हिस्सा बन चुकी है| नई पीढ़ी जिसे Gen- Z कहा जाता हैइस डिजिटल युग में पली -बड़ी है| Gen-Z युवाओं के पास कई प्रकार के डिजिटल कौशल है| वे आसानी से सोशल मीडिया प्लेटफार्म का उपयोग कर सकते हैं| ऑनलाइन जानकारी खोज सकते हैं|

आज के युवा वीडियो बनाना, फोटो एडिटिंग, ब्लॉग लिखना और ऑनलाइन कंटेंट तैयार करना भी अच्छी तरह जानते हैं| इसके अलावा ऑनलाइन शिक्षा के माध्यम से वे नई-नई स्किल भी सीख रहे हैं| डिजिटल कौशल आज के समय में शिक्षा और रोजगार दोनों के लिए बहुत महत्वपूर्ण हो गए हैं| कोडिंग, डिजिटल मार्केटिंग, डाटा एनालिसिस, और साइबर सुरक्षा जैसी स्किल भविष्य में युवाओं के लिए नए अवसर पैदा कर रही है| जिन युवाओं के पासअच्छी डिजिटल स्किल होती हैवे फ्रीलासिंग, ऑनलाइन

बिजनेसऔर रिमोट जॉब्स के माध्यम से भी काम कर सकते हैं|

हालाकि डिजिटल तकनीक का सही और सुरक्षित उपयोग करना भी उतना ही जरूरी है| इंटरनेट का उपयोग करते समय साइबर सुरक्षा और समय प्रबंधन का ध्यान रखना चाहिए| अंत में कहा जा सकता है कि Gen-Z के लिए डिजिटल कौशल सफलता की दिशा में एकमहत्वपूर्ण साधन है| यदि युवाइन कौशलों का सही तरीके से विकसित करें तो वह अपने भविष्य को उज्ज्वल बना सकते हैंऔरसमाज के विकास में भी महत्वपूर्ण योगदान दे सकते हैं|

Gen-Z के लिए डिजिटल कौशल केबल सुविधा नहींबल्कि भविष्य की सफलता की एक महत्वपूर्ण कुंजी है| जो युवाडिजिटल तकनीक कोसही तरीके से सीखते हैं और उपयोग करते हैं उनके लिए करियर के अवसर बहुत ज्यादा होते हैं| वैसे ही तकनीकी अनुकूलन इसको अंग्रेजी में Tech Adaptability कहते हैं| नई तकनीकी एप्स और सॉफ्टवेयर को बहुत जल्दी सीखने और अपनाने की क्षमता इस पीढ़ी की सबसे बड़ी ताकत है |

डिजिटल साक्षरता और डेटा ऑनलाइन सुरक्षा और गोपनीयता आर्टिफिशियल इंटेलिजेंस और डाटा साइंस ऑनलाइन लर्निंग टेक्नॉलॉजी के साथ जल्दी एडजस्ट करना ऑनलाइन जानकारी खोजने उसका विश्लेषण करना और ऑनलाइन रिव्यू के आधार पर निर्णय लेना इसके वर्तमान में व्यवहार का हिस्सा है| तकनीक के साथ बचे हुएसाइबर सुरक्षा और अपनी डिजिटल पहचान को सुरक्षित रखने के प्रति अधिक जागरूक है | वैसे ही AI इंजीनियर और डेटा साइंटिस्ट के रूप में करियर जो डेटा का विश्लेषण कर कंपनियों को निर्णय लेने में मदद करते हैं|

Gen-Z के लिए प्रमुख डिजिटल करियर विकल्प :
डिजिटल मार्केटिंग :

इसमेंसर्च इंजन ऑप्टिमाइजेशन (SEO) सोशल मीडिया मार्केटिंग और परफॉर्मेंस मार्केटिंग शामिल है| यहा 2026 तक सबसे लोकप्रिय विकल्पों मेंसे एक रहेगा| कंटेंट क्रिएशन और इनफ्ल्युएंसर में यूट्यूब, इंस्टाग्राम और पाॅडकास्टिंग के जरिए अपना ब्रँड बनाना और विज्ञापन या सहयोग से कमाई करना| साइबर सिक्योरिटी में डिजिटल डेटा और सिस्टम को हैकर्स से सुरक्षित रखने के लिए एथिकल हॅकिंग और सुरक्षा विशेषण की भूमिका वैसे ही फ्रीलान्सिंग और रिमोट वर्क इसमें कोडिंग वीडियोएडिटिंग या ग्राफिक डिजाइनिंग जैसे कौशल सीखकर घर बैठे वैश्विक ग्राहकों के साथ काम करना| वैसे ही UI/UX डिजाइनिंग मेंवेबसाइट्स और मोबाइल एप्स को उपयोगकर्ता के अनुकूल और आकर्षक बनाने का काम|

Gen-Z के लिएडिजिटल महत्व टूल्स :

AI सहायक :

कंटेंट लिखने, कोडिंग करनेऔर रिसर्च के लिए chat gpt/ gemini इसका उपयोग किया जाता है|

क्लाउड :

क्रिटिकल थिंकिंग और तर्क आधारित पढ़ाई के मदद के लिए क्लाउड का उपयोग किया जाता है| सटीक जानकारी और स्रोत खोजने के लिए प्रीफिक्स सिटी आई का उपयोग किया जाता है| क्रिएटिव और डिजाइन टूल्स इसमें Canva, Adobe Premiere, Capcut उपयोग किया जाता है| सोशल मीडिया पोस्ट और प्रेजेंटेशन बनाने के लिए, बिना ग्राफिक ज्ञान के आधार पर कॅनवा एप्स का उपयोग किया जाता है| अडॉप्ट प्रीमियर.कैप कटपेशेवर वीडियो एडिटिंग के लिए मैनेजमेंट और प्रोडक्टिविटी में Notion, Grammarly, Google Drive / One Drive का उपयोग किया जाता है| नोट्स बनाने, प्रोजेक्ट ट्रैक करने,और पढ़ाई को व्यवस्थितकरने के लिए Grammerly, और ईमेल मेंव्याकरण की गलतिया सुधारने के लिए इस्तेमाल किया जाता है|

गूगल ड्राइव/ वन ड्राइव :

क्लाउड पर डाटा बैकअप लेने कहीं भी एक्सेस करने के लिए| वैसे ही आज के युग में टेक्नॉलॉजी के साथ जल्दी एडजस्ट करना नए ऐप सॉफ्टवेयर और गॅजेट को जल्दी सीख लेना| ऑनलाइन कोर्स युट्युब, ट्यूटोरियल और डिजिटल प्लेटफॉर्म मैं नई स्किल सीखना, आज की युवाओं में इन्हीं सभी से कुछ नई-नई चीज़ सीखने मिलती है| उसके कुछ महत्वपूर्ण जरूरी डिजिटल स्किल होते हैं| इसका प्रभाव आगे हमारे करियर पर प्रभाव पड़ता है| इसके पाच प्रकार के टूल्स है | इसका उपयोग करियर में पड़ता है| और यह टूल्स ऐसे है कि,

1. Coding and Programming
2. Data Analysis
3. Digital Marketing
4. Cyber Security Awareness
5. AI or Automation की समझ

और कुछ ऐसे फायदे हैं जो हमेंकरियर में कुछ अलग लेवल पर ले जा सकतेऔर यह डिजिटल कौशल के फायदे हैं |

1 रोजगार के ज्यादा अवसर|
2 फ्रीलासिंग और ऑनलाइन कमाई|

सोशल मीडिया और रोजगार के अवसर

निशान मंजूर शेख
बी.ए. प्रथम वर्ष

सोशल मीडिया और रोजगार के अवसर आज के डिजिटल युग मे सोशल मीडिया केबल मनोरंजन का साधन नही रहा बल्की रोजगार के नये अवसरभी प्रदान कर रहा है। बस इंसान को खुद समझना चाहिए कि उसको सोशल मीडिया के जरिए से अपना फायदा करना है या फिर नुकसान करना है।

दुनिया में बहुत सारे लोगों का यह मानना है कि सोशल मीडिया के जरिए अपना फायदा करना है। सोशल मीडिया के वजह से आजकल के बच्चे गलत राह पर चल रहे हैं। इसलिए इसको बंद कर देना चाहिए। लेकिन जितना उसका नुकसान है उससे कई गुना अधिक फायदा भी होता है।

बस सोच का फर्क आता है। हमें खुद फैसला लेना चाहिए कि सोशल मीडिया है तो उसके जरिए से कोई भी गलत काम करना नहीं है। बस अपना क्या भला होता क्या हमें सक्सेस बना सकता है यह सोचना चाहिए।

सोशल मीडिया एक ऐसा माध्यम है जिसके माध्यम से हम दुनिया की किसी भी कोने की जानकारी ले सकते हैं। इसलिए वे हमें फायदा देती है।

जैसे की फेसबुक, इंस्टाग्राम, यूट्यूब और लिंकडइन जैसे प्लेटफार्म लोगों को अपने कौशल दिखाने और कमाई का अवसर देते हैं। सोशल मीडिया के अनेक फायदे हैं जैसे की, कोई व्यक्ति व्हिडिओ बनाकर, ब्लॉग लिखकर या फोटो शेअर करके अपनी पहचान बना सकता है। अपने गुण और कौशल को दुनिया के सामने प्रस्तुत कर सकता है। उससे पैसा कमा सकता है। सोशल मीडिया के ऊपर से वह रोजगार की प्राप्ति कर सकता है। नए प्रकार के रोजगार सोशल मीडिया के कारण कई नए पेशे सामने आए हैं।

Content creator, youtuber, digital marketer, social marker, social influencer इन क्षेत्रों में काम करके लोग घर बैठे भी अच्छा कमाई कर सकते हैं। आज कई कंपनिया अपने उत्पादों का प्रचार सोशल मीडिया के माध्यम से करती है। इससे डिजिटल मार्केटिंग और ऑनलाइन बिजनेस के क्षेत्र में रोजगार के अवसर बढें हैं। नेटवर्किंग और नौकरी की जानकारी - सोशल मीडिया पर लोग पेशेवर नेटवर्क बना सकते हैं। और नई नौकरी की जानकारी प्राप्त कर सकते हैं। विशेष रूप से LinkedIn जैसे प्लेटफार्म नौकरी खोजने और कंपनियों से जुड़ने में मदद करते हैं। सोशल मीडिया ने भारत में डिजिटल इंडिया पहल के कारण रोजगार के व्यापक अवसर पैदा किए हैं, जहा लाखों युवा कंटेंट क्रिएशन मार्केटिंग और मैनेजमेंट जैसे क्षेत्रों में काम कर रहे हैं। यह क्षेत्र तेजी से बढ़ रहा है। खासकर इंटरनेट उपयोगकर्ताओं की संख्या 65 करोड़ से अधिक होने पर।

सोशल मीडिया में इंटर्न से लेकर मैनेजर तक विभिन्न भूमिकाएं उपलब्ध है।

नव कौशल और हम

मयूरी दयानंद पाटिल
एम. ए. द्वितीय वर्ष

आधुनिकरण में खेती, मिट्टी और मानवी रिश्ते- आधुनिक तरीके जैसे संरक्षण, खेती, फसल चक्र और मूल्य जुटा मिट्टी की उर्वरता बढ़ाते हैं। और आधुनिकीकरण ने कृषि को मशीनी कृत (ट्रैक्टर, रसायन) बनाकर उत्पादकता बढ़ाई है लेकिन पारंपरिक खेती मिट्टी के स्वास्थ्य (सूक्ष्मजीव की कमी) और मानवीय रिश्तों (भावनात्मक जुड़ाव की कमी) पर प्रतिकूल प्रभाव डाला है। अब टिकाऊ कृषि के लिए आधुनिक तकनीक को (संरक्षण कृषि) के साथ मिट्टी के स्वास्थ्य को पुनर्जीवित करना और ग्रामीण जीवन के मानवीय संबंधों को पुनः स्थापित करना अनिवार्य है।

खेती का महत्व :

भारतीय संस्कृति मूलतः कृषि प्रधान रही है। गावं और खेत हमारी सभ्यता की जड़ है। भारत देश में 74% लोग गावं में रहते हैं। इस लोकसंख्या के आंकड़ेवरी के पट माना जाता है कि हमारा भारत देश इन छोटे-छोटे गावं से बना हुआ देश कहलाता है। भारत में 70% लोगों को खेतीसे ही रोजगार प्राप्त होता है। जो खेती करता है उसकी 50% खेती की धारण क्षमता एक हेक्टर से भी कम होने की बावजूद भी उनकी प्रमुख उपजीविका का साधन है।

भारतीय संस्कृति में अन्नदाता का सम्मान किया जाता है, और आगे आने वाली पीढ़ी को भी खेती का महत्व और विशिष्ट सम्मानपूर्व दृष्टि रखने का संस्कार देने का कार्य करते हैं। किसान को अन्नदाता कहा ंगया है। त्यौहार और खेती इसमें जैसे की बैसाखी पोंगल मकर संक्रांति जैसे पूर्व फसल से जुड़े हैं। खेती केवल व्यवसाय नहीं बल्कि जीवन शैली और संस्कृति है। यानी इसमें से आत्मनिर्भरता प्राप्त होती है।

खेती की वजह से इंसान प्रकृति से जुड़ा रहता है और इसी सत्य स्थिति को देखा जाए तो प्रकृति से इंसान की दूरी बढ़ गई है। इसी वजह से खेती का असली अर्थ महत्व छिपा हुआ दिखाई दे रहा है। तो प्रकृति के प्रति कृतज्ञता व्यक्त की जाती है।

खेतीपर सकारात्मक परिणाम:

आधुनिकता नव कौशल के कारण खेती पर सकारात्मक प्रभाव देखे जाए तो ट्रैक्टर, ड्रिप सिंचाई उन्नत बीजों के कारण उत्पादन बढ़ा है। मोबाइल और इंटरनेट से किसान मौसम, बाजारभाव और सरकारी योजनाओं की जानकारी पा रहे हैं। और तो और आधुनिक कृषि तकनीक से समय और श्रम की बचत हो रही है।

नकारात्मक परिणाम :

रासायनिक खाद और कीटक नाशकों के अत्यधिक प्रयोग से मिट्टी की उर्वरता कम हुई है। परंपरागत खेती और जैविक पद्धतिया ंकम होती जा रही है

खेती एक व्यवसाय बनती जा रही है, संस्कृतिक जुड़ाव कम हो रहा है।

नया कौशल या आधुनिकीकरण के कारण उत्पादन वृद्धि और रोजगार प्राप्ति दोनों संभव होते हैं। आज के समय में परंपरागत ज्ञान के साथ-साथ तकनीकी और व्यावसायिक कौशल भी आवश्यक हो गए हैं।

1 उत्पादन वृद्धि कैसे होती है?

* आधुनिक तकनीक का उपयोग करके उत्पादन वृद्धि होती है। जैसे की नई मशीन मोबाइल एप डिजिटल उपकरण आदि कार्य को तेज और सटीक बनाते हैं।

* आधुनिकता के कारण समय और लागत की बचत होती है। यानी इसमें नव कौशल से कम समय में अधिक उत्पादन संभव होता है।

* प्रशिक्षित व्यक्ति बेहतर और बाजार उपयुक्त वस्तुएं बनता है, यानी उनके गुणवत्ता में सुधार होता हुआ दिखाई देता है।

* नव कौशल के कारण नए विचारों से नए उत्पादन तैयार होते हैं, जिससे बाजार का विस्तार होता है। खेती में ड्रिप सिंचाई, जैविक खेती, ऑनलाइन मार्केटिंग जैसे कौशल अपनाने से उत्पादन और आय दोनों बढ़ते हैं।

2 रोजगार प्राप्ति कैसे होती है?

1. स्वयं रोजगार के अवसर : कंप्यूटर सिलाई ब्यूटी पार्लर मोबाइल रिपेयरिंग जैसे कौशल से स्वयं का व्यवसाय शुरू किया जा सकता है।

2. नौकरी के अवसर बढ़ाते हैं : कंपनिया ंकुशल लोगों को प्राथमिकता देती है।

3. डिजिटल रोजगार : ऑनलाइन फ्रीलांसिंग, डाटा एंट्री, डिजिटल मार्केटिंग जैसे नए क्षेत्र खुले हैं।

4. ग्रामीण उद्योगों का विकास : डेअरी, मत्स्य पालन हस्तकला आदि में कौशल से स्थानीय रोजगार बढ़ता है।

तो इसी प्रकार उपरोक्त में खेती का महत्व हमारे भारतीय संस्कृति में किस प्रकार से है यह बताया गया है।

मिट्टी का महत्व :

मिट्टी प्रकृति की अमूल्य देन है। यह केवल या जमीन नहीं बल्कि जीवन का आधार है। मानव पशु वनस्पति और पर्यावरण सभी का अस्तित्व मिट्टी पर निर्भर करता है।

कृषि का आधार :

* फसले मिट्टी में उगती है।

* मिट्टी पौधों को पोषक तत्व पानी और सहारा देती है।

* भारत जैसे कृषि प्रधान देश में मिट्टी का विशेष महत्व है।

जीवन का पोषण :

* अनाज फल सब्जिया ंआदि मिट्टी से प्राप्त होते हैं।

* पशुओं का चारा भी मिट्टी से उगता है।

* इस प्रकार भजन श्रृंखला की शुरुआत मिट्टी से होती है।

पर्यावरण संतुलन :

* मिट्टी वर्ष के जल को संचित करती है।

* भूजल स्तर बनाए रखने में सहायता करती है।

* पेड़ पौधों के माध्यम से वायु को शुद्ध रखने में योगदान देती है।

संस्कृति और भावनात्मक महत्व :

* भारतीय संस्कृति में मिट्टी को मा ंका दर्जा दिया गया है।

* जन्मभूमि और मातृभूमि से जुड़ाव मिट्टी से ही होता है।

* त्यौहार और परंपराओं जैसे गणेश मूर्ति, दिये आदि में मिट्टी का उपयोगहोता है।

निर्माण कार्यउपयोग :

* ईट मकान बर्तन आदि बनने में मिट्टी का प्रयोग होता है। मिट्टी हमारे जीवन की आधारशिला है। यदि मिट्टी उपजाऊ और सुरक्षित रहेगी तो मानव जीवन भी समृद्ध रहेगा। इसलिए हमें मिट्टी संरक्षण पर ध्यान देना चाहिए और रासायनिक प्रदूषण से इसे बचाना चाहिए।

मिट्टी का प्रभाव :

सकारात्मक :

* मृदा परीक्षण (soil testing) से मिट्टी की गुणवत्ता जानकर सही उर्वरक का उपयोग हो रहा है।

* जैविक खेती की नई जागरूकता भी बढ़ रही है।

नकारात्मक:

* रासायनिक खेती से मिट्टी की प्रकृति शक्ति कमजोर हो रही है।

* भूमि प्रदूषण और जल स्तर में गिरावट बढि है।

मानवी जीवन में मृदा की उपयोगिता का महत्व :

मृदा मिट्टी जीवन आधार है। जो कृषि के माध्यम

से भोजन स्वच्छ जल और जैव विविधता प्रदान करती है। यह पोषक तत्वों का स्रोत है। मानवी जीवन में मृदा की उपयोगिता का निम्नलिखित मुद्दों के स्वरूप में स्पष्ट किया गया है।

कृषि और खाद्य सुरक्षा का आधार :

दुनिया का लगभग ९५% से अधिक भोजन मिट्टी से ही प्राप्त होता है। यह फसलों को पोषक तत्व जल और वृद्धि के लिए आधार प्रदान करती है।

परिस्थिती की तंत्र का समर्थन :

मृदा जैवविविधता का एक विशाल भंडार है। जिसमें सूक्ष्मजीव, कीड़े और पौधे रहते हैं।

जल शुद्धिकरण और प्रबंधन :

मिट्टी वर्षा जल को छानकर भोजन को स्वच्छ करती है। और बाढ़ के जोखिम को कम करने के लिए

जल भंडारण में मदद करती है।

जलवायु परिवर्तन शमन :

मिट्टी में बड़ी मात्रा में कार्बनिक जमा होता है। जो वायुमंडल में कार्बन डाइऑक्साइड की मात्रा को काम करके जय वायु परिवर्तन को नियंत्रित करता है।

संसाधन और कच्चे माल का स्रोत :

मिट्टी का उपयोग घरों के निर्माण मिट्टी के बर्तन और कई महत्वपूर्ण दावों का सौंदर्य उत्पादों के उत्पादन में किया जाता है।

पौधों को पोषण और आधार :

यह पौधों की जड़ों को पोषक तत्व और खनिज प्रदान करती हैं। जिससे वन और चारे की वृद्धि होती है। संक्षेप में स्वस्थ मृदा ही मानव जीवन और पृथ्वी के भविष्य के लिए सबसे महत्वपूर्ण प्राकृतिक संसाधनों में से एक है।

रिश्ते

रिश्तो का महत्व :

आधुनिकीकरण ने जीवन शैली को तीव्र और तकनीक केंद्रित बना दिया है, जिससे मानवीय रिश्ते अब भावनात्मक सहारे मानसिक शांति और अकेलेपन को दूर करने के लिए पहले से अधिक आवश्यक हो गए हैं। डिजिटल युग में भी शारीरिक संपर्क और भावनात्मक जुड़ाव संघर्षों को कम करने और खुशी प्रदान करने में महत्वपूर्ण भूमिका निभाते हैं।

आधुनिकता के दौर में मानवीय रिश्तों का महत्व इस प्रकार है :

भावनात्मक और मानसिक सहारा :

अत्यधिक तनावपूर्ण आधुनिक जीवन में रिश्ते भावनात्मक सुरक्षा प्रदान करते हैं जिससे तनाव कम होता है और मानसिक स्वास्थ्य बेहतर बना रहता है।

सामाजिक पूंजी और समर्थन :

बदलते परिवेश में मजबूत रिश्ते विश्वास समझ और कठिन समय में जैसे बीमारी या संकट साथ निभाकर एक दूसरे के लिए सुरक्षा कवच का काम करते हैं।

अकेलेपन का अंत :

तकनीक के बावजूद इंसान एक सामाजिक प्राणी है और उसे संवाद आत्मीयता के लिए वास्तविक मानवीय संपर्क की आवश्यकता होती है।

सामूहिक ता और विरासत :

रिश्ते व्यक्ति को परिवार समाज और संस्कृति से जोड़ते हैं। जिससे नैतिक मूल्य और परंपराएं अगली पीढ़ी तक पहुंचती है।

खुशी का आधार :

स्वस्थ रिश्ते सजा अनुभव और हंसी मजाक के माध्यम से जीवन में खुशी और संतुलन लाते हैं। हालांकि आधुनिकता ने रिश्तों को धन केंद्रित और मतलब पर आधारित भी बनाया है। जिससे रिश्तो में तनाव जैसी चुनौतिया ंभी बढ़ी है। ऐसे में अब रिश्तो में समय का प्रबंध संचार और एक दूसरे के प्रति सम्मान पहले से कहीं अधिक महत्वपूर्ण हो गया है।

रिश्तो का प्रभाव :

सकारात्मक परिणाम :

* शिक्षा और जागरूकता से सच में आधुनिकता आई है।

* संचार के साधनों से दूर रहकर भी संपर्क संभव है।

नकारात्मक परिणाम :

संयुक्त परिवार की परंपरा कमजोर हुई है। गांव से शहर की ओर पलायन बड़ा है जिससे पारिवारिक और सामाजिक रिश्ते कमजोर हुए हैं। खेती से दूर जाने के कारण मिट्टी और जमीन से भावनात्मक लगाव कम हुआ है।

आज के आधुनिक समय में तकनीक और नए-नए कौशल् का विकास तेजी से हो रहा है। इसके कारण जीवन के हर क्षेत्र शिक्षा रोजगार खेती और समाज में बदलाव दिखाई देता है ऐसे समय में भी मानवी रिश्तो का महत्व बहुत अधिक बना रहता है। नया कौशल आधुनिक विकास के लिए आवश्यक है लेकिन उसके साथ-साथ मानवीय रिश्तों को मजबूत रखना भी उतना ही जरूरी है। अच्छे रिश्ते व्यक्ति को भावनात्मक सहारा देते हैं और समाज में समृद्धि और सामंजस्य बनाए रखते हैं।

नए कौशल और सरकारी योजनाएं

ज्ञानेश्वरी रमेश भिसे
बी.ए. द्वितीय वर्ष

वर्तमान युग को ज्ञान विज्ञान और तकनीकी प्रगति का युग कहा जाता है। आज पूरी दुनिया तेजी से बदल रही है और इस परिवर्तन का सबसे बड़ा कारण नई तकनीक और आधुनिक कौशल है। पहले के समय में केवल पारंपरिक शिक्षा या डिग्री प्राप्त करना ही सफलता के लिए पर्याप्त माना जाता था लेकिन आज के समय में केवल डिग्री होना ही पर्याप्त नहीं है। इसके साथ साथ व्यक्ति के पास व्यवहारिक ज्ञान और नए कौशल होना भी अत्यंत आवश्यक है।

किसी भी देश की आर्थिक और सामाजिक प्रगति उसके मानव संसाधन पर निर्भर करती है। यदि देश के नागरिक शिक्षित, प्रशिक्षित और कुशल होते हैं तो वह देश तेजी से विकास कर सकता है। भारत की बड़ी जनसंख्या युवाओं की है जो देश के विकास में महत्वपूर्ण भूमिका निभा सकती है।

इसी कारण सरकार ने युवाओं को रोजगार योग्य बनाने और उन्हें आधुनिक तकनीक के अनुरूप प्रशिक्षित करने के लिए कई योजनाएं और नीतिया ंलागू की है। नए कौशल और सरकारी नीतिया ंमिलकर देश के विकास की मजबूत नींव तैयार करती है। इसलिए यह आवश्यक है कि युवाओं को नए कौशल सीखने के लिए सरकार, शिक्षा संस्थानों और समाज को मिलकर प्रयास करना चाहिए।

नए कौशल का अर्थ और महत्व :

नए कौशल का अर्थ है ऐसे आधुनिक और व्यवहारिक ज्ञान को सिखाना जो वर्तमान समय की आवश्यकताओं के अनुसार हो। यह कौशल व्यक्ति को कार्य करने की क्षमता प्रदान करते हैं और उसे रोजगार या स्वयं रोजगार प्राप्त करने में मदद करते हैं।

आज के समय में कई ऐसे कौशल है जिनकी मांग तेजी से बढ़ रही है। उदाहरण के लिए कंप्यूटर ज्ञान, डिजिटल मार्केटिंग, डेटा विश्लेषण, कृत्रिम बुद्धिमत्ता, रोबोटिक्स, ग्राफिक डिजाइनिंग, वेब डेवलपमेंट और साइबर सुरक्षा जैसे कौशल आधुनिक युग में अत्यंत महत्वपूर्ण बन गए हैं। इसके अलावा संचार कौशल, नेतृत्व क्षमता, समस्या समाधान और टीमवर्क जैसे सॉफ्ट स्किल भी उतने ही आवश्यक है।

नए कौशल व्यक्ति को आत्मनिर्भर बनने में मदद करते हैं। जो व्यक्ति समय के साथ नए कौशल सीखता रहता है, वह बदलती परिस्थितियों के अनुसार स्वयं को ढाल सकता है और अपने जीवन में सफलता प्राप्त कर सकता है। इसके अलावा नए कौशल से व्यक्ति की कार्यक्षमता और उत्पादकता भी बढ़ती है जिस देश की अर्थव्यवस्था को भी लाभ मिलता है।

भारत में कौशल विकास की आवश्यकता :

भारत की जनसंख्या विश्व में सबसे अधिक देशों

में से एक है और इसमें युवाओं की संख्या बहुत बड़ी है। इसे जनसांख्यिकीय लाभांश कहा जाता है। यदि इस युवा शक्ति को उचित प्रशिक्षण और कौशल प्रदान किया जाए, तो यह देश की प्रगति में महत्वपूर्ण योगदान दे सकती है।

हालाकि लंबे समय तक भारत की शिक्षा प्रणाली अधिकतर सैद्धांतिक ज्ञान पर आधारित रही है। इसका परिणाम यह हुआ की बहुत से छात्र डिग्री प्राप्त करने के बाद भी रोजगार प्राप्त करने में कठिनाई महसूस करते हैं। इसका मुख्य कारण यह है कि उनके पास उद्योगों और बाजार की आवश्यकताओं के अनुसार कौशल की कमी होती है।

आज उद्योगों और कंपनियों को ऐसे कर्मचारियों की आवश्यकता होती है जो तकनीकी रूप से सक्षम हो और आधुनिक उपकरणों के साथ काम करने में कुशल हो। इसलिए भारत में कौशल आधारित शिक्षा और प्रशिक्षण कार्यक्रमों को बढ़ावा देना अत्यंत आवश्यक हो गया है।

कौशल विकास के लिए सरकारी नीतियां:

भारत सरकार ने युवाओं को प्रशिक्षित करने और रोजगार के अवसर बढ़ाने के लिए कई महत्वपूर्ण योजनाएं शुरू की है। इन योजनाओं का उद्देश्य युवाओं को आधुनिक कौशल प्रदान करना और उन्हें आत्मनिर्भर बनाना है।

स्किल इंडिया मिशन:

स्किल इंडिया मिशन भारत सरकार की एक प्रमुख पहल है जिसका उद्देश्य युवाओं को विभिन्न क्षेत्रों में प्रशिक्षण देना है। इस मिशन के माध्यम से लाखों युवाओं को कौशल प्रशिक्षण प्रदान करने का लक्ष्य निर्धारित किया गया है।

इस कार्यक्रम के अंतर्गत युवाओं को उद्योगों की आवश्यकताओं के अनुसार प्रशिक्षण दिया जाता है ताकि वह आसानी से रोजगार प्राप्त कर सके। यह मिशन देश में कुशल कार्यबल तैयार करने की दिशा में एक महत्वपूर्ण कदम है।

प्रधानमंत्री कौशल विकास योजना :

प्रधानमंत्री कौशल विकास योजना युवाओं को मुफ्त कौशल प्रशिक्षण प्रदान करने वाली एक महत्वपूर्ण योजना है। इस योजना के तहत युवाओं को विभिन्न क्षेत्रों जैसे निर्माण, स्वास्थ्य, सेवा, पर्यटन, सूचना, प्रौद्योगिकी और अन्य उद्योगों में प्रशिक्षण दिया जाता है।

प्रशिक्षण पूरा होने के बाद युवाओं को प्रमाण पत्र भी दिया जाता है। जिससे उन्हें नौकरी प्राप्त करने में सहायता मिलती है। इस योजना के माध्यम से लाखों युवाओं को प्रशिक्षण और रोजगार के अवसर प्राप्त हुए हैं।

डिजिटल इंडिया कार्यक्रम :

डिजिटल इंडिया कार्यक्रम का उद्देश्य भारत को डिजिटल रूप से सशक्त समाज और ज्ञान आधारित अर्थव्यवस्था में बदलना है। इस योजना के तहत इंटरनेट, ऑनलाइन सेवाओं और डिजिटल तकनीक को बढ़ावा दिया जा रहा है।

इसके माध्यम से युवाओं को डिजिटल कौशल सीखने का अवसर मिलता है। आज के समय में डिजिटल ज्ञान बहुत महत्वपूर्ण हो गया है। क्योंकि लगभग हर क्षेत्र में कंप्यूटर और इंटरनेट का उपयोग किया जा रहा है।

स्टार्टअप और उद्यमिता को बढ़ावा:

सरकार ने युवाओं को उद्यमिता के लिए भी प्रोत्साहित किया है। इसलिए स्टार्टअप और छोटे व्यवसाय को बढ़ावा देने वाली कई योजनाएं शुरू की गई है।

इन योजनाओं के माध्यम से युवाओं को वित्तीय सहायता प्रशिक्षण और मार्गदर्शन प्रदान किया जाता है ताकि वह अपना स्वयं का व्यवसाय शुरू कर सकें। इससे न केवल युवाओं को रोजगार मिलता है बल्कि वह दूसरों के लिए भी रोजगार के अवसर पैदा करते हैं।

व्यावसायिक शिक्षा को बढ़ावा :

सरकार ने शिक्षा प्रणाली में भी कई सुधार किए हैं ताकि छात्रों को व्यावसायिक और तकनीकी शिक्षा प्राप्त करने का अवसर मिल सके। नई शिक्षा नीति के तहत छात्रों को स्कूल स्तर से ही विभिन्न कौशल सीखने पर जोर दिया गया है।

इससे छात्रों को कम उम्र से ही व्यवहारिक ज्ञान प्राप्त होगा और वह भविष्य में अपने करियर के लिए

बेहतर तैयारी कर सकेंगे।

शिक्षा संस्थानों की भूमिका :

कौशल विकास में शिक्षा संस्थानों की भूमिका अत्यंत महत्वपूर्ण है। स्कूल, कॉलेज और विश्वविद्यालयों को चाहिए कि वह छात्रों को केवल सैद्धांतिक ज्ञान ही ना दे बल्कि उन्हें व्यावहारिक प्रशिक्षण भी प्रदान करें।

आज कहीं तकनीकी संस्थान और प्रशिक्षण केंद्र छात्रों को आधुनिक तकनीक और उद्योगों के अनुसार प्रशिक्षण प्रदान कर रहे हैं। इसके अलावा इंटर्नशिप और औद्योगिक प्रशिक्षण कार्यक्रम भी छात्रों को वास्तविक कार्य अनुभव प्रदान करते हैं।

यदि शिक्षा संस्थान के साथ मिलकर काम करें तो छात्रों को बेहतर प्रशिक्षण और रोजगार के अवसर मिल सकते हैं।

निजी क्षेत्र की भूमिका :

कौशल विकास के क्षेत्र में निजी कंपनियों और उद्योगों की भूमिका भी महत्वपूर्ण है। उद्योगों को चाहिए कि वह प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित करें और युवाओं को आधुनिक तकनीक के बारे में जानकारी प्रदान करें।

कई कंपनियां अपने कर्मचारियों के लिए नियमित प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित करती है ताकि उनके कार्य क्षमता और दक्षता बढ़ सके। इसके अलावा उद्योग और प्रशिक्षण संस्थानों के बीच सहयोग से युवाओं को रोजगार के बेहतर अवसर मिल सकते हैं।

कौशल विकास के लाभ :

कौशल विकास के कई महत्वपूर्ण लाभ है - पहले इससे युवाओं को रोजगार के अवसर बढ़ाते हैं। जब व्यक्ति के पास आवश्यक कौशल होते हैं उसे नौकरी प्राप्त करना आसान हो जाता है। दूसरा कौशल विकास से देश की आर्थिक प्रगति होती है। कुशल कार्य बल उद्योगों की उत्पादकता बढ़ता है और इससे देश की अर्थव्यवस्था मजबूत होती है। तीसरा कौशल विकास व्यक्ति को आत्मनिर्भर बनता है। व्यक्ति अपने कौशल के आधार पर स्वयं का व्यवसाय शुरू कर सकता है। चौथा कौशल विकास से गरीबी और बेरोजगारी की समस्या को कम किया जा सकता है। तो उनकी आय बढ़ती है और उनका जीवन स्तर बेहतर होता है। पाचंवा इससे समाज में स्थिरता और विकास होता है क्योंकि रोजगार मिलने से लोगों में आत्मविश्वास और संतोष बढ़ता है।

कौशल विकास की चुनौतियां :

हालाकि कौशल विकास के क्षेत्र में कई प्रयास किया जा रहे हैं फिर भी कुछ चुनौतियां अभी भी मौजूद है। ग्रामीण क्षेत्रों में प्रशिक्षण केंद्रों की कमी एक बड़ी समस्या है। कई युवाओं को प्रशिक्षण के अवसर नहीं मिल पाए क्योंकि उनके आसपास उचित सुविधाएं उपलब्ध नहीं होती।

इसके अलावा प्रशिक्षण की गुणवत्ता भी कई स्थानों पर संतुष्ट जनक नहीं होती। कभी-कभी प्रशिक्षण कार्यक्रम उद्योगों की आवश्यकताओं के अनुरूप नहीं होते, जिससे युवाओं को रोजगार प्राप्त करने में कठिनाई होती है।

लोगों में जागरूकता की कमी भी एक महत्वपूर्ण समस्या है। कई युवाओं को सरकारी योजनाओं और प्रशिक्षण कार्यक्रमों के बारे में पर्याप्त जानकारी नहीं होती।

इन चुनौतियों को दूर करने के लिए सरकार, निजी क्षेत्र और समाज को मिलकर कार्य करना आवश्यक है।

भविष्य की संभावनाएं :

भविष्य में कौशल विकास की भूमिका और भी महत्वपूर्ण होने वाली है। आने वाले समय में कृत्रिम बुद्धिमत्ता, मशीन लर्निंग, रोबोटिक्स, साइबर सुरक्षा और हरित ऊर्जा जैसे क्षेत्रों में कुशल लोगों की मांग तेजी से बढ़ेगी।

यदि भारत अपनी युवाओं को इन क्षेत्रों में प्रशिक्षित कर सके तो वह विश्व की प्रमुख आर्थिक शक्तियों में शामिल हो सकता है।

इसके अलावा डिजिटल तकनीक के विकास से ऑनलाइन शिक्षा और प्रशिक्षण के अवसर भी बढ़ रहे हैं। इससे दूरदराज के क्षेत्र में रहने वाले युवाओं को भी कौशल विकास प्राप्त करने का अवसर मिल सकता है।

निष्कर्ष :

नए कौशल और सरकारी नीतियां देश

के विकास के लिए अत्यंत महत्वपूर्ण है। आज के प्रतिस्पर्धात्मक और तकनीकी युग में केवल पारंपरिक शिक्षा पर्याप्त नहीं है। युवाओं को आधुनिक तकनीक और उद्योगों के अनुसार नए कौशल सीखने की आवश्यकता है।

भारत सरकार ने कौशल विकास को बढ़ावा देने के लिए कई योजनाएं और कार्यक्रम शुरू किए हैं। जिसे लाखों युवाओं को प्रशिक्षण और रोजगार के अवसर मिल रहे हैं। हालांकि अभी भी कई चुनौतिया मौजूद है लेकिन यदि सरकार, शिक्षा संस्थान, उद्योग और समाज मिलकर प्रयास करें तो इन चुनौतियों को दूर किया जा सकता है।

कौशल विकास के माध्यम से न केवल युवाओं को रोजगार मिलेगा बल्कि देश की आर्थिक प्रगति भी तेज होगी। इसलिए यह आवश्यक है कि हर व्यक्ति नए कौशल सीखने के लिए प्रेरित हो और सरकार की योजनाओं का लाभ उठाएं।

अंततः यह कहा जा सकता है कि कौशल विकास ही भारत के उज्ज्वल भविष्य की कुंजी है और यही देश को आत्मनिर्भर और विकसित राष्ट्र बनाने का मार्ग प्रशस्त करेगा।

सोशल मीडिया : उत्पादन अवसर

प्रतीक्षा चंद्रकांत वंगे
बी.ए. द्वितीय वर्ष

सोशल मीडिया आज व्यवसायों रचनाकारों और व्यक्तियों के लिए उत्पादकता बढ़ाने और करियर के नए अवसर खोजने का एक शक्तिशाली उपकरण है। The work crowd के अनुसार प्रमुख अवसरों में कंटेंट क्रिएशन, सोशल मीडिया प्रबंधन और फ्रीलांस कंसलटिंग शामिल है। इसके अलावा यह Drishti IAS के अनुसार छोटे व्यवसायों और घरेलू कारीगरों जैसे होम शॉप को व्हाट्सएप कैटलॉग के माध्यम से उत्पाद बेचने की सुविधा देकर भारतीय अर्थव्यवस्था को गति दे रहा है। कंटेंट क्रिएशन वीडियो ब्लॉग और फोटो शेयरिंग के माध्यम से रचनात्मक और जानकारी का प्रसार हो रहा है।

सोशल मीडिया मैनेजर ब्रांड के लिए ऑनलाइन उपस्थिति प्रबंध करना और उत्पादकता बढ़ाना। फ्रीलांस कंसलटिंग सोशल मीडिया एरन नीतियों के बारे में विशेषज्ञता प्रदान करना। ई-कॉमर्स और छोटे व्यवसाय व्हाट्सएप कैटलॉग और अन्य सोशल प्लेटफॉर्म के माध्यम से सीधे ग्राहकों को उत्पाद बेचना। डिजिटल मार्केटिंग लक्षित दर्शकों तक पहुंचाने के लिए विज्ञापनों और अभियानों का उपयोग करना। ब्रांडिंग और नेटवर्किंग लिंक्ड इन और फेसबुक जैसे प्लेटफार्म पर पेशावर संबंध बनाना। सोशल मीडिया पर बिना किसी उद्देश्य के समय बर्बाद करने के बजाय स्पष्ट लक्षणों के साथ इसका उपयोग करना ही उत्पादक बना है।

प्रभावी उपयोग के लिए जैसे Quord पर

बताया गया है नोटिफिकेशन बंद करें और काम के लिए ही इसका उपयोग करें। सोशल मीडिया उत्पादन ब्रांड जागरूकता लक्षण विज्ञापन और सीधे बिक्री के माध्यम से व्यवसाययों के लिए विपणन के शानदार अवसर प्रदान करते हैं। फेसबुक (1.8 अब से अधिक उपयोगकर्ता) और लिंक्ड इन (प्रोफेशनल नेटवर्क) जैसे मंच ग्राहकों के साथ संबंध स्थापित करने और वफादारी बढ़ाने के लिए विशेष कर सामग्री निर्माता के लिए अपार संभावनाएं खोलते हैं। विज्ञापनों की लागत फेसबुक और लिंकडइन जैसे प्लेटफार्म पर अलग-अलग होती है।

लेकिन यह अत्यधिक लक्षण ग्राहकों (Targeted Audience) तक पहुंचाने का एक प्रभावी तरीका है जो प्रति क्लिक भुगतान (cost per click) के आधार पर काम करता है। सोशल मीडिया के उपयोग से न केवल उत्पाद की बिक्री बढ़ती है बल्कि ब्रांड के प्रति ग्राहकों का भरोसा (reliability) भी बढ़ता है। सोशल मीडिया का उपयोग यादें साझा करने, दोस्ती बनाने, समुदाय बनाने और सीखने के लिए किया जाता है। इनका उपयोग लोग कंपनिया उत्पादन और विचारों को बढ़ावा देने के लिए किया जा सकता है। सोशल मीडिया का प्रयोग समाचारों का उपभोग करने प्रकाशित करने या साझा करने के लिए किया जा सकता है। सोशल मीडिया (Instagram, Facebook, WhatsApp) पर उत्पाद बेचना एक बेहतरीन अवसर हैं। जहा आप बिना किसी वेबसाइट के सीधे ग्राहकों से जुड़कर अपने उत्पाद जैसे कपड़े हस्तशिल्प या डिजिटल उत्पाद बेच सकते हैं। इसके लिए एक बिजनेस पेज बनाएं, आकर्षक वीडियो, रिल डालें और व्हाट्सएप के माध्यम से आर्डर ले। सोशल मीडिया कंसलटिंग यदि आप सोशल मीडिया को समझते हैं तो आप छोटे व्यवसायों को सोशल मीडिया मैनेजमेंट कंटेंट योजना और मार्केटिंग स्ट्रेटजी की सेवाएं प्रदान कर सकते हैं। सोशल मीडिया के उत्पादन रचनात्मक और अवसर पर आधारित निष्कर्ष निम्नलिखित है, सोशल मीडिया आज के युग में मात्र मनोरंजन का साधन न होकर अभिव्यक्ति और नवाचार (innovation) का एक सशक्त माध्यम बन गया है। यह व्यक्तियों को अपनी प्रतिभा प्रदर्शित करने और आर्थिक एवं सामाजिक रूप से विकसित होने के अभूतपूर्व अवसर प्रदान करता है। रचनात्मक उत्पादक का मंच सोशल मीडिया उपयोगकर्ताओं को उपभोक्ता के साथ-साथ निर्माता (producer) भी बनता है। छात्र और युवा अपनी फोटो, ब्लॉग, वीडियो और ग्राफिक्स साझा करके अपनी विशिष्ट प्रतिभा को निखार सकते हैं। यह प्लेटफॉर्म स्वास्थ्य शिक्षा और करियर से जुड़ी महत्वपूर्ण जानकारी प्राप्त करने और अपना खुद का ब्रांड बनाने के बेहतरीन अवसर प्रदान करता है।

हिंदी भाषा का विकास :

सोशल मीडिया पर हिंदी के बढ़ते प्रयोग ने भाषा को संवाद का आधुनिक स्वरूप दिया है। जिससे वैश्विक स्तर पर हिंदी भाषिक लोगों के लिए नए द्वार खुले हैं।

सामाजिक जुड़ाव और सूचना साझाकरण :

यह दुनिया भर के लोगों को जोड़ने और महत्वपूर्ण जानकारी वह विचारों को तुरंत साझा करने का एक प्रभावी उपकरण है। अवसरों के साथ-साथ इसमें लत मानसिक तनाव और आर्टिफिशियल इंटेलिजेंस द्वारा निर्मित भ्रामक सामग्री जैसी चुनौतिया भी शामिल है। इसलिए इसका संतुलित और जिम्मेदारी पूर्ण उपयोग ही वास्तविक सफलता की कुंजी है। सोशल मीडिया हिंदी भाषिक उपभोक्ताओं और रचनाकारों के लिए व्यापार शिक्षा और नेटवर्किंग के अपार अवसर प्रदान करता है। यह ब्रांड जागरूकता बढ़ाने ई-कॉमर्स और डिजिटल मार्केटिंग के माध्यम से आय के साधन उत्पन्न करता है। सही रचनात्मक और हिंदी में कंटेंट निर्माण द्वारा यह क्षेत्र व्यावसायिक वृद्धि के लिए एक शक्तिशाली माध्यम है। छोटे-छोटे व्यवसाययों और स्टार्टअप के लिए सोशल मीडिया उत्पादों का प्रचार करने ग्राहकों से जुड़ने और ब्रांड जागरूकता बढ़ाने का एक बहुत ही शक्तिशाली उपकरण है। मार्केट में हिंदी वीडियो निर्माण ब्लॉगिंग और सोशल मीडिया पोस्टिंग का क्षेत्र तेजी से बढ़ रहा है।

सोशल मीडिया और रोजगार के अवसर

ठोंबरे मैथली महेश
B.A.F.Y.

सोशल मीडिया और रोजगार के अवसर
अब हुनर की बंदीशे
किसी दफ्तर की मोहताज नहीं
छोटे से इस मोबाइल में
छुपा कल और आज हैं।

डिग्रियों के बोझ से आगे
अब 'कंटेंट' का जमाना है
सोशल मीडिया के मंच पर
अपना परचम लहराना है।

बन जाओ तुम 'क्रिएटर'
अपनी सोच को आवाज दो
बदलते इस दौर को
तुम भी एक नया अंदाज दो।

कोई 'इनफ्लुएंसर' बन
दुनिया को राह दिखाता है
तो कोई 'डिजिटल मार्केटिंग' से
व्यापार को बढ़ाता है।

'सोशल मीडिया मैनेजर' बन
'ब्रांडस' की कमान संभालो
ग्राफिक और एडिटिंग के हुनर से
नई चमक निकालो।

सिर्फ लाइक और कमेंट नहीं
यह करियर का आधार है
हर क्लिक और हर शेअर में
अब तरक्की की बहार है।

न सीमा है ना बंधन है
बस सपनों की उड़ान है
सोशल मीडिया आज का
नया और बड़ा आसमान है।

सीखो समझो और बढ़ो
यह दौर तुम्हारा ही तो है
डिजिटल इस दुनिया का
हर किनारा तुम्हारा ही तो है।

यह सिर्फ मनोरंजन नहीं
अब एक रणनीति का खेल है
डाटा और तकनीक का यहां
एक गजब का मेल है।

'एल्गोरिथम' की समझ से
पहुंचते हैं हर द्वार तक
एक पोस्ट की गूंज अब
जब पहुंचती है सात समंदर तक।

'कॉपीराइटिंग' की कलम से
दिलों में जगह बनाओ तुम
यूट्यूब और इंस्टा पर
अपनी धार जामाओ तुम

एफिलिएटर और स्पॉन्सरशिप से
कमाई की राहें खुलती है
पर याद रहे सच्ची सफलता यहां
शब्द और मेहनत से मिलती है।

नव कौशल के अंतर्गत खेती मिट्टी और रिश्ते

शिंदे अनुराधा महादेव
B.A.S.Y.

नव कौशल अभियान के अंतर्गत खेती मिट्टी और रिश्ते केवल तीन अलग-अलग शब्द नहीं है बल्कि यह एक सुदृढ़ और समृद्ध ग्रामीण समाज के तीन मुख्य स्तंभ है। यह विषय हमें हमारी जड़ों की ओर वापस ले जाने और आधुनिक तकनीक के साथ परंपरा के तालमेल को समझने का संदेश देती है।

मिट्टी केवल धूल या जमीन का टुकड़ा नहीं है बल्कि यह वह मन है जो पूरी सृष्टि का पेट भरती है। नया कौशल का मूल मंत्र मिट्टी की सेहत को सुधारना है। जब हम रसायनों का त्याग कर जैविक और प्राकृतिक खेती की ओर कदम बढ़ाते हैं तो हम वास्तव में अपनी धरती मा ंके स्वास्थ्य की रक्षा कर रहे होते हैं। स्वस्थ्य मिट्टी ही पौष्टिक अन्न और स्वस्थ भविष्य की नींव है।

आज की खेती केवल हल चलाने तक सीमित नहीं है। नव कौशल के माध्यम से खेती को कौशल से जोड़ा गया है। आधुनिक सिंचाई पद्धति, बीज चयन और बाजार की समझना खेती को एक सम्मानजनक व्यवसाय बना दिया है। जब एक किसान अपने पसीने से बीज को सींचता है तो वह केवल फसल नहीं उगता बल्कि आत्मनिर्भरता का मार्ग प्रशस्त करता है।

ग्रामीण भारत की सबसे बड़ी शक्ति उसके 'रिश्ते' हैं। पुराने समय में खेती सामूहिक कार्य होता था जहा ंपूरा गावं एक दूसरे की मदद करता था। नया कौशल का उद्देश्य इसी सामूहिक भावना और आपसी भाईचारे को पुनर्जीवित करना है।

खेती, मिट्टी और रिश्ते का यह त्रिकोण ही भारत की प्रगति का असली इंजन है। यदि हमारी मिट्टी उपजाऊ है हमारी खेती उन्नत है और हमारे रिश्तों में मजबूती है तो कोई भी बाधा हमें विकसित होने से नहीं

रोक सकती। नव कौशल्य हमें यही सिखाता है कि हम अपनी जड़ों से जुड़े रहे अपने कौशल को निखारे और समाज को साथ लेकर चले।

मानव सभ्यता का इतिहास मिट्टी से शुरू होता है। नव कौशल्य अभियान का मुख्य उद्देश्य युवाओं और किसानों को आधुनिक तकनीक से जोड़ना है, ताकि वे अपनी पारंपरिक विरासत को नए कौशल के साथ आगे बढ़ा सके। इस संदर्भ में खेती मिट्टी और रिश्तो का संगम एक खुशहाल और आत्मनिर्भर समाज की रचना करता है।

मिट्टी केवल फसल उगाने का माध्यम नहीं है बल्कि यह एक जीवित इकाई है। नव कौशल्य हमें सिखाता है कि, मिट्टी की सेहत ही हमारी सेहत का आधार है। रसायनों के अत्यधिक प्रयोग से मिट्टी की उर्वरता कम हो रही है। जैविक खेती और मृदा परीक्षण जैसे कौशल अपना कर हम अपनी धरती मा ंको फिर से जीवित कर सकते हैं। जब एक इंसान मिट्टी से जुड़ता है तो वह धैर्य और विनम्रता सिखता है।

आज के समय में खेती केवल पसीने का काम नहीं बल्कि स्मार्ट वर्क और कौशल का क्षेत्र बन गई है। खेती हमें स्वावलंबी बनती है। एक कुशल किसान न केवल अपना पेट भरता है बल्कि पूरे देश के लिए अन्नदाता की भूमिका निभाता है।

खेती का पूरा संबंध रिश्तो से हैं। पुराने समय में फसल की बुवाई और कटाई के समय पुर गावं एक परिवार की तरह काम करता था। यह विषय हमें याद दिलाता है कि हमारा सबसे पहला रिश्ता प्रकृति और पर्यावरण से हैं। यदि हम प्रकृति का सम्मान करेंगे तो वह हमें भरपूर अनाज देगी।

खेती एक पीढ़ी से दूसरी पीढ़ी को अनुभव और संस्कार हस्तातंरित करने का सबसे सशक्त माध्यम है। स्वस्थ्य मिट्टी मे सूक्ष्मजीव बढ़ाते हैं जो पोषक तत्वों की उपलब्धता बढ़ाते हैं और फसल को रोगों के प्रति प्रतिरोधी बनाते हैं।

बिना जुताई वाली खेती मल्चिंग और अंतर फसल जैसी नई तकनीकी मिट्टी के कटाव को रोकते हैं और पानी की धारण क्षमता बढ़ती है। यह मिट्टी के स्वास्थ्य को लंबे समय तक बनाए रखने का कौशल है। यह दृष्टिकोण खेती को उत्तम मानता है जो केवल मुनाफे के लिए नहीं बल्कि समाज को विष मुक्त अन्न देने के लिए की जाती है। यह ज्ञान, धैर्य और प्रकृति के साथ तालमेल बिठाने का एक परिष्कृत शिल्प है।

नव कौशल से युक्त खेती मिट्टी को संसाधन नहीं बल्कि एक जीवित इकाई मानती हैं। यह टिकाऊ कृषि के माध्यम से आने वाली पीढियों के कल्याण और पर्यावरण संतुलन को सुनिश्चित करती हैं।

Gen-Z और डिजिटल कौशल

मिस्बाह दस्तगीर शेख
बी.ए. प्रथम वर्ष

आज का युग तकनीक और इंटरनेट का युग है। विज्ञान और तकनीक के विकास ने हमारे जीवन को बहुत बदल दिया है। आज की नई पीढ़ी जिसे Gen-Z कहा जाता है वह डिजिटल दुनिया के साथ बड़ी हुई है। इसलिए उन्हें तकनीक का उपयोग करना अच्छी तरह से आता है। डिजिटल कौशल आज के समय में बहुत महत्वपूर्ण बन गया है ।

Gen-Z के युवाओं को मोबाइल, कंप्यूटर, इंटरनेट और सोशल मीडिया का उपयोग करना अच्छी तरह से आता है। वे इंटरनेट के माध्यम से नई जानकारी प्राप्त करते हैं और कई प्रकार के काम आसानी से कर लेते हैं। डिजिटल कौशल का अर्थ है डिजिटल उपकरणों और तकनीक का सही और प्रभावी तरीके से उपयोग करने की क्षमता।

आज के समय में पढ़ाई नौकरी और व्यापार के लिए डिजिटल कौशल बहुत जरूरी हो गया है। छात्र इंटरनेट की मदद से ऑनलाइन पढ़ाई कर सकते हैं नई-नई चीज सीख सकते हैं और अपनी जानकारी बढ़ा सकते हैं। वे ई-बुक ऑनलाइन वीडियो और शैक्षणिक वेबसाइटों के माध्यम से पढ़ाई को और बेहतर बना सकते हैं।

डिजिटल कौशल का एक बड़ा नाम यह है कि इससे काम जल्दी और आसान हो जाता है। पहले किसी जानकारी को प्राप्त करने के लिए किताबें या लाइब्रेरी पर निर्भर रहना पड़ता था लेकिन अब इंटरनेट की मदद से कुछ ही मिनट में जानकारी मिल जाती है। इससे समय और मेहनत दोनों की बचत होती है।

इसके अलावा डिजिटल कौशल युवाओं को नए अवसर भी प्रदान करता है। आज के समय में कई ऐसे काम है जो पूरी तरह से डिजिटल माध्यम पर आधारित है, जैसे कि ऑनलाइन बिजनेस, डिजिटल मार्केटिंग, ग्राफिक डिजाइन, वीडियो एडिटिंग और प्रोग्रामिंग Gen-Z के युवा में कौशलों को सीख कर अपने करियर को बेहतर बना सकते हैं।

डिजिटल कौशल्य का उपयोग केवल पढ़ाई और नौकरी तक सीमित नहीं है बल्कि यह रोजमर्रा के जीवन में भी बहुत उपयोगी है। आज लोग ऑनलाइन बैंकिंग डिजिटल भुगतान और ऑनलाइन खरीदारी जैसी सुविधाओं का उपयोग करते हैं। इन सबके लिए डिजिटल कौशल्य होना आवश्यक है।

हालांकि डिजिटल कौशल के कई फायदे हैं लेकिन इसके कुछ नुकसान भी हो सकते हैं। कई बार लोग इंटरनेट और सोशल मीडिया का अधिक उपयोग करने लगते हैं जिससे समय की बर्बादी होती है। इसके अलावा गलत जानकारी और साइबर अपराध जैसी समस्याएं भी सामने आती है। इसलिए डिजिटल तकनीक का उपयोग सावधानी और समझदारी के साथ करना चाहिए।

Gen-Z के युवाओं को चाहिए कि वह डिजिटल कौशल का सही उपयोग करें और इसका लाभ उठाकर अपने ज्ञान और क्षमताओं को बढ़ाएं। उन्हें नई-नई तकनीक को अच्छी तरह समझेंगे वह भविष्य में अधिक

सफल हो सकेंगे।

अंत में यह कहा जा सकता है कि Gen-Z और डिजिटल कौशल न केवल शिक्षा और रोजगार के लिए महत्वपूर्ण है बल्कि यह जीवन को आसान और सुविधाजनक भी बनता है। इसलिए हमें तकनीक का सही उपयोग करते हुए अपने डिजिटल कौशल का विकास करना चाहिए ताकि हम इसके अलावा Gen-Z के युवाओं को नई तकनीक के बारे में सीखते रहना चाहिए। आज के समय में आर्टिफिशियल इंटेलिजेंस, रोबोटिक्स और डिजिटल मार्केटिंग जैसे क्षेत्र तेजी से विकसित हो रहे हैं। यदि युवा इन क्षेत्रों की जानकारी प्राप्त करें तो वह भविष्य में बेहतर अवसर पा सकते हैं। डिजिटल कौशल के कारण आज के युवा नए-नए विचारों की दुनिया को सामने प्रस्तुत कर सकते हैं।

डिजिटल तकनीक ने संचार के तरीके को भी बदल दिया है। पहले लोग चिड़ियों के माध्यम से संदेश भेजते थे लेकिन आज ई-मेल वीडियो कॉल और सोशल मीडिया के द्वारा तुरंत संपर्क किया जा सकता है। इससे लोगों के बीच दूरी कम हो गई है और दुनिया पहले से ज्यादा जुड़ी हुई लगती है।

हालांकि डिजिटल तकनीक के कई फायदे हैं लेकिन इसके कुछ नुकसान भी हो सकते हैं। यदि इसका अधिक उपयोग किया जाए तो यह स्वास्थ्य और पढ़ाई पर भी प्रभाव डाल सकता है। इसलिए Gen-Z के युवाओं को तकनीक का संतुलित उपयोग करना चाहिए और अपने समय का सही प्रबंधन करना चाहिए।

सरकार और शिक्षा संस्थान भी युवाओं को डिजिटल कौशल सीखने के लिए कई कार्यक्रम चल रहे हैं। स्कूल और कॉलेज में कंप्यूटर शिक्षा पर अधिक ध्यान दिया जा रहा है जिससे छात्रा तकनीक को बेहतर तरीके से समझ सके और भविष्य के लिए तैयार हो सके।

अंततः कहा ंजा सकता है कि डिजिटल कौशल आज के समय की सबसे महत्वपूर्ण आवश्यकता बन गया है। Gen-Z के युवा यदि तकनीक का सही और जिम्मेदारी से उपयोग करें तो वे न केवल अपने भविष्य को उज्ज्वल बना सकते हैं बल्कि समाज और देश के विकास में भी महत्वपूर्ण योगदान दे सकते हैं।

ताकि हम भविष्य की चुनौतियों का सामना कर सके और अपने जीवन में सफलता प्राप्त कर सके। आज की दुनिया में लगभग हर क्षेत्र में तकनीक का उपयोग हो रहा है इसलिए डिजिटल ज्ञान होना बहुत आवश्यक हो गया है।

Gen-Z के युवाओं के पास नई तकनीक को जल्दी सीखने की क्षमता होती है। वे इंटरनेट के माध्यम से नई जानकारी प्राप्त करते हैं और अपने ज्ञान को लगातार बढ़ाते रहते हैं। इससे वह पढ़ाई नौकरी और अन्य कार्यों में बेहतर प्रदर्शन कर सकते हैं। डिजिटल कौशल के माध्यम से युवा अपनी प्रतिभा को दुनिया के सामने प्रस्तुत कर सकते हैं। आज कई लोग ऑनलाइन प्लेटफॉर्म के माध्यम से अपने विचार कला और ज्ञान को साझा कर रहे हैं। इससे उन्हें पहचान और नए अवसर भी मिल रहे हैं।

हालाकि तकनीक का उपयोग करते समय हमें सावधान रहना चाहिए इंटरनेट का गलत उपयोग, समय की बर्बादी और कई समस्याओं का कारण बन सकता है। इसलिए हमें तकनीक का उपयोग संतुलित और जिम्मेदारी के साथ करना चाहिए।

निष्कर्ष:

अंत में यह कहा ंजा सकता है कि Gen-Z और डिजिटल कौशल का गहरा संबंध है। आज की युवा पीढ़ी तकनीक के साथ बड़ी हुई इसलिए उन्हें डिजिटल उपकरण का उपयोग करना अच्छी तरह से आता है। डिजिटल कौशल के कारण युवा नई-नई जानकारिया ं प्राप्त कर सकते हैं अपनी पढ़ाई को बेहतर बना सकते हैं और भविष्य में अच्छे अवसर प्राप्त कर सकते हैं।

आज के समय में शिक्षा नौकरी और व्यापार सभी क्षेत्र में तकनीक का उपयोग बढ़ गया है। इसलिए हर व्यक्ति के लिए डिजिटल कौशल सिखाना बहुत जरूरी हो गया है। यदि तकनीक का सही और जिम्मेदारी से इंटरनेट और डिजिटल साधनों का सही उपयोग हो तो यह हमें ज्ञान, अवसर और विकास की ओर ले जाता है।

इस प्रकार Gen-Z के युवाओं को अपने डिजिटल कौशल को लगातार विकसित करते रहना चाहिए ताकि वह अपनी उज्ज्वल भविष्य का निर्माण कर सके समाज तथा देश के विकास में महत्वपूर्ण योगदान दे सके।

नए कौशल और सरकारी योजनाएं

श्रीखंडे स्मृति सुनील
बी.ए. प्रथम वर्ष

आज के आधुनिक और तकनीकी युग में नव कौशल का महत्व लगातार बढ़ता जा रहा है। बदलती तकनीक डिजिटल क्रांति और उद्योगों के विकास के कारण कार्य करने के तरीकों में भी तेजी से परिवर्तन हो रहा है। ऐसे समय में युवाओं के लिए केवल पारंपरिक शिक्षा पर्याप्त नहीं है, बल्कि उन्हें नए कौशल सीख कर स्वयं को समय के अनुसार तैयार करना आवश्यक है।

नव कौशल का अर्थ है जैसे नए ज्ञान और क्षमताएं विकसित करना जो आधुनिक समाज और उद्योगों की जरूरत के अनुसार हो। जैसे डिजिटल तकनीक, कंप्यूटर ज्ञान, संचार कौशल, समस्या समाधान क्षमता, रचनात्मक सोच और उद्यमिता आदि। इन कौशलों के माध्यम से व्यक्ति अपनी कार्य क्षमता बढ़ा सकता है और बेहतर रोजगार के अवसर प्राप्त कर सकता है। युवाओं को कौशल युक्त बनाने के लिए सरकार भी अनेक महत्वपूर्ण नीतियों और योजनाएं लागू कर रही है। इन सरकारी नीतियों और योजनाओं को लागू करने का उद्देश्य युवाओं को प्रशिक्षण देकर उन्हें रोजगार के योग्य बनाना है। सरकार द्वारा कौशल विकास केंद्र, तकनीकी प्रशिक्षण संस्थान और विभिन्न प्रकार के प्रशिक्षण कार्यक्रम शुरू किए गए हैं जिनके माध्यम से युवाओं को आधुनिक कौशल सिखाए जाते हैं। सरकार की इन नीतियों का एक महत्वपूर्ण उद्देश्य बेरोजगारी को कम करना भी है। जब युवाओं को उचित प्रशिक्षण और कौशल प्राप्त होता है तो वह आसानी से रोजगार प्राप्त कर सकते हैं या स्वयं का व्यवसाय भी शुरू कर सकते हैं। इससे न केवल व्यक्ति का विकास होता है बल्कि देश की आर्थिक प्रगति में भी योगदान मिलता है।

इसके अलावा, सरकारी नीतिया ग्रामीण और शहरी क्षेत्र की युवाओं को समान अवसर प्रदान करने पर भी ध्यान देती है। इससे समाज के सभी वर्गों को आगे बढ़ने का अवसर मिलता है। सरकार द्वारा स्टार्टअप डिजिटल शिक्षा और नवाचार को भी बढ़ावा दिया जा रहा है। जिससे युवाओं में आत्मनिर्भरता की भावना विकसित होती है। नव कौशल और प्रभावी सरकारी नीतिया देश के विकास के लिए अत्यंत आवश्यक हैं। यदि युवा नई तकनीक और कौशलों को अपनाते हैं और सरकार द्वारा दी जा रही सुविधाओं का लाभ उठाते हैं तो वह न केवल अपने भविष्य को उज्ज्वल बना सकते हैं बल्कि देश की प्रगति में भी महत्वपूर्ण भूमिका निभा सकते हैं।

आज का विज्ञान, तकनीक और नवाचार का युग है। इस तेजी से बदलती दुनिया में केवल पारंपरिक

शिक्षा पर्याप्त नहीं है बल्कि युवाओं को नव कौशल सीखना भी आवश्यक हो गया है। नया कौशल का अर्थ है ऐसी नई क्षमताएं और ज्ञान प्राप्त करना जो आधुनिक उद्योग, तकनीकी विकास और बदलती आर्थिक आवश्यकताओं के अनुसार हो। इससे व्यक्ति की कार्य क्षमता बढ़ती है और उसे रोजगार के बेहतर अवसर मिलते हैं। आज के समय में डिजिटल तकनीक, कंप्यूटर ज्ञान, कृत्रिम बुद्धिमत्ता, संचार कौशल, समस्या समाधान क्षमता और उद्यमिता जैसे कौशल बहुत महत्वपूर्ण बन गए हैं। यदि युवा इन कौशलों को सिखाते हैं तो वह बदलते समय के साथ आसानी से आगे बढ़ सकते हैं और अपने करियर में सफलता प्राप्त कर सकते हैं।

युवाओं को इन नए कौशलों से सशक्त बनाने के लिए सरकार विभिन्न सरकारी नीतियों और योजनाएं लागू कर रही हैं। इन नीतियों का मुख्य उद्देश्य युवाओं को कौशल प्रशिक्षण देना और उन्हें रोजगार के लिए तैयार करना है। इसलिए सरकार कौशल विकास केंद्र तकनीकी प्रशिक्षण संस्थान और विभिन्न प्रशिक्षण कार्यक्रम संचालित कर रही है। इन कार्यक्रमों के माध्यम से युवाओं को आधुनिक तकनीक और व्यावसायिक कौशलों का प्रशिक्षण दिया जाता है।

सरकार की इन नीतियों का एक महत्वपूर्ण लक्ष्य बेरोजगारी को कम करना भी है। जब युवाओं को सही प्रशिक्षण और कौशल प्राप्त होते हैं तो वह आसानी से नौकरी प्राप्त कर सकते हैं या स्वयं का व्यवसाय शुरू कर सकते हैं। इससे न केवल युवाओं का आर्थिक विकास होता है बल्कि देश के अर्थव्यवस्था भी मजबूत होती है। इसके अलावा सरकार ग्रामीण और शहरी क्षेत्र के युवाओं को समान अवसर देने का प्रयास कर रही है। डिजिटल शिक्षा स्टार्टअप और नवाचार को प्रोत्साहन देकर युवाओं को आत्मनिर्भर बनाने के लिए प्रेरित किया जा रहा है। इससे समाज में प्रगति और विकास की नई संभावनाएं उत्पन्न होती है। आज के तेजी से बदलते वैश्विक परिदृश्य में किसी भी राष्ट्र की प्रगति उसके नागरिकों के कौशल और क्षमता पर निर्भर करती हैं। भारत जैसी युवा देश के दिए नव कौशल मात्र एक शब्द नहीं बल्कि भविष्य की नींव है। भारत सरकार ने इस आवश्यकता को पहचानते हुए विभिन्न सरकारी धोरण या नीतियों के माध्यम से कौशल विकास को अपनी प्राथमिकता बनाया है।

आज का युग विज्ञान तकनीक और वैश्वीकरण का युग है। बदलती अर्थव्यवस्था और नई तकनीक के कारण रोजगार के स्वरूप में भी परिवर्तन हो रहा है। इसलिए केवल पारंपरिक शिक्षा पर्याप्त नहीं है बल्कि नए

प्रकार के कौशल सीखना भी आवश्यक हो गया है। इसी को नव कौशल कहा जाता है। नया कौशल का अर्थ है समय और तकनीक के अनुसार नए प्रकार के कौशल सीखना। वर्तमान समय में उद्योग व्यापार और सेवा क्षेत्र में नई तकनीक का उपयोग तेजी से बढ़ रहा है। इसलिए युवाओं को भी आधुनिक कौशल सीखना आवश्यक हो गया है।

नव कौशल का महत्व आधुनिक समाज में बहुत अधिक है। वर्तमान समय में कंपनियों और उद्योगों को ऐसे कर्मचारियों की आवश्यकता होती है जो नई तकनीक और आधुनिक कार्य प्रणाली को समझ सके। नव कौशल के लाभ में युवाओं को रोजगार के अधिक अवसर प्राप्त होते हैं। नव कौशल में बेरोजगारी की समस्या कम होती है। कौशल के अंतर्गत व्यक्ति आत्मनिर्भर और आत्मविश्वासी बनता है। उद्योगों को कुशल और प्रशिक्षित कर्मचारी मिलते हैं। नया कौशल के आधार से देश की आर्थिक और सामाजिक प्रकृति होती है। इस प्रकार नव कुशल व्यक्ति और राष्ट्र दोनों के विकास के लिए आवश्यक है।

नव कौशल और सरकारी नीतिया ं आधुनिक समाज के विकास के लिए अत्यंत आवश्यक है। नव कौशल में उचित प्रशिक्षण और अवसर मिलते हैं। इससे युवा न केवल स्वयं का विकास कर सकते हैं बल्कि देश की प्रगति में भी महत्वपूर्ण योगदान दे सकते हैं। इसलिए सरकार शैक्षणिक संस्थाओं और समाज को मिलकर कौशल विकास को बढ़ावा देते हैं।

आज के समय में तकनीक और उद्योग तेजी से बदल रहे हैं। बदलते दौर में युवाओं को केवल पारंपरिक शिक्षा ही नहीं बल्कि नए कौशल सीखना भी आवश्यक हो गया है। नया कौशल से मतलब है जैसे नए कौशल्या जो आधुनिक उद्योग, तकनीक और सेवाओं में काम आते हैं जैसे डिजिटल कौशल आर्टिफिशियल इंटेलिजेंस डेटा विश्लेषण और आधुनिक तकनीक की कार्य। सरकार भी यह समझता है कि यदि युवाओं को सही कौशल दिया जाए तो रोजगार के अवसर बढ़ सकते हैं और देश की अर्थव्यवस्था मजबूत हो सकती है। इसलिए सरकार ने नीतियों और योजनाएं शुरू की है।

नए कौशल की विकास के लिए सरकारी नीतिया ं भी बहुत है। भारत सरकार ने युवाओं को कौशल प्रदान करने के लिए कई योजनाएं शुरू की है। इसमें स्किल इंडिया मिशन इस मिशन का उद्देश्य युवाओं को विभिन्न क्षेत्रों में कौशल प्रशिक्षण देना है। इसमें नव कौशल में अनेक बहुत सारी योजनाएं शुरू की है। नए कौशल में विकास की चुनौतिया ं है, इसमें ग्रामीण क्षेत्र में प्रशिक्षण संस्थानों की कमी है ऐसा उदाहरण नव कौशल में है।

नव कौशल की विकास की चुनौतियों में जागरूकता का अभाव भी है। और इसमें प्रशिक्षण और उद्योग के बीच में अंतर भी दिखाई देता है। और इस विकास की चुनौतियों में तकनीकी संसाधनों की कमी भी है। इसलिए इन चुनौतियों को दूर करना आवश्यक है ताकि कौशल विकास कार्यक्रम अधिक प्रभावी बना सके।

नव कौशल में आधुनिक कौशल और उचित प्रशिक्षण दिया जाता है। और सरकारी नितियोंद्वारा योजनाएं इस दिशा में महत्वपूर्ण कदम है। आवश्यकता है कि इन योजनाओं का सही तरीके से क्रियान्वयन हो और अधिक से अधिक युवाओं तक इनका लाभ पहुंचे। नव कौशल केवल एक विकल्प नहीं है बल्कि एक आवश्यकता बन गया है। सरकार ने इस आवश्यकता को पहचानते हुए कई महत्वपूर्ण नीतियों और योजनाएं लागू की है।

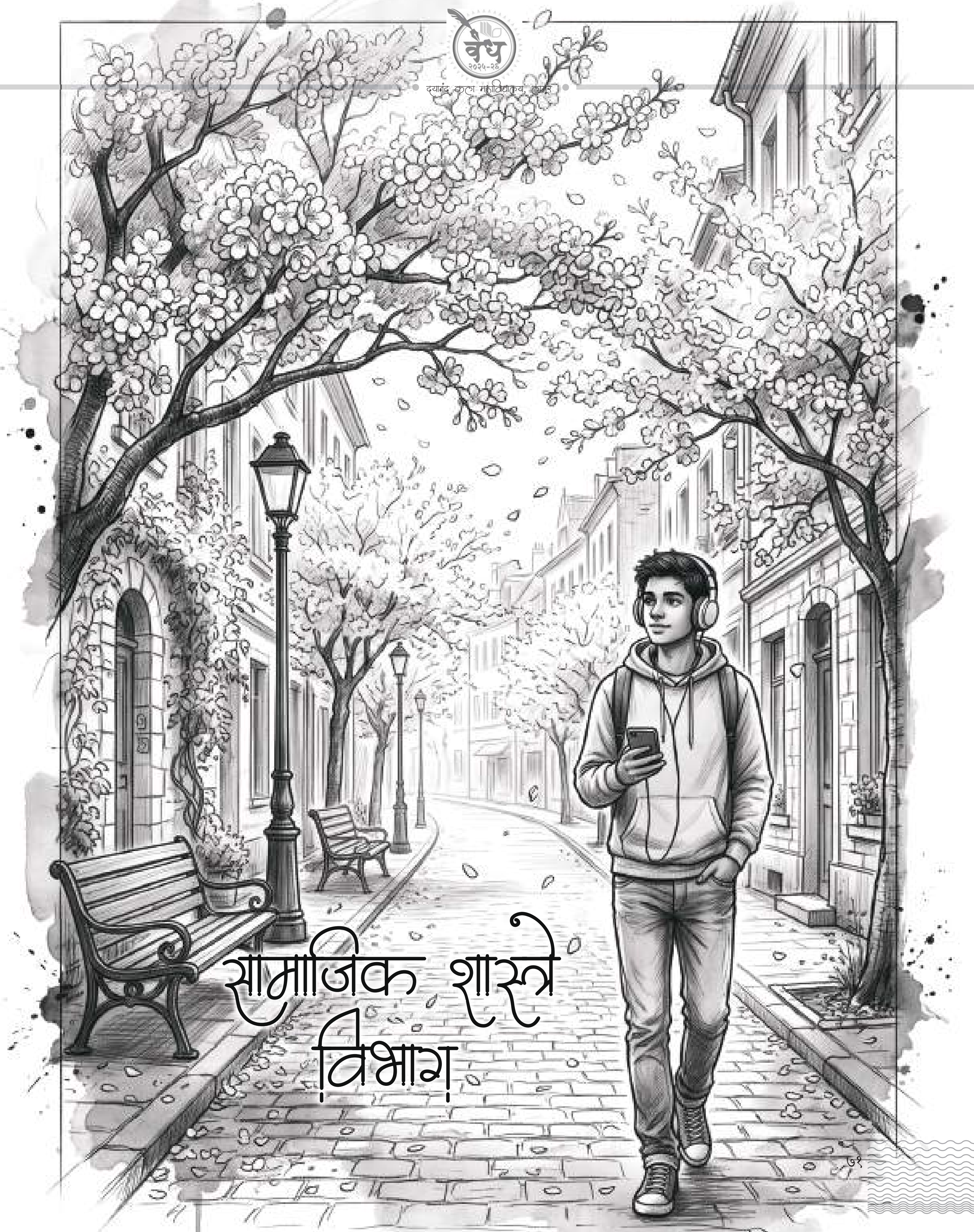

सामाजिक शास्त्रे विभाग

सोशल मीडिया : उत्पन्नाची संधी

निकिता शिवकुमार गायकवाड
बी ए प्रथम वर्ष

आजच्या डिजिटल युगात सोशल मीडिया हे केवळ संवादाचे साधन राहिलेले नाही, तर ते उत्पन्नाचे एक मोठे व्यासपीठ बनले आहे. इंटरनेट आणि स्मार्टफोनच्या वाढत्या वापरामुळे जगभरातील लोक सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्मचा उपयोग केवळ मनोरंजनासाठी नव्हे तर, व्यवसाय, मार्केटिंग आणि कमाई साठीही करत आहेत. त्यामुळे सोशल मीडियामुळे अनेक नवीन रोजगार आणि उत्पन्नाच्या संधी निर्माण झाल्या आहेत.

सर्वप्रथम सोशल मीडियावर कंटेंट क्रिएशन ही मोठी उत्पन्नाची संधी बनली आहे. अनेक लोक व्हिडिओ, फोटो, ब्लॉग किंवा माहितीपूर्ण पोस्ट तयार करून त्यांना सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्मवर शेअर करतात. जर त्यांच्याकडे मोठ्या प्रमाणावर प्रेक्षक मिळाले तर जाहिराती, ब्रँड प्रमोशन आणि स्पॉन्सरशिप मधून त्यांना उत्पन्न मिळू शकते. अनेक युवक आज युट्युब, इंस्टाग्राम किंवा फेसबुकच्या माध्यमातून लाखो रुपये कमवत आहेत. यासाठी सृजनशीलता सातत्य आणि प्रेक्षकाशी संवाद ठेवणे आवश्यक असते.

दुसरे म्हणजे सोशल मीडिया, इन्फ्लुएंसर ही नवी करिअर संधी निर्माण झाली आहे. काही व्यक्ती त्यांच्या विशेष कौशल्यामुळे किंवा लोकप्रियतेमुळे सोशल मीडियावर मोठ्या प्रमाणात फॉलोवर्स मिळवतात. अशा व्यक्तींना कंपन्या त्यांच्या उत्पादनांची जाहिरात करण्यासाठी आमंत्रित करतात. यामुळे इन्फ्लुएन्सर्सना जाहिराती आणि ब्रँड प्रमोशन मधून चांगले उत्पन्न मिळते. फॅशन फिटनेस, प्रवास शिक्षण आणि तंत्रज्ञान या क्षेत्रामध्ये अनेक इन्फ्लुएन्सर्स यशस्वी झालेले दिसतात.

तिसरे म्हणजे ऑनलाईन व्यवसायासाठी सोशल मीडिया हे अत्यंत प्रभावी साधन बनले आहे. अनेक लहान लहान उद्योग गृहउद्योग आणि स्टार्टअप सोशल मीडियाचा वापर करून त्यांच्या उत्पादनांची विक्री करतात. उदाहरणार्थ घरगुती खाद्यपदार्थ, हस्तकला, वस्तू, कपडे, दागिने किंवा सौंदर्य प्रसाधने याची जाहिरात सोशल मीडियावर करून, ग्राहकापर्यंत सहज पोहोचवता येते. यामुळे कमी खर्चात व्यवसाय सुरू करता येतो. आणि बाजारपेठ मोठी होते.

चौथी म्हणजे सोशल मीडिया मार्केटिंग आणि डिजिटल मार्केटिंग या क्षेत्रातही रोजगाराच्या संधी वाढल्या आहेत. अनेक कंपन्या त्यांच्या उत्पादनांची जाहिरात करण्यासाठी सोशल मीडिया कंटेंट रायटर ग्राफिक्स डिझायनर आणि डिजिटल मार्केटर्स यासारख्या नोकऱ्याची मागणी वाढत आहे.

त्यामुळे युवकांना नवीन कौशल्य शिकून या क्षेत्रात करिअर करण्याची संधी मिळत आहे. तथापि, सोशल मीडियाचा वापर करताना काही आव्हानेही आहेत. खोटी माहिती, वेळेचा अपव्यय, गोपनीयता आणि मानसिक ताण यासारख्या समस्या उद्भवू शकतात. त्यामुळे सोशल मीडियाचा वापर जबाबदारीने आणि मर्यादित करणे आवश्यक आहे. योग्य नियोजन आणि नैतिकतेचा विचार करून सोशल मीडियाचा वापर केला तर त्यातून सकारात्मक परिणाम मिळू शकतात.

शेवटी, सोशल मीडिया हे आजच्या काळातील उत्पन्नाचे महत्त्वाचे साधन बनले आहे. त्यामुळे अनेक लोकांना रोजगार आणि स्वावलंबनाची संधी मिळाली आहे. योग्य कौशल्य, मेहनत आणि सृजनशीलतेच्या जोरावर सोशल मीडियाच्या माध्यमातून मोठे यश मिळवता येते. त्यामुळे भविष्यात सोशल मीडियाच्या माध्यमातून उत्पन्नाच्या संधी आणखी वाढतील, असे निश्चितपणे म्हणता येईल.

सोशल मीडिया म्हणजे आजच्या डिजिटल युगातील एक शक्तिशाली माध्यम आहे. त्यामुळे लोकांना एकमेकांशी जोडले जाते, विचार सामायिक केले जातात, आणि व्यवसायांना त्यांच्या उत्पादने आणि सेवांचा प्रचार करण्याची संधी मिळते. सोशल मीडियावर उत्पन्न मिळवण्याच्या अनेक संधी आहेत, ज्यामुळे लोकांना त्यांच्या रुचीनुसार आणि कौशल्यानुसार पैसे कमवता येतात.

उत्पन्नाच्या संधी आणि सोशल मीडिया

ऐश्वर्या दत्तात्रय यादव
बी. ए. द्वितीय वर्ष

आजच्या २१ व्या शतकात सोशल मीडिया हे केवळ गप्पा मारण्याचे किंवा फोटो शेअर करण्याचे साधन राहिले नसून ते ' डिजिटल क्रांती' चे एक मुख्य केंद्र बनले आहे. पूर्वी विद्यार्थी फावल्या वेळेत केवळ मनोरंजनासाठी सोशल मीडियाचा वापर करायचे, परंतु आता या माध्यमाचा सकारात्मक वापर करून अनेक विद्यार्थी स्वतःचा खर्च स्वतः उचलत आहेत.

आजचे जग हे माहिती तंत्रज्ञानाचे जग आहे. एकेकाळी केवळ रिकाम्या वेळेत मनोरंजनासाठी वापरले जाणारे सोशल मीडिया आता ' डिजिटल अर्थव्यवस्थेचा' मुख्य कणा बनले आहे. विशेषतः महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांसाठी अभ्यास सांभाळून आर्थिक स्वावलंबन मिळविण्याचे हे एक प्रभावी माध्यम ठरत आहे. एकेकाळी केवळ मित्र-मैत्रिणींशी गप्पा मारण्यासाठी किंवा फोटो शेअर करण्यासाठी वापरले जाणारे सोशल मीडिया आता उत्पन्नाचे एक अत्यंत प्रभावी आणि मोठे माध्यम बनले आहे.

आजच्या युगात फेसबुक, इंस्टाग्राम आणि युट्युब ही डिजिटल करिअरची मुख्य केंद्रे बनली आहेत. यातून आजची पिढी मोठ्या प्रमाणावर पैसा कमवत आहे.

उत्पन्नाचे प्रमुख मार्ग :

कंटेंट क्रिएशन

जर तुमच्याकडे एखादी कला किंवा कौशल्य असेल उदाहरणार्थ गायन, अभिनय, कोडींग किंवा शैक्षणिक माहिती इत्यादी. तर तुम्ही युट्युब किंवा इंस्टाग्राम वर त्याचे व्हिडिओ शेअर करू शकता. एकदा तुमचे फॉलोवर्स किंवा सबस्क्राईब वाढले की जाहिरातीच्या माध्यमातून तुम्हाला चागंले उत्पन्न मिळणे सुरू होते. तुम्ही तुमचे दररोजचे आयुष्य दाखवून सुद्धा पैसे कमवू शकता. त्याला डेली ब्लॉग्स असे म्हणतात.

शैक्षणिक माहिती, शेती विषयक सल्ले, स्वयंपाक किंवा तंत्रज्ञान अशा कोणत्याही विषयात तुमचे प्रभुत्व असेल, तर जगभरातील प्रेक्षक तुमचे ग्राहक बनू शकतात.

इन्फ्लुयेन्सर मार्केटिंग

जर तुमच्याकडे एखाद्या विषयातील कौशल्य आणि मोठ्या प्रमाणात फॉलोवर्स असतील तर विविध ब्रँड्स त्याांच्या जाहिरातींसाठी तुमच्याशी करार करतात. हे आधुनिक मार्केटिंगचे एक प्रभावी रूप आहे. इंस्टाग्राम किंवा इतर प्लॅटफॉर्मवर तुमचे फॉलोवर्स जास्त असल्यास विविध कंपन्या त्याांच्या उत्पादनांच्या जाहिरातींसाठी तुम्हाला पैसे देतात. इन्फ्लुएन्सर

मार्केटिंग ही आजच्या डिजिटल युगातील एक अत्यंत प्रभावी आणि लोकप्रिय संकल्पना आहे.

जेव्हा एखादी कंपनी किंवा ब्रँड त्यांच्या उत्पादनांची जाहिरात करण्यासाठी सोशल मीडियावरील लोकप्रिय व्यक्तींची मदत घेतात. तेव्हा त्याला ' इन्फ्लुएन्सर मार्केटिंग' असे म्हणतात. हे आधुनिक जाहिरातबाजीचे एक प्रमुख रूप आहे. आज अनेक तरुण ' इन्फ्लुएन्सर' म्हणून नाव कमावून लाखो रुपये कमवत आहेत. एखाद्या विशिष्ट विषयात उदाहरणार्थ- शिक्षण, फॅशन, टेक्नॉलॉजी, कौशल्य असल्यास, यांच्या जाहिरातीसाठी तुमच्याशी संपर्क साधतात या कामातून आज अनेक लोकाचे घर चालते व लोकांना अनेक ठिकाणांची माहिती मिळते. जर लोकांचा तुमच्यावर विश्वास असेल तर ते तुम्हाला फॉलो करतात. व नंतर तुम्ही जे सांगाल ते प्रॉडक्ट घेण्याचा प्रयत्न करत असतात. आणि या कामातून आताचे विद्यार्थी खूप मोठ्या प्रमाणावर पैसे कमवत आहेत.

ॲफिलिएट मार्केटिंग

ॲफिलिएट मार्केटिंग हा पण आत्ताच्या युगात पैसे कमवण्याचा एक चांगला मार्ग बनला आहे. यात आपल्याला एखाद्या उत्पादनाची लिंक आपल्या प्रोफाईलवर शेअर करून त्या लिंक वरून जर कोणी खरेदी केली तर त्याचे ठराविक कमिशन मिळते. ' ई-कॉमर्सच्या' युगात हा उत्पन्नाचा एक अत्यंत सोपा आणि प्रभावी मार्ग आहे.

कंपन्यांच्या उत्पादनांची लिंक शेअर करून, त्याद्वारे होणाऱ्या विक्रीवर कमिशन मिळवणे हा एक प्रभावी मार्ग आहे. आपण जे व्हिडिओ पाहतो तेव्हा जर आपल्याला त्यांनी दिलेली किंवा दाखवलेली वस्तू आवडते तेव्हा ते त्या वस्तूची लिंक त्यांनी टॅग केलेली असते जर ती आपल्याला आवडली तर आपण खरेदी करू शकतो. आजच्या युगात लाखो लोक व्हिडिओ करून सोशल मीडियावर टाकतात. परंतु प्रत्येकाला यश मिळते असे नाही. ज्यांना मिळते ते याद्वारे खूप मोठ्या प्रमाणावर पैसे कमवत आहेत.

सोशल मीडिया मॅनेजमेंट

अनेक व्यावसायिक आणि संस्थांना त्यांचे डिजिटल अस्तित्व टिकवून ठेवण्यासाठी तज्ञांची गरज असते तेथे सोशल मीडिया मॅनेजर म्हणून काम करण्याची मोठी संधी आहे. अनेक छोटे मोठे व्यावसायिक किंवा सेलिब्रिटींना त्यांचे सोशल मीडिया अकाउंट्स सांभाळण्यासाठी वेळेची कमतरता असते. अशावेळी 'सोशल मीडिया मॅनेजर' म्हणून काम करून त्यांच्या पोस्ट शेड्युल करणे ग्राफिक डिझाईन करणे आणि प्रेक्षकांशी संवाद साधणे यातून चांगला पगार किंवा फी घेता येते.

स्वतःच्या कौशल्यांची विक्री

जर तुम्ही शिक्षक असाल किंवा इतर काही करत असाल तर तुम्ही तुमचे ऑनलाईन कोर्सेस किंवा प्रॉडक्ट विकू शकता. जर तुम्ही कलाकार असाल तर तुमची चित्रे किंवा हस्तकला सोशल मीडियाच्या माध्यमातून थेट ग्राहकांना विकू शकतात. 'इंस्टाग्राम शॉप' सारखी फीचर्स यासाठी खूप फायदेशीर ठरतात.

ब्रँड कन्सल्टिंग आणि जाहिरात तज्ञ

सोशल मीडियावर 'पेड जाहिराती' (फेसबुक ॲड /गुगल ॲड) कशा चालवायच्या याचे ज्ञान असल्यास, तुम्ही कंपन्यांचे उत्पन्न वाढवण्यासाठी सल्लागार म्हणून काम करू शकता.

निष्कर्ष

सोशल मीडिया हे एक दुधारी शस्त्र आहे. पण जर त्याचा वापर ' कौशल्य' म्हणून केला, तर ते भविष्यातील एक सुरक्षित आणि प्रगतशील करिअर होऊ शकते.

अभ्यासक्रमातील बदल व उद्याची कौशल्य

वेदवती रामहरी माने
बी. ए. द्वितीय वर्ष

जागतिक बदलानुसार शिक्षण पद्धतीत क्रांतिकारक बदल होत असून आता केवळ पुस्तकी ज्ञान ऐवजी प्रत्यक्ष जीवन कौशल्य आणि तंत्रज्ञान शिक्षणावर भर दिला जात आहे. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण (NEP-2020) नुसार, समस्या निवारण, डिजिटल साक्षरता, सृजनशील आणि व्यावसायिक कौशल्य आत्मसात करणे भविष्यातील करिअरसाठी अनिवार्य झाले आहे. ज्यामुळे विद्यार्थी स्वावलंबी बनतील.

21 वे शतक हे तंत्रज्ञान आणि वेगाने बदलणाऱ्या ज्ञानाचे शतक आहे. जुन्या काळातील केवळ पाठांतरावर आधारित शिक्षण आता कालबाह्य झाले आहे. आजची गरज 'नोकरी मागणारा' नव्हे तर 'नोकरी देणारा' विद्यार्थी तयार करणे आहे. त्यामुळे अभ्यासक्रमात आमुलाग्र बदल करणे गरजेचे झाले आहे.

आजचा काळ हा विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाचा काळ आहे. जगामध्ये झपाट्याने बदल होत आहेत आणि त्या बदलानुसार शिक्षण पद्धतीमध्ये सुधारणा करणे अत्यंत आवश्यक आहे. त्यामुळे शिक्षण व्यवस्थेत अभ्यासक्रमात अनेक बदल केले जात आहेत. या बदलांचा मुख्य उद्देश म्हणजे विद्यार्थ्यांना भविष्यासाठी आवश्यक कौशल्य देणे हा आहे.

पूर्वीच्या काळी शिक्षण पद्धती मुख्यतः पाठांतरावर आधारित होती, विद्यार्थ्यांनी पुस्तकातील माहिती लक्षात ठेवून परीक्षा देणे यावर भर दिला जात होता. परंतु आजच्या या स्पर्धात्मक जगात केवळ पाठांतर पुरेसे नाही. विद्यार्थ्यांनी समजून घेणे, विचार करणे, प्रश्न विचारणे आणि समस्यांची निवारण करणे ही कौशल्य आत्मसात करणे अत्यंत आवश्यक आहे. त्यामुळे नवीन अभ्यासक्रमामध्ये विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासावर अधिक भर देण्यात आला आहे. आजच्या अभ्यासक्रमात 'तंत्रज्ञानाचा वापर' प्रात्यक्षिक शिक्षण, प्रकल्पाधारीत शिक्षण आणि डिजिटल कौशल्य, संवाद कौशल्य, नेतृत्व गुण, टीमवर्क आणि नवकल्पना यासारखी कौशल्य आत्मसात करणे अत्यंत महत्त्वाची मानली जातात. या कौशल्यामुळे विद्यार्थ्यांना भविष्यामध्ये नोकरीची संधी अधिक मिळू शकते. तसेच विद्यार्थ्यांमध्ये आत्मविश्वास आणि स्वावलंबन वाढण्यास मदत होते. ही कौशल्य नोकरीच नव्हे तर नवीन उद्योजक तयार करू शकतात. स्वतःचा व्यवसाय सुरू करण्यासाठी ही उपयुक्त ठरतात.

अभ्यासक्रमातील बदलामुळे विद्यार्थ्यांना

केवळ पुस्तकातील ज्ञान मिळत नाही, तर प्रत्यक्ष जीवनात उपयोगी पडणारे अनुभवही मिळतात. यामुळे विद्यार्थी अधिक सक्षम, जागरूक, जबाबदार आणि आत्मनिर्भर बनतात. तसेच समाजाच्या आणि देशाच्या विकासात महत्त्वाची भूमिका बजावू शकतात. म्हणूनच असे म्हणता येईल की, अभ्यासक्रमातील बदल आणि उद्याची कौशल्य याचा एकमेकांशी कनिष्ठ संबंध आहे. आधुनिक युगाच्या गरजा लक्षात घेऊन शिक्षण व्यवस्थेत केलेले बदल हे विद्यार्थ्यांच्या उज्वल भविष्यासाठी अत्यंत आवश्यक आहेत.

नवीन अभ्यासक्रमात झालेले बदल केवळ सिद्धांताऐवजी प्रत्यक्ष कृती आणि प्रयोगावंर भर देण्यात आला. तंत्रज्ञानामुळे डिजिटल साधनांचा, कोडींगचा आणि आर्टिफिशियल इंटेलिजन्सचा (AI) प्राथमिक अभ्यासक्रम यांचा देखील समावेश केला गेला. व्यावसायिक कौशल्यामुळे शालेय स्तरापासूनच कौशल्य विकास(Vocational Training) सुरू करणे. व्यक्तिमत्व विकास, नैतिक मूल्य आणि जीवन कौशल्य(Life Skills) यांचा समावेश करण्यात आला आहे.

भविष्यातील जगामध्ये /स्पर्धेच्या जगामध्ये टिकून राहण्यासाठी अनेक कौशल्यांची आवश्यकता आहे. जसे समस्यांचे निवारण करून योग्य निर्णय घेण्याची क्षमता असणे गरजेचे आहे. संगणक, डेटा विश्लेषण आणि सायबर सुरक्षा या महत्त्वाच्या बाबी आहेत. आपल्याकडे संवाद साधण्याचे कौशल्य (Communication Skill) असायला हवे. आपले विचार प्रभावीपणे मांडण्याची क्षमता असायला हवी. अनुकूल आणि लवचिकता- बदलत्या परिस्थितीनुसार स्वतःला बदलण्याची क्षमता सर्वांमध्ये सामावून जाण्याची क्षमता, सृजनशीलता(creativity) नवीन कल्पना शोधणे अत्यंत आवश्यक आहे.

अभ्यासक्रमातील बदल विद्यार्थ्यांना भविष्यातील गरजांसाठी तयार करतात. योग्य कौशल्य विकसित केल्यास विद्यार्थी केवळ चांगले शिक्षितच होत नाहीत तर ते समाजासाठी उपयुक्त नागरिक बनतात. त्यामुळे शिक्षणामध्ये कौशल्याधारित, तंत्रज्ञानाधारित आणि अनुभवाधारित शिक्षण पद्धतीचा वापर करणे अत्यंत आवश्यक आहे.

अभ्यासक्रमातील हे बदल विद्यार्थ्यांच्या अंगभूत गुणांना वाव देण्यासाठी आणि त्यांना उद्याच्या आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी सक्षम बनवतात. तंत्रज्ञान आणि मानवी कौशल्य याचा योग्य मेळ घातल्यास भारत नक्कीच जागतिक पातळीवर एक महासत्ता म्हणून उभा राहील. शिक्षण हे आता केवळ पदवी मिळवण्याचे साधन नसून ते जीवन जगण्याचे आणि यशस्वी होण्याचे माध्यम बनले आहे.

तंत्रज्ञान कौशल्ये आणि साहित्य

मुक्ताई धनराज उजळंबे
बी. ए. द्वितीय वर्ष

आधुनिक तंत्रज्ञान हे साहित्य क्षेत्रातील एक महत्त्वाचे साधन बनले आहे. ज्यामुळे साहित्य निर्मिती, वितरण आणि वाचन या प्रक्रिया अधिक सोप्या आणि वेगवान झाल्या आहेत. डेस्कटॉप पब्लिशिंग पासून इंटरनेट पर्यंत तंत्रज्ञानाने लेखकांना नवीन व्यासपीठे दिली आहेत. वाचकांना साहित्य उपलब्ध करून दिले आहे. त्याचबरोबर साहित्याला एक नवीन स्वरूप दिले आहे. मराठी साहित्य ही महाराष्ट्रातील मराठी भाषेत रचलेली एक समृद्ध कलाकृती आहे. त्यात लोकगीते, गद्य आणि कविता यांचा समावेश होतो. तंत्रज्ञान हे केवळ मराठी भाषेला अभिव्यक्तीचे साधन देत नाही तर, माहितीचा संग्रह, सादरीकरण आणि प्रसारातही मदत करते. ज्यामुळे साहित्याचा विस्तार होतो.

मराठी भाषा आणि आधुनिक तंत्रज्ञान याचे एक

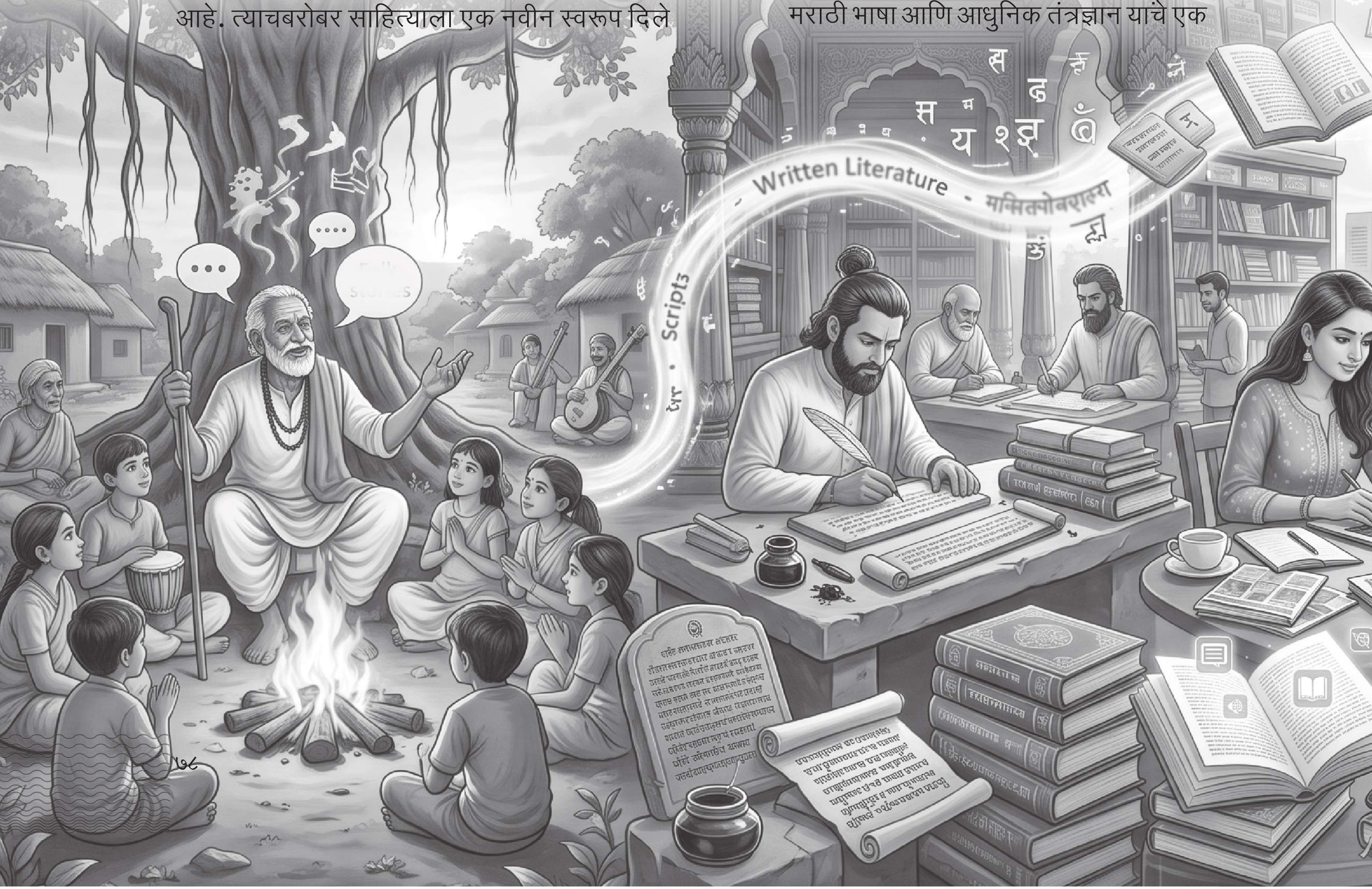

अतूट नाते आहे. कारण भाषेचा विकास हा तंत्रज्ञानाच्या साह्याने होत जातो. तंत्रज्ञान जसे विकसित होते, तशी तशी भाषा विकसित होते. साहित्य व तंत्रज्ञान याचे संबंध हे सृजन व अभिव्यक्तीच्या साधनांमधील संबंध आहेत. संगणक आणि माहिती तंत्रज्ञानाच्या आधारावर भाषेचा विकास करणे शक्य आहे. मराठी भाषेच्या संदर्भात आपणास विचार करावयाचा झाल्यास, आपली भाषा ही ज्ञानभाषा होणे अत्यंत गरजेचे आहे. तंत्रज्ञानाचा वापर करून भाषेला विकसित करणे सहज शक्य आहे.

मराठी साहित्य म्हणजे मराठी भाषेत निर्माण झालेले मौखिक आणि लिखित साहित्य होय. ज्यामध्ये कविता, कादंबऱ्या, लोकगीते, अभंग, पोवाडे आणि इतर अनेक प्रकारांचा समावेश असतो.

मौखिक साहित्य:

मौखिक साहित्य म्हणजे बोलून किंवा गाऊन प्रसारित केले जाणारे साहित्य होय, ज्यामध्ये चालत आलेल्या कथा, दंतकथा, म्हणी आणि मंत्र यांचा समावेश आहे. हे साहित्य लिखित स्वरूपात नसून तोंडी परंपरेने जपले जाते. आणि पिढ्यानपिढ्या हस्तांतरित होते. ज्यामुळे मराठी संस्कृती आणि परंपरेची समृद्ध वारसा जपला जातो.

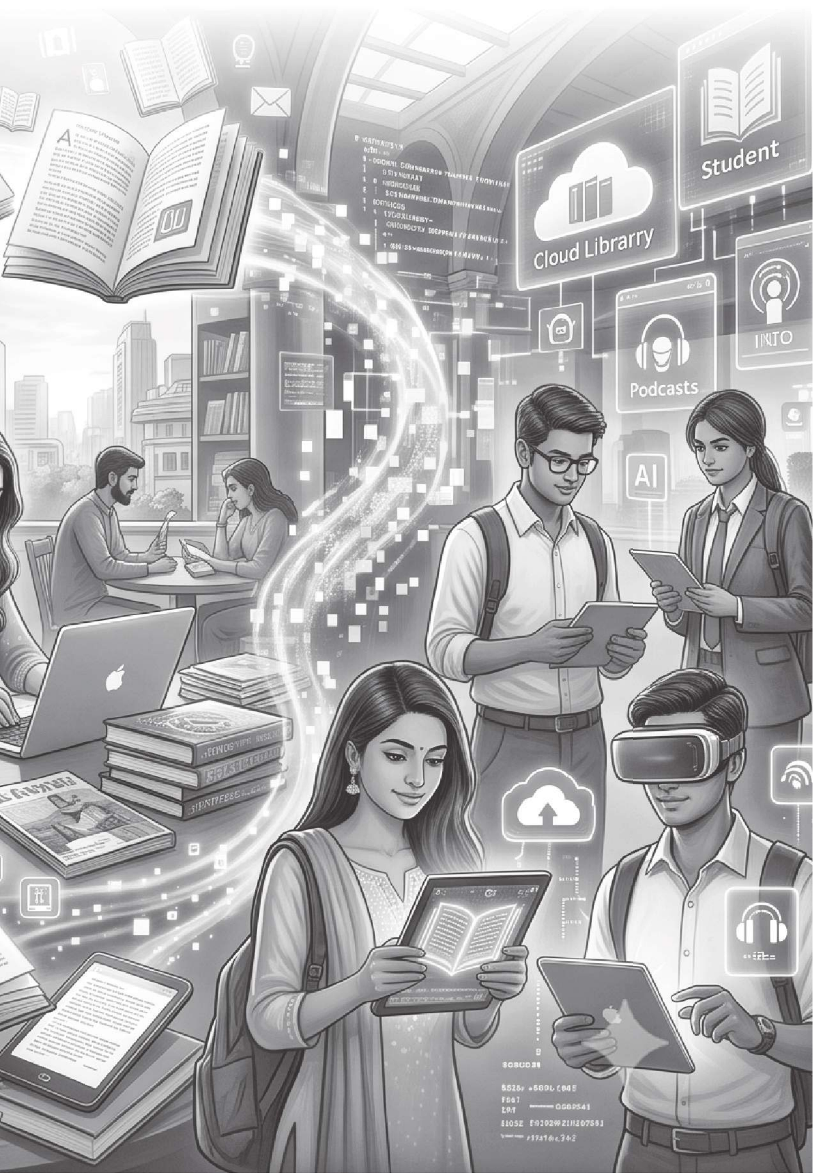

लिखित साहित्य:

लिखित साहित्य म्हणजे मराठी भाषेत लिहिलेल्या कथा, कविता, कादंबऱ्या, नाटके, प्रवासवर्णने, चरित्र आणि आत्मचरित्रांसारख्या विविध प्रकारच्या रचनांचा संग्रह होय.यामध्ये अनेक नाटके आणि खंडकाव्य यांचा समावेश आहे.

आधुनिक तंत्रज्ञान:

तंत्रज्ञानाला अनुकूल आपले साहित्य करण्यापेक्षा साहित्याला अनुकूल असे तंत्रज्ञान आपण जर केले तर साहित्य खूप प्रगतीपथावर जाणे शक्य आहे. त्यासाठी साहित्याचे लोकशाहीकरण होणे अत्यंत गरजेचे आहे. जगभरातील अनेक देशांचा अभ्यास केल्यास आपणास असे दिसून येते की आपल्यापेक्षा कितीतरी कमी लोकसंख्या असलेल्या देशांमध्ये माहिती तंत्रज्ञानाला आपल्या साहित्यानुसार बदल करण्यास तेथील लोकांनी भाग पाडले आहे.

आधुनिक तंत्रज्ञान म्हणजे नवनवीन वैज्ञानिक शोधांचा वापर करून तयार केलेली साधने, यंत्रे, पद्धती आणि प्रणाली होय. तंत्रज्ञान आपल्या दैनंदिन जीवन, शिक्षण, उद्योग, शेती, आरोग्य, वाहतूक, संवाद या सर्व क्षेत्रात वापरले जाते. आजचा काळ जागतिकीकरणाचा आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या वाढत्या वेगामुळे संस्कृती, भाषा, व्यापार, सेवा, यांचा देवाणघेवाणी बरोबरच विविध भाषेतील साहित्य सुद्धा सातासमुद्रापलीकडे अगदी सहज उपलब्ध होणे, सहज शक्य झाल्याचे दिसून येते.

कौशल्य आधारित शिक्षण व स्टार्टअप संस्कृती

पुनम सुरेश राठोड
बी. ए. द्वितीय वर्ष

कौशल्य आधारित स्टार्टअप संस्कृती म्हणजे नाविन्यपूर्ण कल्पनांना व्यवहारीक कौशल्यांची जोड देऊन निर्माण केलेली परिसंस्था होय. हे स्टार्टअप तरुणांना तांत्रिक व सॉफ्ट स्किल्स देऊन आत्मनिर्भर बनवतात. त्यामुळे रोजगाराच्या नवीन संधी निर्माण होतात. डिजिटल इंडिया आणि स्किल इंडिया मुळे डिजिटल साक्षरता, AI आणि डेटा सायन्स सारख्या क्षेत्रात नवउद्योजक तयार होत आहेत.

21 व्या शतकात भारताची ओळख जगातील तिसरी सर्वात मोठी स्टार्टअप इकोसिस्टीम अशी झाली आहे. पारंपरिक उद्योगांच्या पलीकडे जाऊन, जेव्हा एखादी नाविन्यपूर्ण कल्पना(idea) आणि ती प्रत्यक्षात आणण्यासाठी आवश्यक तांत्रिक कौशल्य एकत्र येतात, तेव्हा कौशल्य आधारित स्टार्टअप जन्माला येतात. ही संस्कृती केवळ नफा कमवणाऱ्या नाही तर समस्यांचे निराकरण आणि कौशल्य विकास करण्यावर भर देते.

स्टार्टअप संस्कृती(Startup culture) म्हणजे नवनिर्मिती, लवचिकता, जोखीम पत्करण्याची वृत्ती आणि वेगवान विकासावर आधारित कार्य संस्कृती होय. ही संकल्पना पारंपरिक व्यवसायापेक्षा वेगळी असून, मुक्त संवाद, सृजनशीलता आणि सामूहिक जबाबदारीवर भर देते. भारतात डिजिटल क्रांतीमुळे स्टार्टप्सने मोठी भरारी घेतली असून, आर्थिक विकास आणि रोजगार निर्मितीत ते महत्त्वाची भूमिका बजावत आहेत.

कौशल्य विकासाचे महत्त्व:

स्टार्टअप्स मध्ये काम करताना कर्मचाऱ्याना बहु कौशल्य शिकावे लागते. कौशल्य विकास म्हणजे अंगभूत गुणांना प्रशिक्षण व शिक्षणाद्वारे विकसित करून अत्याधुनिक काळासाठी सक्षम बनवणे होय. हे करिअरमध्ये वाढ, चांगली नोकरी किंवा स्वयंरोजगार मिळविण्यासाठी अत्यंत महत्त्वाचे आहे. कारण ते उत्पादकता वाढवते, स्पर्धात्मक युगात टिकून ठेवते आणि व्यक्तीला आत्मविश्वासी व स्वावलंबी बनवते.

केवळ तांत्रिक ज्ञान (Hard Skill) नाही, तर संवाद कौशल्य, टीमवर्क आणि निर्णय क्षमता विकसित होते. आजचे स्टार्टअप्स हे शिकण्याचे केंद्र बनले आहेत. जेथे नवीन तरुण तंत्रज्ञान शिकून स्वतःला भविष्यासाठी सक्षम बनवत आहेत.

तांत्रिक कौशल्य :

AI , मशीन लर्निंग, क्लाऊड कम्प्युटिंग आणि डिजिटल मार्केटिंग. समस्या निवारण- दैनंदिन समस्यांवर नाविन्यपूर्ण तोडगा काढणे ,अनुकूलन क्षमता- वेगाने बदलणाऱ्या बाजारपेठेनुसार स्वतःला बदलणे, बूट स्ट्रेपिंग- मर्यादित संसाधनांचा वापर करून जास्तीत जास्त परिणाम साधणे.

उच्च अपयश दर हे मोठे आव्हान असले तरी, ही संस्कृती शिकण्याची प्रवृत्ती वाढवते. युनिकॉन

कंपन्या हे सिद्ध करतात की, योग्य कौशल्य आणि कल्पकतेचा वापर केल्यास यश निश्चित आहे. 'स्टार्टअप्स' इंडिया 'आणि 'स्किल इंडिया' सारख्या उपक्रमांनी या संस्कृतीला बळकट केले आहे.Digital India, UPI, आणि आधार मुळे स्टार्ट अप्सना पायाभूत सुविधा उपलब्ध झाल्या आहेत. ज्यामुळे ग्रामीण भागात तरुणही डिजिटल कौशल्यांचा वापर करून स्टार्टअप्स सुरू करत आहेत. कौशल्य आधारित संस्कृती भारताला 'नोकरी मागणारा' ऐवजी 'नोकरी देणारा' देश बनवत आहे. नवीन पिढी आत्मनिर्भर भारताच्या स्वप्नाला कौशल्य आणि नाविन्यपूर्णतेच्या जोरावर प्रत्यक्षात आणत आहे.

नवनिर्मिती आणि सृजनशीलता मध्ये स्टार्ट अप्स नेहमीच नवीन कल्पना आणि समस्यांवर स्मार्ट उपाय शोधण्यावर भर देतात, अनौपचारिक वातावरणाच्या कार्पोरेट संस्कृतीच्या विरुद्ध येथे पदानुक्रम कमी असतो आणि संवाद मुक्त असतो. जोखीम घेण्याची क्षमता ही अपयशाला घाबरून न जाता चाचणी आणि त्रुटी पद्धतीने शिकण्यावर भर दिला जातो. जलद विकास हे व्यवसाय वेगाने कौशल्याधारित होण्यासाठी तंत्रज्ञानाचा वापर करतात.

नाही केवळ पदवीचे ओझे,
कौशल्य शिक्षणाने उघडू ज्ञानाचे दरवाजे,
कृतीतून शिकू अनुभवातून घडू,
उद्याच्या जगात सन्मानाने चालू

स्टार्टअप इंडिया उपक्रमामुळे, भारत आता जगातील तिसरी सर्वात मोठी स्टार्टअप्स इकोसिस्टीम बनला आहे. आरोग्य, शिक्षण, इ- कॉमर्स आणि फिनटिक अशा विविध क्षेत्रात युनिकॉन कंपन्यांची संख्या वेगाने वाढत आहे. स्टार्टअप्स संस्कृती केवळ व्यवसाय सुरू करणे नाही, तर ती एक विचारसरणी आहे. ती तरुणांना नोकरी शोधणाऱ्याऐवजी नोकरी देणारे बनण्यास प्रोत्साहित करते आणि देशाच्या शाश्वत विकासासाठी अत्यंत महत्त्वाची आहे.

सोशल मीडिया : उत्पन्नाचे प्रभावी माध्यम

ऋतुजा शरद सूर्यवंशी
बी. ए. प्रथम वर्ष

आजच्या डिजिटल युगात सोशल मीडिया हे केवळ मनोरंजनाचे साधन राहिलेले नाही, तर ते उत्पन्न मिळवण्याचे एक प्रभावी माध्यम बनले आहे. इंटरनेट आणि स्मार्टफोनच्या वाढत्या वापरामुळे अनेक लोक सोशल मीडियाचा उपयोग करून स्वतःचा व्यवसाय उभा करत आहेत आणि आर्थिक दृष्ट्या स्वावलंबी होत आहेत.

आज फेसबुक, इंस्टाग्राम, युट्युब आणि व्हाट्सअप सारख्या सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्ममुळे लोकांना आपली कला, कौशल्य आणि व्यवसाय जगासमोर मांडण्याची संधी मिळते. अनेक तरुण या माध्यमांवर व्हिडिओ, फोटो किंवा माहितीपूर्ण पोस्ट शेअर करून प्रसिद्धी मिळवतात आणि त्यातून उत्पन्नही मिळवतात.

उदाहरणार्थ, काही लोक युट्युब वर शैक्षणिक व्हिडिओ, स्वयंपाक, प्रवास किंवा तंत्रज्ञानाविषयी माहिती देतात. त्याचे चैनल लोकप्रिय झाल्यानंतर त्यांना, जाहिराती स्पॉन्सरशिप आणि प्रमोशन मधून पैसे मिळतात. तसेच इंस्टाग्राम वर अनेक लोक आपली उत्पादने विकतात, ब्रँड प्रमोशन करतात आणि ऑनलाइन व्यवसाय करतात.

सोशल मीडियामुळे छोट्या उद्योजकांनाही बाजारपेठेत पोहोचण्यासाठी संधी मिळाली आहे. घरबसल्या ऑनलाईन व्यवसाय सुरू करणे आज खूप सोपे झाले आहे. यामुळे अनेक युवक युवती आणि गृहिणी आर्थिक दृष्ट्या सक्षम होत आहेत.

सोशल मीडियावर उत्पन्न मिळवण्याचे काही प्रमुख मार्ग आहेत. त्यापैकी एक म्हणजे कंटेंट क्रिएशन, लोक प्रशिक्षण, स्वयंपाक, शेती, तंत्रज्ञान,

विनोद किंवा प्रवास यासारख्या विषयावर व्हिडिओ किंवा पोस्ट तयार करतात. अशा चॅनलला मोठी प्रेक्षक संख्या मिळाली की जाहिरातीमधून पैसे मिळू लागतात.

दुसरा मार्ग म्हणजे ब्रँड प्रमोशन किंवा स्पॉन्सरशिप. अनेक कंपन्या त्यांच्या उत्पादनांची जाहिरात करण्यासाठी लोकप्रिय सोशल मीडिया सरशी त्या उत्पादनाची माहिती देतात आणि त्याबद्दल त्यांना पैसे मिळतात.

यूट्यूब चैनल म्हणजेच युट्युब हे उत्पन्नाचे सर्वात मोठे स्रोत मानले जाते. Google Adsense: व्हिडिओवर येणाऱ्या जाहिरातीद्वारे आपण डॉलर्समध्ये कमाई करू शकतो. Affiliate Marketing व्हिडिओच्या डिस्क्रिप्शन मध्ये वस्तूंच्या लिंक देऊन त्या विक्रीतून कमिशन मिळवता येते.

सोशल मीडियाद्वारे सोशल मीडिया मॅनेजर असाही व्यवसाय करता येतो. जसे अनेक छोटे-छोटे व्यवसायिक, सेलिब्रिटी आणि राजकारणी यांना त्यांचे सोशल मीडिया हँडल सांभाळण्यासाठी जाणकाराची गरज असते.

सोशल मीडियाद्वारे ऑनलाईन कोर्सेस आणि कन्सल्टन्सी करता येते. तुमच्याकडे विशेष ज्ञान असेल तर तुम्ही त्याचे कोर्सेस विकू शकता. सोशल मीडियाचा वापर करून विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहोचू शकता आणि पैसे लावून बेबिनार किंवा वर्कशॉप्स घेऊ शकता.

मात्र सोशल मीडियाचा वापर करताना जबाबदारीने आणि योग्य पद्धतीने वापर करणे गरजेचे आहे. चुकीची माहिती पसरवणे किंवा वेळेचा अपव्यय टाळणे आवश्यक आहे. गोपनीयतेचा अभाव यामुळे मोठ्या प्रमाणात आर्थिक नुकसान होऊ शकते. त्यामुळे सोशल मीडियाचा वापर जबाबदारीने आणि सकारात्मक हेतूने करणे आवश्यक आहे.

एकूणच सोशल मीडिया हे केवळ संवादाचे साधन नसून उत्पन्न आणि करिअर घडवण्याचे प्रभावी माध्यम बनले आहे. आजचे तरुण सोशल मीडियाच्या माध्यमातून आर्थिक दृष्ट्या स्वावलंबी बनत आहेत.

स्टार्टअप व कौशल्य आधारित शिक्षण

सानिका कृष्णकुमार बांगड
बी. ए. प्रथम वर्ष

आजच्या वेगाने बदलणाऱ्या जगात पारंपरिक शिक्षण पद्धती सोबत कौशल्य आधारित शिक्षणाला विशेष महत्त्व प्राप्त झाले आहे. पदवी मिळवणे पुरेसे नसून विद्यार्थ्याकडे प्रत्यक्ष काम करण्याचे कौशल्य असणे आवश्यक झाले आहे. या पार्श्वभूमीवर राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 ने शिक्षणामध्ये कौशल्य विकास उद्योजकता आणि नवोपक्रम यांना प्राधान्य दिले आहे.

कौशल्य आधारित शिक्षणामध्ये विद्यार्थ्यांना प्रत्यक्ष अनुभवातून शिकण्याची संधी दिली जाते. तांत्रिक ज्ञान, संवाद कौशल्य, समस्या सोडवण्याची क्षमता डिजिटल सुरक्षितता आणि टीमवर्क यांसारख्या गुणांचा विकास केला जातो. यामुळे विद्यार्थी नोकरी शोधणारे न राहता नोकरी निर्माण करणारे बनू शकतात.

याच ठिकाणी स्टार्टअप संस्कृती भूमिका

महत्त्वाची ठरते. नवीन कल्पना, नाविन्यपूर्ण तंत्रज्ञान आणि बाजारातील गरज ओळखून स्वतःचा व्यवसाय उभारण्याची वृत्ती म्हणजेच स्टार्टअप संस्कृती. भारतात स्टार्टअप इंडिया सारख्या उपक्रमामुळे तरुणांना आर्थिक मदत, मार्गदर्शन आणि प्रोत्साहन मिळत आहे. त्यामुळे अनेक युवक युवती स्वतःचे उद्योग सुरू करून आत्मनिर्भरतेकडे वाटचाल करत आहेत.

कौशल्य आधारित शिक्षण आणि स्टार्टअप संस्कृती यांचा परस्पराशी घनिष्ठ संबंध आहे. शिक्षणातून मिळालेली कौशल्य उद्योजकतेसाठी भक्कम पाया घालतात तर स्टार्टअप संस्कृती विद्यार्थ्यांना सृजनशील विचार आणि धाडस करण्याची प्रेरणा देते.

एकूणच देशाच्या आर्थिक प्रगतीसाठी आणि बेरोजगारी कमी करण्यासाठी कौशल्य आधारित शिक्षण व स्टार्टअप संस्कृती विद्यार्थ्यांना सृजनशील विचार आणि धाडस करण्याची प्रेरणा देते.

कौशल्य आधारित शिक्षण म्हणजे विद्यार्थ्यांना केवळ सैद्धांतिक ज्ञान न देता त्यांना विविध व्यवहारिक कौशल्य शिकवणे यामध्ये तात्रिक कौशल्य, डिजिटल कौशल्य, संवाद कौशल्य, नेतृत्व गुण, टीमवर्क आणि उद्योजकता यांचा समावेश होतो. अशा प्रकारचे विभाग

होतात.

स्टार्टअप संस्कृती म्हणजे नवीन कल्पनांवर आधारित उद्योग उभारण्याची प्रक्रिया. तरुण पिढी आज नोकरीच्या शोधात न राहता स्वतःचा व्यवसाय सुरू करण्याकडे अधिक आकर्षित होत आहेत. नवीन तंत्रज्ञान ,डिजिटल प्लॅटफॉर्म आणि नवकल्पना यांच्या सहाय्याने अनेक तरुणानी लहान कल्पनांपासून मोठ्या कंपन्या उभ्या केल्या आहेत. त्यामुळे देशाच्या आर्थिक विकासात स्टार्टअप चा मोठा वाटा आहे.

कौशल्य आधारित शिक्षण हे स्टार्टअप संस्कृतीसाठी मजबूत पाया तयार करते. जेव्हा विद्यार्थ्यांना लहानपणापासूनच समस्या ओळखणे, त्यावर उपाय शोधणे, प्रकल्प तयार करणे आणि कल्पनांची अंमलबजावणी करणे शिकवले जाते तेव्हा त्यांच्यात उद्योजकतेची भावना विकसित होते. उदाहरणार्थ एखादा विद्यार्थी तंत्रज्ञानाचे कौशल्य शिकला तर तो नवीन मोबाईल ॲप तयार करू शकतो किंवा डिजिटल सेवा सुरू करू शकतो. त्याचप्रमाणे कृषी, आरोग्य, शिक्षण, पर्यटन यासारख्या क्षेत्रातही अनेक स्टार्टप्स निर्माण होऊ शकतात.

भारतात सरकार देखील प्रोत्साहन देण्यासाठी विविध योजना राबवत आहे.'स्टार्ट अप इंडिया', 'स्किल इंडिया' आणि 'मेक इन इंडिया' यासारख्या उपक्रमामुळे तरुणांना प्रशिक्षण, आर्थिक मदत आणि मार्गदर्शन मिळत आहे. महाविद्यालय आणि विद्यापीठांमध्येही इनोवेशन सेल इनक्युबेशन सेंटर आणि उद्योजकता विकास कार्यक्रम सुरू करण्यात आले आहे. यामुळे विद्यार्थ्यांना त्यांच्या कल्पनांना प्रत्यक्ष व्यवसायात रूपांतर करण्याची संधी मिळते.

कौशल्य आधारित शिक्षण आणि स्टार्टअप संस्कृती यामुळे केवळ रोजगार निर्मितीच होत नाही तर समाजातील अनेक समस्या सोडवण्याची संधीही निर्माण होते. उदाहरणार्थ शेतीसाठी आधुनिक तंत्रज्ञान विकसित करणे, पर्यावरण पूरक उत्पादने तयार करणे किंवा ग्रामीण भागात डिजिटल सेवा उपलब्ध करून देणे यासारख्या कल्पना समाजासाठी उपयुक्त ठरतात.

बदलते मानवी जीवन व नव कौशल्य

सोनाली प्रल्हाद टेकाळे
बी. ए. द्वितीय वर्ष

21 व्या शतकात मानवी जीवन वेगाने बदलत आहे. तंत्रज्ञान जागतिकीकरण आणि कोरोनानंतर काळानुसार जीवनशैलीत अभूतपूर्व बदल झाले आहेत. या बदलत्या युगात टिकून राहण्यासाठी आणि प्रगती करण्यासाठी केवळ पारंपरिक शिक्षण पुरेसे नसून नव कौशल्य (New Skills) आत्मसात करणे अनिवार्य झाले आहे.

आजचे जीवन डिजिटल झाले आहे. कामाच्या पद्धती बदलल्या आहेत. Work from Home , ऑनलाइन शिक्षण, ई-कॉमर्स आणि आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स (AI) मुळे मानवी जीवन सोपे झाले असले तरी, शारीरिक हालचाली कमी झाल्या आहेत. तरी शारीरिक वाढती धावपळ ताण तणाव आणि डिजिटल व्यसनामुळे आरोग्य समस्या वाढत आहेत. निसर्गापासून मानवाचे दूर जाणे हे या बदलाचे मोठे आव्हान आहे.

आधुनिक युगात मानवी जीवनात झपाट्याने बदल होत आहेत. विज्ञान, तंत्रज्ञान, उद्योग आणि शिक्षण क्षेत्रातील प्रगतीमुळे जीवनशैली अधिक गतिमान झाली आहे. पूर्वीचे साधे, पारंपरिक जीवन आता डिजिटल आणि तंत्रज्ञानावर आधारित झाले आहे. मोबाईल आणि तंत्रज्ञानावर आधारित इंटरनेट, कृत्रिम बुद्धिमत्ता, ऑनलाइन शिक्षण, यामुळे जग एकमेकांच्या अधिक जवळ आले आहे. त्यामुळे बदलत्या मानवी जीवनाशी जुळवून घेण्यासाठी नव कौशल्यांची गरज निर्माण झाली आहे.

नव कौशल्य म्हणजे नवीन परिस्थितीनुसार विकसित केलेली कौशल्य. आजच्या काळात केवळ पुस्तकातील ज्ञान पुरेसे नसून संवाद कौशल्य, संगणकज्ञान, समस्या सोडवण्याची क्षमता, सृजनशीलता, वेळेचे व्यवस्थापन आणि संघभावना ही कौशल्य आवश्यक ठरली आहेत. डिजिटल साक्षरता हे आजचे महत्त्वाचे कौशल्य आहे. ऑनलाइन व्यवहार, ई लर्निंग, वर्क फ्रॉम होम यासाठी तांत्रिक ज्ञान गरजेचे आहे.

तसेच बदलत्या सामाजिक परिस्थितीत भावनिक बुद्धिमत्ता आणि सकारात्मक दृष्टिकोनही महत्त्वाचा आहे. स्पर्धात्मक युगात यशस्वी होण्यासाठी सतत नवीन गोष्टी शिकण्याची तयारी असावी लागते. आज अनेक नवीन व्यवसाय आणि रोजगाराच्या संधी निर्माण होत आहेत. अनेक नवी कौशल्या आत्मसात करणे आवश्यक आहे.

कौशल्य आधारित शिक्षण म्हणजे विद्यार्थ्यांना व्यवहार ज्ञान, तांत्रिक कौशल्य या पार्श्वभूमीवर संस्कृती उदयास आली आहे. स्टार्टअप म्हणजे नवीन कल्पनेवर आधारित नाविन्यपूर्ण व्यवसाय सुरू करणे. भारतात स्टार्ट अप इंडिया या उपक्रमामुळे तरुण उद्योजकांना

प्रोत्साहन मिळाले आहे. अटल इनोवेशन मिशन सारख्या उपक्रमामुळे नवकल्पना आणि उद्योजकता वाढीस लागली आहे. कौशल्य आधारित शिक्षणामुळे तरुणांना स्वतःचा व्यवसाय सुरू करण्याचा आत्मविश्वास मिळतो.

स्टार्टअप संस्कृतीमुळे रोजगार निर्मिती होते. नवीन तंत्रज्ञान विकसित होते. आणि देशाच्या अर्थव्यवस्थेला चालना मिळते. तरुण पिढी नोकरी शोधणारी न राहता नोकरी देणारी बनते. देशाच्या सर्वांगीण विकासासाठी कौशल्य उद्योजकवृत्ती जोपासणे गरजेचे आहे. आधुनिक युगात तंत्रज्ञानामुळे मानवी जीवनात मोठे परिवर्तन झाले आहे. विज्ञान व तंत्रज्ञानाच्या प्रगतीमुळे दैनंदिन व्यवहार अधिक सोयीस्कर व वेगवान आणि कार्यक्षम झाले आहेत. मोबाईल, संगणक, इंटरनेट, कृत्रिम बुद्धिमत्ता यासारख्या साधनांनी जग जवळ आले असून संवाद, शिक्षण ,व्यापार आणि मनोरंजन या क्षेत्रामध्ये क्रांती घडवली आहे. त्यामुळे बदलत्या जीवनमानाशी जुळवून घेण्यासाठी तंत्रज्ञान कौशल्य आवश्यक बनले आहे.

तंत्रज्ञान कौशल्य म्हणजे डिजिटल साधनांचा योग्य प्रभावी वापर करण्याची क्षमता होय. आज ऑनलाईन शिक्षण, डिजिटल बँकिंग, इ गव्हर्नन्स, तांत्रिक ज्ञान यामुळे शिक्षण पद्धतीतही तंत्रज्ञानाचा

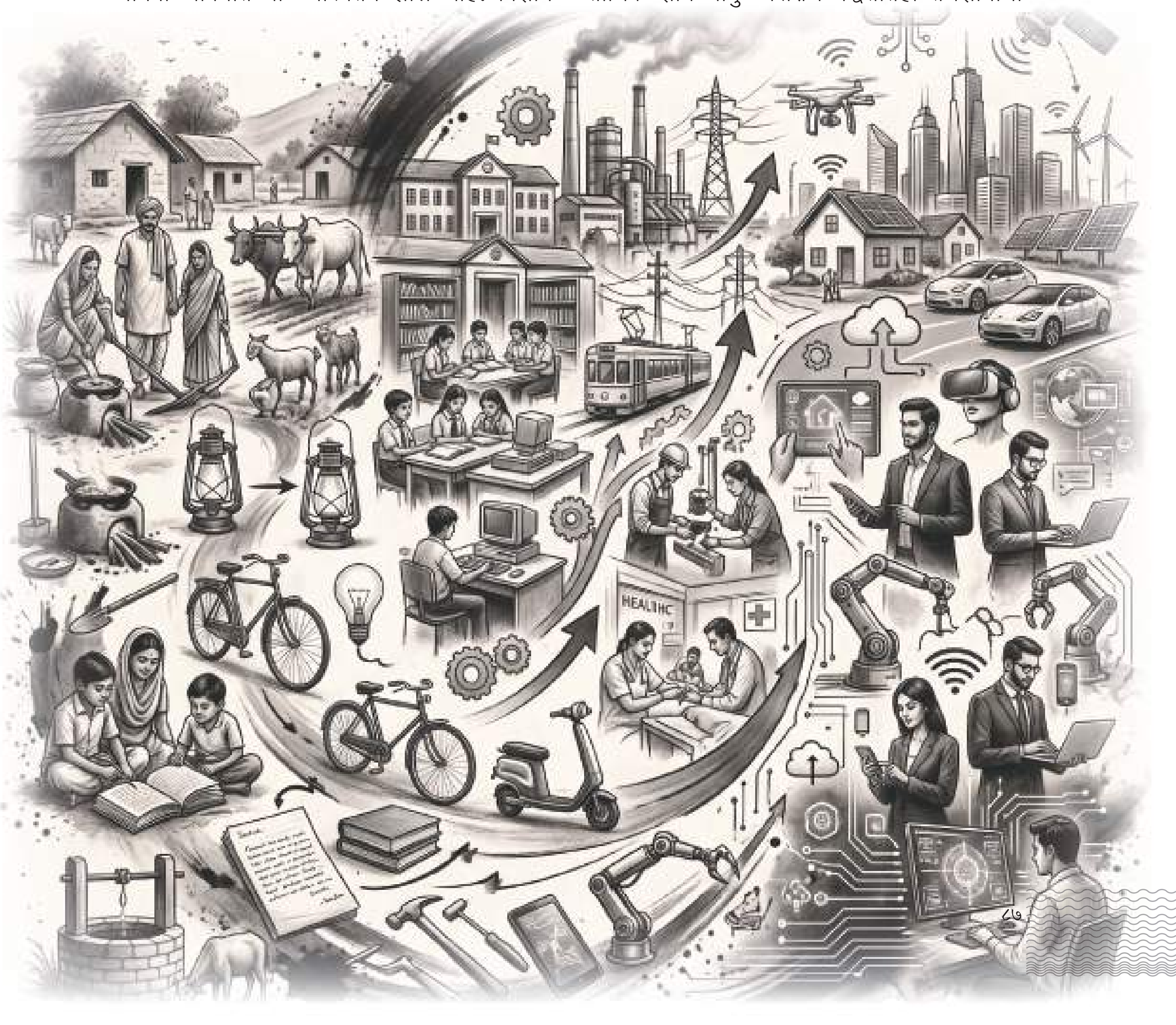

समावेश वाढत आहे.

Gen-Z म्हणजे 1997 ते 2012 या कालावधीत जन्मलेली पिढी होय ही पिढी पूर्णपणे डिजिटल युगात वाढलेली आहे. मोबाईल, इंटरनेट, सोशल मीडिया, ऑनलाइन शिक्षण या साधनांचा वापर त्यांना लहानपणापासून परिचित आहे. त्यामुळे Gen-Z ला डिजिटल नेटिव्ह असे म्हटले जाते. त्यामुळे तंत्रज्ञानाचा वापर सोशल मीडिया, मल्टी टास्किंग कौशल्य, तात्रिक कोडींग, ग्राफिक डिझाईन, व्हिडिओ एडिटिंग या सर्वांमध्ये Gen-Z पारंगत झाली आहे. डिजिटल कौशल्यामुळे त्यांना शिक्षण, रोजगार व नवकल्पना यामध्ये मोठ्या संधी उपलब्ध झाल्या आहेत.Gen-Z देशाच्या डिजिटल प्रगतीत महत्त्वाची भूमिका बजावत आहेत.

नव कौशल्य व शासकीय धोरण हे जागतिकीकरणाचा आणि तंत्रज्ञान प्रधान युगात 'नव कौशल्य' यांना महत्त्व प्राप्त झाले आहे. उद्योग, व्यापार, सेवाक्षेत्र, शेती आणि प्रशासन या सर्व क्षेत्रामंध्ये आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वेगाने वापर वाढत आहे. संगणक साक्षरता, कृत्रिम बुद्धिमत्ता, डेटा विश्लेषण, सायबर सुरक्षा, संवाद कौशल्य, समस्या सोडवण्याची क्षमता, टीम वर्क, उद्योग क्षेत्रातील बदलत्या गरजा यांचा विकास केल्यास बेरोजगारी कमी होते. उत्पादनक्षमता वाढते. भारत सरकारने नव कौशल्य विकासासाठी शासकीय धोरण व योजना राबवल्या आहेत. Skill Indian Mission -2015 सुरू झाले. प्रधानमंत्री कुशल विकास योजना (PMKVY) अंतर्गत तसेच नॅशनल एज्युकेशन पॉलिसी 20-20 नवकौशल्य विकास शैक्षणिक विकास होय.

सोशल मीडिया व उत्पन्नाची संधी:

आजच्या डिजिटल युगात सोशल मीडिया हे केवळ संवादाचे साधन नसून हे उत्पन्नाचे प्रभावी माध्यम बनले आहे. इंटरनेट, स्मार्टफोनच्या प्रसारामुळे युवक, गृहिणी, उद्योजक, विद्यार्थी सोशल मीडियाचा वापर करून आर्थिक लाभ घेत आहेत. फेसबुक, इंस्टाग्राम, युट्युब आणि ट्विटर यासारख्या अनेक प्लॅटफॉर्ममुळे व्यक्तींना आपली कला, ज्ञान आणि व्यवसाय जगासमोर मांडण्याची संधी मिळते. कंटेंट क्रिएशन, व्हिडिओ लॉगिन, डिजिटल मार्केटिंग, इन्फ्लुएन्सर मार्केटिंग इत्यादी मार्गाने उत्पन्न मिळवता येते.

नव कौशल्यातून शेती माती व नाती:

आजच्या आधुनिक आणि तंत्रज्ञानाच्या युगात जीवनमान झपाट्याने बदलत आहे. शहरीकरण औद्योगिकीकरण, आणि डिजिटल क्रांतीमुळे जीवनशैलीत मोठे परिवर्तन झाले. या पार्श्वभूमीवर शेती, माती आणि मानवी नाती यांचे महत्त्व अधिक झाले आहे.

भारतीय अर्थव्यवस्थेचा कणा असलेली शेती आजही लाखो लोकांना रोजगार देते. परंतु पारंपरिक पद्धतीवर अवलंबून राहिल्यास उत्पन्न मर्यादित राहते, त्यामुळे आधुनिक तंत्रज्ञान, सेंद्रिय शेती, ठिबक सिंचन, ड्रोन तंत्रज्ञान, हवामान अंदाज यासारखे नवकौशल्य आत्मसात करणे आवश्यक झाले आहे. सरकारने 'प्रधान मंत्री फसल बीमा योजना' आणि 'प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजना' यासारख्या योजनाद्वारे मदत केली आहे.

माती ही केवळ शेतीसाठी साधन नसून ती आपल्या संस्कृतीची आणि ओळखीची मूळ आहे. माती परीक्षण, सेंद्रिय खताचा वापर, पाणी व्यवस्था ही कौशल्य जमिनीची सुपीकता टिकवून ठेवतात. पर्यावरण हे शेतीमुळे उत्पादन वाढवते आणि निसर्गाचा समतोल राखते.

बदलत्या जीवनमानात 'नाती' जपणे देखील तितकेच महत्त्वाचे आहे. तंत्रज्ञानामुळे संवाद सुलभ झाला असला तरी, प्रत्यक्ष भेटीगाठी आणि भावनिक बंध कमी होत आहेत. शेती आणि गावाकडील जीवन एकत्र आणते, सहकार्याची भावना वाढवते आणि सामाजिक एकता टिकवते. बदलत्या जीवनमानात नव कौशल्य स्वीकारून शेती अधिक सक्षम करता येईल. मातीचे संवर्धन करता आणि मानवी नाती अधिक दृढ होतील आधुनिक आणि मानवी परंपरा समतोल राखूनच सर्वांगीण विकास होतो. त्यामुळे नव कौशल्य आत्मसात करणे आणि शेती, माती आणि नाती याचे महत्त्व जपले पाहिजे.

अभ्यासक्रमातील बदल व उद्याची कौशल्य

पूनम किसन जाधव
बी. ए. द्वितीय वर्ष

आजच्या वेगाने बदलणाऱ्या जगात शिक्षण पद्धतीत मोठे बदल होत आहेत. पूर्वीचा अभ्यासक्रम मुख्यतः पाठांतरावर आधारित होता. परंतु आजच्या काळात विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासावर भर दिला जात आहे. नवीन शैक्षणिक धोरणामुळे अभ्यासक्रम अधिक कौशल्य आधारित, प्रयोगशील आणि जीवन उपयोगी होत आहे.

आजच्या काळात फक्त पुस्तकातील ज्ञान पुरेसे नाही, तर विद्यार्थ्यांनी तंत्रज्ञान, संवाद कौशल्य, समस्या सोडवण्याची क्षमता आणि सृजनशीलता या गोष्टी शिकणे आवश्यक झाले आहे. संगणक, इंटरनेट, कृत्रिम बुद्धिमत्ता, रोबोटिक्स यांसारख्या क्षेत्रांचा अभ्यासक्रमात समावेश केला जात आहे. त्यामुळे विद्यार्थी भविष्यातील स्पर्धेला सामोरे जाण्यास सक्षम होतात.

उद्याच्या काळात यशस्वी होण्यासाठी विद्यार्थ्यांमध्ये आत्मविश्वास, नेतृत्व गुण, संघ भावना आणि नवकल्पना करण्याची वृत्ती असणे आवश्यक आहे. त्यामुळे शाळांमध्ये प्रकल्प, प्रयोग, गटचर्चा, सादरीकरण यांना महत्त्व दिले जात आहे. यामुळे विद्यार्थ्यांचा विचार करण्याचा दृष्टिकोन विकसित होतो.

जगात दररोज नवीन शोध लागत आहेत. आणि तंत्रज्ञान झपाट्याने प्रगती करत आहे. पूर्वीच्या काळानुसार शिक्षण म्हणजे फक्त पुस्तकातील धडे पाठ करणे असे मानले जात होते. परंतु आता शिक्षणाचा उद्देश विद्यार्थ्यांना जीवनासाठी तयार करणे हा आहे. त्यामुळे अभ्यासक्रमात अनेक नवीन गोष्टींचा समावेश केला जात आहे.

आजच्या नवीन अभ्यासक्रमात कौशल्य आधारित शिक्षणावर भर दिला जातो. संगणक ज्ञान, डिजिटल कौशल्य, इंग्रजी संवाद, विज्ञान तंत्रज्ञान, तसेच व्यवहारीक ज्ञान यांना महत्त्व दिले जात आहे. विद्यार्थ्यांनी केवळ परीक्षा पास होण्यासाठी नव्हे तर स्वतःच्या पायावर उभे राहण्यासाठी शिक्षण घ्यावे हा या बदलाच्या मागचा मुख्य उद्देश आहे.

उद्याच्या काळात यशस्वी होण्यासाठी सृजनशीलता, आत्मविश्वास, वेळेचे नियोजन, समस्या सोडवण्याची क्षमता, आणि नवीन गोष्टी शिकण्याची तयारी ही कौशल्य आवश्यक असतील, त्यामुळे शाळांमध्ये प्रकल्प पद्धती, प्रयोग, गटकार्य, भाषण, चित्रकला, क्रीडा आणि संगणक शिक्षण यांना प्रोत्साहन दिले जात आहे.

अभ्यासक्रमातील हे बदल विद्यार्थ्यांना अधिक

सक्षम, आत्मनिर्भर आणि जबाबदार बनवतात. असे शिक्षण घेतलेले विद्यार्थी भविष्यात देशाच्या प्रगतीत मोठे योगदान देऊ शकतात. म्हणूनच यातील बदल आणि उद्याची कौशल्य यांना आजच्या शिक्षणात खूप महत्त्वाचे स्थान आहे.

आजच्या युगात संगणक आणि इंटरनेटचे ज्ञान खूप महत्त्वाचे झाले आहे. त्यामुळे शाळांमध्ये शिक्षण डिजिटल शिक्षण आणि ऑनलाईन शिक्षण यांना प्राधान्य दिले जात आहे. तसेच पर्यावरणाचे रक्षण, आरोग्याची काळजी आणि समाजातील जबाबदारी याबद्दलही विद्यार्थ्यांना शिकविले जाते.

उद्याच्या काळात टिकून राहण्यासाठी विद्यार्थ्यांकडे काही विशेष कौशल्य असणे आवश्यक आहे. चांगले संवाद कौशल्य आत्मविश्वास, वेळेचे नियोजन, समस्या सोडवण्याची क्षमता, गटामध्ये काम करण्याची सवय आणि सृजनशील विचार ही कौशल्य खूप महत्त्वाची आहेत. भविष्यात अनेक कामे यंत्राद्वारे होणार आहेत. त्यामुळे त्यांचा आत्मविश्वास वाढतो आणि ते आपल्या क्षेत्रात चांगली प्रगती करू शकतात.

शेवटी असे म्हणता येईल की, अभ्यासक्रमातील बदल ही काळाची गरज आहे, योग्य शिक्षण आणि योग्य कौशल्य मिळाल्यास विद्यार्थी भविष्यातील आव्हानांना धैर्याने सामोरे जाऊ शकतील आणि देशाच्या प्रगतीत महत्त्वाची भूमिका बजावतील.

बदलते मानवी जीवन व नव कौशल्य

रेणुका सत्यवान साळुंके
बी. ए. द्वितीय वर्ष

मानवी जीवन हे सतत बदलणारे आहे. काळानुसार माणसाच्या जीवन पद्धतीत, विचारसरणीत आणि काम करण्याच्या पद्धतीत बदल होत असतात. पूर्वीचे जीवन आणि आजचे जीवन यामध्ये खूप मोठा फरक दिसून येतो. विज्ञान, तंत्रज्ञान, औद्योगिकीकरण आणि जागतिकीकरण यामुळे मानवी जीवन अधिक वेगवान आणि प्रगत झाले आहे. आजचा माणूस माहिती आणि तंत्रज्ञानाच्या युगात जगत आहे. त्यामुळे जीवनातील अनेक गोष्टी सोप्या आणि सुलभ झाल्या आहेत. परंतु या बदलामुळे नवीन आव्हानेही निर्माण झाली आहेत. या आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी आणि बदलत्या परिस्थितीला जुळवून घेण्यासाठी माणसाला नवीन कौशल्य आत्मसात करणे आवश्यक झाले आहे. या नवीन कौशल्यांना नव कौशल्य असे म्हणतात.

पूर्वीच्या काळात मानवी जीवन साधे आणि मर्यादित होते. बहुतेक लोक शेती, पशुपालन किंवा पारंपरिक व्यवसायावर अवलंबून होते. त्यावेळी जीवनशैली ही साधी होती. आणि लोकांच्या गरजाही कमी होत्या. शिक्षणाच्या संधी मर्यादित होत्या आणि माहिती मिळण्यासाठी फारसे साधनही नव्हते. लोक एकमेकांशी प्रत्यक्ष भेटून संवाद साधत आणि सामाजिक नातेसंबंध अधिक मजबूत होत असत. परंतु काळ बदलत गेला तसे समाजात आणि जीवन पद्धतीत बदल होत गेला. औद्योगिक क्रांती नंतर उद्योगधंदे वाढले आणि लोक शहराकंडे स्थलांतर करू लागले. त्यामुळे रोजगाराच्या नवीन संधी निर्माण झाल्या आणि जीवन अधिक गतिमान झाले.

आजच्या आधुनिक युगात तंत्रज्ञानाचा मानवी जीवनावर खूप मोठा प्रभाव पडला आहे. मोबाईल, संगणक, इंटरनेट आणि विविध डिजिटल साधनामुंळे जग खूप छोटे झाले आहे. आज माणूस घर बसल्या जगातील कोणतीही माहिती मिळवू शकतो. शिक्षण, आरोग्य, व्यापार, बँकिंग, मनोरंजन अशा अनेक क्षेत्रामंध्ये तंत्रज्ञानाचा मोठ्या प्रमाणावर वापर होत आहे. उदाहरणार्थ ऑनलाइन शिक्षणामुळे विद्यार्थ्यांना घरबसल्या शिक्षण घेणे शक्य झाले आहे. तसेच ऑनलाईन खरेदीमुळे लोकांना विविध वस्तू सहज उपलब्ध होतात. सर्व गोष्टीमुळे मानवी जीवन अधिक सोयीस्कर आणि जलद झाले आहे.

परंतु या प्रगती सोबत स्पर्धा ही मोठ्या प्रमाणात वाढली आहे. आज प्रत्येक क्षेत्रात यश मिळवण्यासाठी

अधिक मेहनत आणि कौशल्य आवश्यक आहे. केवळ शैक्षणिक ज्ञान पुरेसे नसून त्यासोबत विविध प्रकारची कौशल्य असणे गरजेचे झाले आहे. त्यामुळेच नव कौशल्यांचे महत्त्व वाढले आहे. नव कौशल्य म्हणजे बदलत्या काळानुसार आवश्यक असलेली नवीन कौशल्य. ही कौशल्य व्यक्तीला जीवनातील विविध परिस्थितींना समोर जाण्यास मदत करतात आणि व्यक्तीच्या सर्वांगीण विकासाला चालना देतात.

आजच्या काळात तंत्रज्ञानाशी संबंधित कौशल्यांना विशेष महत्त्व प्राप्त झाले आहे. संगणक वापरणे, इंटरनेटचा योग्य उपयोग करणे, डिजिटल साधनांचा वापर करणे, ही कौशल्य जवळजवळ प्रत्येक क्षेत्रात आवश्यक झाली आहेत. अनेक कामे आता डिजिटल पद्धतीने केली जात असल्यामुळे तंत्रज्ञानाचे ज्ञान असणे अत्यंत गरजेचे झाले आहे. उदाहरणार्थ शैक्षणिक क्षेत्रात ऑनलाईन वर्ग, डिजिटल प्रेझेंटेशन, आणि ईमेलचा वापर वाढला आहे. व्यापार आणि उद्योग क्षेत्रातही संगणक आणि इंटरनेटशिवाय काम करणे कठीण झाले आहे. त्यामुळे तंत्रज्ञानाशी जुळवून घेणे हे आजच्या काळात आवश्यक झाले आहे.

तंत्रज्ञान कौशल्या बरोबरच संवाद कौशल्यही खूप महत्त्वाचे आहे. एखाद्या व्यक्तीचे विचार स्पष्टपणे मांडणे, इतरांचे मत समजून घेणे आणि योग्य पद्धतीने संवाद साधने ही अत्यंत महत्त्वाची कौशल्य आहेत. आज कामे समूहामध्ये केली जातात. त्यामुळे इतरांची योग्य प्रकारे संवाद साधता येणे आवश्यक असते. प्रभावी संवादामुळे व्यक्तीला समाजात आणि कार्यक्षेत्रात यश मिळणे सोपे जाते.

याशिवाय समस्या सोडवण्याचे कौशल्य ही महत्त्वाचे आहे. जीवनात अनेक वेळा विविध अडचणी आणि समस्या येतात. त्या समस्यांकडे शांतपणे आणि विचारपूर्वक पाहून त्यावर योग्य उपाय शोधणे ही एक महत्त्वाची क्षमता आहे. ज्याच्याकडे समस्या सोडवण्याचे कौशल्य असते ते लोक कोणत्याही परिस्थितीत योग्य निर्णय घेऊ शकतात. त्यामुळे ते जीवनात अधिक यशस्वी होतात.

हे देखील एक महत्त्वाचे नव कौशल्य आहे. सृजनशील म्हणजे नवीन कल्पना सुचवण्याची आणि वेगळ्या पद्धतीने विचार करण्याची क्षमता. आजच्या स्पर्धात्मक जगात केवळ पारंपरिक पद्धतीने विचार करून चालत नाही. नवीन कल्पना आणि नवीन मार्ग शोधणे आवश्यक असते.

समाजाच्या आणि देशाच्या प्रगतीसाठीही नव कौशल्य अत्यंत महत्त्वाची आहेत. कौशल्यपूर्ण मनुष्यबळ असल्यास उद्योगधंदे आणि विविध क्षेत्रांचा विकास होऊ शकतो. त्यामुळे देशाची आर्थिक आणि सामाजिक प्रगती अधिक वेगाने होऊ शकते. म्हणूनच सरकार आणि विविध संस्था कौशल्य विकास यावर भर देत आहेत.

अशाप्रकारे बदलते मानवी जीवन आणि नव कौशल्य यांचा एकमेकांशी घनिष्ठ संबंध आहे. काळानुसार जीवनात बदल होणे स्वाभाविक आहे. या बदलाशी जुळवून घेण्यासाठी आणि जीवनात यश मिळवण्यासाठी प्रत्येक व्यक्तीने सतत नवीन कौशल्य शिकत राहणे आवश्यक आहे. त्यामुळे बदलत्या जगात टिकून राहण्यासाठी आणि प्रगती साधण्यासाठी नव कौशल्य आत्मसात करणे ही काळाची गरज बनली आहे.

सोशल मीडिया : उत्पन्नाच्या संधी

प्रतिक्षा चंद्रकांत वंगे
बी. ए. प्रथम वर्ष

सोशल मीडिया आज केवळ मनोरंजनाचे साधन नसून उत्पन्नाचा एक मोठा स्रोत बनला आहे. युट्युब, इंस्टाग्राम, फेसबुक यासारख्या माध्यमातून कंटेंट क्रिएशन, Affiliate मार्केटिंग , ब्रँड प्रमोशन आणि ऑनलाईन क्लासेस द्वारे कलाकार, व्यावसायिक व गृहिणी घरबसल्या लाखो रुपये कमवू शकतात. ही एक डिजिटल क्रांती असून योग्य कौशल्याने करिअरची सुवर्णसंधी आहे. सोशल मीडिया उत्पन्न म्हणजे सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्मवरून मिळवले जाणारे उत्पन्न. हे उत्पन्न विविध प्रकारचे असू शकते, जसे की जाहिरात, स्पॉन्सरशिप, Affiliate मार्केटिंग, प्रॉडक्ट सेल्स, आणि सबस्क्रीप्शन.

युट्युब स्वतःचे चैनल तयार करून शैक्षणिक, मनोरंजक किंवा माहिती पूर्ण व्हिडिओ बनवून स्पॉन्सरशिप आणि चॅनल मेंबरशिपद्वारे उत्पन्न मिळवता येते. इंस्टाग्राम आणि फेसबुक इन्फ्लुएन्सर म्हणून ब्रँड प्रमोशन ,पेड पार्टनरशिप आणि रिल्स द्वारे पैसे कमवता येतात. येथे वस्तूंची जाहिरात करून थेट विक्री करता येते. मार्केटिंग ॲमेझॉन, फ्लिपकार्ड यासारख्या कंपन्यांच्या उत्पादनांची लिंक सोशल मीडियावर शेअर करून त्याद्वारे होणाऱ्या विक्रीवर कमिशन मिळवणे, डिजिटल मार्केटिंग, सेवा पुरवणे, लहान व्यवसायांना सोशल मीडिया मॅनेजमेंट करून देणे, कंटेंट निर्मिती आणि जाहिरात चालवण्यासाठी सेवा देऊन पैसे कमावणे, स्वतःचे उत्पादन विकणे, हस्तकला, घरगुती पदार्थ, कपडे इत्यादी उत्पादनांचा प्रचार फेसबुक ग्रुप किंवा instagram शॉप द्वारे करून ऑनलाईन व्यवसाय वाढवणे. यशस्वी होण्यासाठी टीपः सोशल मीडियावर यश मिळवण्यासाठी, सातत्य, उच्च दर्जाची माहिती, आणि प्रेक्षकाशी संवाद साधणे आवश्यक आहे. हे माध्यम योग्य प्रकारे वापरल्यास नक्कीच चांगले उत्पन्न मिळू शकते. सोशल मीडिया मॅनेजर अनेक छोटे मोठे व्यवसाय स्वतःची सोशल मीडिया हँडल करू शकत नाहीत, तुम्ही त्यांच्यासाठी पोस्ट करणे, फॉलोवर्स वाढवणे आणि मेसेजेसना उत्तर देणे ही कामे करून महिन्याला चांगली रक्कम कमवू शकता .

इन्फ्लुएंसर मार्केटिंग:

जर तुमच्या कडे इंस्टाग्राम, युट्युब किंवा फेसबुक वर चांगले फॉलोवर्स असतील तर ब्रँड्स त्यांच्या उत्पादनांची जाहिरात करण्यासाठी तुम्हाला पैसे देतात.

कंटेंट रायटिंग आणि क्रिएशन:

तुम्ही ब्लॉग लिहून, किंवा ग्राफिक डिझाईन करूनही पैसे कमवू शकता. सातत्य नियमितपणे पोस्ट करणे, चागंले विषय, शिक्षण, फॅशन, तंत्रज्ञान, आरोग्य अशा एखाद्या विषयावर लक्ष केंद्रित करणे, नवनवीन कल्पना लोकाचे लक्ष वेधून घेणारी माहिती सादर करणे, सोशल मीडियावर यशस्वी होण्यासाठी सुरुवातीला संयम आणि मेहनत घेणे गरजेचे आहे. एकदा फालोअर्स वाढले की उत्पन्नाचे अनेक मार्ग खुले होतात.

प्रॉडक्ट सेल्स:

प्रोडक्ट सेल्स म्हणजे उत्पादनांची विक्री करून उत्पन्न मिळवणे. हे विक्री विविध प्रकारची असू शकते. जसे की

ऑनलाईन सेल्सः ऑनलाईन प्लॅटफॉर्मवर प्रॉडक्ट्सचे विक्री करून उत्पन्न मिळवू शकतो.

ऑफलाइन सेल्सः ऑफलाइन स्टोअर्स मध्ये प्रॉडक्टची विक्री करून उत्पन्न मिळवू शकतो.

डायरेक्ट सेल्सः डायरेक्ट सेल करून उत्पन्न मिळवू शकतो.

योग्य कौशल्य आणि संयमाने सोशल मीडिया हे एक उत्तम करिअर बनू शकते. सोशल मीडिया आज केवळ मनोरंजनाचे साधन नसून उत्पन्नाचे उत्तम व्यासपीठ बनले आहे. युट्युब, इंस्टाग्राम, फेसबुक यावर दर्जेदार माहिती, व्हिडिओ किंवा डिजिटल मार्केटिंगच्या माध्यमातून तरुण घरबसल्या रोजगार व उत्पन्न मिळवू शकतात. यूट्यूबर्स, इन्फ्लुएन्सर आणि सोशल मीडिया मॅनेजर यासारख्या भूमिकामंधून करिअरच्या नवनवीन संधी उपलब्ध झाल्या आहे.

कनेक्टिंग चे बरेच फायदे आहेत जसे की मित्र बनवणे, नोकरी शोधणे, पुनरावलोकन करणे, किंवा माहितीचे तुकडे मिळवणे, कल्पनांची देवाणघेवाण करणे आणि बरेच काही. फेसबुक, इंस्टाग्राम आणि ट्विटर यासारख्या सर्व सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्मचा प्राथमिक उद्देश जगभरातील लोकांशी जोडणे हा आहे. अनेक कंपन्या आपली उत्पादने किंवा सेवा लोकापर्यंत पोहोचवण्यासाठी सोशल मीडियाचा वापर करतात. व्यावसायिक स्तरावर मार्केटिंग धोरणे आखून किंवा एखाद्या ब्रँडचे प्रमोशन करून चागंल्या संधी उपलब्ध होतात.

सोशल मीडियाचा योग्य आणि कल्पकतेने वापर केल्यास ते करिअर साठी एक उत्तम व्यासपीठ ठरू शकते. तथापि, यासाठी सातत्य, दर्जेदार कंटेंट आणि प्रेक्षकाशी असलेला संवाद अत्यंत महत्त्वाचा असतो.

अभ्यासक्रमातील बदल व उद्याची कौशल्य

सार्थक जोगदंड
बी ए प्रथम वर्ष

आजच्या वेगाने बदलणाऱ्या जगात शिक्षण पद्धतीत ही मोठे बदल होत आहेत. केवळ पाठांतरावर आधारित शिक्षण पुरेसे नसून विद्यार्थ्यांमध्ये विचार करण्याची क्षमता, समस्या सोडवण्याची कौशल्य, तंत्रज्ञानाचे ज्ञान आणि संवाद कौशल्य विकसित करणे आवश्यक झाले आहे. त्यामुळे आधुनिक शिक्षण व्यवस्थेत अभ्यासक्रमात अनेक बदल केले जात आहेत. या बदलांचा उद्देश विद्यार्थ्यांना भविष्यातील आव्हानांना सामोरे जाण्यास, सक्षम बनवणे हा आहे.

अभ्यासक्रमातील बदल:

अभ्यासक्रमातील खालील महत्त्वाचे बदल करण्यात येत आहेत.

कौशल्य आधारित शिक्षण :

पूर्वी शिक्षणात केवळ सैद्धांतिक ज्ञानावर भर दिला जात होता. आता प्रत्यक्षात प्रयोग आणि प्रत्यक्ष अनुभवावर आधारित शिक्षण दिले जाते. यामुळे विद्यार्थ्यांची काम करण्याची क्षमता वाढते.

तंत्रज्ञानाचा वापर:

शिक्षणात कम्प्युटर, इंटरनेट, डिजिटल क्लासरूम, स्मार्ट बोर्ड इत्यादींचा वापर. ऑनलाइन शिक्षणामुळे विद्यार्थ्यांना जगभरातील माहिती सहज उपलब्ध.

प्रकल्प आधारित शिक्षण :

विद्यार्थ्यांना विविध प्रकल्प, असाइनमेंट आणि सादरीकरण दिले जातात. त्यामुळे संशोधन वृत्ती आणि सृजनशीलता वाढते.

बहु विषयक शिक्षण :

एका विषया पुरते मर्यादित न राहता विविध विषयांचा एकत्रित अभ्यास केला जातो.

उदा.: विज्ञान, तंत्रज्ञान, पर्यावरण, व्यवस्थापन यांचा संबंध समजून घेतला जातो.

व्यक्तिमत्व विकासावर भर :

अभ्यासक्रमात संवाद कौशल्य, नेतृत्व गुण, आत्मविश्वास वाढवणाऱ्या उपक्रमांचा समावेश केला जात आहे.

यामुळे विद्यार्थ्यांचे सर्वांगीण व्यक्तिमत्व विकसित होत आहे.

उद्याची कौशल्य:

संवाद कौशल्य :

आपले विचार स्पष्टपणे मांडण्याची क्षमता महत्त्वाची आहे.

चांगले बोलणे, लिहिणे आणि ऐकणे ही कौशल्य आवश्यक आहेत.

समस्या सोडवण्याची क्षमता :

जीवनात आणि नोकरीत अनेक समस्या येतात. त्या योग्य पद्धतीने सोडवण्यासाठी विश्लेषण आणि विचारशक्ती आवश्यक असते.

तंत्रज्ञान कौशल्य :

आजच्या युगात कम्प्युटर, इंटरनेट आणि नवीन तंत्रज्ञान समजणे अत्यंत आवश्यक आहे. डिजिटल कौशल्यामुळे रोजगाराच्या संधी वाढतात.

सृजनशीलता :

नवीन कल्पना मांडणे आणि नाविन्यपूर्ण उपाय शोधणे हे भविष्यात महत्त्वाचे ठरणार आहे.

टीम वर्क :

अनेक कामे गटाने केली जातात.

त्यामुळे इतरासोबत सहकार्याने काम करण्याची क्षमता आवश्यक आहे.

नेतृत्व गुण :

योग्य निर्णय घेणे, इतरांना प्रेरणा देणे आणि जबाबदारी स्वीकारणे हे नेतृत्वाचे गुण आहेत.

अभ्यासक्रमातील बदल आणि नवीन कौशल्यांचा विकास यामुळे विद्यार्थी फक्त परीक्षेसाठी नव्हे तर जीवनासाठी तयार होतात, आधुनिक शिक्षणाचा उद्देश विद्यार्थ्यांना ज्ञानासोबतच कौशल्य, मूल्य आणि आत्मविश्वास देणे हा आहे. त्यामुळे अभ्यासक्रमातील हे बदल भविष्यासाठी अत्यंत आवश्यक आणि उपयुक्त आहेत.

सोशल मीडिया उत्पन्नाच्या आधुनिक संधी

अक्षता राजाभाऊ आडे
बी. ए. तृतीय वर्ष

एकविसावे शतक हे तंत्रज्ञानाचे आणि इंटरनेटचे युग आहे. एकेकाळी केवळ मित्र-मैत्रिणींशी गप्पा मारण्यासाठी किंवा फोटो शेअर करण्यासाठी वापरला जाणारा ' सोशल मीडिया' आज जागतिक बाजारपेठ बनला आहे. फेसबुक, इंस्टाग्राम, युट्युब आणि लिंकडइन सारख्या प्लॅटफॉर्म केवळ मनोरंजनाचे साधन न राहता तरुणांसाठी करिअरच्या आणि उत्पन्नाच्या अफाट संधी उपलब्ध करून दिल्या आहेत. पारंपरिक नोकऱ्यांच्या पलीकडे जाऊन स्वतःच्या कौशल्याच्या जोरावर घरबसल्या अर्थार्जन करणे आता सहज शक्य झाले आहे.

कन्टेन्ट क्रिएशन अँड इन्फ्ल्युएन्सर मार्केटिंग :

सोशल मीडियावरील उत्पन्नाचा सर्वात लोकप्रिय मार्ग म्हणजे ' कंटेंट क्रिएशन' जर तुमच्याकडे एखादे खास कौशल्य असेल जसे की स्वयंपाक, गाणे, अभिनय, शिक्षण किंवा तांत्रिक ज्ञान तर तुम्ही त्याचे व्हिडिओ बनवून लोकांपर्यंत पोहोचू शकता.

युट्युबः

व्हिडिओला मिळणाऱ्या व्ह्यूज वर 'ऑडियन्स द्वारे' पैसे मिळतात. याशिवाय ब्रँड प्रमोशन आणि स्पॉन्सरशिप हे उत्पन्नाचे मोठे स्रोत आहेत.

इंस्टाग्राम इन्फ्ल्युएन्सर :

तुमचे फॉलोअर्स जास्त असल्यास विविध कंपन्या त्यांच्या उत्पादनांच्या जाहिरातीसाठी तुम्हाला पैसे देतात यालाच ' इन्फ्ल्युएन्सर मार्केटिंग' म्हणतात.

डिजिटल मार्केटिंग अँड ब्रँडिंगः

आज प्रत्येक छोटा मोठा व्यवसाय ऑनलाइन जाण्याचा प्रयत्न करत आहे पण प्रत्येक व्यावसायिकाला सोशल मीडिया नीट हाताळता येतोच असे नाही. अशावेळी ' सोशल मीडिया मॅनेजर' ची गरज असते.

सोशल मीडिया मॅनेजमेंटः

कंपन्यांची खाती साभाळणे, पोस्ट शेड्यूल करणे आणि ग्राहकांच्या प्रश्नांना उत्तरे देणे या कामातून चागंली कमाई करता येते.

फेसबुक आणि इंस्टाग्राम ॲड्सः

व्यवसायाची जाहिरात योग्य लोकांपर्यंत पोहोचवण्यासाठी 'ॲड एक्सपर्ट' म्हणून काम करता येते.

ॲफिलिएट मार्केटिंग :

या पद्धतीत तुम्हाला स्वतःचे उत्पादन बनवण्याची गरज नसते. ॲमेझॉन किंवा फ्लिपकार्ट सारख्या कंपन्यांच्या उत्पादनांची लिंक तुम्ही तुमच्या सोशल मीडिया हँडलवर शेअर करू शकता. जेव्हा कोणी तुमच्या लिंक वरून वस्तू खरेदी करते तेव्हा तुम्हाला ठराविक टक्के कमिशन मिळते. कमी गुंतवणुकीत हा एक उत्तम व्यवसाय आहे.

ऑनलाइन कोर्सेस आणि वेबिनारः

तुमच्याकडे एखाद्या विषयाचे सखोल ज्ञान असेल उदाहरणार्थ योग, शेअर मार्केट, कोडींग, भाषा इत्यादी तर तुम्ही फेसबुक किंवा इंस्टाग्राम वरून त्याचे प्रमोशन करून ऑनलाईन कोर्सेस विकू शकता. झूम किंवा गुगल मीटच्या माध्यमातून पेड वेबिनार घेऊन तुम्ही तुमचे ज्ञान पैशात रूपांतरित करू शकता.

स्वतःचा ई-कॉमर्स व्यवसाय :

सोशल मीडिया हे एक विनामूल्य दुकान आहे. व्हाट्सअप बिजनेस आणि इंस्टाग्राम स्टोअर्सच्या माध्यमातून तुम्ही स्वतः बनवलेल्या वस्तू उदा. केक, दागिने, कपडे इत्यादी थेट ग्राहकांना विकू शकता. यामुळे मधल्या दलालांची गरज उरत नाही आणि नफा जास्त मिळतो.

सोशल मीडिया हे उत्पन्नाचे एक शक्तिशाली माध्यम असले तरी, यात यश मिळण्यासाठी सातत्य, सृजनशीलता आणि संयम असणे अत्यंत आवश्यक आहे. केवळ पैसे मिळवण्यासाठी नव्हे, तर लोकांच्या आयुष्यात काहीतरी मूल्य जोडण्यासाठी याचा वापर केल्यास प्रगती निश्चित आहे. बदलत्या मानवी जीवनात सोशल मीडिया ही केवळ गरज नसून आर्थिक स्वावलंबनाचा एक भक्कम आधारस्तंभ ठरत आहे.

उत्पन्नाच्या संधी : सोशल मीडिया

मनीषा भैरू घुटे
बी. ए. (फॅशन डिझाईन) द्वितीय वर्ष

आजच्या काळात सोशल मीडिया(फेसबुक, इंस्टाग्राम, युट्युब, लिंकडइन इत्यादी) हे केवळ मनोरंजनाचे साधन राहिलेले नाहीत तर ते उत्पन्नाचे एक मोठे माध्यम बनले आहे . इन्फ्लुएन्सर मार्केटिंग, ब्रँड सोबत काम करून पैसे कमवणे,डिजिटल मार्केटिंग, व्यवसायांची जाहिरात करून मिळणारे उत्पन्न आणि फ्रीलान्सिंग या विषयावर प्रकाश टाकणारा लेख.

स्वतःचे उत्पादन विकणेः

फेसबुक मार्केटिंग किंवा इंस्टाग्राम स्वतःच्या व्यवसायाची जाहिरात, हस्तकला सेंद्रिय उत्पादने किंवा घरगुती खाद्यपदार्थ सोशल मीडिया वरून थेट ग्राहकांना विकून व्यवसाय वाढवणे.

कंटेंट क्रिएशन:

फोटो, लेख किंवा व्हिडिओ तयार करून डिजिटल प्लॅटफॉर्मवर उदाहरणार्थ ब्लॉग न्यूज पोर्टलवर पोस्ट करणे यासाठी जाहिरातदार पैसे देतात.

सोशल मीडिया करिअरमध्ये यशस्वी होण्यासाठी:

हस्तकला, सेंद्रिय उत्पादने किंवा घरगुती खाद्यपदार्थ सोशल मीडिया वरून थेट ग्राहकांना विकून व्यवसाय वाढवणे.

स्वतःच्या व्यवसायाची जाहिरात :

हस्तकला सेंद्रिय उत्पादने किंवा घरगुती खाद्यपदार्थ सोशल मीडिया वरून थेट ग्राहकांना विकून व्यवसाय वाढवणे.

सोशल मीडिया म्हणजे कायः

सोशल मीडियाची व्याख्या इलेक्ट्रॉनिक कम्युनिकेशनचे प्रकार जसे की सोशल नेटवर्किंग आणि मायक्रो ब्लोगिंग साठी वेबसाईट म्हणून केली ज्याद्वारे वापर करते माहिती, कल्पना वैयक्तिक संदेश आणि इतर सामग्री जसे की व्हिडिओ शेअर करण्यासाठी ऑनलाइन समुदाय तयार करतात.

सोशल मीडिया संधी आणि आव्हाने:

असंख्य लघु उद्योजकांसाठी सोशल मीडिया ही नवीन बाजारपेठ आहे. झारखंड मधील हस्तकला निर्मिती instagram द्वारे विक्री करू शकतो, सेंद्रिय उत्पादन प्रदर्शित करून शकतो.

सोशल मीडिया व मार्केटिंगचे 15 फायदे :

इंडस्ट्री संशोधनात असे आढळून आले आहे की, सरासरी ऑनलाइन शॉपिंग कार्ड सोडण्याचा दर जवळपास 70 टक्के आहे. आणि मागे राहिलेल्या शॉपिंग कार्ड मधून वार्षिक सोशल मीडिया संधी तसेच धमक्या देखील सादर करतो कारण ते कर्मचारी भरती

करण्यासाठी किंवा कंपनीच्या कर्मचाऱ्यांना स्पर्धकांद्वारे नियुक्त करण्यासाठी एक चॅनेल प्रधान आहे.

सोशल मीडियातून रोजगाराच्या नवनव्या संधी :

कालू यांनी नोंदवले आमचे निष्कर्ष सुचित दरम्यान कुटुंबाचा उदरनिर्वाह यातून चांगली माहिती देणारे व्हिडिओ बनवून हे ते युट्युबवर अपलोड केल्यास त्यातून संकेत स्थानकांना या जाहिरात दाराकंडून यातून करू शकतो हीच गोष्ट डोळ्यासमोर ठेवली आपल्या भागातील चांगली माहिती देणारे व्हिडिओ बनवून ते युट्युब वर अपलोड केल्यास यातून येतात असता.

सोशल मीडिया

मार्केटिंग मधील संधी पुढारी:

संकेतस्थानांना या जाहिरात दाराकंडून प्रचंड पैसा मिळतो यासाठी यूट्यूब चैनल, पोर्टल, लॉगिन जाहिरात प्रमोशन असे अनेक पर्याय आहेत यातूनच सोशल मीडिया मार्केटिंग.

सोशल मीडियाची भूमिका :

मीडिया आणि माहिती साक्षरता हे ई-कॉमर्स दिगज फेसबुक सारख्या सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्मवर आक्रमकपणे मार्केटिंग करत आहेत. किंबहुना नवीन मीडिया आणि सोशल मीडियावर खरेदीदारांना आकर्षित करण्यासाठी मार्केटिंगचा सोशल मीडिया हा इंटरनेट वापरणाऱ्या लोकांशी जोडण्याचा एक मार्ग आहे. फेसबुक इंस्टाग्राम हे काही लोकप्रिय सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्म आहेत. बरीच लोक त्यांच्या मित्र आणि कुटुंबीयासंह फोटो व्हिडिओ शेअर करण्यासाठी सोशल मीडिया वापरतात.

सोशल मीडियाने संवाद, माहिती आणि शिक्षणात क्रांती घडवून आणली आहे. ज्यामुळे जगभरातील लोकांशी त्वरित कनेक्ट राहणे सोपे झाले आहे. मात्र अतिवापरामुळे आरोग्य, समस्या, चिंता, नैरस्य, व्यसन, चुकीची माहिती पसरणे आणि सायबर भूलींसारखे नकारात्मक परिणामही समाजावर होत आहेत.

सोशल मीडियाची समाजावर होणारी सकारात्मकता:

जागतिक कनेक्टिव्हिटी जगभरातील लोकांशी मित्र आणि नातेवाईकांशी सतत संपर्कात राहणे शक्य झाले आहे.

माहितीचा प्रसार, बातम्या, शैक्षणिक माहिती आणि सोशल अवेअरनेस (सामाजिक जागृती वेगाने पसरवता येते). व्यवसायवाढ मार्केटिंग आणि नवीन व्यवसायच्या संधी निर्माण झाल्या आहेत.

सृजनशीलतेचा वाव:

स्वतःची प्रतिमा (कला कौशल्य निर्माण झाल्या आहेत)

सृजनशीलतेला वाव:

कौशल्य दाखवण्यासाठी व्यासपीठ उपलब्ध झाले आहेत. सृजनशीलतेला सोशल मीडियाचे समाजावर होणारे नकारात्मक परिणाम

व्यसन आणि वेळेचा अपव्यय :

तासंतास सोशल मीडिया पाहिल्याने उत्पादकता कमी होते.

सायबर बुलिंग आणि सुरक्षितता:

सायबर बुलिंग आणि डेटा यासारख्या गंभीर समस्या निर्माण झाल्या आहेत.

विशेषतः मुलांवर याचा वाईट परिणाम होतो.

निष्कर्ष सोशल मीडियाचा वापर योग्य आणि मर्यादित प्रमाणात संयमितपणे केल्यास तो एक उत्तम साधन ठरू शकतो परंतु त्याचा अति वापर किंवा चुकीचा वापर वैयक्तिक आणि सामाजिक संबंधावर गंभीर परिणाम करू शकतो.

सोशल मीडिया आणि त्याचा समाजावर होणार :

दस्तऐवज संवाद मनोरंजन जाहिराती आणि सहयोग यासाठी सोशल मीडियाच्या विविध प्रकाराची आणि समाजावर होणाऱ्या प्रभावांची चर्चा करतो हे दोन्ही सकारात्मक प्रभावावर प्रकाश टाकते.

मुली आणि किशोरवयीन मुलांवर सोशल मीडियाचा प्रभाव:

सोशल मीडियाच्या प्रभावामध्ये व्यसन चिंता आणि चुकीची माहिती याचा समावेश होतो याचा मानसिक आरोग्य नातेसंबंध आणि सामाजिक वर्तनावर नकारात्मक परिणाम होतो. आजच्या समाजात सोशल मीडियाचे अनेक महत्त्वाचे उपयोग आहेत हे मित्र आणि कुटुंबासह महत्त्वाचे ठरतात.

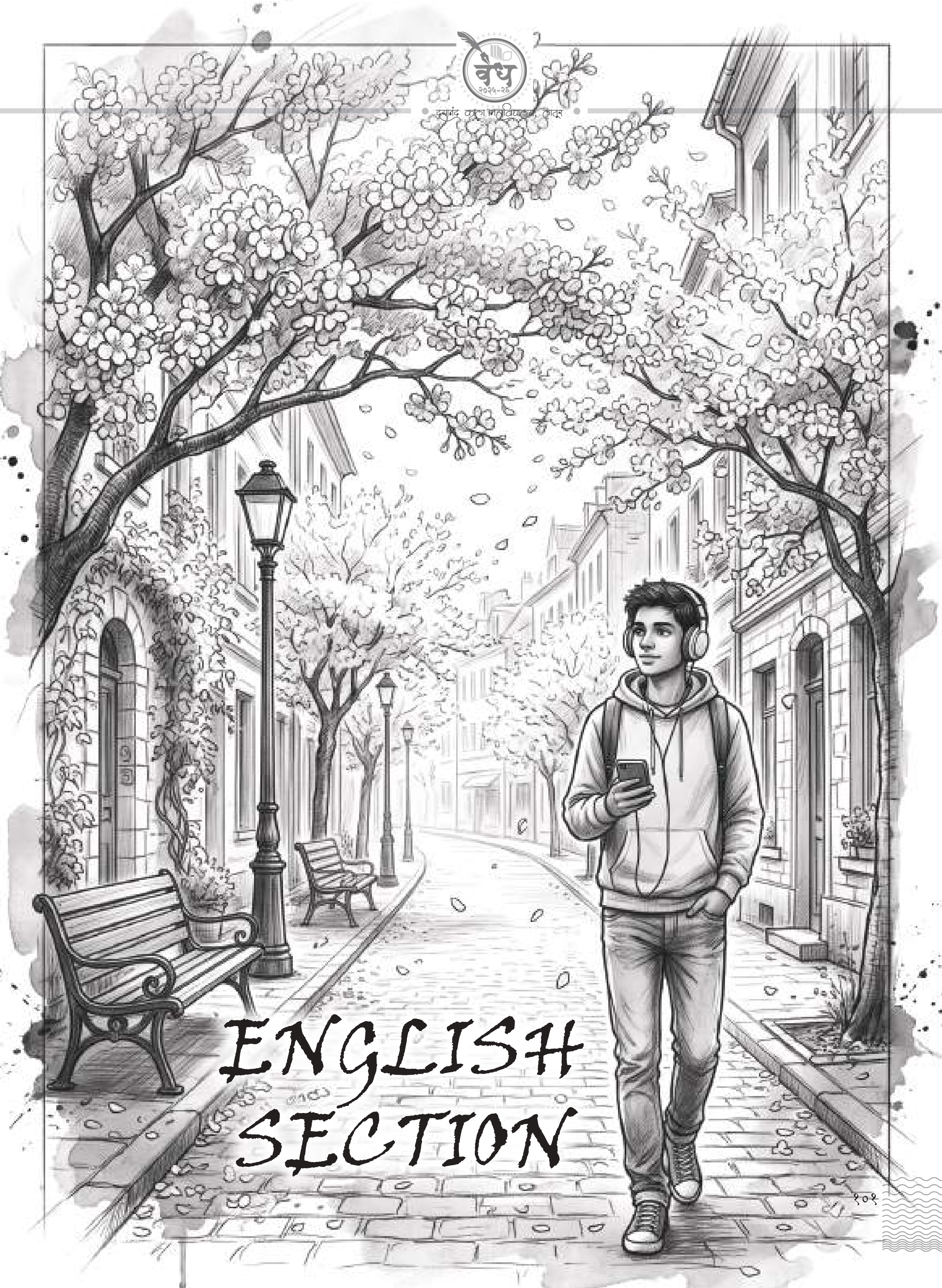

ENGLISH SECTION

Social Media : From Virtual world to Real Opportunities

Pooja Umakant Rautrao
B.A.S.Y

21st century is not just an era of speed, but an era of evolving Human life and new-age skills. The theme selected for Dayanand college of Arts annual Magazine, Vedh, perfectly captures the spirit of today's youth. Once considered merely a tool for entertainment, social media has now stepped out of the smartphone screen to become a globle platform that strengthens the financial foundation of the younger generation.

Changing Perspective and Careers:

Social media has shattered the traditional boundaries of career choices. Today's youth are no longer just users: they have become content creators and digital enterpreneurs. The democratization of knowledge through YouTube, brand collaborations on Instagram and global networking through Linked-In are prime examples of this shift. Mastering new-age skills like video editing, graphic design and the strategic use of (AI) has become essential. It is a technological marvel that enables a student sitting in a city like Latur can build a global reputation and earn a sustainable income through their skills.

The Responsibility of creation:

However, while this virtual world is filled with opportunities , it is equally challenging. The true key to success lies in providing quality content rather than merely chasing likes. When social media is used to invest time rather than waste it, it results in a perfect blend of personality development and independence.

Conclusion:

Recognizing the changing times, Generation-Z should view social media as a gateway to growth . If we combine technology with consistent hard work, social media can truly become the wings that allow our dreams to soar high.

Skill Based Education and Startup Culture

Sanika Krishnakumar Bangad
B.A.S.Y.

Skill based education and startup culture are two powerful forces shaping the modern global economy. In the 21st century, knowledge alone is no longer sufficient. What truly matters is the ability to apply knowledge effectively. Skill-based education emphasizes practical learning, hands-on experience, and competency development rather than rote memorization. It equips students with technical skills such as coding, data analysis, and digital marketing along with soft skills like communication, leadership, teamwork, adaptability, and problem-solving.

This approach ensures that learners are industry-ready and capable of meeting real-world challenges with confidence.

Unlike the traditional education system, which focuses heavily on theoretical examinations, skill-based learning integrates apprenticeships, live projects, simulations, and industry collaborations into the curriculum. Students gain exposure to real business environments, learn how to work under deadlines, and develop critical-thinking abilities.

This practical exposure reduces the gap between academic institutions and industry requirements thereby, increasing employability and productivity.

Startup culture thrives in an environment where innovation, creativity, and calculated risk-taking are encouraged. A startup is not merely a small business, it is an innovative venture designed to solve problems efficiently and scale rapidly. Global hubs such as Silicon Valley have demonstrated how skilled individuals can transform ideas into billion-dollar enterprises.

Companies like Microsoft and Tesla began with visionary founders who combine technical expertise with entrepreneurial ambition.

Skill-based education directly focuses on startup ecosystems by teaching essential entrepreneurial competencies such as market

research, product development, budgeting, negotiation, branding, networking, and investor pitching. Educational institutions are increasingly establishing incubation centers, innovation labs, and entrepreneurship cells to mentor aspiring founders. Students are encouraged to experiment with prototype solutions and to treat failures as learning opportunities, and to continuously improve their ideas.

More than ever, startup culture promotes resilience, agility, and lifelong learning qualities that are deeply aligned with skills-based education. Together they contribute to faster job creation economic diversification, and technological advancement.

Naturally, skilled professionals with an entrepreneurial mindset can reduce unemployment, boost, Innovation and build sustainable economic growth. घn essence, skill-based education तays the foundation, and startup culture builds the future upon it.

Social Media : Income Opportunities

Sita Kalyan Madne
B.A.S.Y.

Social media is an online platform or a mobile application where people create, share, and interact with content while communicating with others through the internet. It allows users to connect with the world, share photos and videos with friends, and express opinions. Popular examples of social media platforms include Facebook, Instagram, YouTube, WhatsApp, and Twitter. Through these platforms, people can connect with the world and share their thoughts.

Social media can be useful in many ways when used properly. There are many advantages of social media. Firstly, it helps us to stay connected with friends, family, and people around the world. It also supports education and learning. Students can learn new skills, watch educational videos, and gain knowledge from experts. Moreover, social media provides various income opportunities, enabling people to promote their talents, businesses, and services online.

Social media provides many opportunities to earn money by using platforms such as Instagram, YouTube, Facebook, and websites. People can create content for YouTube. Shots or Instagram Reels. They can make and upload videos based on education, comedy, or blogs. These platforms pay creators through advertisements when their channels grow.

Companies can also pay content creators to promote their products on Instagram or Facebook by posting reel, stories. This is called brand promotion. Another way to earn money is through affiliate marketing. In affiliate marketing, people share product links and earn a commission whenever someone purchases a product through those links. People can also make money by selling their own products, such as clothes, art, courses or other digital products.

Social media is not only a source of entertainment but also a powerful source of income. Social media can become a strong source of earnings if you create useful or entertaining content and build a large audience.

Changing Human Life and New Skills

Anushka Gaikwad
B.A.F.Y.

In the 21st century, human life is evolving at a faster pace, influenced by culture, biology, and technology. From the discovery of fire to the emergence of the digital age, we have transitioned from biological evolution to cultural and technological adaptation. This evolution is not just physical; it is also intensely mental. In a world structured with information, our capacity has begun to gain analytical power over the simple presentation of facts. We are moving towards a learning society where education is no longer a phase to be completed, but a lifestyle to be embraced.

In the modern era, the landscape of human life is undergoing profound transformation. Central to this evolution is the rise of social media, which has transitioned from a simple tool for personal communication into a powerful engine for professional growth. This shift is not just a change in how we communicate but also a significant evolution in how humans survive and thrive in the digital economy. For individuals and businesses alike, it offers opportunities for income generation, transforming connection into a powerful ecosystem of opportunity. Moreover, this transformation has made many difficult tasks much easier. Humans have utilized social media in a transformative way for the betterment of society. Today's generation uses numerous platforms for their benefit. Platforms like YouTube, Instagram, and LinkedIn help people gain opportunities in almost every field.

What once started as a space for sharing photos, updates, and life milestones has now become a vast marketplace where everyday people, students, freelancers, and professionals are turning their online presence into a source of income. This is what this change looks like. This rapid transformation driven by social media is a remarkable one. The youngest and the oldest generation are seizing the opportunity to prove themselves and fulfill their aspirations.

Females who are not allowed to work outside can easily work from home while managing their daily routines. Likewise, people who struggle to go outside and showcase their talents can use social media to express themselves and seize the opportunities that come their way. The rise of social media is not only reshaping careers but also enabling financial independence.

The greatest strength of social media lies in the diversity of income streams it offers.

Will AI Replace Job or Create More For Gen-Z?

Shaikh Mahek Sikandari
M.A.F.Y.

Artificial intelligence (AI) is one of the most powerful technologies shaping the modern world. From smartphones to social media and even education, AI is becoming a part of everyday life. For Gen-Z, who are growing up in a digital age, AI brings both excitement and uncertainty. One of the biggest questions is whether AI will replace human jobs or create new opportunities for the younger generation.

AI has already started replacing certain types of jobs, especially those that involve repetitive and routine tasks. Jobs like data entry, telemarketing, and basic customer support are increasingly being handled by machines and automated systems. This shift can create fear among Gen-Z, as it may reduce the availability of traditional job roles.

However, it is important to understand that while AI removes jobs, it also creates many new ones. With the rise of AI, new career fields such as machine learning, data science, artificial intelligence development, robotics, and cybersecurity have emerged. These fields offer high-paying and future-oriented opportunities. Even traditional Industries like healthcare and media are using AI tools creating demand for professionals who can work with these technologies.

In addition, AI is not just replacing jobs but also transforming them. Many roles now require people to work alongside AI systems; for example, teachers use AI tools to improve learning, doctors use AI for diagnosis, and marketers use AI for data analysis. This means that human workers are still needed, but their roles are evolving. Skills such as creativity, critical thinking, communication, adaptability, and emotional intelligence are becoming more valuable because AI cannot fully replicate them.

Another important aspect is that AI encourages continuous learning and skill development. Gen-Z must be ready to learn new technologies and upgrade their skills and their career choices. Knowledge alone

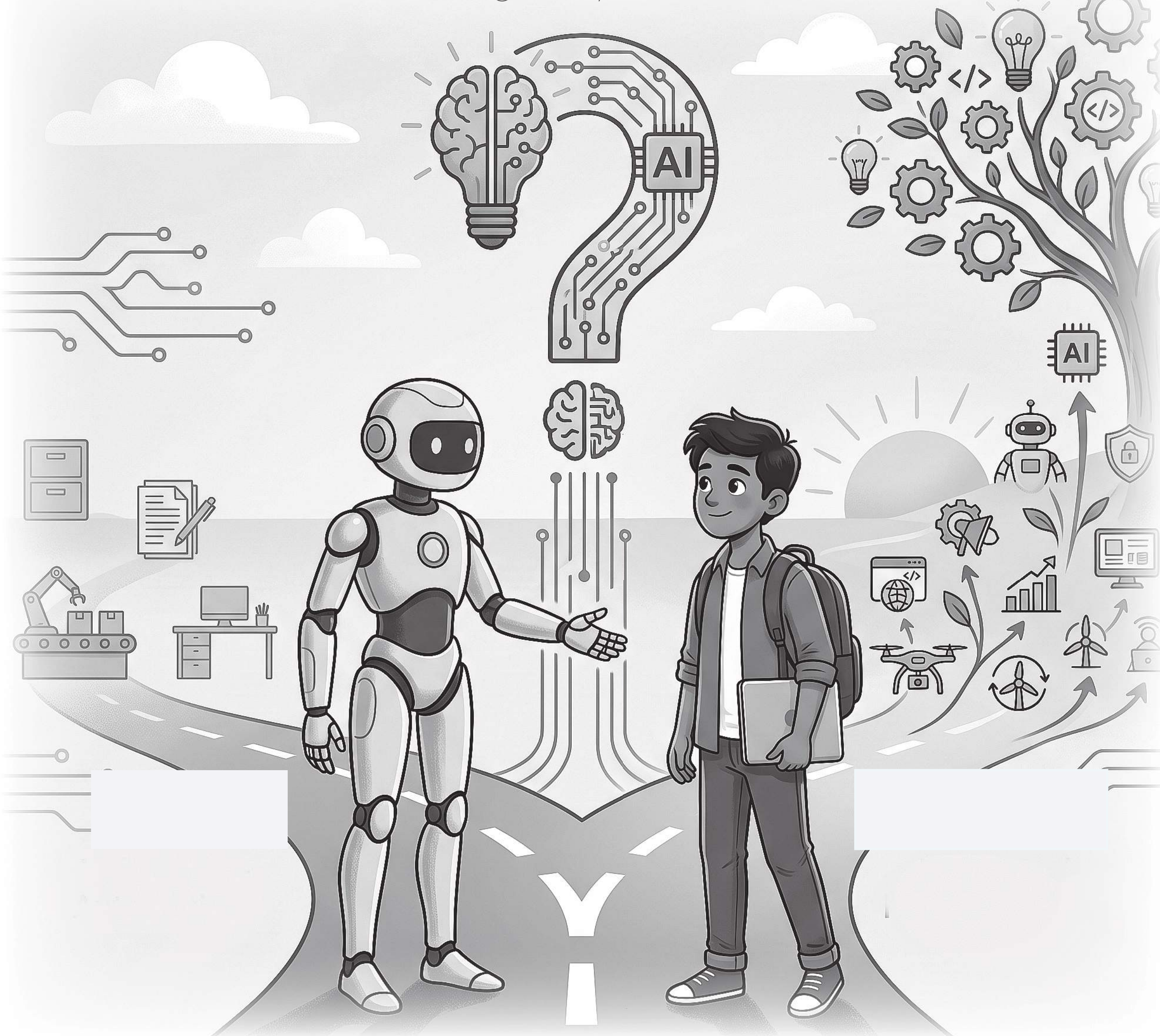

may not be enough; practical knowledge and digital skills are equally important. Online learning platforms and AI tools can help students learn faster and more effectively.

Moreover, AI also support entrepreneurship among Gen-Z. Many young people are using AI to start their own business, create digital content and build innovative solutions. This shows that AI is not just taking away jobs but also empowering individuals to create their own opportunities.

In conclusion, AI is both a challenge and an opportunity for Gen-Z. While it may replace some traditional jobs, it is also creating many new and exciting career paths. The key to success in AI driven world is adaptability, continuous learning, and a positive mindset. Instead of fearing "AI," Gen-Z should embrace it as a powerful tool that can help them grow and succeed. AI is not the end of jobs–it is the beginning of a new and more advanced future of work.

Can AI Replace Teachers for Gen-Z Learners?

Asmita Ashok Kale
M.A.F.Y.

Artificial intelligence (AI) has become one of the most important technological developments of the 21st century. It is transforming many areas of human life, including healthcare, business, communication, and education. In the field of education, AI is used in online learning platforms, intelligent tutoring systems, virtual classrooms, and automated assessment tools.

This technology helps students learn more efficiently and makes education more accessible. Gen-Z learners, who were born roughly between the mid-1990s and early 2010s, have grown up in a world surrounded by digital technology.

They are highly familiar with smartphones, computers, the internet, and social media. Because of their strong connection with technology, many educators and researchers believe that AI could play a major role in shaping the learning experience of Gne-Z learners.

One of the most significant advantages of AI in education is personalized learning. Traditional classrooms often follow a single teaching method for all students, even though every learner has different abilities, learning speeds, and interests. AI systems can analyze large amounts of data collected about students' learning patterns, performances, strengths, and weaknesses.

Based on this analysis, AI-powered platforms can provide customized lessons, exercises, and recommendations for each student. This allows students to focus on areas where they need improvement and progress at their own pace.

For Gen Z learners, who prefer interactive and flexible learning methods, AI-based tools can make education more engaging and effective.

Another major benefit of AI in education is accessibility and flexibility. AI-powered platforms allow students to access educational content anytime and anywhere with the help of smartphones, tablets, and laptops, participate in virtual classrooms; and complete assignments outside the traditional classroom environment.

In conclusion, artificial intelligence has great potential to transform the educational system and support, Gen-Z Learners, In many ways, it can provide personalized the learning experience, including feedback, flexible access to educational resources, and support for teachers in managing administrative tasks. Therefore, the most effective approach is to combine AI technology with traditional teaching methods.

AI and the Future of Gen-Z Careers

Sakshi Ramdas Jadhav
M.A.F.Y.

Artificial intelligence (AI) is rapidly transforming the way the world works, communicates, and innovates. For Generation Z, born into a digital-first environment. AI is not just a technological advancement but a defining force shaping career paths and opportunities. As automation and machine learning become more integrated into industries, Gen-Z stands at the intersection of disruption and opportunity.

AI is reshaping traditional job roles while simultaneously creating new ones. Many routine and repetitive tasks are increasingly being automated, which impacts sectors such as manufacturing, customer service, and data entry. For Gen-Z, this means that jobs requiring only basic or repetitive skills may decline, making adaptability and continuous learning crucial.

At the same time AI is generating demand for new career paths. Roles such as AI engineer, data scientist, machine learning specialist, and cybersecurity analyst are growing rapidly. Even non-technical fields like marketing, healthcare education and creative industries are integrating AI tools, requiring professionals to develop digital literacy and analytical thinking skills.

AI is undeniably shaping the future of careers, presenting both challenges and opportunities for Gen-Z. While some traditional jobs made this appear many New exciting roles are emerging. By embracing lifelong learning developing both technical and soft skills and staying adaptable, Gen-Z cannot only survive but thrive in the age of AI.

Ultimately, the future of work will not be about humans versus machines, but about how effectively humans can collaborate with AI to create a more innovative and inclusive world.

Social Media : Earning Opportunities

Gauravi Kamble
M.A.S.Y.

In the digital age, social media has transformed from a simple communication tool into a powerful platform for economic growth and income generation. Platforms like Facebook, Instagram, YouTube, and Twitter are no longer limited to sharing personal updates; they have become a significant source of earnings for individuals across the globe.

With increasing internet penetration and smartphone usage, social media has opened diverse opportunities for people to earn money, irrespective of their educational background, location, or profession.

One of the most important ways of earning through social media is content creation. Individuals create engaging and informative content such as videos, blogs, and posts to attract a large audience. Platforms like YouTube and Instagram offer monetization options for creators through advertisements, brand collaborations, and sponsorships. For example, a YouTuber can earn revenue through ads displayed on their videos, while Instagram influencers can earn by promoting products and services of various brands. This has given rise to a new profession known as “influencer marketing," where individuals with a strong follower base become valuable assets for companies.

Another important earning opportunity is freelancing and personal branding. Social media platforms allow individuals to showcase their skills, talents, and expertise to a wide audience. Graphic designers, writers, photographers, and digital marketers use platforms like LinkedIn, Instagram, and Twitter to promote their work and attract clients. By building a strong personal brand, individuals can create a professional identity and generate consistent income through freelance projects and collaborations. Social media acts as a portfolio, making it easier for clients to evaluate and hire talent.

Online business and entrepreneurship have also flourished due to social media. Many small-scale entrepreneurs and startups use platforms like Facebook Marketplace, Instagram Shops, and WhatsApp Business to sell products directly to consumers. From handmade crafts and clothing to food items and digital products, social media provides a cost-effective way to reach potential customers without investing heavily in physical stores. This has inspired many individuals, especially women and young entrepreneurs, to start their own businesses and achieve financial independence.

Additionally, social media offers opportunities in affiliate marketing. In this model, individuals promote products using unique links and earn a commission on every scale made through those links. Bloggers, YouTubers, and influencers often use affiliate marketing as a source of passive income. It requires minimal investment and can be highly profitable if the individual has a loyal audience.

Another growing field is online teaching and coaching. Educators, trainers, and professionals use platforms like YouTube, Facebook, and Instagram to share knowledge and skills. They can earn money by offering paid courses, webinars, workshops, and subscriptions. For instance, a language teacher can provide online classes, while a fitness trainer can offer personalized workout plans through social media platforms.

Despite these opportunities, there are certain challenges associated with earning through social media. Competition is intense, and building a large and engaged audience requires time, creativity, and consistency.

In conclusion, social media has revolutionized the concept of earning by providing diverse and accessible opportunities for income generation. It has democratized the earning process, allowing anyone with talent, creativity, and determination to succeed.

While challenges exist, the potential benefits outweigh the risks, making social media an essential tool for economic empowerment in the modern world. As technology continues to evolve, the scope of earning through social media is expected to expand, creating new possibilities for individuals worldwide.

Gen-Z and Digital Skills

Aditya Lahu Ankushe
B.A.F.Y.

What is Gen-Z? First of all, Gen-Z is a short form of Generation Z, often shorted as “Gen-Z” and informally known as "zoomers." While some people think that “Z” in "Gen-Z" stands for “zoomers," it does not actually mean anything, but it comes from simple naming convention.

Gen-Z is often called "digital natives", because they are the first generation to grow up with the internet and digital technology as part of daily life from birth. ‘Gen-Z’ no longer distinguishes between "online" and "offline"; for them, digital life is real life. In 2026 Gen-Z isn't just using technology; they are living a "hyperreal" state where the physical and digital are indistinguishable.

For Gen-Z software is like a language they were born speaking. They don't read manuals; they learn by exploring interfaces. Research shows a surprising thread: while Gen-Z can edit a 4K video on a phone in minutes, only about 20% have full confidence in advanced workplace skills like coding, data encryption, or complex Excel functions.

They are masters of the "quick fix." If a tool breaks, they don't ask for someone's help. They simply watch tutorials on YouTube, Instagram, and TikTok.

For Gen-Z in 2026, AI is no longer a novelty; it is a standard teammate. Gen-Z is known for learning anything faster than millennials.

In 2026 Gen-Z is leading the shift towards AI agents. Instead of just asking AI to write an email, they are building a workflow where AI drafts and schedule their tasks. They are primary creators and consumers AI generated content, using AI to swap voices, generate backgrounds and create humorous content.

Gen-Z employees in 2026 are increasingly bringing their own approved

AI tools and apps to work because the official company software kills their work flow. For Gen-Z, a 10-second video note or a voice message is a more digitally efficient way to communicate than a three-paragraph email. Gen-Z often feels that the traditional career ladder is broken. If they don't see a promotion or a significant growth opportunity within 12 months, they move to another company that offers it. About 31% of Gen-Z workers maintain a side hustle even while working full time. This financial diversification makes them less afraid to leave a job that does not align with their values. In India the trend is even more intense. A 2026 LinkedIn study found that 84% of Indian Gen-Z professionals plan to look for a new job this year. However, they aren't just jumping for money; they are specifically looking for roles that offer AI-powered upskilling and better work-life balance. The real question is this: Does it matter? In a constantly evolving world, jobs that once seemed secure are now vulnerable to automation and AI. And the need for lifelong learning and upskilling has never been more pressing. It's no longer a choice; it's a survival imperative. Gen-Z, facing this stark reality head-on, is at the forefront of the battle to acquire the skills and knowledge necessary to thrive in the ever-shifting digital landscape.

Here are some high-demand digital skills that you should learn as soon as possible if you really want to survive in 2026: data management, MS-CIT, AI and Excel. Is learning these skills really that important? The simple answer is yes! But why? Because in this digital world, simply graduating from college and earning your degree isn't enough.

Today, even ordinary jobs require skilled employees. The future belongs not to those with the highest qualifications but to those who never stop learning.

Young Minds and Digital Skills

Prithvi Lakshman Kamble
B.A.S.Y.

Generation Z, often referred to as Gen-Z, includes individuals born roughly between the late 1990s and early 2010s. This generation has grown up in a world where the internet, smartphones, and social media are a normal part of everyday life. Unlike the previous generation, who witnessed the rise of digital technology, Gen-Z was born into it. From a young age they have interacted with platforms like YouTube, Instagram, TikTok, and Snapchat, which have influenced the way they communicate, learn, and express themselves. As a result, Gen-Z is widely recognized as the first truly digitally native generation.

One of the most notable strengths of Gen-Z is digital literacy which refers to the ability to use technology effectively to find, evaluate, create, and share information. Members of Gen-Z are comfortable using smartphones, tablets, laptops, and various applications for both academic and personal use. They are quick at searching for information online. Using digital tools for education became necessary and many Gen-Z students adopted to them quickly because they were already familiar with digital tools and communication platforms.

Another important digital skill of Gen-Z is adoptability; technology evolves rapidly with new apps, software, and platforms constantly emerging. Gen-Z has shown a strong ability to learn and adjust to these changes.

Whether it is mastering a new editing tool, participating in video conferences, or collaborating through cloud-based systems, they can quickly understand and apply new technology. This flexibility is highly valuable in today's job market, where digital skills and computer literacy are often a basic requirement.

Creativity is also a defining characteristic of Gen Z's digital mindset. Social media platforms allow young people to create content such as videos, podcasts, blogs, and digital art. Many members of Gen Z use online tools to build personal brands. They promotes small businesses or showcases their talents through content creation; they develop skills in communication, marketing, storytelling, and visual design.

Some even earn income through freelancing, influencing, or managing social media accounts for companies. In addition to creativity, Gen-Z is skilled in multitasking, and can manage assignments with ease. While this shows strong technical ability, it can sometimes reduce deep focus.

Therefore, learning time management, concentration skills and critical thinking are essential. The internet contains both reliable information and misinformation.

Gen-Z must develop the ability to verify sources, identify fake news, and make informed decisions. Despite their strengths, Gen-Z faces certain digital challenges.

In conclusion, Gen-Z possesses strong digital skills that set them apart from previous generations. Their comfort

with technology, adaptability, creativity, and communication abilities prepare them well for the modern digital world. However, to fully benefit from these skills, they must also practice responsible usage, critical thinking, and balanced screen habits. With proper guidance and awareness, Gen-Z can use their digital expotise to shape a more innovative and connected future.

Social Media : Opportunities For Income

Shreya Sharad Gaikwad
M.A.S.Y.

Today social media has become a very important part of our life. Many people use social media for chatting, sharing photos, watching videos and getting information. Platforms like Facebook, Instagram and YouTube are very popular among people. But social media is not only for entertainment; it also gives many opportunities to earn money.

Before the Covid-19 pademic the concept of content creation as a career was largely unknown to the general public and the chances of earning a living through social media were considered very low. However the lock down period changed everything as people stayed home. Digital adoption exploded and apps like Tik-Tok become a massive phenomenon in India. When Tik-Tok was suddenly banned it created a pivotal moment for the creator community. Instead of stopping these creators showed incredible resilience by migrating to Instagram reels and YouTube shots, which emerged as the most important platforms for the modern creator economy. This shift transformed social media from a simple entertainment tool into a professional landscape where people now earn through sponsored content, affiliate marketing and digital products.

Ultimately, the pandemic accelerated this transition, turning what was once a hobby into a mature industry and primary source of income for millions.

Today the creator economy is being formalised through education and government policy. A major milestone in this journey is the Union Budget 2026 announcement which plants to establish 15000 content creator labs in secondary schools and 500 in colleges across India. Supported by the Indian Institute of Creative Technologies (IICT), Mumbai, this labs aim to train the next generation in

animation, VFX and digital story telling. This Orange economy focused on creativity and intellectual property is projected to require 2 million professionals by 2030.

Furthermore, the rise of regional content has changed the game. Creators are no longer limited to English as over 90% of new internet users in India prefer consuming content in their native languages like Hindi, Marathi and Tamil. Monetization has also matured moving beyond simple ad revenue to include sophisticated brand collaborations, digital products and even government backed fellowships for AI driven creativity.

Transitioning from a passive user to professional creator starts with choosing the right platforms and understanding their unique earning potential.

No list of social media earning apps are complete without YouTube. It remains one of the most rewarding platform for creators. In 2026 creators can earn through ad revenue sharing, channel memberships, super chat and super stickers during live streams and YouTube brand connect for sponsored brand deals.

For creators building visual communities, Instagram continues to be one of the most reliable social media earning apps. While the old reels play bonus has been faced out in most regions, Instagram now rewards creators through gifts on wheels, badges in live and paid subscriptions for exclusive content. Creators can also earn through brand partnerships by using Instagrams creator marketplace. Beyond social media and gaming the modern digital landscape offers diverse range of apps that turn almost any skill into pay check. Skills like writing graphic design or coding platform's like Upwork, Fiverr and LinkedIn remain the gold standard for high paying freelance global gigs.

If you prefer physical or administrative task micro-job ads like Amazon, mTurk or Click Worker pay for data entry and image tagging, while urban company allows skilled service professionals to find local clients instantly.

Financial growth has also moved to the smartphone apps like Groww, allowing even beginners to earn passive income through automated investments and high-yield savings. Even the Indian government has joined this digital revolution with schemes like Modi Government Scheme 2026.

The growing popularity of social media platforms means that there is a third way for content creators to earn revenue from their content. It involves social media platforms that offer monetory rewards to content creators who have generated following. All of this depends on the quality of the content that creators produce. In a world where creators can turn their passions into profit the right social media earning app can make all the difference. For influences, content creators and even community builders, there has never been a better time to get paid for what you love to do. Whether you are crafting relatable reels, sharing inspired DIYs or offering valuable

expertise social media platforms now offer wide range of monetization options for every style and audience.

For the earning through the apps you should start by writing app reviews and tutorials on platform like Medium, LinkedIn or a personal blog. Focus on problem solving apps for example explaining how a specific AI budgeting app help students save money or how a new editing app makes the Reels go viral. Join beta testing programs where companies pay writers to test new features and write bug reports are user guide before the app officially launches. The key is to be helpful and honest. As your readers begin to trust your recommendations, brands will approach you for sponsored reviews, which is one of the most direct ways to turn your writing into a steady paycheck.

Conclusively, the journey from the pre-COVID era to the present day has proven that the digital economy is no longer a side hustle but a pillar of India's growth. What began as a shift in entertainment during the pendemic has matured into a billion dollar 'Orange Economy'. Supported by government backed creator labs and a professional ecosystem where apps like Instagram, YouTube and Pinterest serve as modern day offices.

Whether you are earning through a specific niche competing in skill-based the gaming or running a reselling business from your phone the tools for financial independence are now in everyone's pocket. The most important lesson of 2026 is that the barrier to entry has vanished. Success no longer requires a fancy degree or a massive office; it only requires a smartphone, a strategic niche and the consistency to start. As India moves toward a trillion dollar creator economy, the question is no longer weather you can earn money through apps, but when you will take the first step to claim your piece of the digital future.

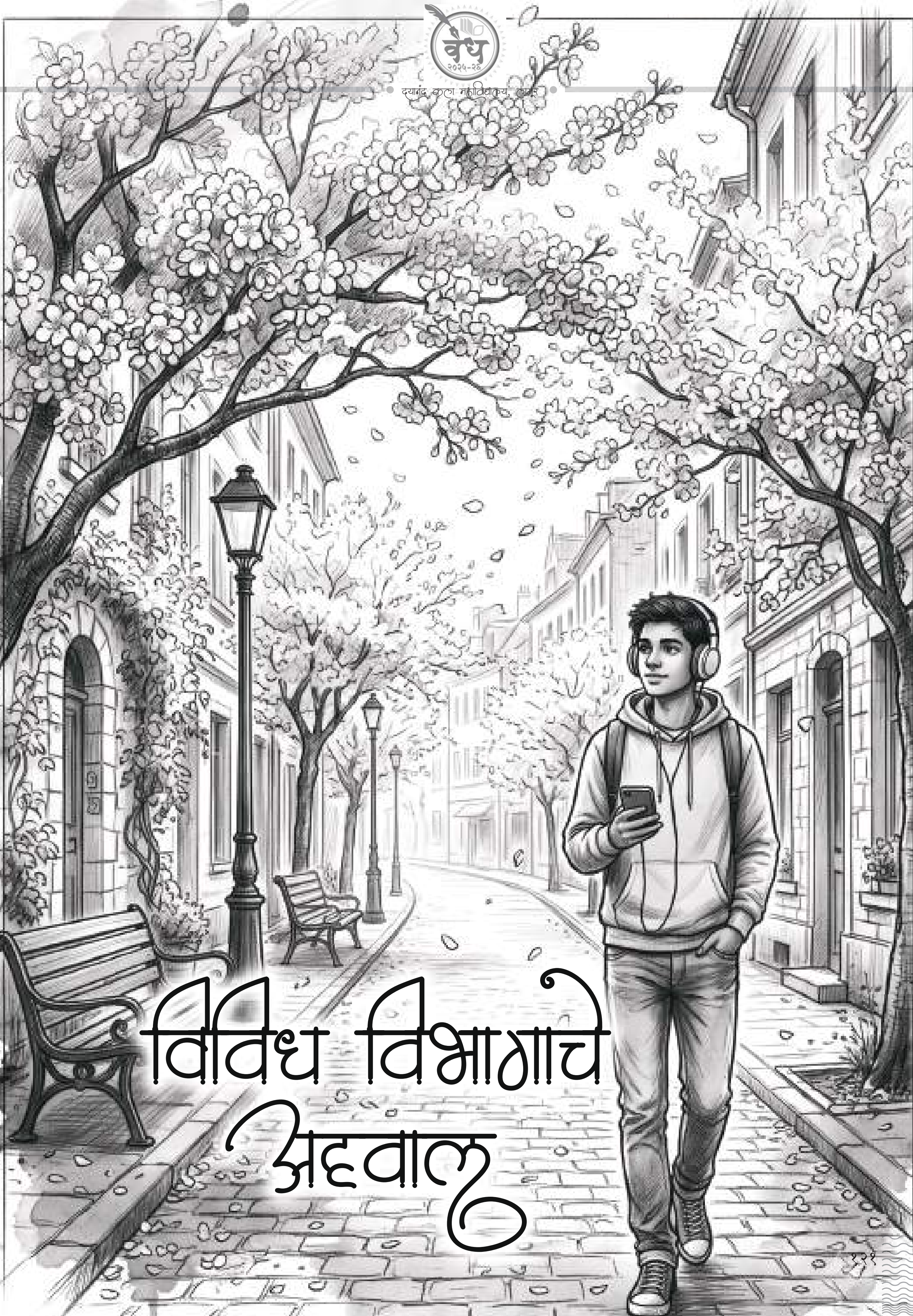

विविध विभागाचे अहवाल

विद्यार्थी परिषद

प्रतिवर्षाप्रमाणे याही वर्षी महाराष्ट्र शासन व विद्यापीठाकडून विद्यार्थी परिषदेच्या निवडणूका झाल्या नाहीत. परंतु विद्यार्थ्यांचे हित लक्षात घेऊन गुणवत्तेनुसार सर्व वर्गांच्या विद्यार्थी प्रतिनिधींची निवड करण्यात आली. याचबरोबर विविध मंडळाचे प्रतिनिधी निवडण्यात आले.

विद्यार्थी परिषदेचा पहिला कार्यक्रम शैक्षणिक वर्ष 2025-26 मध्ये नव्याने प्रवेशित बी.ए. प्रथम वर्ष नियमित, बी.ए. प्रथम वर्ष फॅशन, ॲनिमेशन व प्रशासकीय सेवा या विद्यार्थ्यांसाठी दि. 04 जुलै 2025 रोजी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड यांचे अभिभाषण ठेवण्यात आले. विद्यार्थी परिषदेच्या वतीने दि. 05 सप्टेंबर 2025 रोजी शिक्षक दिन साजरा करण्यात आला.

विद्यार्थ्यांच्या अत्यंत जिव्हाळ्याचा कार्यक्रम म्हणजे वार्षिक स्नेहसंमेलन. वार्षिक स्नेहसंमेलन 'कलातीर्थ -2026' दि. 24 व 25 मार्च 2026 रोजी संपन्न झाले. स्नेहसंमेलना निमित्त विद्यार्थ्यांच्या कला गुणांना वाव देण्यासाठी विविध मंडळाकडून दि. 17 मार्च ते 20 मार्च 2026 या कालावधीत विविध स्पर्धा घेण्यात आल्या. दि. 23 मार्च 2026 रोजी सकाळी 08.30 ते दुपारी 05.00 वाजेपर्यंत स्वयंशासन दिन, पारंपारिक वेशभूषा, आनंदनगरी, अंताक्षरी हे कार्यक्रम घेण्यात आले.

‘कलातीर्थ-2026’ स्नेहसंमेलनाचे उद्‌घाटन सुप्रसिध्द कवयित्री मा. श्रीमती गुंजन पाटील छ. संभाजीनगर याच्या हस्ते दि.24 मार्च 2026 रोजी संपन्न झाले. प्रमुख पाहुण्यांनी विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहीत करण्यासाठी विविध मंडळाकडून घेण्यात आलेल्या स्पर्धेचे पारितोषक वितरीत केले. उद्‌घाटक कवयित्री गुंजन पाटील यांच्या विविध कवितांनी विद्यार्थी मंत्रमुग्ध झाले.

दि. 25 मार्च 2026 रोजी स्नेहसंमेलनाचा समारोप करण्यात आला. या प्रसंगी प्रमुख पाहुणे म्हणून महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी तथा सुप्रसिध्द लोककलावंत मा.श्री. राजन सरवदे आणि महाविद्यालयाची माजी विद्यार्थी तथा सुप्रसिध्द दूरदर्शन कलावंत व नृत्यागंणा मा. माधुरी आवाड हे उपस्थित होते. त्यांच्या हस्ते देखील विद्यार्थ्यांना बक्षीस वितरण करण्यात आले. तसेच विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना त्यांनी खास लावणी व लोकगितातून विद्यार्थ्यांचे मनोरंजन केले. दरवर्षी प्रमाणे याही वर्षी विद्यार्थ्यांकडून दयानंद श्री व दयानंद श्रीमती साठी प्रस्ताव मागवले होते. निवड समीतीने आलेल्या प्रस्तावाची छाननी करुन एका विद्यार्थ्याची दयानंद श्री व एका विद्यार्थीनीची दयानंद श्रीमती या पुरस्कारासाठी निवड करण्यात आली. यावर्षी दयानंद श्री म्हणून श्री पवार अर्जुन मुरली बी.ए. तृतीय व दयानंद श्रीमती म्हणून बेडजवळगे गायत्री इश्वर बी.ए. तृतीय वर्ष याची निवड करण्यात आली. यावेळी विद्यार्थी परिषदेच्या वतीने उत्कृष्ठ मार्गदर्शन व सहकार्याबद्दल महाविद्यालयाचे विद्यार्थीप्रिय प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड सरांचे मन:पुर्वक आभार मानले. तसेच विद्यार्थी परिषदेस सहाकार्य करणाऱ्या उपप्राचार्य डॉ. अंजली जोशी, सहकारी मित्र डॉ. संतोष पाटील, डॉ. सुभाष कदम, डॉ. नितेश स्वामी, डॉ. शिवकुमार राऊतराव सर्व सहकारी प्राध्यापक व प्रशासकीय कर्मचारी या सर्वांनी खूप सहाकार्य केले त्याचे देखील आभार मानले.

प्रा. डॉ. आर. एस. पारवे
प्रभारी
विद्यार्थी परिषद

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग

1. दि. 21.06.2025 रोजी दयानंद शिक्षण संस्थेच्या वतीने व राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग यांच्या वतीने 10वा आंतरराष्ट्रीय योगा दिन ‘एक पृथ्वी, एक स्वास्थ’ या संकल्पनेच्या आधारे मोठ्या उत्साहात साजरा करण्यात आला. यावेळी शिबिरात दयानंद शिक्षण संस्थेच्या विविध महाविद्यालयाचे प्राचार्य, कार्यक्रमाधिकारी, स्वंयसेवक उपस्थित होते.

2. INDIAN RESLUE ACADEMY तर्फे आपत्ती व्यवस्थापन शिबीर दि. 06.06.2025 ते 13.06.2025 या कालावधीत रायगड जिल्ह्यातील कोलाड येथे संपन्न झाले. या शिबीरात महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना विभागातील 25 स्वंयसेवक/स्वंयसेविका सहभागी झाले होते. या शिबीरात सर्व विद्यार्थ्यांना आपत्ती व्यवस्थापन किटही जिल्हाधिकारी कार्यालय, लातूर यांच्याकडून देण्यात आली.

3. दि. 26.07.2025 रोजी कारगील विजय दिन साजरा केला जातो. या दिनाचे औचित्य साधून दि. 25.07.2025 रोजी राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने रक्तदान शिबीर आयोजित करण्यात आले होते. यावेळी 40 रक्तदात्याने रक्तदान केले. हे रक्तसंकलन करण्यासाठी भालचंद्र ब्लड बँक येथील कर्मचारी उपस्थित होते.

4. दि. 30.07.2025 रोजी राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग व दिव्यागं पुनर्वसन केंद्र, लातूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने दिव्यागं प्रवर्गाचे प्रबोधन व जनजागृती या विषयावर कार्यक्रमाचे आयोजन महाविद्यालयाच्या प्रागंणात करण्यात आले होते. यावेळी दिव्यांगाचे प्रकार व पॅराऑलंपिकमध्ये पदके मिळवलेल्या खेळाडूंचे पोस्टर प्रदर्शनही दाखवण्यात आले. यावेळी लातूर जिल्हा पुनर्वसन केंद्राचे श्री. बस्वराज पैके उपस्थित होते. या कार्यक्रमात दिव्यांगाच्या समस्या व उपाय यावर विचारमंथन झाले.

5. महाराष्ट्र राज्य एड्स नियंत्रण संस्था, मुंबई, जिल्हा एड्स प्रतिबंध व नियंत्रण प्रकल्प , जिल्हा शल्य चिकित्सक कार्यालय, लातूर यांच्या वतीने दि. 05.08.2025 रोजी रेड रिबिन नोडल व लस अधिकारी व पिअर एज्युकेशन यांचे एच.आय.व्ही/ एड्स ओरिन्टेशन प्रशिक्षण भाग्यज्योती हॉस्पिटल, विवेकानंद चौक, लातूर येथे आयोजित करण्यात आले होते. या कार्यशाळेला कार्यक्रमाधिकारी डॉ. सुभाष कदम व राष्ट्रीय सेवा योजना विभागातील स्वयंसेवक उपस्थित होते.

6. 13 ऑगस्ट, 2025 रोजी आंतरराष्ट्रीय युवा दिन निमित्त रार्ष्टीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने व्यसनमुक्ती जनजागृती अभियान राबवण्यात आले. याप्रसंगी व्यसनमुतीची शपथ विद्यार्थ्यांना देण्यात आली.

7. दि. 20.08.2025 रोजी माजी पंतप्रधान स्व. राजीव गाधी यांची जयंती सद्भावना दिन म्हणून साजरा करण्यात येतो या निमित्त महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना सद्भावना दिनाची शपथ देण्यात आली. यावेळी महाविद्यालयातील सर्व प्राध्यापक, शिक्षकेत्तर कर्मचारी, राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाचे कार्यक्रमाधिकारी, स्वंयसेवक उपस्थित होते.

9. दि. 17 सप्टेंबर, 2025 रोजी हैद्राबाद मुक्तीसंग्राम व मराठवाडा मुक्तीदिन साजरा करण्यात आला. या निमित्त राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने वृक्षारोपन करण्यात आले. यावेळी 55 वृक्ष महाविद्यालय परिसरात लावण्यात आली. यावेळी 55 स्वंयसेवक व कार्यक्रमाधिकारी उपस्थित होते.

10. 17 सप्टेंबर ते 2 ऑक्टोंबर 2025 हा पंधरवाडा स्वच्छता ही सेवा अभियाना अंतर्गत व 24 सप्टेंबर हा दिवस राष्ट्रीय सेवा योजना वर्धापन दिन म्हणून साजरा केला जातो . महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाने

वर्धापन दिनाचे औचित्य साधुन महात्मा गांधीच्या प्रतिमेचे पुजन केले व त्यानंतर महाविद्यालयात स्वच्छता अभियान राबवण्यात आले.

11. दि. 25 सप्टेंबर 2025 रोजी पंडित दिनदयाल उपाध्याय यांच्या जयंती निमित्त स्वच्छता ही सेवा अभियान अंतर्गत 'एक दिन, एक घंटा, एक साथ' अंतर्गत एक तास स्वच्छता ही सेवा अभियान राबविण्यात आले. यावेळी राष्ट्रीय सेवा योजना विभागातील विद्यार्थ्यांनी एक तास स्वच्छता ही सेवा हा उपक्रम राबविला. यामध्ये महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.शिवाजी गायकवाड, प्राध्यापक, शिक्षकेत्तर कर्मचारी व स्वंयसेवक/स्वंयसेविका उपस्थित होते.

12. दि. 26.09.2025 रोजी दयानंद कला महाविद्यालय, राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग व NIIT फाऊंडेशन, न्यु दिल्ली यांच्या संयुक्त विद्यमाने आपत्ती व्यवस्थापन प्रशिक्षण शिबीर सकाळी 11.00वा. घेण्यात आले. या शिबीरात आग नियंत्रण, पुरस्थिती इत्यादी विषयावरचे प्रशिक्षण विद्यार्थी, शिक्षकेत्तर कर्मचारी व प्राध्यापक यांना देण्यात आले. या प्रशिक्षणासाठी लातूर जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापन विभागातील यंत्रचालक बापुसाहेब जाधव, फायरमन शरद माने, सुजित कल्याणकर, अविनाश कराडे हे उपस्थित होते. त्याशिवाय NIIT फाऊंडेशन चे गौरव अग्रवाल (सिनियर रिजनल मॅनेजर) उपस्थित होते.

13. लोहपुरुष सरदार वल्लभाई पटेल यांच्या 150व्या जयंती निमित्त मेरा युवा भारत व राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या संयुक्त विद्यमाने जिल्हास्तरीय पदयात्रा दि. 12.11.2025 रोजी (एकता रॅली) राष्ट्रीय एकतेचा संदेश संपूर्ण भारतभर जावा या उद्देशाने सकाळी 7.30वा. जिल्हा क्रीडा संकुल ते टाऊन हॉल दरम्यान रॅली काढण्यात आली. यामध्ये महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना विभागातील स्वंयसेवक/ स्वंयसेविका यानी सहभाग घेतला.

14. दि. 26.11.2025 रोजी संविधान दिन निमित्त राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने संविधान दिन साजरा करण्यात आला. यानिमित्ताने उद्देशपत्रिकेचे सामुहिक वाचन करण्यात आले. याशिवाय सुधीर गाडवे यांनी संविधान निर्मितीची प्रक्रिया व लोकशाही समृध्दीसाठी संविधानाचे महत्त्व त्यांनी आपल्या व्याख्यानात व्यक्त केले. या प्रसंगी महाविद्यालयातील प्राध्यापक, कर्मचारी स्वंयसेवक स्वंयसेविका उपस्थित होते.

15. महाराष्ट्र राज्य एड्स नियंत्रण संस्था, मुंबई यांच्या मार्गदर्शनाखाली जिल्हा एड्स प्रतिबंध व नियंत्रण पथक जिल्हा शल्यचिकित्सक कार्यालय, लातूर व दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने एड्स जनजागृती अभियाना अंतर्गत (फ्लॅश-मॉब) च्या माध्यमातून दयानंद शिक्षण संस्था परिसरात व खाडगाव रोड येथे दि. 27.11.2025 रोजी स्वंयसेवकांनी एड्स जनजागृती केली.

16. दि.1 डिसेंबर 2025 रोजी जागतिक एड्स दिनानिमित्त महाविद्यालयात व महाविद्यालय परिसरात एड्स जनजागृती संदर्भात राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने पथनाट्य सादर केले.

17. राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग व इंडस टावर्स लि. (CSR) अंतर्गत पर्यावरण जागृतीपुरक उपक्रम दि. 17.09.2025 रोजी महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांसाठी घेण्यात आला.

डॉ. सुभाष कदम
कार्यक्रमाधिकारी

राष्ट्रीय छात्र सेना विभाग

राष्ट्रीय छात्र सेनेच्या छात्रांमध्ये एकता, शिस्त, संयम, शील, निर्णय क्षमता, समानता, राष्ट्रभिमान, ध्येयनिष्ठा, आज्ञाधारकपणा, नेतृत्वकौशल्य इत्यादी गुणांचा विकास व्हावा यासाठी महाविद्यालयातील राष्ट्रीय छात्र सेना विभाग कार्यरत असते. तसेच सक्षम अशा छात्रांना सैन्यात भरती होण्यासाठी प्रशिक्षण देण्यात येते. राष्ट्रीय छात्र सेना ही भारतातील सर्वात मोठी संरक्षणासाठी तत्पर असणारी संघटना आहे.

सीटीओ डॉ शिवकुमार राऊतराव यांनी ऑफिसर ट्रेनिंग अकादमी, कामठी, नागपूर येथे 5 जानेवारी ते 4 एप्रिल 2026 दरम्यान 90 दिवसाचे PRCN Army SD- 174 ट्रेनिंग पूर्ण केल्यानंतर त्यांना राष्ट्रीय छात्र सेना मध्ये असोसिएट एन. सी. सी. ऑफिसर म्हणून त्यांना लेफ्टनंट पदावर पदोन्नती मिळाली.

शैक्षणिक वर्ष 2025-2026 मध्ये एनसीसी विभागाच्या वतीने महाविद्यालयातील एकूण 54 विद्यार्थ्यांना मैदानी चाचणी घेऊन प्रवेश देण्यात आला, त्यापैकी ‘सी प्रमाणपत्र’ परीक्षेसाठी एकूण 19, ‘बी प्रमाणपत्र’ परीक्षेसाठी एकूण 17, व ‘ए’ साठी एकूण 18 विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात आला. सदरील शैक्षणिक वर्षात सीनियर अंडर ऑफिसर म्हणून प्रणव कांबळे याची निवड करण्यात आली. यावर्षी नॅशनल कॅम्प ‘एक भारत श्रेष्ठ भारत’ साठी प्रणव कांबळे आणि महेक चाऊस यांनी इडियापट्टी, तामिळनाडू येथे उत्स्फूर्तपणे सहभाग नोंदविला. तसेच आर्मी अटैचमेंट संभाजीनगर येथे प्रणव कांबळे, आर्मी अटैचमेंट पुणे येथे काकडे प्रशांत आणि पवन पवार, आर्मी अटैचमेंट अहिल्यानगर (अहमदनगर) येथे काटकर वल्लभ आणि जोगदंड गणेश या कॅडेट्सने सहभाग नोंदविला.

दयानंद कॉलेज ऑफ आर्ट्स कारगिल विजय दिनाच्या निमित्ताने राष्ट्रीय छात्र सेना विभागाच्या वतीने रक्तदान शिबिराचे आयोजन भालचंद्र ब्लड बँक यांच्या सहकार्याने आयोजित करण्यात आले होते या उपक्रमामध्ये एनसीसी कॅडेट्स विद्यार्थी प्राध्यापक कार्यालयीन कर्मचारी यांनी उत्स्फूर्त सहभाग नोंदवत देशभक्तीची भावना प्रत्यक्ष कृतीतून व्यक्त केली. रक्तदानाचे महत्त्व समाजात पोहोचवणे आणि गरजू रुग्णांसाठी जीवनदायी रक्त गोळा करणे हे या शिबिराचे प्रमुख उद्दिष्ट होते.

राष्ट्रीय छात्र सेना विभाग आणि रोटरी सॅटेलाईट क्लब, लातूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने आज महाविद्यालयाच्या परिसरात विद्यार्थ्यांसाठी व कर्मचारी वर्गासाठी संपूर्ण कार्डिओपल्मनरी रीससिटेशन (CPR) प्रशिक्षण व प्रात्यक्षिक कार्यशाळेचे यशस्वी आयोजन करण्यात आले. या उपक्रमाचा उद्देश तरुण कॅडेट्स, प्राध्यापक व अपप्रशासकीय कर्मचाऱ्यांना जीवन वाचविण्याच्या महत्त्वपूर्ण कौशल्यांनी सक्षम करणे हा होता, ज्यामुळे आपत्कालीन प्रसंगी निर्णायक फरक पडू शकतो. शंभरहून अधिक सहभागी या कार्यशाळेत उपस्थित होते. या सत्रात सैद्धांतिक ज्ञानासोबत प्रत्यक्ष प्रात्यक्षिके देखील घेण्यात आली.

देशभरात राबविण्यात येणाऱ्या "एक दिन – एक घंटा – एक साथ स्वच्छता" या संकल्पनेला प्रतिसाद देत दयानंद कला महाविद्यालयातील एनसीसी कॅडेट्सनी परिसर स्वच्छता उपक्रम हाती घेतला. या उपक्रमामध्ये दयानंद गेट समोरील परिसर, आजूबाजूचा भाग तसेच रस्त्याच्या कडेला साचलेला कचरा हटवून स्वच्छतेचा संदेश समाजापर्यंत पोहोचविण्यात आला. या उपक्रमाचे आयोजन महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ शिवाजी गायकवाड आणि एनसीसी अधिकारी सीटीओ डॉ शिवकुमार राऊतराव यांच्या उपस्थितीत सकाळी 9 ते 10 या ठरलेल्या वेळेत करण्यात आले. यामध्ये प्राचार्यांनी स्वच्छतेचे महत्त्व याबाबत मार्गदर्शन केले. त्यानंतर कॅडेट्सनी झाडलोट, कचरा गोळा करणे, प्लास्टिक वेगळे करून ठेवणे, गवत काढणे अशा विविध कामातून परिसर सुंदर व स्वच्छ करण्यासाठी योगदान दिले. कॅडेट्सनी या उपक्रमाद्वारे "स्वच्छ भारत अभियान", "स्वच्छता हीच सेवा" व "माझे कर्तव्य – माझी जबाबदारी" याचा संदेश प्रत्यक्ष कृतीतून दिला. या प्रसंगी विद्यार्थ्यांनी एक तास समाजहितासाठी श्रमदान करून "स्वच्छतेतूनच आरोग्य आणि प्रगती साधता येते" हे दाखवून दिले.

महाविद्यालयातील कॅडेट्स 15 ऑगस्ट व 26 जानेवारी या राष्ट्रीय दिनानिमित्त लातूर येथील जिल्हा क्रीडा संकुल येथे पथसंचलनात सहभाग नोंदविला त्याचप्रमाणे 17 सप्टेंबर रोजी मराठवाडा मुक्ती संग्राम दिन आणि विद्यापीठ दिनानिमित्त महाविद्यालयात परेडचे आयोजन करण्यात आले होते. वरील सर्व उपक्रमांसाठी महाविद्यालयाचे विद्यार्थीप्रिय प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, उपप्राचार्य डॉ. अंजली जोशी, उपप्राचार्य डॉ. दिलीप नागरगोजे, डॉ. संतोष पाटील, डॉ. प्रदीप सूर्यवंशी, डॉ. सुभाष कदम, डॉ. नितेश स्वामी महेश जंगापल्ले आणि इतर प्राध्यापक, प्रशासकीय कर्मचारी तसेच विद्यार्थ्यांचे यांचे सहकार्य लाभले.

लेफ्टनंट (डॉ) शिवकुमार राऊतराव

असोसिएट एनसीसी ऑफिसर

सांस्कृतिक विभाग

दयानंद कला महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या सुप्त कलागुणांना वाव देण्यासाठी महाविद्यालयातील सांस्कृतिक विभाग मागील अनेक वर्षापासून कार्यरत आहे. महाविद्यालयातील विद्यार्थी अनेक विषयाचे ज्ञान संपादन करत करत सांस्कृतिक विभागाच्या माध्यमातून आपली कला विकसित करून महाविद्यालयाचा नावलौकिक करतात. महाविद्यालयाच्या सांस्कृतिक विभागाचे अनेक विद्यार्थी टीव्ही कलाकार म्हणून महाराष्ट्रभर सुप्रसिद्ध आहेत. स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा, विद्यापीठ नादेडच्या युवक महोत्सवामध्ये महाविद्यालयाच्या सांस्कृतिक विभागाचा दबदबा आजही कायम टिकून आहे. केवळ विद्यापीठ पातळीवरच नाही तर राज्य व राष्ट्रीय पातळीवर देखील महाविद्यालयाच्या सांस्कृतिक विभागाच्या विद्यार्थ्यांनी यशस्वीपणे आपली कला सादर करून सुवर्णपदक प्राप्त केले आहे.

महाविद्यालयाच्या विद्यार्थी परिषदेवर सांस्कृती विभागाचा विद्यार्थी प्रतिनिधी म्हणून श्री. अर्जुन मुरली पवार याची गुणवत्तेच्या आधारावर निवड करण्यात आली.

शैक्षणिक वर्ष 2025-26 चे स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाचा अंतर महाविद्यालयीन " ज्ञानतीर्थ " युवक महोत्सव ग्रामीण टेक्निकल अँड मॅनेजमेंट कॅम्पस, विष्णुपूरी, ता. जि. नादेड. येथे दिनांक 09 ते 12 ऑक्टोबर 2025 या कालावधीत संपन्न झाले. सदरील युवक महोत्सवात महाविद्यालयाचा संघ सहभागी होऊन 30 कला प्रकारात भाग घेतला

ज्ञानतीर्थ युवक महोत्सवात दयानंद कला महाविद्यालय लातूर यानी एकूण 11 पारितोषिके प्राप्त केली.

1. व्यंग्य चित्र – ज्ञानेश्वर साठे (सुवर्ण पदक),

2. कथाकथन – कु. सई शिंदे (रौप्य पदक),

3. मिमिक्री – स्नेहल विभाते (रौप्य पदक),

4. सुगम भारतीय गायन – भूषण पाटील (रौप्य पदक),

5. स्थळ छायाचित्र – ज्ञानेश्वर साठे (रौप्य पदक),

6. चित्रकला – ज्ञानेश्वर साठे (रौप्य पदक),

7. फोक ऑर्केस्ट्रा – द्वितीय (रौप्य पदक), यात अमित वाघमारे, अनमोल कांबळे, सार्थक जोगदंड, यशवंत कातळे, ओंकार भंडारे तसेच राम पाचाळ, सुमित घाडगे, गायत्री बेडजवळगे, शीतल सगर यानी यश संपादन केले.

८. सूरवाद्य – सुमित घाडगे (कांस्य पदक),

९. शास्त्रीय नृत्य – वेदिका साळुंके (कांस्य पदक),

10. पोस्टर मेकिंग – ज्ञानेश्वर साठे (कांस्य पदक),

11. रांगोळी – निलेश झिरमिरे (कांस्य पदक) यांनी यश प्राप्त केले.

शैक्षणिक वर्ष 2025-26 चा इंद्रधनुष्य राज्यस्तरीय आंतर विद्यापीठ युवक महोत्सव दिनांक 05 ते 09 नोव्हेंबर-2025 या दरम्यान कवयित्री बहिणाबाई चौधरी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव येथे आयोजित करण्यात आला. सदरील युवक महोत्सवात साठे ज्ञानेश्वर हनमंत (पोस्टर पेंटिंग / चित्रकला / कलात्मक जुळवणी), अनंत ओम खलुले (लोकसंगीत / लोकनृत्य) या 02 विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

शैक्षणिक वर्ष 2025-26 चा 39 वा पश्चिम विभागीय आंतर विद्यापीठ युवक महोत्सव दिनांक 25 ते 29 नोव्हेबर 2025 दरम्यान एम जी एम युनिव्हर्सिटी छत्रपती संभाजीनगर येथे आयोजित करण्यात आलेला होता. सदरील युवक महोत्सवात साठे ज्ञानेश्वर हनमंत (पोस्टर पेंटिंग / चित्रकला), अनंत ओम खलुले (लोकसंगीत / लोकनृत्य) या 02 विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

शैक्षणिक वर्ष 2025-26 चा 39 वा आंतर विद्यापीठ राष्ट्रीय युवक महोत्सव दिनांक 10 ते 14 मार्च 2026 दरम्यान सत्यभामा इन्स्टूट ऑफ सायन्स अँड टेक्नोलॉजि , जेप्पियार नगर, एमएच ४९, चेन्नई, तामिळनाडू येथे आयोजित करण्यात आलेला होता. सदरील राष्ट्रीय युवक महोत्सवात अनंत ओम खलुले या विद्यार्थ्यांस लोकसंगीत / लोकनृत्य कला प्रकारामध्ये कास्यपदक प्राप्त झाले

सांस्कृतिक विभागाच्या यशस्वी वाटचालीमध्ये संस्थाध्यक्ष मा.श्री.लक्ष्मीरमणजी लाहोटी, सचिव मा.श्री. रमेशजी बियाणी, प्राचार्य डॉ.एस.पी.गायकवाड , उपप्राचार्य डॉ.अंजली जोशी यांचे मार्गदर्शन लाभले तर डॉ.देवेंद्र कुलकर्णी, डॉ.संदीप जगदाळे, प्रा.शरद पाडे, प्रा.हरी कुंभार, प्रा. सूरज साबळे, प्रा. विजय मस्के, प्रा.आदित्य शिरोळे यांनी सांस्कृतिक विभागाच्या यशस्वीतेसाठी परिश्रम घेतले.

प्रा.डॉ. संतोष गुणवंतराव पाटील
प्रभारी, सांस्कृतिक विभाग

क्रीडा विभाग

शैक्षणिक वर्ष 2025-26 या वर्षात दयानंद कला वरिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थी विद्यार्थीनीनी विविध खेळात सहभाग नोंदवुन दैदिप्यमान यश संपादन केले आहे. व्हॉलीबॉल, बॅडमिंटन, वेटलिफ्टिंग, पॉवर लिफ्टिंग, बेस्ट फिजिक, अॅथलेटिक्स, क्रॉसकंट्री, तायकाँदो, कबड्डी, क्रिकेट, टगऑफवार, हँन्डबॉल इत्यादी खेळात सहभाग नोंदवला. खालील दिलेल्या क्रीडा प्रकारात दैदिप्यमान यश संपादन करुन महाविद्यालयाचा नावलौकिक केला.

1. व्हॉलीबॉल : दि. 26 व 27 सप्टेंबर, 2025 अ विभागामध्ये संभाजी महाविद्यालय , मुरुड येथे झालेल्या व्हॉलीबॉल स्पर्धेत मुलीचा संघ प्रथम आला.

2. व्हॉलीबॉल : दि. 26 व 27 सप्टेंबर, 2025 अ विभागामध्ये संभाजी महाविद्यालय , मुरुड येथे झालेल्या व्हॉलीबॉल स्पर्धेत मुलाचा संघ द्वितीय आला.

3.बॅडमिंटन : दि. 13,14 ऑगस्ट 2025 रोजी अ विभागीय बॅडमिंटन स्पर्धा दयानंद विधी महाविद्यालयाने आयोजित केल्या या स्पर्धेत मुलींचा संघ द्वितीय आला.

4. वेटलिफ्टिंग: दि. 20 ऑगस्ट 2025 रोजी अ विभागीय वेटलिफ्टिंग स्पर्धा दयानंद कला महाविद्यालयाने आयोजित केल्या या स्पर्धेत महाविद्यालयास जनरल चॅम्पियनशिप प्राप्त झाली.

5. बेस्ट फिजिक: दि. 20 ऑगस्ट 2025 रोजी अ विभागीय बेस्ट फिजिक स्पर्धा आझाद महाविद्यालय, औसा यांनी या र्स्पर्धा आयोजित केल्या यामध्ये महाविद्यालयास जनरल चॅम्पियनशिप प्राप्त झाली या स्पर्धेत मुलींचा संघ द्वितीय आला.

6. पॉवर लिफ्टिंग: दि. 21 ऑगस्ट 2025 रोजी अ विभागीय पॉवर लिफ्टिंग स्पर्धा दयानंद इन्स्टिटयुट ऑफ फार्मसी महाविद्यालयाने आयोजित केल्या या स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयास जनरल चॅम्पियनशिप प्राप्त झाली.

7. मैदानी स्पर्धा : दि. 4 व 5 ऑक्टोबर 2025 रोजी अ विभागीय मैदानी स्पर्धा राजर्षी शाहू महाविद्यालय, लातूर येथे संपन्न झाल्या त्या स्पर्धेत खालील प्रमाणे यश मिळवुन मुलींच्या संघाने जनरल चॅम्पियनशिप प्राप्त केली.

100 मी. धावणे, 200 मी. धावणे, 400 मी. धावणे, 800 मी. धावणे, प्रथम,

1500 मी. धावणे द्वितीय, भाला फेक प्रथम, हातोडाफेक द्वितीय असे प्राविण्य प्राप्त केले.

अ विभागीय, आंतर विभागीय महाविद्यालयीन स्पर्धा व प्रशिक्षण शिबिर :

1. वेटलिफ्टिंग : दि. 20 ऑगस्ट 2025 रोजी अ विभागीय वेटलिफ्टिंग (मुले) स्पर्धा आयोजन
2. टेबल टेनिस : दि. 13 व 14 ऑगस्ट 2025 रोजी अ विभागीय (मुले-मुली) स्पर्धा आयोजन
3. टेबल टेनिस : दि. 06 व 07 सप्टेंबर 2025 रोजी आंतर विभागीय (मुले-मुली) स्पर्धा आयोजन
4. व्हॉलीबॉल : दि.05 ते 7 ऑक्टोंबर 2025 अ विभागीय कोचिंग कॅम्प (मुले) चे आयोजन
5. वेटलिफ्टिंग : दि.30 ऑगस्ट ते 2 सप्टेंबर 2025 अ विभागीय कोचिंग कॅम्प(मुले) चे आयोजन
6. पॉवर वेटलिफ्टिंग : दि.30 ऑगस्ट ते 2 सप्टेंबर 2025 अ विभागीय कोचिंग कॅम्प(मुले) चे आयोजन

अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ प्रशिक्षण शिबीर आयोजन :

1. वेटलिफ्टिंग : दि.11 ते 18 नोव्हेंबर 2025 या कालावधीत (मुले-मुली)आंतर विद्यापीठ प्रशिक्षण शिबीराचे आयोजन करण्यात आले.
2. पॉवर वेटलिफ्टिंग : दि. 20 ते 23 फेब्रुवारी 2026 या कालावधीत (मुले-मुली)आंतर विद्यापीठ प्रशिक्षण शिबीराचे आयोजन करण्यात आले.
3. बेस्ट फिजिक : दि.21 ते 14 फेब्रुवारी 2026 या कालावधीत आंतर विद्यापीठ प्रशिक्षण शिबीराचे आयोजन करण्यात आले.

डॉ. नितेश स्वामी
क्रीडा विभाग प्रमुख

मराठी विभाग

विद्यार्थ्यांना घडविताना 'ज्ञानाचे रुपान्तर शहाणपणात' करण्यासाठी अभ्यासक्रमाबरोबरच अभ्यासक्रमपूरक व अभ्यासक्रमाव्यतिरिक्त व्यक्तिमत्व घडविणारे उपक्रम घेणे आवश्यक असते. मराठी भाषा आणि वाङ्मय विभागातंर्गत असे कार्य करताना संस्थेचे अध्यक्ष मा. लक्ष्मीरमणजी लाहोटी, सचिव मा. रमेशजी बियाणी यांचे मौलिक मार्गदर्शन आणि महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड यांचे प्रोत्साहन लाभले; विभागप्रमुख प्रा. डॉ. सुनीता सांगोले आणि विभागातील सहकारी प्राध्यापक यांच्या अथक प्रयत्नातून विद्यार्थ्यांना उत्तमोतम ज्ञानशिदोरी कशी देता येईल याचा प्रयत्न केला जातो याची फलश्रुती म्हणजे हा शैक्षणिक आलेख उंचावणारा अहवाल होय.

उल्लेखनीय शैक्षणिक उपलब्धी :

दरवर्षीप्रमाणे शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५ मध्येही मराठी विभागाने शैक्षणिक गुणवतेत आपले स्थान अव्वल राखले. स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाच्या पदव्युत्तर गुणवत्ता यादीत पहिले तिन्ही क्रमांक विभागातील विद्यार्थ्यांनी मिळवले. विद्यापीठात सर्वप्रथम श्री. व्यंकट पांचाळ, सर्वद्वितीय श्री. जयपाल मेकले सर्व तृतीय कु. प्रतीक्षा राऊतराव यांनी यशाची कमान उंच ठेवली. पदवी तृतीय वर्षाची विद्यार्थिनी अंकिता बादाडे या विद्यार्थिनीची स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाच्या मराठी अभ्यासमंडळावर निवड झाली. अखिल भारतीय साहित्य परिषद आयोजित "साहित्योत्सवात" कवितालेखन स्पर्धेत रवी वाघमारे या विद्यार्थ्याने उत्तेजनार्थ पारितोषिक पटकावले.

गुणवत्ता विकास कार्यक्रम / उपक्रम

मराठी भाषा आणि वाङ्मय विभागातंर्गत भाषा कौशल्य विकसित करणारे, समाजाप्रती जाणीवजागृती करणारे, देशप्रेम जाणीवजागृती करणारे, काळानुरूप होत चाललेल्या विज्ञान तंत्रज्ञानाची प्रगती अशी जाणीव विकसित करणारे उपक्रम घेण्यात आले त्यातील काही उल्लेखनीय कार्यक्रम/उपक्रम पुढे दिले आहेत.

१. भाषा संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांच्या रु.१,००,०००/- अनुदानातून मराठी विभागाने "बोलीचा जागर" या कर्यक्रमाचे आयोजन केले होते. दिनांक २० जानेवारी २०२६ रोजी घेण्यात आलेल्या ग्रंथदिंडी, शोभायात्रा, व्याख्याने आणि सास्कृतिक सादरीकरण अशा भव्य आणि भरगच्च कार्यक्रमात १०९ विदयार्थी, २० प्राध्यापक आणि १० संशोधक यानी सहभाग घेतला. बोली म्हणजे काय? बोलींचे स्वरुप, वास्तव, तिचा जिवंतपणा याबरोबरच प्रमाणभाषेला तिच्यातून मिळणारा जीवनरस यावर प्रकाश टाकण्यात आला. या उपक्रमाचा महाविद्यालय आणि इतर महाविद्यालयातील विद्यार्थी, प्राध्यापक आणि शिक्षकेतर कर्मचारी यांनी लाभ घेतला.

२. स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड यांच्या रु.६०००/- अनुदानातून मराठी विभागाने १५ सप्टेंबर रोजी "हैद्राबाद मुक्तिसंग्राम समजून घेताना" या विषयावर विशेष व्याख्यान आयोजित केले होते. साधन व्यक्ती प्राचार्य विजयकुमार कुलकर्णी यांनी हैद्राबाद मुक्तिसंग्राम का? कसा? यावर प्रकाश टाकला तसेच लढ्यासाठी ज्यांनी योगदान दिले अशा नेतृत्वाचा, त्यांच्या कार्याचा परिचय करून दिला.

३. ३ ऑक्टोबर, २०२५ रोजी 'अभिजात मराठी भाषा दिन' आणि मराठी वाङ्मय मंडळ उद्घाटन ज्येष्ठ साहित्यिक समीक्षक प्रा. संदीपान मोरे यांच्या हस्ते करण्यात आले. उत्तम साहित्य अनुभवातून साहित्य कसे आकारास

येते यावर प्रकाश टाकत जगभरच्या उत्तमोतम साहित्यकृतीचा परिचय प्रा. मोरे यांनी करून दिला. अनुभवाने समृद्ध आणि ओघवत्या शैलीत केलेले है विवेचन प्रभावी ठरले.

४. १० ऑक्टोबर २०२५ रोजी "काव्यमैफिलीचे" आयोजन करण्यात आले होते. यात लातूर परिसरातील तसेच महाविद्यालयातील कवी/कवयित्रीनी आपल्या रचना सादर करुन श्रोत्यांना भारावून टाकले. कवी आणि श्रोत्यांची एकतानता यामुळे ही काव्यमैफिल संस्मरणीय ठरली.

५. मराठी विभाग आणि राजर्षी शाहू महाविद्यालय, मराठी विभाग यांच्यात असलेल्या सामंजस्य करारांतर्गत १४ ऑक्टोबर २०२५ रोजी प्रा. डॉ. संभाजी पाटील (राजर्षी शाहू महाविद्यालय स्वायत, लातूर) यांच्या विशेष व्याख्यानाचे आयोजन केले होते. राजन गवस याचे साहित्य या विषयावरील या व्याख्यानाचा मराठी पदव्युत्तर व संशोधक विद्यार्थ्यांनी लाभ घेतला.

६. विद्यार्थ्यांनी साहित्यिक अभिरुची जोपासावी या उद्देशाने दिनाक २० ते २२ फेब्रुवारी, २०२६ या काळात "साहित्योत्सव शैक्षणिक सहल आयोजन करण्यात आली. बीजभाषक डॉ. अभिराम भडकमकर, अनेक नामवंत साहित्यिक समीक्षक, दूरचित्रवाणी व चित्रपट क्षेत्रातील कलावत याचा परिचय विद्यार्थ्यांना झाला त्याचबरोबर त्यांच्यात सुप्त साहित्यिक दडला होता त्यास न्याय मिळाला. रवी वाघमारे, पर्णवी धावरे या विद्यार्थ्यांना उतेजनार्थ पुरस्कार मिळाले.

७. मराठी भाषा दिनानिमित दिनाकं २७ फेब्रुवारी, २०२६ रोजी कवयित्री समिधा कोलगणे यांचे काव्यनिर्मितीवर व्याख्यान झाले, मायबोलीतील दुर्मिळ ग्रंथाचे ग्रंथ प्रदर्शन भरवण्यात आले. प्रस्तुत उपक्रमास विद्यार्थ्यांनी उस्फूर्त सहभाग नोंदवला.

८. प्रकल्प, क्षेत्रीय संकलन व शिक्षातर्गत सेवा या दृष्टीने विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन मिळावे म्हणून अलमेल गुणवता हमी विभागाच्या संयुक्त विद्यमाने विशेष व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. दिनाक २८ मार्च, २०२६ रोजी झालेल्या या कार्यक्रमातील साधन व्यक्ती (दयानंद वाणिज्य महाविद्यालयातील प्रा. डॉ. ब्रिजमोहन दायमा यानी मौलीक मार्गदर्शन केले. पद्व्यूतर वर्गातील विद्यार्थी, संशोधक व प्राध्यापक यानी व्याख्यानाचा लाभ घेतला.

९. विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासाच्या दृष्टीने वाचनाभिरुची वाढवण्यास वाचनकट्टा, ग्रंथालय ग्रंथसंपदेची ओळख, उत्कृष्टवाचक असे उपक्रम राबविले.

१०. व्यावसायिक दृष्टिकोनातून भाषाकौशल्य विकसित करण्याच्या हेतूने कार्यशाळा व्याख्याने तर आम्ही घेतोच शिवाय चित्रपट निर्मितीत संवाद, पटकथा, अभिनय, सादरीकरण रंगमंच आणि रुपेरी पडद्यावरील निर्मिती हे विद्यार्थ्यांना प्रत्यक्ष अनुभवता यावे म्हणून संभाजीनगर येथील महात्मा गांधी मिशनचे रेडिओस्टेशन, चित्रपट निर्मिती स्टुडिओ, पत्रकारिता विभाग, पैठणी व इतर हातमाग कापड निर्मिती प्रयोगशाळा, व्ही ट्यून्स म्युझिक स्टुडीओ, लातूर इत्यादी ठिकाणी सहली घेतल्या.

विद्यार्थ्यांचे व्यक्तीमत्व घडवताना काळानुरुप बदलांचा स्वीकार करत परिश्रमपूर्वक बहुआयामी उपक्रमाचे आयोजन केले. या कार्यात दयानंद शिक्षण संस्थेचे पाठबळ, प्राचार्याचे प्रोत्साहन लाभले त्यांची मी ऋणी आहे.

प्रा. डॉ. सुनीता सांगोले
विभागप्रमुख

हिंदी विभाग

1) शैक्षिक अहवाल :

महाविद्यालय का हिंदी विभाग वर्ष 1961 से निरंतर सक्रियरूप से कार्यरत है। शैक्षिक वर्ष 2025-26 में हिंदी अध्यापन कार्य के साथ-साथ विविध शैक्षिक एवं सह-शैक्षिक गतिविधियों का सफलतापूर्वक आयोजन किया गया।

१) १४ सितंबर 'हिंदी दिवस' के उपलक्ष्य में 'हिंदी साहित्य मंडल' की स्थापना कर उद्घाटन नांदेड के सुप्रसिद्ध हास्य कवि श्री. बजरंग पारिख के करकमलों द्वारा संपन्न हुआ।

२) दिनांक 23/09/2025 को एम.ए. प्रथम वर्ष के छात्रों के 'स्वागत समारोह' का आयोजन किया गया। कार्यक्रम के मुख्य अतिथि प्रा. डॉ. संतोष पाटील, संचालक, अंतर्गत गुणवत्ता प्रकोष्ठ (IQAC) उपस्थित थे, उन्होंने छात्रों को हिंदी भाषा एवं साहित्य के महत्वपर मार्गदर्शन किया।

३) 'हिंदी पखवाड़ा' के अंतर्गत विविध स्पर्धाओं का आयोजन किया गया। जैसे-निबंध लेखन स्पर्धा, काव्यवाचन स्पर्धा एवं पोस्टर (भित्तिपत्रक) आदि। इन प्रतियोगिताओं में छात्रोंने उत्साहपूर्वक सहभाग लिया। जिससे उनके व्यक्तित्व विकास को प्रोत्साहन मिला।

४) 'स्नेहसम्मेलन' के निमित्त विभिन्न स्पर्धाओं का आयोजन किया गया। जैसे-स्वरचित काव्यवाचन स्पर्धा, वाक् प्रतियोगिता आदि।

2) विभाग की उपलब्धियां :-

पिछले अनेक वर्षों से एम.ए. हिंदी के छात्र विश्वविद्यालय में प्रथम, द्वितीय एवं तृतीय स्थान पर आते रहे हैं। इस परंपरा का पालन शैक्षिक वर्ष 2025-26 में भी हुआ है। मार्च-अप्रैल 2025 की स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विश्वविद्यालय, नांदेड की स्नातकोत्तर परीक्षा में सर्वप्रथम, द्वितीय एवं तृतीय क्रमांक पर हमारे विभाग के ही छात्र रहें हैं।

* विश्वविद्यालय स्तर पर प्रथम, द्वितीय एवं तृतीय स्थान प्राप्त कर विभाग का गौरव बढ़ानेवाले पुरस्कृत छात्रों में हैं:

१) प्रथम आनेवाली छात्रा कु. गाजरे कल्पना को संस्था की ओर से १०,००० रुपये छात्रवृत्ति प्राप्त हुई। और प्रोफेसर डॉ. प्रदीप सूर्यवंशी के पिता कालकथित शिवराम सूर्यवंशीजी के स्मृति में ५००० रुपये नगद एवं साथ में स्मृतिचिन्ह देकर सम्मानित किया गया।

२) द्वितीय आनेवाली छात्रा कु. गायकवाड भगवती को संस्था की ओर से 7000 रुपए की छात्रवृत्ति प्राप्त हुई। और प्रोफेसर डॉ. प्रदीप सूर्यवंशीजी की माता कालकथित सुंदराबाई सूर्यवंशीजी के स्मृतिमें 3000 रुपए नगद एवं स्मृतिचिन्ह देकर सम्मानित किया गया।

३) तृतीय स्थान पर कु. कुमठेकर आम्रपाली को संस्था की ओर से 5000 रुपए छात्रवृत्ति दी गई है।

प्रथम स्थान हेतु 10,000 रुपए, द्वितीय स्थान हेतु 7,000 रुपए तथा तृतीय स्थान हेतु 5,000 रुपए पुरस्कार प्रदान किए गए।

इसप्रकार विश्वविद्यालय में प्रथम, द्वितीय एवं तृतीय क्रमांक से उत्तीर्ण होने की परंपरा इस वर्ष भी कायम रही।

*दिनांक 10 अप्रैल 2026 को एम.ए. द्वितीय वर्ष के छात्रों को 'विदाई समारोह' का आयोजन किया गया। इस कार्यक्रम के प्रमुख अतिथि के रूप में महाविद्यालय के प्राचार्य डॉ. शिवाजीराव गायकवाड उपस्थित थे।

3) विशेष आभार :

पूरे शैक्षिक वर्ष में विभाग को सहकार्य करने में महाविद्यालय के छात्रप्रिय प्राचार्य डॉ. शिवाजीराव गायकवाड एवं अंतर्गत गुणवत्ता प्रकोष्ठ के संचालक डॉ. संतोष पाटील आदि के प्रति धन्यवाद ज्ञापित किया जाता है।

वर्ष 2025-26 में हिंदी विभाग ने शैक्षणिक, साहित्यिक एवं सांस्कृतिक क्षेत्रों में उल्लेखनीय कार्य किया है। छात्रों का सक्रिय सहभाग एवं प्राध्यापकों के मार्गदर्शन से विभाग निरंतर प्रगति की शिखर पर है।

प्रो.डॉ. प्रदीप सूर्यवंशी,
विभागाध्यक्ष, हिंदी विभाग

English Literary Association

For the Academic Year 2025-26 Office Bearers of English Literary Association were elected. Following were the Office Bearers:

1. Sanika Shinde – (MASY)President
2. Saurabh Borade- (MAFY) V. President
3. Gayatri Betjawalge (BATY) Secretary
4. Shradha Kadam (BASY) Member
5. Urmila Taur (BASY) Member
6. Seeta Madane (BAFY) Member
7. Vaishnavi Ingale (BAFY) Member

The Association was inaugurated on 20/08/2025 at the auspicious hands of Mr. Pratik Pitambare (Director, Pitambare's Institute of IAS, Latur). Prin. Dr. S P Gaikwad presided over the function. The President and Guest congratulated the Office Bearers and wished them success.

Under the Association Freshers Wel-come was organized. Vice- Principal Dr. A B Joshi and IQAC Director Dr. Santosh Patil were the guests for the function. Senior students shared their learning experience in the Department and suggested the Freshers to avail the opportunity of learning in the Department.

ELA also organized a guest lecture on Importance of English in Competitive Exams. An alumnus Mr. Pratik Pitambare (Director, Pitambare's Institute of IAS, Latur) guided the students on how English played huge role in his success.

Dr. Nitin Doke

P G & Research Department of English

1. Extension Lecture on Publication Ethics

47 Research Students are pursuing their research in the Departmental Research Center. So an Extension Lecture was arranged by the Department to caution them about publication and the ethical values to be followed while publishing their research. Dr. Jogdand extensively elaborated the topic and the students through question answer satisfied their queries.

2. External Evaluation of M A I (II Sem) Field Project

The students of MA English (III Semester) have to do Field Work/ Project as a part of their Course completion. The work is to be presented in the form of PPT before an External Examiner. Dr, P. D Shitole was invited as an External Examiner for the viva-voce and he guided and evaluated the students and gave remarks.

3. External Evaluation of M A II (III Sem) Field Project

The students of MA English (III Semester) have to do Field Work/ Project as a part of their Course completion. The work is to be presented in the form of PPT before an External Examiner. Dr, M. B. Karajgi was invited as an External Examiner for the viva-voce and he guided and evaluated the students and game remarks.

4. External Evaluation of M A II (IV Sem) Research Project

The students of MA English (IV Semester) have to do Research Project as a part of their Course completion. The work is to be presented in the form of PPT before an External Examiner. Dr, P.D. Shitole was invited as an External Examiner for the viva-voce and he guided and evaluated the students and gave remarks.

5. Workshop on Research Methodology

All three Language students (MA Marathi, Hindi & English undertake Field Project & Research Projects in different semesters, they received sufficient knowledge regarding how to choose the topic, collect the material, prepare questionnaire, drafting. The Resource Person Dr. K.R.Ghavane (BoS Member and Prof. Dept of English MUM Udgir) through PPT shared his expertise with the students.

6. District Level Avishkar Festival Students' Research

Every year the parent university organizes Avishkar Research Festival where the students form various colleges and streams participate with their research. In Languages & Humanities Category Miss. Sofiya Shaikh (MA II English) presented her research on Boutiques in Latur: A Comparative Study.

Dr. Nitin Doke

लोकप्रशासन विभाग

महाविद्यालयात पदवी व पदव्युत्तर स्तरावर शिक्षण घेत असताना विद्यार्थ्यांमध्ये केवळ शैक्षणिक ज्ञानच नव्हे, तर सामाजिक मूल्यांची जाणीव विकसित व्हावी आणि त्यांच्या विविध कलागुणांना प्रोत्साहन मिळावे या उद्देशाने लोकप्रशासन विभागामार्फत गुणवत्ता सुधार कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. या उपक्रमातंर्गत विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासाला चालना देणाऱ्या विविध उपक्रमांची अंमलबजावणी करण्यात आली.

या कार्यक्रमांना मा. अध्यक्ष श्री. लक्ष्मीरमणजी लाहोटी व सहसचिव मा. श्री. रमेशजी बियाणी यांचे अनमोल मार्गदर्शन लाभले. तसेच प्राचार्य डॉ. शिवाजीराव गायकवाड आणि विभागप्रमुख प्रा. डॉ. रामेश्वर खंदारे यांच्या नेतृत्वाखाली व विभागातील सर्व शिक्षकवर्गाच्या सहकार्याने गुणवत्ता सुधार योजनेअंतर्गत विविध उपक्रम यशस्वीपणे राबविण्यात आले.।

*** संशोधन पर मार्गदर्शन :**

स्वामी रामानंद मराठवाडा विद्यापीठ नांदेडच्या NEP आधारित अभ्यासक्रमानुसार एम.ए. प्रथम लोकप्रशासन विषयात प्रवेशित एकूण 15 विद्यार्थ्यांना तसेच एम.ए. द्वितीय लोकप्रशासन 13 विद्यार्थ्यांना प्रकल्प लेखनासाठी वेगवेगळ्या विषयावर संशोधनपर मार्गदर्शन करण्यात आले.

*** एकूण प्रवेशित विद्यार्थी संख्या :**

बी.ए.प्रथम -	71
बी.ए.द्वितीय	35
बी.ए.तृतीय-	33
एम.ए.प्रथम-	15
एम.ए.द्वितीय-	3

*** गुणवंत विद्यार्थी :**

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठाच्या उन्हाळी 2025 मध्ये झालेल्या पदव्युत्तर परीक्षेत लोकप्रशासन विभागाने पुन्हा एकदा आपला शैक्षणिक दबदबा सिद्ध केला आहे. विद्यापीठाच्या गुणवत्ता यादीत विभागाचे एकूण तीन विद्यार्थी स्थान पटकावण्यात यशस्वी ठरले असून, आजपर्यंत लोकप्रशासन विभागाचा विद्यापीठ गुणवत्ता यादीत दबदबा कायम असल्याचे अधोरेखित झाले आहे.

या यशामध्ये सर्वप्रथम कुमारी दीपिका राम यादव हिने प्रथम क्रमांक मिळवत दयानंद शिक्षण संस्थेतर्फे दहा हजार रुपयाची शिष्यवृत्ती प्राप्त केली. तसेच द्वितीय क्रमांक पटकावणारा विद्यार्थी राहुल कांबळे याला सात

हजार रुपये, तर तृतीय क्रमांक मिळवणारी कुमारी पूनम आदमाने हिला पाच हजार रुपयांची शिष्यवृत्ती प्रदान करण्यात आली. या उल्लेखनीय यशामुळे लोकप्रशासन विभागाच्या गुणवत्तापूर्ण शिक्षणाची परंपरा आणि सातत्य अधोरेखित होत असून, विद्यार्थ्यांच्या कर्तृत्वाने संस्थेचा गौरव अधिक वृद्धिंगत झाला आहे.

*** उत्तेजनार्थ बक्षीस :**

दरवर्षी वार्षिक स्नेहसंमेलनाचे औचित्य साधून लोकप्रशासन विभागात शैक्षणिक गुणवत्तेला प्रोत्साहन देण्याची एक प्रेरणादायी परंपरा जोपासली जाते. या अंतर्गत बी.ए. प्रथम वर्ष, बी.ए. द्वितीय वर्ष आणि एम.ए. प्रथम वर्षातील प्रथम क्रमांक पटकावणाऱ्या गुणवंत विद्यार्थ्यांचा विभाग प्रमुखांच्या वतीने सन्मान करून त्यांना उत्तेजनार्थ बक्षीस प्रदान करण्यात येते.

या उपक्रमामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये स्पर्धात्मकता, अभ्यासाची आवड आणि उत्कृष्टतेकडे वाटचाल करण्याची प्रेरणा निर्माण होते. तसेच, या गौरवामुळे इतर विद्यार्थ्यांनाही अधिक मेहनत घेऊन यश संपादन करण्याची सकारात्मक ऊर्जा मिळते, ज्यामुळे विभागात गुणवत्तेची परंपरा अधिक दृढ होत जाते.

*** दयानंद कला महाविद्यालयात विद्यार्थ्यांचे उत्साहात स्वागत :**

येथे लोकप्रशासन विभागाच्या वतीने एम.ए. प्रथम वर्ष व बी.ए. प्रथम वर्षातील विद्यार्थ्यांचा स्वागत समारंभ दिनाकंः ११/०९/२०२६ रोजी पार पडला. शैक्षणिक वर्ष २०२५-२६ साठी नव्या विद्यार्थ्यांचे मनःपूर्वक स्वागत करण्यात आले. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड उपस्थित होते. प्रमुख अतिथी म्हणून डॉ. वशिष्ठ गणपतराव बन, प्रा. स्फूर्ती समुद्रे, प्रा. आश्विनी धायगुडे, प्रा. चैतन्य शिंदे याची उपस्थिती होती. कार्यक्रमात एम.ए. प्रथम वर्ष व बी.ए. प्रथम वर्ष विद्यार्थ्यांचे पेन व पुष्प देऊन स्वागत करण्यात आले. तसेच स्वा. रा.ती.म. विद्यापीठ नांदेड लोकप्रशासन विषयात सर्वप्रथम येण्याचा बहुमान दिपीका यादव या विद्यार्थीनीने प्राप्त केला आहे. या कार्यक्रमात तिचाही सत्कार व कौतुक करण्यात आले. यावेळी डॉ. वशिष्ठ बन यांनी लोकप्रशासन हा विषय व्यवहारीक जीवनासाठी किती आवश्यक आहे. लोकप्रशासन विषयातुन प्रशासकीय अधिकारी, प्राध्यापक निर्माण झाले पाहिजेत यासाठी या विषयाच्या अभ्यासाचे महत्त्व विद्यार्थ्यांना पटवून दिले. अध्यक्षीय समारोपात प्राचार्य डॉ. शिवाजीराव गायकवाड यांनी विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षणाचे महत्त्व, जबाबदारीची जाणीव आणि संशोधन क्षेत्रातील संदर्भात मार्गदर्शन केले.

*** संसदीय अभ्यासवर्गासाठी विद्यार्थी कु.स्नेहा कदम हिचा सहभाग :**

नागपूर येथील विधान भवनात ९ ते १३ डिसेंबर दरम्यान झालेल्या ५१ व्या संसदीय राष्ट्रकुल संसदीय अभ्यास मंडळ नागपूर हिवाळी अधिवेशन साठी स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठामार्फत दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर येथील लोकप्रशासन विभागाची एम ए द्वितीय वर्षात शिकणारी विद्यार्थी कु. स्नेहा कदम नागपूरला सहभागी होत दयानंद कला महाविद्यालया चे नेतृत्व केले.

*** महिला धोरण व जागृरूकता कार्यक्रम उत्साहात संपन्न**

लोकप्रशासन विभागाच्या वतीने 'मुलींसाठी महिला धोरण आणि जागरूकता' या विषयावर एक माहितीपूर्ण व प्रेरणादायी कार्यक्रम मोठ्या उत्साहात पार पाडण्यात आला. विद्यार्थिनींच्या सर्वांगीण विकासासाठी आयोजित करण्यात आलेल्या या कार्यक्रमाला उत्स्फूर्त प्रतिसाद लाभला. या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी प्राचार्य डॉ. शिवाजीराव गायकवाड होते. यावेळी लोकप्रशासन विभागातील प्रा. स्फूर्ती समुद्रे, प्रा. अश्विनी धायगुडे आणि प्रा. चैतन्य शिंदे याची उपस्थिती होती. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक लोकप्रशासन विभागाचे विभागप्रमुख डॉ. रामेश्वर खंदारे यांनी शासनाच्या महिला धोरणाबंबत सविस्तर माहिती देत, महिलांनी आपल्या हक्काविषयी सजग

राहणे ही काळाची गरज असल्याचे सांगितले. तसेच भारतीय संविधानाचे शिल्पकार डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी महिलांना दिलेले अधिकार व सन्मान यांचा विशेष उल्लेख करत त्यांनी विद्यार्थिनींना प्रेरित केले. डॉ. गीता गिरवलकर यांनी विद्यार्थिनींना महिला धोरणांची सखोल माहिती देत त्यांचा दैनंदिन जीवनात प्रभावी वापर कसा करता येईल याबाबत मार्गदर्शन केले. त्यांनी महिलांची सुरक्षा, कौटुंबिक अत्याचार प्रतिबंध, तसेच वाढत्या सायबर गुन्ह्याविषयी जागरूकता निर्माण करत, कोणत्याही अन्यायाविरुद्ध ठामपणे आवाज उठवण्याचे आवाहन केले. विद्यार्थिनींसोबत थेट संवाद साधत त्यांनी त्यांच्या समस्या जाणून घेत मार्गदर्शनही केले. अध्यक्षीय समारोपात प्राचार्य डॉ. गायकवाड यांनी महिलांच्या सुरक्षा, शिक्षण आणि सशक्तीकरणासाठी शासनाच्या विविध धोरणाचे महत्त्व अधोरेखित केले. आजच्या स्पर्धात्मक युगात महिलांनी आत्मविश्वासाने पुढे येऊन स्वतःची ओळख निर्माण करणे अत्यंत आवश्यक असल्याचे त्यांनी स्पष्टपणे नमूद केले.

*** दयानंद कला महाविद्यालयात SET-NET व स्पर्धा परीक्षांवरील मार्गदर्शन आणि एम.ए. लोकप्रशासन विद्यार्थ्यांचा निरोप समारंभ**

दि. ११ एप्रिल रोजी दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर येथील लोकप्रशासन विभागाच्या वतीने "SET-NET स्पर्धा परीक्षाचे बदलते स्वरूप" या विषयावर मार्गदर्शन कार्यक्रम तसेच एम.ए. लोकप्रशासन द्वितीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांचा निरोप समारंभ उत्साहपूर्ण वातावरणात आयोजित करण्यात आला. कार्यक्रमाच्या प्रारंभी लोकप्रशासन विभागप्रमुख डॉ. रामेश्वर खंदारे यांनी प्रास्ताविक करताना विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. त्यांनी सांगितले की, लोकप्रशासन विषयामध्ये विविध क्षेत्रांत करिअरच्या व्यापक संधी उपलब्ध आहेत. विद्यार्थ्यांनी या संधींना गोग्य उपयोग करून आपल्या जीवनात यश संपादन करावे, तसेच स्पर्धात्मक परीक्षांच्या तयारी मानसिक आणि शारीरिक स्वास्थ्य जपणे तितकेच आवश्यक असल्याचे त्यांनी अधोरेखित केले. या कार्यक्रमाच्या निमिताने शै. वर्ष 2025-26 मध्ये एम.ए. प्रथम वर्षात प्रथम क्रमांक मिळविणारी तसेच संसदीय राष्ट्रकुल अभ्यास मंडळ, नागपूर येथे हिवाळी अधिवेशनात सहभागी झालेली विद्यार्थिनी स्नेहा हंसराज कदम हिचा पेन व बुके देऊन सन्मान करणात आला. कार्यक्रमाच्या प्रमुख मार्गदर्शक म्हणून जयक्रांती कनिष्ठ महाविद्यालय, लातूर येथील प्राध्यापिका प्रार्थना कसबे उपस्थित होत्या. त्यांनी SET-NET परीक्षेच्या तयारीसाठी आवश्यक असणाऱ्या पटकांवर सविस्तर मार्गदर्शन केले. वेळेचे योग्य नियोजन, अभ्यासक्रमाचे टप्प्याटप्प्याने अध्ययन आणि सातत्यपूर्ण अभ्यास या बाबींवर त्यांनी विशेष भर दिला. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षीय समारोपात महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड यांनी विद्यार्थ्यांनामार्गदर्शन करताना सांगितले की, दयानंद कला महाविद्यालयातून घडणारा विद्यार्थी हा सामाजिक जाणीव आणि संस्कारांनी समृद्ध असतो. असा विद्यार्थी समाजाला सकारात्मक दिशा देण्यास सक्षम असतो. त्यांनी सर्व विद्यार्थ्यांना उज्ज्वल भविष्यासाठी शुभेच्छा दिल्या. यावेळी वाढत्या उन्हाच्या पार्श्वभूमीवर उपस्थित विद्यार्थ्यांना टोप्याचे वाटप करण्यात आले, ही उपक्रमाची विशेष बाब ठरली. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन संस्कृती पंडित यांनी केले, तर आभार प्रदर्शन धनश्री शेळके यांनी मानले. या प्रसंगी लोकप्रशासन विभागातील प्रा. चैतन्य शिंदे, प्रा. अश्विनी धायगुडे, प्रा. स्फूर्ती समुद्रे तसेच मोठ्या संख्येने विद्यार्थी उपस्थित होते. या कार्यक्रमाच्या यशस्वी आयोजनासाठी एम.ए. लोकप्रशासन प्रथम वर्षातील विद्यार्थ्यांनी विशेष परिश्रम घेतले.

प्रा.डॉ.रामेश्वर खंदारे

लोकप्रशासन विभाग प्रमुख

अर्थशास्त्र विभाग

दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर (स्थापना १९६१) येथील अर्थशास्त्र विभाग आर्थिक जागरूकता, आर्थिक साक्षरता आणि सामाजिक जबाबदारी यांना प्रोत्साहन देण्यासाठी विविध शैक्षणिक व सामाजिक उपक्रम राबवत आहे.

१. 'सायबर सुरक्षा ही गरज' या विषयावर निबंध स्पर्धा

सायबर पोलीस ठाणे, लातूर याच्या पत्र क्र./सायबर पो. स्टे. लातूर/सायबर अवेअरनेस/निबंध स्पर्धा/९९४/ लातूर दिनांक ०८/१०/२०२५ च्या संदर्भानुसार, अर्थशास्त्र विभाग तर्फे सायबर जागरूकता उपक्रमातंर्गत 'सायबर सुरक्षा ही गरज' या विषयावर निबंध स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले.

या स्पर्धेचे आयोजन प्रो. डॉ. बालाजी घुटे, विभागप्रमुख, यांच्या मार्गदर्शनाखाली करण्यात आले. स्पर्धा ११ ऑक्टोबर २०२५ रोजी पार पडली. यात एकूण ६ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला. या उपक्रमामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये डिजिटल सुरक्षितता व जबाबदार ऑनलाइन वर्तनाबाबत जागरूकता निर्माण झाली.

२. पदवीधर मतदार नोंदणी अभियान (सामाजिक कार्य):

अर्थशास्त्र विभागाने ११ ते १७ नोव्हेंबर २०२५ या कालावधीत एक आठवड्याचे पदवीधर मतदार नोंदणी अभियान राबविले. हे अभियान औरंगाबाद विभाग (लातूर जिल्हा) येथील पदवीधर मतदारसंघाच्या मतदार यादीत नोंदणी व जागरूकता यासाठी होते. विद्यार्थी व शिक्षकांनी (१००) उत्साहाने सहभाग घेतला. या माध्यमातून लोकशाही मूल्ये व नागरिक जबाबदारी बळकट करण्याचा प्रयत्न करण्यात आला.

३. क्रिएटिव्ह रील स्पर्धा - आंतरराष्ट्रीय महिला दिन २०२६

आंतरराष्ट्रीय महिला दिन २०२६ निमित्ताने अर्थशास्त्र विभागाने १० मार्च ते २० मार्च २०२६ या कालावधीत केवळ वर्तमान UG व PG विद्यार्थ्यांसाठी 'भारतातील महिलांचे बचत आणि गुंतवणूक' या विषयावर क्रिएटिव्ह रील स्पर्धा आयोजित केली. या करिता विद्यार्थ्यांना १५ ते ६० सेकंदाच्या रील्स तयार करण्यास सांगण्यात आले. त्यात खालील मुद्द्यांवर प्रकाश टाकण्यात आला:

- ग्रामीण भागातील महिलांच्या बचत प्रवृत्ती
- महिलांच्या स्वयंसहायता गटाद्वारे उद्योग निर्मिती
- स्वयंसहायता गटाद्वारे सामूहिक शेती, सामूहिक साधन खरेदी
- वैयक्तिक मासिक बचत (पगार/घरगुती भत्ता)
- बँक बचत खाते व रेकरिंग डिपॉझिट

- महिला उद्योजकांसाठी शासकीय योजना
- घरगुती उद्योग (टिफिन सर्व्हिस, बेकरी, केटरिंग, ब्युटी पार्लर, टेलरिंग, ऑनलाइन विक्री, हस्तकला, ट्यूशन, डे-केअर)
- महिलांचे आर्थिक स्वातंत्र्य व स्वतंत्र निर्णयक्षमता

या स्पर्धेला चांगला प्रतिसाद मिळाला.

४. 'अडॉप्ट फाईव्ह पॉवरफुल हॅबिट्स' कार्यशाळा

अर्थशास्त्र विभागाने 'अडॉप्ट फाईव्ह पॉवरफुल हॅबिट्स' या विषयावर मंगळवार दिनांक १७/०३/२०२६ रोजी प्रेरणादायी कार्यशाळेचे आयोजन केले. या करिता कार्यशाळेचे मुख्य अतिथी म्हणून श्रीमती वैशाली शेठ, अध्यक्ष म्हणून दयानंद कला महाविद्यालय, लातूरचे प्राचार्य, डॉ. शिवाजी गायकवाड होते, तर विशेष उपस्थिती उपप्राचार्या, डॉ. अंजली जोशी, IQAC समन्वयक डॉ. संतोष पाटील यांची होती. या कार्यशाळेचे आयोजक अर्थशास्त्र विभागप्रमुख, डॉ. बालाजी घुटे, यांनी प्रास्ताविक केले तर डॉ. सुभाष कदम यांनी आभार मानले.

या कार्यशाळेद्वारे प्राध्यापकांना व्यक्तिगत व व्यावसायिक विकासासाठी पाच शक्तिशाली सवयी आत्मसात करण्याचे प्रोत्साहन देण्यात आले.

अर्थशास्त्र विभाग शैक्षणिक उत्कृष्टतेसोबतच सामाजिक, आर्थिक आणि सर्जनशील उपक्रमाद्वारे विद्यार्थ्यांच्या, प्राध्यापकांच्या सर्वांगीण विकासासाठी सतत प्रयत्नशील आहे. वरील सर्व कार्यक्रमांना विद्यार्थ्यांकडून चांगला प्रतिसाद मिळाला.

डॉ. बालाजी घुटे
विभागप्रमुख,
अर्थशास्त्र विभाग,
दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर

समाजशास्त्र विभाग

समाजशास्त्र विभागातर्फे विद्यार्थ्यांना दरवर्षी माहिती आणि ज्ञानाबरोबरच प्रत्यक्ष समाजउपयोगी आणि व्यवहारिक मार्गदर्शन केले जाते. त्या अनुषंगाने समाजशास्त्र विभागातर्फे यावर्षी पुढील उपक्रम राबवण्यात आले.

उपक्रमांचे उद्देश :

1. विद्यार्थ्यांनी वर्गात बसून पुस्तकी ज्ञान घ्यावेच पण त्याचबरोबर समाजाला समजून घेऊन समाजातील लोकांचे सामाजिक जीवन आणि त्यांच्या समस्या समजून घ्याव्यात
2. सामाजिक समस्यांची कारणे समजून घेण्यासाठी क्षेत्रभेट द्यावी
3. क्षेत्रभेटीमध्ये सर्वेक्षणाद्वारे सामाजिक आकलन करून घ्यावे. स्वतः आणि इतरांमध्ये जाणीव जागृती वाढवावी.
4. समाजशास्त्र शिकणाऱ्या विद्यार्थ्यांमध्ये सामाजिक आणि आत्मभान यावे.

उपक्रम:

9 जुलै 2025 रोजी धुम्रपान आणि तंबाखू प्रतिबंधासाठी प्राध्यापक आणि विद्यार्थी यांना शपथ देण्यात आली. याद्वारे तंबाखू आणि धूम्रपान प्रतिबंधासाठी जागृती करण्यात आली.

22 जुलै 2025 रोजी समाजशास्त्र शिकणाऱ्या सर्व विद्यार्थ्यांसह ग्रंथालयास भेट आयोजित करण्यात आली. सव्वा लाख पुस्तकांचे संग्रह असणारे दयानंद कला महाविद्यालयाचे ग्रंथालय ज्ञान निर्मितीसाठी कशा पद्धतीने उपयुक्त ठरावे याविषयी ग्रंथालयाकडून डॉ अपर्णा पसारकर, श्रीकांत जोशी यांनी मार्गदर्शन केले. ग्रंथालयातील शब्दकोश, परिभाषा कोश, संदर्भ ग्रंथ, संशोधन प्रबंध, पुस्तके यांची माहिती विद्यार्थ्यांना देण्यात आली.

9 ऑक्टोबर 2025 रोजी संवेदना या दिव्यांग पुनर्वसन केंद्रास विद्यार्थ्यांसाठी क्षेत्रभेट आयोजित करण्यात आली.याप्रसंगी समाजशास्त्र विभागातील 64 विद्यार्थी उपस्थित होते. यामध्ये पदवी आणि पदव्यूत्तर वर्गाच्या विद्यार्थ्यांना प्रकल्प कार्य कसे करावे, दिव्यांग विद्यार्थ्यांचे जीवन, त्यांच्या समस्या आणि त्यावरील उपाय याविषयी जागृती करून देण्यासाठी संवेदना केंद्राच्या संचालिका सौ दीपा पवार आणि संवेदना केंद्रातील अनेक शिक्षकांनी मार्गदर्शन केले. यामध्ये दिव्यांग विद्यार्थ्यांचे दैनंदिन जीवन विद्यार्थ्यांना जवळून पाहता आले. दिव्यांग विद्यार्थ्यांना स्वावलंबी बनवण्यासाठी दिले जाणारे इलेक्ट्रॉनिक्सचे, चित्रकलेचे, शिवणकामाचे शिक्षण, त्यांच्या हस्तकलांचे भरवले जाणारे प्रदर्शन याविषयी विद्यार्थ्यांनी माहिती घेतली. दिव्यांगांना समाजात आदराचे स्थान मिळवून देण्यासाठी प्रयत्नशील राहण्याचे आश्वासन विद्यार्थ्यांनी दिले.

17 नोव्हेंबर 2025 रोजी नवरात्र निमित्ताने दयानंद कला महाविद्यालय परिसरातील स्वच्छता करणाऱ्या महिला कर्मचाऱ्यांचा सन्मान करण्यात आला आणि त्यांच्या आरोग्यवर्धनासाठी त्यांना खजूर वाटप करण्यात आले. याप्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, उपप्राचार्य आणि समाजशास्त्र विभाग प्रमुख डॉ अंजली जोशी तसेच कार्यालय अधीक्षक श्री संजय व्यास यांनी महाविद्यालयातील महिला कर्मचाऱ्यांना खजूर वाटप केले आणि त्यांचा सन्मान केला. याप्रसंगी सर्व कर्मचाऱ्यांना प्राचार्य कक्षात बोलावून त्यांचा सन्मान केल्याबद्दल सर्व महिला कर्मचाऱ्यांनी कृतज्ञता व्यक्त केली. आणि स्वतःच्या आरोग्याकडे लक्ष देण्याचे आश्वासन दिले.

4 फेब्रुवारी 2026 रोजी समाजशास्त्र विषय शिकणाऱ्या सर्व विद्यार्थ्यांनी मातोश्री वृद्धाश्रमाला भेट दिली.

गेल्या आठ वर्षापासून मातोश्री वृद्धाश्रमाशी दयानंद कला महाविद्यालयाच्या समाजशास्त्र विभागाने अंतर्गत सामंजस्य करार (MOU) केलेला आहे. त्या अनुषंगाने विद्यार्थ्यांनी वृद्धाश्रमात वृद्धांना भेट देऊन त्यांच्याशी संवाद साधला, त्यांची दैनंदिनी समजून घेऊन त्यांच्या समस्यासंबंधित चर्चा केली. मातोश्री वृद्धाश्रमाचे पालकत्व लातूर येथील विवेकानंद रुग्णालयाने घेतलेले असल्याने तेथील स्वच्छता, वृद्धांच्या आरोग्याची काळजी, आणि वृद्धांचे जीवन पाहून विद्यार्थ्यांनी समाधान व्यक्त केले. आपल्या पालकांना जीवनात कधीही अंतर न देण्याचे आश्वासन विद्यार्थ्यांनी दिले. याप्रसंगी विद्यार्थ्यांनी वृद्धाश्रमाचे सर्वेक्षण केले. त्यातून त्यांना संशोधनाविषयी मार्गदर्शन मिळाले.

13 मार्च 2026 रोजी ' पेटंट फिलिंग प्रक्रिया, संशोधन आणि त्यातील अडचणी' या विषयावर एक कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली. या कार्यशाळेत दयानंद वाणिज्य महाविद्यालयातील सहायक प्राध्यापक डॉ. बालाजी कळंबे प्रमुख वक्ते म्हणून उपस्थित होते. ही कार्यशाळा सर्व प्राध्यापकांसाठी आयोजित करण्यात आली होती. याप्रसंगी डॉ बालाजी कळंबे यांनी पेटंट फिलिंग प्रक्रिया सविस्तर समजावून सांगितली. प्राध्यापकांच्या याबाबतच्या अडचणींचे समाधानकारक निवारण केले. संशोधन आणि पेटंट याविषयी सविस्तर मार्गदर्शन केले. या कार्यशाळेचे अध्यक्ष डॉ अंजली जोशी यांनी पेटंट फिलिंग प्रक्रिया का महत्त्वाची आहे यावर प्रस्ताविक मांडले. आयक्यूएसी चे समन्वयक डॉ संतोष पाटील, प्रा संजय स्वामी, प्रा ज्योती कदम तसेच सर्व प्राध्यापक उपस्थित होते.

समाजशास्त्र विभागाअंतर्गत कौटुंबिक हिंसाचार, स्त्री-पुरुष समानता, मतदार जागृती, तरुणांचा राजकारणातील सहभाग अशा विषयांवर विद्यार्थ्यांचे सेमिनार आणि ग्रुप डिस्कशन घेण्यात आले.

समाजशास्त्र विभागाकडून पदवी आणि पदव्युतर वर्गासाठी मिळून 4 प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम राबवण्यात आले.

पदवी वर्गासाठी:

a ट्रॅफिक सेक्युरिटी अँड सोशल अवेअरनेस,

b कॉर्पोरेट सोशल रिस्पॉन्सिबिलिटी

पदव्युत्तर वर्गासाठी :

a जेंडर एथिक्स अँड इक्वलिटी

b इम्पॉर्टन्स ऑफ सोशल व्हॅलुस

मागील शैक्षणिक वर्षात 2024- 25 मध्ये प्रत्येक वर्गातून प्रथम येणाऱ्या विद्यार्थ्याला स्नेहसंमेलना निमित्ताने पुस्तके भेट देण्यात आली. पदवी प्रथम वर्षातून प्रथम अनुराधा शिंदे, द्वितीय वर्षातून प्रथम राधा कांबळे आणि तृतीय वर्षातून प्रथम सुरज गोरे.

दयानंद कला महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ शिवाजी गायकवाड यांनी विविध उपक्रमांसाठी मान्यता दिली. तसेच समाजशास्त्र विभागात तात्पुरत्या स्वरूपात कार्य करणारे डॉ भगवान बोकडे, डॉ संजय स्वामी आणि प्रा ज्योती कदम या सर्वांचे सहकार्य मिळाले त्यासाठी सर्वांचे आभार व्यक्त करते.

डॉ. अंजली जोशी
समाजशास्त्र विभाग प्रमुख
आणि उपप्राचार्य

फॅशन डिझाईन विभाग

शैक्षणिक वर्ष 2025-26 सुरुवात फ्रेशर्स डे याद्वारे करण्यात आली. प्रथम वर्षामध्ये प्रवेशित विद्यार्थ्यांचे स्वागत द्वितीय व तृतीय वर्षातील विद्यार्थिनीद्वारे करण्यात आले कार्यक्रमाचे संपूर्ण नियोजन विद्यार्थ्यांद्वारे करण्यात आले होते. या कार्यक्रमादरम्यान नवनिर्वाचित विद्यार्थ्यांची ओळख तसेच मजेदार गेम्स व खूप सार मनोरंजन याद्वारे कार्यक्रम संपन्न झाला. कार्यक्रमाचा मुख्य उद्देश मिस आणि मिस्टर फ्रेशर्स ठरविणे आणि ही प्रक्रिया खालील काही राऊंडद्वारे घेण्यात आली

मिस्टर आणि मिस फ्रेशर्स (Mr. & Miss Fresher) :
हा पार्टीचा सर्वात महत्त्वाचा भाग असतो. याची निवड करण्यासाठी तीन फेऱ्या घेण्यात आल्या.
१. रॅम्प वॉक (Ramp Walk)ः आत्मविश्वास आणि स्टाईल तपासण्यासाठी.
२. टॅलेंट राऊंडः गाणे, डान्स किंवा कोणतीही कला सादर करणे.
३. प्रश्न-उत्तर फेरीः व्यक्तिमत्व आणि बुद्धिमत्ता तपासण्यासाठी परीक्षकांनी विचारलेले प्रश्न.

वरील सर्व राऊंडद्वारे मिस फ्रेशर कु. वैदेही मुंदडा तसेच मिस्टर फ्रेशर श्री. करण थोरे यांची निवड करण्यात आली. या कार्यक्रमासाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड तसेच उपप्राचार्य डॉ. अंजली जोशी समवेत विभागातील सर्व स्टाफ उपस्थित होते.

दि. 13/8/2025 रोजी योगा वर्कशॉप शिल्पा कदम योग ट्रेनर याच्याद्वारे फॅशन डिझाईन विभागातील विद्यार्थ्यांसाठी ठेवण्यात आले होते. यामध्ये दैनंदिन जीवनात योगाचे महत्त्व तसेच सोप्या पद्धतीने योगासने कशी करावी याचे प्रात्यक्षिक योग ट्रेनरद्वारे विद्यार्थ्यांना देण्यात आले. योग प्रशिक्षणाठी जवळपास 80 ते 90 विद्यार्थी व 8 स्टाफ उपस्थित होता.

दिनांक 9/9/2025 रोजी पूनम डिझायनर स्टुडिओ लातूर यांच्यामार्फत विभागामध्ये कॅम्पस मुलाखत आयोजित करण्यात आली होती. मुलाखतीसाठी बी.ए. फॅशन डिझाईन तृतीय वर्ष तसेच एम.ए. फॅशन डिझाईन द्वितीय वर्षातील विद्यार्थिनी यांनी मुलाखत दिली. यामध्ये बी.ए. तृतीय वर्षातील बोराडे विद्या, वैष्णवी कापरे, खूलगे साक्षी या विद्यार्थिनींची निवड असिस्टंट ज्युनिअर डिझायनर या पदासाठी करण्यात आली. मुलाखतीसाठी जवळपास 40 ते 50 विद्यार्थी उपस्थित होते.

दिनांक 20/09/2025 रोजी फॅशन डिझाईन विभागाची सहल बीड येथील कपिलधारा तसेच आंबेजोगाई या ठिकाणी घेऊन जाण्यात आली होती . ट्रीप साठी 120 विद्यार्थी व आठ स्टाफ उपस्थित होता.

दिनांक 20/09/2025 रोजी Intellectual property Rights या विषयावरती प्राध्यापिका प्रिया पाटील, दयानंद विधी महाविद्यालय याच्याद्वारे एक्सपर्ट लेक्चर एम. ए. फॅशन डिझाईन प्रथम व द्वितीय वर्ष या विद्यार्थ्यांसाठी आयोजित करण्यात आले होते. विद्यार्थ्यांना डिझाईनिंग क्षेत्रामधील पेटंट कसे तयार करायचे तसेच कॉपीराईट ॲक्ट याबद्दल सविस्तर अशी माहिती देण्यात आली. लेक्चरसाठी जवळपास 80 ते 90 विद्यार्थी व 08 स्टाफ उपस्थित होते.

राजर्षी शाहू महाविद्यालयात आयोजित केलेल्या जिल्हास्तरीय 'रक्तदान श्रेष्ठदान' या विषयावर पोस्टर प्रजेंन्टेशन स्पर्धेत तृतीय बीए फॅशन डिझाईन तृतीय वर्षातील विद्यार्थिनी आदिती बंडे हिचा प्रथम क्रमांक आला. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड याच्याद्वारे सत्कार करण्यात आला

दिनांक 30/12/2025 रोजी हरहायनेस डिझायनर स्टुडिओ यांच्यामार्फत फॅशन डिझाईन विभागातील तृतीय वर्षातील विद्यार्थ्यांसाठी कॅम्पस इंटरव्यू आयोजित करण्यात आला होता जवळपास 60 ते 70 विद्यार्थ्यांनी interview दिला स्टुडिओचे संचालक आदित्य लाटकर व सायली पवार यांच्याद्वारे मुलाखत घेण्यात आली .

फ्युजन 2026 – राज्यस्तरीय फॅशन शो स्पर्धा संपन्न दिनांक 25/02/2025

दयानंद शिक्षण संस्था, दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर येथील फॅशन डिझाइन विभाग मागील 15वर्षांपासून बी. ए. व एम. ए. वर्गासाठी अविरत अत्याधुनिक फॅशन डिझाईन विषयाचे शिक्षण देत आहे. अनेक विद्यार्थी स्वतःच्या पायावर यशस्वी उद्योजक म्हणून कार्य करीत आहेत. विभागाच्या वतीने भव्य व दिमाखदार ‘फ्युजन २2026 राज्यस्तरीय फॅशन शो स्पर्धा दिनांक 25/2/2026 रोजी यशस्वीरित्या संपन्न झाली.

या उपक्रमास दयानंद शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष आदरणीय लक्ष्मीरमणजी लाहोटी साहेब, सचिव श्री. रमेशजी बियाणी साहेब तसेच श्री. विशालजी आग्रवाल तसेच सर्व संचालक मंडळ यांच्या मार्गदर्शनाची मोलाची साथ लाभली. कार्यक्रमाच्या उद्घाटनप्रसंगी सौ. संगीता लाहोटी, डॉ. पद्मजा बियाणी,परीक्षक वसुधा माने तसेच श्रध्दा सोनटक्के बंगलोर, प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, उपप्राचार्य डॉ अंजली जोशी, उपप्राचार्य डॉ. दिलीप नागरगोजे, पर्यवेक्षक डॉ. प्रशांत दीक्षित, यांच्यासह अनेक मान्यवरांची उपस्थिती लाभली.

महाराष्ट्रातील २२ महाविद्यालयांमधून २६० युवक-युवतींनी या स्पर्धेत उत्स्फूर्त सहभाग नोंदविला. विविध सत्रे व फेऱ्यांमधून ही स्पर्धा अत्यंत रंगतदार झाली.

स्पर्धक विद्यार्थ्यांनी केवळ आकर्षक वेशभूषाची निर्मितीच केली नाही, तर आत्मविश्वासपूर्ण कॅटवॉक व प्रभावी सादरीकरणातून प्रेक्षकांची मने जिंकली. ही स्पर्धा युवक-युवतींसाठी करिअरच्या दृष्टीने अत्यंत प्रेरणादायी व मार्गदर्शक ठरली.

संस्थेचे सुसज्ज सभागृह, नेत्रदीपक प्रकाशयोजना, उत्कृष्ट संगीत संयोजन आणि शिस्तबद्ध नियोजनामुळे हा संपूर्ण कार्यक्रम अत्यंत यशस्वी व संस्मरणीय ठरला.

या उपक्रमाच्या यशस्वी आयोजनासाठी विभागप्रमुख प्रा. सुवर्णा लवंद (नाईक), प्रा. हर्षा जैन , प्रा. कुलकर्णी, प्रा. नीलावार, प्रा बिराजदार प्रा. मानसी आग्रे प्रा भाग्यश्री कुलकर्णी आणि फॅशन डिझाइन विभागातील विद्यार्थी यांनी परिश्रम घेतले सूत्रसंचालन डॉ. मीना घुमे व सविता कोतवाल यांनी केले. स्पर्धकांना प्रथम पारितोषक 11000 रुपये तसेच द्वितीय 7000 व तृतीय 5000 त्याचबरोबर प्रत्येक थीमनुसार प्रथम 10000 द्वितीय 700 व तृतीय 500 असे एकूण 25 बक्षिसे ट्रॉफी व सर्टिफिकेट देण्यात आले. दयानंद कला महाविद्यालयाच्या फॅशन डिझाइन विभागाने साकारलेला हा उपक्रम निश्चितच नेत्रदीपक व अविस्मरणीय ठरला. शैक्षणिक वर्ष 2025-26 सांगता तृतीय वर्षातील विद्यार्थ्यांना निरोप समारंभ देऊन करण्यात आला.

प्रा. सुवर्णा लवंद नाईक
फॅशन डिझाईन विभाग

प्रशासकीय सेवा विभाग

दयानंद शिक्षण संस्था, लातूर संचलित दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर येथे विद्यार्थ्यांना प्रशासकीय सेवासांठी गुणवत्तापूर्ण मार्गदर्शन उपलब्ध करून देणे तसेच स्पर्धा परीक्षांची प्रभावी तयारी घडवून आणणे या उद्देशाने बी.ए. प्रशासकीय सेवा हा पदवी अभ्यासक्रम जून २०१६ पासून सुरू करण्यात आला. या अभ्यासक्रमास महाराष्ट्र शासन तसेच स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड यांची मान्यता प्राप्त आहे.

अलिकडच्या काळात स्पर्धा परीक्षांचे वाढते महत्त्व आणि प्रशासकीय सेवामंध्ये करिअर करण्याची विद्यार्थ्यांची वाढती इच्छा लक्षात घेऊन दयानंद शिक्षण संस्थेने हा अभ्यासक्रम सुरू केला. या अभ्यासक्रमामुळे विद्यार्थ्यांना नियमित पदवी शिक्षणाबरोबरच विविध स्पर्धा परीक्षांचा अभ्यास एकाच वेळी करण्याची उत्तम संधी उपलब्ध झाली आहे.

बी.ए. प्रशासकीय सेवा हा तीन वर्षांचा पदवी अभ्यासक्रम असून, राज्य व केंद्र शासनाच्या विविध स्पर्धा परीक्षांच्या अभ्यासक्रमाशी सुसंगत अशा स्वरूपात त्याची रचना करण्यात आली आहे. या अभ्यासक्रमाच्या माध्यमातून शिपाई पदापासून ते जिल्हाधिकारी, उपजिल्हाधिकारी, पोलीस उपअधीक्षक, तहसीलदार, गटविकास अधिकारी, कर निरीक्षक, लिपिक तसेच इतर विविध शासकीय पदांसाठी आवश्यक ज्ञान व कौशल्ये विद्यार्थ्यांना प्राप्त होतात.

या अभ्यासक्रमात मराठी, इंग्रजी, इतिहास, भूगोल, राज्यशास्त्र, अर्थशास्त्र, गणित, सामान्य विज्ञान, चालू घडामोडी, सामान्य ज्ञान, बुद्धिमत्ता चाचणी व अंकगणित इत्यादी स्पर्धा परीक्षांसाठी आवश्यक विषयांचा समावेश करण्यात आला आहे.

विभागामध्ये सध्या प्रा. डॉ. संतोष पाटील हे विभागप्रमुख म्हणून कार्यरत असून त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली एकूण आठ प्राध्यापक अध्यापनाचे कार्य प्रभावीपणे पार पाडत आहेत. अनुभवी व तज्ज्ञ प्राध्यापकांच्या मार्गदर्शनामुळे विद्यार्थ्यांना दर्जेदार अध्यापन, नियमित सराव परीक्षा, मार्गदर्शन व्याख्याने, मुलाखत प्रशिक्षण तसेच स्पर्धा परीक्षांसाठी आवश्यक शैक्षणिक वातावरण उपलब्ध करून दिले जाते.

विभागाच्या स्थापनेपासून आजपर्यंत अनेक विद्यार्थ्यांनी विविध शासकीय विभागामंध्ये वेगवेगळ्या पदांवर यश संपादन करून नियुक्ती मिळविली आहे. त्यामुळे बी.ए. (प्रशासकीय सेवा) विभागाने स्पर्धा परीक्षा क्षेत्रात गुणवत्तापूर्ण मनुष्यबळ निर्माण करण्याची आपली परंपरा यशस्वीपणे कायम राखली आहे.

बी.ए. प्रशासकीय सेवा विभाग पदवी कोर्सचे वैशिष्ट्ये

1. स्पर्धा परीक्षेची परिपूर्ण तयारी
2. UPSC/MPSC/BANKING/RAILWAY/SSC/कृषी / अभियांत्रिकी व इतर सर्व स्पर्धा परीक्षांची परिपूर्ण तयारी
3. अनुभवी व उच्चशिक्षित शिक्षकवृंद
4. विद्यार्थ्यांकडे वैयक्तिक लक्ष

5. अभ्यास करण्यासाठी स्वतंत्र अभ्यासिका (Reading) ग्रंथालय, क्लासरुम, डिजिटल हॉल इ. सुविधा उपलब्ध
6. UPSC / MPSC आयोगाच्या धर्तीवर सराव पेपर
7. अधिकाऱ्यांचे गेस्ट मार्गदर्शन
8. प्रिंटेड नोट्स व डिजीटल पध्दतीद्वारे अध्यापन केले जाते.
9. प्राध्यापकाकडून विद्यार्थ्यांचे वेळोवेळी समुपदेशन (Counselling)
10. प्रत्येक शनिवारी सराव पेपर व पेपर विश्लेषण

बी.ए. प्रशासकीय सेवा विभागातील सुविधा

1. स्वतंत्र अद्ययावत सुविधासह सुसज्य इमारत
2. एक लाखापेक्षा जास्त पुस्तकांचा समावेश असणारे अप्रतिम ग्रंथालय
3. घटकनिहाय प्रिंटेड नोट्स
4. शंका निरसन सुविधा
5. डिजीटल क्लासरुम
6. सर्व स्पर्धा परीक्षांची सखोल माहिती व मार्गदर्शन
7. दर्जेदार मासिके व वार्षिकी उपलब्ध आहेत
8. अनुभवी व तज्ज्ञ सुप्रसिद्ध शिक्षकवृद
9. प्रत्येक घटकावर सराव प्रश्न
10. अधिकाऱ्यांशी संवाद

बी.ए. प्रशासकीय सेवा विभाग अभ्यासक्रमातील विषय

भाषा विषय	1. मराठी
	2. इंग्रजी
C. SAT विषय	3. गणित
	4. बुध्दीमत्ता चाचणी
	5. मराठी व इंग्रजी उतारे
सामान्य अध्ययन	6. इतिहास
	7. भूगोल
	8. भारतीय राज्यव्यवस्था
	9. पंचायत राज
	10. सामान्य विज्ञान

शैक्षणिक वर्षे 2025-26 मध्ये विभागातर्फे वर्गातील अध्यापनाव्यतिरिक्त विविध उपक्रम राबविण्यात आले आहेत. शैक्षणिक वर्षाच्या सुरुवातीला 31 जूलै 2025 रोजी बी.ए. प्रशासकीय सेवा प्रथम वर्षे प्रवेशित विद्यार्थ्यांचा स्वागत समारंभ कार्यक्रम घेण्यात आला. या कार्यक्रमास अध्यक्ष म्हणून महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.पी. गायकवाड सर उपस्थित होते. तर प्रमुख मार्गदर्शन म्हणून उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी, लातूर श्री. आस्लम

तडवीसर, गटविकास अधिकारी, लातूर ऐश्वर्या चितारी मॅडम, सहाय्यक गटविकास अधिकारी, लातूर स्नेहल कदम मॅडम तसेच प्रमुख उपस्थिती म्हणून महाविद्यालयाच्या उपप्राचार्या डॉ. अंजली जोशी मॅडम, प्रशासकीय सेवा विभाग प्रमुख प्रा. डॉ. संतोष पाटील सर, तसेच विभागातील प्रा. उत्तम दुधभाते, प्रा. शिवलिंग गोगे, प्रा. यशवंत जगताप, प्रा. गोविंद जाधव, प्रा. महेश मोरे, प्रा. भाऊसाहेब पुरी, प्रा. प्रधान धावारे, प्रा.भाऊसाहेब हलगरे व विद्यार्थी बहुसंख्येने उपस्थित होते. या कार्यक्रमात प्रमुख मार्गदर्शक यांनी स्पर्धा परीक्षा विषयी विद्यार्थ्यांना बहुमूल्य असे मार्गदर्शन केले तर प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड सर यांनी मोलाचे मार्गदर्शन केले.

दि. 14 मार्च 2026 ते 28 मार्च 2026 या कालावधीमध्ये विभागाच्या वतीने UPSC / MPSC स्पर्धा परीक्षा व करिअर मार्गदर्शन कार्यशाळेचे सात दिवशीय आयोजन करण्यात आले होते. या सात दिवशीय कार्यशाळेच्या उद्घाटन कार्यक्रमप्रसंगी अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस.पी. गायकवाड सर विभाग प्रमुख प्रा. डॉ. संतोष पाटील सर प्रमुख मार्गदर्शक PSI अजय पवार सर याची प्रमुख उपस्थिती होती. या कार्यक्रमाचे सुत्र संचालन सई शिंदे व आशुतोष काटे यांनी केले तर आभार प्रदर्शन प्रा. उत्तम दुधभाते यांनी केले या कार्यशाळेत सात दिवस विविध मार्गदर्शकांनी मार्गदर्शन केले.

अ.क्र.	दिनांक	वेळ	विषय	मार्गदर्शक प्राध्यापक
1	14.03.2026	2 ते 5	MPSC/UPSC अभ्यासक्रम	अजय पवार (PSI)
2	16.03.2026	2 ते 5	जनरल माहिती	अमीर जब्बार सय्यद (PSI)
3	17.03.2026	2 ते 5	चालू घडामोडी	प्रा. रमेश भारती
4	18.03.2026	2 ते 5	मराठी	प्रा. शरद दाणे
5	20.03.2026	2 ते 5	पोलीस भरती	सुरनर देवानंद गोरे सुमित सायली सुरनर
6	27.03.2026	2 ते 5	MPSC/UPSC अभ्यासक्रमाचे नियोजन	आकाश मुंढे (कृषी अधिकारी)
7	28.03.2026	2 ते 5	सामान्यज्ञान	प्रा. राजु बैरागी

या सात दिवशीय कार्यशाळेत कार्यशाळा प्रमुख प्रा. उत्तम दुधभाते, प्रा. शिवलिंग गोगे, प्रा. यशवंत जगताप, प्रा. भाऊसाहेब पुरी, प्रा. निलेश निला, प्रा. गजानन कस्तुरे प्रा. मनीषा साबळे, प्रा. भाऊसाहेब हलगरे याची व बहुसंख्येने विद्यार्थी उपस्थित होते.

बी.ए. प्रशासकीय सेवा विभागाच्या वतीने

पश्चिम महाराष्ट्रातील ऐतिहासिक किल्ले दर्शन व कोकण दर्शन

या शैक्षणिक सहलीचे दि. 19 फेब्रुवारी 2026 ते दि. 22 फेब्रुवारी 2026 या कालावधीत आयोजन करण्यात आले होते. या सहलीमध्ये प्रा. शिवलिंग गोगे व 44 विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोदविला या सहलीत पाचगणी, विशालगड, पन्हाळा, महाड, पंचगंगा मंदीर, सिंधुदुर्ग किल्ला इ. स्थळे विद्यार्थ्यांना दाखविण्यात आले.

बी.ए. प्रशासकीय सेवा विभागातून उत्तीर्ण झालेल्या अनेक विद्यार्थ्यांनी विविध स्पर्धा परीक्षामंध्ये यश संपादन करून राज्य व केंद्र शासनाच्या विविध विभागामंध्ये उल्लेखनीय पदावंर नियुक्ती मिळविली आहे. त्यापैकी काही विद्यार्थ्यांची माहिती पुढीलप्रमाणे आहेः

अ.क्र.	विद्यार्थ्यांचे नाव	पद
1	गोविंद जगताप	न्यायालयीन लिपीक, लातूर
2	विशाल नारके	महसूल सहाय्यक
3	प्रेरणा चव्हाण	उत्पादन शुल्क कॉन्स्टेबल, लातूर
4	सचिन जाधव	आरोग्य सेवक
5	वैष्णवी शिंदे	रत्नागिरी पोस्टमॅन
6	धरती राठोडे	चंद्रपूर पोस्टमॅन
7	प्रांजली गवाले	पोस्ट ऑफिस
8	संगमेश्वर मठपती	सॅक
9	धनराज नागरगोजे	मनपा कर्मचारी, लातूर
10	बालाजी सातपुते	अग्निशामक
11	पूनम नवघरे	NDF पुणे
12	आदित्य सांळुके	फुड इनस्पेक्टर (Indian Army)

या विद्यार्थ्यांच्या यशामुळे विभागाची शैक्षणिक गुणवत्ता, स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शनाची परिणामकारकता आणि विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी विभागाने केलेले प्रयत्न अधोरेखित होतात. विभाग भविष्यातही गुणवत्तापूर्ण मार्गदर्शनाद्वारे अधिकाधिक विद्यार्थ्यांना प्रशासकीय व इतर शासकीय सेवामंध्ये यश मिळविण्यासाठी सातत्याने प्रयत्नशील आहे.

सन २०२६ मध्ये कु. पूनम नवघरे व श्री. आदित्य साळुंखे यांनी स्पर्धा परीक्षामंध्ये उल्लेखनीय यश संपादन करून शासकीय सेवेत निवड मिळविल्याबद्दल बी.ए. प्रशासकीय सेवा विभागाच्या वतीने त्यांचा सत्कार करण्यात आला. या सत्कार समारंभास महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. पी. गायकवाड, विभागप्रमुख प्रा. डॉ. संतोष पाटील, महाविद्यालयातील सर्व प्राध्यापक, प्रशासकीय सेवा विभागातील विद्यार्थी तसेच इतर विद्यार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

2025-26 शैक्षणिक वर्षाच्या अखेरीस तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांचा निरोप समारंभ कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला होता. या कार्यक्रमास विभागप्रमुख प्रा. डॉ. संतोष पाटील सर व सर्व प्राध्यापक यांनी विद्यार्थ्यांना प्रेरणादायी मार्गदर्शन केले या कार्यक्रमाचे सूचसंचालन कु. श्रेया पुरी व श्री. आशुतोष काटे या विद्यार्थ्यांनी केले. या कार्यक्रमात प्राध्यापक व विद्यार्थी बहुसंख्येने उपस्थित होते. या विभागाच्या वतीने विविध उपक्रम राबवुन विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास करणे त्याची विविध शासकीय पदावर निवडीसाठी यशस्वी प्रयत्न करणे हे विभागाचे उद्दिष्टये आहे.

प्रा. डॉ. संतोष पाटील
समन्वयक

मराठी वाङ्मय मंडळ

महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांमध्ये साहित्य, कलागुणाची आवड निर्माण व्हावी म्हणून दरवर्षी मराठी भाषा व वाङ्मय विभागातंर्गत मराठी वाङ्मय मंडळाची स्थापना करण्यात येते. त्याचप्रमाणे शैक्षणिक वर्ष 2025 26 मध्ये मराठी वाङ्मय मंडळाची स्थापना करण्यात आली. या मंडळाच्या पदाधिकाऱ्यांची निवड निबंध स्पर्धेचे आयोजन करून त्यातून गुणाानुक्रमे करण्यात आली. चालू शैक्षणिक वर्षातील मराठी वाङ्मय मंडळाचा अध्यक्ष म्हणून एम. ए. प्रथम वर्षातील श्री. ओमकार सुरवसे याची निवड करण्यात आली.

मराठी वाङ्मय मंडळाचे उद्घाटन प्रा. संदिपान मोरे याच्या हस्ते करण्यात आले .या मंडळातंर्गत वर्षभरात विविध उपक्रम राबविण्यात आले. प्रारंभी एम .ए .द्वितीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांनी एम .ए . प्रथम वर्षात प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांचा स्वागत समारंभ आयोजित करून त्याचे स्वागत करण्यात आले. 14 जानेवारी ते 28 जानेवारी दरम्यान मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा साजरा करण्यात येतो. त्यानिमित्ताने 'राजन गवस याचे वाङ्मयीन कार्य' या विषयावर विस्तारित व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. याप्रसंगी प्रमुख पाहुणे म्हणून प्रा. डॉ.संभाजी पाटील याची उपस्थिती होती. तसेच प्रा.डॉ.रवींद्र बेंबरे यानी 'संत साहित्याचे योगदान' या विषयावर विद्यार्थ्यांना मोलाचे मार्गदर्शन केले. या पंधरवडा निमित्त आंतरजिल्हा निबंध स्पर्धा, कवी संमेलन, पुस्तक परीक्षण, सुंदर हस्ताक्षर स्पर्धा ,कथाकथन, वाचन कट्टा इत्यादी उपक्रम राबविण्यात आले.

27 फेब्रुवारी हा दिवस कवी कुसुमाग्रज याचा जन्मदिवस 'मराठी भाषा गौरव दिन' म्हणून साजरा करण्यात येतो त्यानिमित्त मराठी भाषेचा गौरव व्हावा या उद्देशाने सौ.समिधा कोलगणे याचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते .मराठी भाषेला भारत सरकारने अभिजात भाषेचा दर्जा घोषित केल्यानंतर आनंदोत्सव साजरा करण्यासाठी अभिजात मराठी भाषा गौरव सोहळा साजरा करण्यात आला. महाविद्यालयातील स्नेहसंमेलन 'कला तीर्थ '2026 निमित्त कथाकथन व वक्तृत्व स्पर्धा घेण्यात आल्या. विजयी स्पर्धकांना स्नेहसंमेलनामध्ये बक्षीस ही वितरण करण्यात आले .भाषा संचालनालय, मराठी भाषा विभाग, मुंबई व दयानंद कला महाविद्यालय, मराठी विभाग याच्या संयुक्त विद्यमाने मराठी भाषेचे जतन व संवर्धन करण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाच्या परिपत्रकानुसार 'बोलींचा जागर 'ही राज्यस्तरीय कार्यशाळा घेण्यात आली .याप्रसंगी सकाळी ग्रंथ दिंडी आयोजित करून दुर्मिळ ग्रंथाचे ग्रंथ प्रदर्शन भरवण्यात आले होते. दुपारच्या सत्रामध्ये डॉ.हंसराज भोसले व डॉ. विठ्ठल जंबाले या बोली तज्ज्ञाचे विद्यार्थ्यांना मोलाचे मार्गदर्शन लाभले. याप्रसंगी विद्यार्थी बहुसंख्येने उपस्थित होते. एम ए द्वितीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांना निरोप समारंभ आयोजित करून त्याना पुढील शैक्षणिक वाटचालीसाठी शुभेच्छा देण्यात आल्या.अशा विविध उपक्रमातून विद्यार्थ्यांचे साहित्याविषयी अभिरुची निर्माण करण्याचे कार्य या मंडळाने वर्षभरात केले आहे. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.शिवाजी गायकवाड याच्या मार्गदर्शनानुसार या मंडळाचे प्रभारी प्राध्यापक म्हणून काम पाहिले.

प्रा. राजकुमार मोरे
प्रभारी
मराठी वाङ्मय मंडळ

अंतर्गत तक्रार निवारण समिती

2014 साली न्यायमूर्ती चंद्रशेखर धर्माधिकारी यांनी निकालाद्वारे सूचित केल्यानुसार दयानंद कला महाविद्यालयामध्ये 2014-15 या शैक्षणिक वर्षापासून अंतर्गत तक्रार निवारण समिती स्थापन करण्यात आलेली आहे. या समितीमध्ये पुढील सदस्यांचा समावेश आहे.

अंतर्गत तक्रार निवारण समिती

मार्गदर्शनः प्राचार्य डॉ शिवाजी गायकवाड

अध्यक्षः उपप्राचार्य डॉ अंजली जोशी

सदस्यः 1. श्रीमती कुमुदिनी भार्गव (जेष्ठ सामाजिक कार्यकर्त्या)
2. प्रा सुवर्णा लवंद
3. प्रा दुर्गा शर्मा
4. प्रा अंजली बनसोडे
5. श्रीमती अश्विनी सुरवसे
6. अधीक्षक संजय व्यास

समितीचे उद्देशः

1. महिलांना निर्भीड वातावरणामध्ये काम करता यावे आणि त्यांच्या तक्रारी त्यांना मोकळेपणाने मांडता याव्यात.
2. महिलांविषयी समभाव जागृत व्हावा
3. महिलांना सुरक्षा मिळावी
4. त्या दृष्टिकोनातून समुपदेशनाचे कार्य व्हावे.

वरील अनुषंगाने दयानंद कला महाविद्यालयातील अंतर्गत तक्रार निवारण समिती पुढील उपक्रम राबवते.

1. अंतर्गत तक्रार निवारण समिती आणि अक्ष कौन्सिलिंग सेंटर याच्यामध्ये एक सामंजस्य करार (MOU) करण्यात आला. त्यानुसार कला महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना अक्ष कौन्सिलिंग सेंटर तर्फे काउन्सलिंग उपलब्ध करून देण्यात येईल. आणि त्यांचे प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम करण्याची संधी विद्यार्थ्यांना दिली जाईल.

2. वरील MOUअंतर्गत ' Sukoon : A journey within ' या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळा घेण्यात आली. या कार्यशाळेत कला महाविद्यालयातील सर्व प्राध्यापक आणि कर्मचारी याच्यासाठी मानसशास्त्रीय जागृती घडवणारे सेशन आयोजित करण्यात आले. या कार्यशाळेसाठी प्रा उर्मिला भादंर्गे, मानसशास्त्र विभाग प्रमुख, उपकेंद्र,स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, आणि जेष्ठ सामाजिक कार्यकर्त्या कुमुदिनी भार्गव याची प्रमुख उपस्थिती होती. त्यांनी या कार्यशाळेद्वारे मानवी शरीरातील मानसशास्त्रीय घडामोडी, त्यामुळे निर्माण होणारे ताणतणाव आणि त्याचे निवारण याविषयी सविस्तर मार्गदर्शन केले. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ शिवाजी गायकवाड, अंतर्गत तक्रार निवारण समितीच्या अध्यक्ष डॉ अंजली जोशी, डॉ दुर्गा शर्मा,डॉ सुवर्णा लवंद , प्रा अंजली बनसोडे, श्रीमती अश्विनी सुरवसे तसेच सर्व प्राध्यापक आणि कर्मचारी उपस्थित होते. या कार्यशाळेत उपस्थित कर्मचाऱ्यांच्या प्रश्नांची समर्पक उत्तरे देण्यात आली. संयोजन डॉ दुर्गा शर्मा आणि प्रा सुवर्णा लवंद यांनी केले.

3. 31 डिसेंबर 2025 रोजी महिला प्राध्यापकांची आणि कर्मचाऱ्यांची पर्यावरण पूरक सहल आयोजित करण्यात आली. लातूर जवळील ऍग्रो फार्म येथे नैसर्गिक पर्यावरणामध्ये आयोजित करण्यात आलेल्या या सहलीस बहुताश

महिला प्राध्यापक आणि कर्मचारी उपस्थित होते. याप्रसंगी पर्यावरण हानी टाळण्यासाठी जागृती वाढवण्याचे आवाहन करण्यात आले.

4. 16 जानेवारी 2026 रोजी Menstrul Pad Awareness Program' आयोजित करण्यात आला. महिलांना मासिक पाळी दरम्यान येणाऱ्या अडचणी आणि त्यामध्ये यावेळी वापरण्यात येणाऱ्या पॅडचा योग्य वापर यावर श्रीमती शिरोळे यांनी मार्गदर्शन केले आणि सुती पॅडचे महत्त्व सांगितले. या कार्यक्रमास महिला प्राध्यापिका आणि कर्मचारी उपस्थित होत्या. या कार्यशाळेतून अनेक बाबींचे ज्ञान महिलांना मिळाले.

5. 9 मार्च 2026 रोजी आंतरराष्ट्रीय महिला दिनाच्या निमित्ताने महाविद्यालयात 'महिला दिन' साजरा करण्यात आला. महिला दिनाच्या निमित्ताने महिलांनी एकत्रित येऊन ' मै अपनी फेवरेट क्यू हू? ' या विषयावर ग्रुप डिस्कशन केले. महिलांच्या सुप्त शक्तींना चालना देण्यात आली. त्याद्वारे महिलांनी गाणे, नृत्य, कविता सादर केले. याप्रसंगी प्राचार्य डॉ शिवाजी गायकवाड यांनी सर्व महिलांचा सन्मान केला. याप्रसंगी वरिष्ठ महाविद्यालयाच्या उपप्राचार्य डॉ अंजली जोशी, कनिष्ठ महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ दिलीप नागरगोजे, पर्यवेक्षक डॉ प्रशांत दीक्षित उपस्थित होते. महिला दिनाच्या कार्यक्रमाचे संचलन प्रा दुर्गा शर्मा आणि प्रा सुवर्णा लवंद यांनी केले.

6. आंतरराष्ट्रीय महिला दिनाच्या निमित्ताने दयानंद कला महाविद्यालयामध्ये संवाद मंचाची स्थापना करण्यात आली. या संवाद मंचा अंतर्गत दोन प्राध्यापिकांनी पुढाकार घेऊन एक महत्त्वाचा विषय महिलांना अभ्यासासाठी द्यावा, त्यावर महिलांनी मनमोकळी चर्चा करून आपल्या प्रश्नांची उत्तरे शोधावीत अशी संकल्पना मांडण्यात आली. या व्यासपीठावरून ' आपण स्वतःवर का प्रेम करतो? हा विषय पहिल्या बैठकीमध्ये देण्यात आला. याप्रसंगी सर्व प्राध्यापिका आणि कर्मचारी यांनी आपले मनोगत उत्कृष्टपणे आणि धाडसाने व्यक्त केले. त्यातून त्यांचा आत्मविश्वास दिसून आला. काहीजणींना यावर बोलता आले नाही. किमान अशा गोष्टींवर विचार करता यावा हाच या संवाद मंचाचा उद्देश होता. महिलांचा आत्मविश्वास वाढावा आणि त्यांची सपोर्ट सिस्टीम तयार व्हावी हा या संवाद मंचाचा उद्देश आहे.

7. 2025-26 या शैक्षणिक वर्षाच्या अंतिम टप्प्यामध्ये सर्व महिला प्राध्यापका आणि कर्मचारी यांनी एकत्र येऊन डबा पार्टी साजरी केली. याप्रसंगी पुढील शैक्षणिक वर्षामध्ये राबवल्या जाणाऱ्या उपक्रमांवर चर्चा करण्यात आली. महिलांना कोणत्या स्वरूपाचे कार्यक्रम उपयुक्त ठरतील याविषयी चर्चा करण्यात आली.

अंतर्गत तक्रार निवारण समितीतर्फे,

1. महिला कर्मचारी आणि प्राध्यापिका याच्यात संवाद वाढवण्यात आला.
2. त्यांच्या प्रश्नांची उत्तरे त्यांच्याच संवादातून देण्यात आली.
3. महाविद्यालयातील विद्यार्थिनी आणि महिला कर्मचाऱ्यांच्या तक्रारी सोडवण्यात आल्या.
4. विद्यार्थिनींच्या मागणीनुसार लेडीज रूम मध्ये असणारे परंतु सध्या नादुरुस्त असणारे सॅनिटरी पॅडचे वेंडिंग मशीन बदलण्यात आले. रोटरी क्लबच्या माध्यमातून डॉ दिलीप नागरगोजे याच्या सहकार्याने नवीन वेंडिंग मशीन 13.4.2026 रोजी लेडीज रूम मध्ये बसवण्यात आले.

अंतर्गत तक्रार निवारण समितीचे हे कार्य आणि वाटचाल अशी सुरू राहण्यासाठी दयानंद शिक्षण संस्थेचे सर्व सन्माननीय पदाधिकारी आणि महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ शिवाजी गायकवाड याचे मार्गदर्शन लाभले. तसेच महाविद्यालयातील सर्व प्राध्यापक आणि कर्मचारी याच्या सहकार्याने वरील उपक्रम पूर्णत्वास गेले. त्या सर्वांचे मनःपूर्वक आभार!

डॉ अंजली जोशी
अध्यक्ष, अंतर्गत तक्रार निवारण समिती

सामाजिक शास्त्रे अभ्यास मंडळ

दरवर्षी प्रमाणे शैक्षणिक वर्ष २०२५- २६ मध्ये सामाजिक शास्त्रे अभ्यास मंडळाची स्थापना करण्यात आली. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ शिवाजी गायकवाड सर यांच्या आदेशानुसार व मार्गदर्शनानुसार सामाजिक शास्त्रे अभ्यास मंडळाची कार्यकारणी तयार करण्यात आली. यासाठी समन्वयक प्रा डॉ रामेश्वर खंदारे सर यांनी दि.०५/०२/२०२६;मुलाखत प्रक्रियेद्वारे पुढील कार्यकारणी व पदाधिकाऱ्यांची निवड करण्यात आली.

दयानंद कला महाविद्यालयात सामाजिक शास्त्रे अभ्यास मंडळाच्या पदाधिकाऱ्यांची निवड.

वसंत कुलकर्णी	-	अध्यक्ष
कामाक्षा मुदाळे	-	उपाध्यक्ष
त्रिमुख इगवे	-	सचिव
विमल पाल	-	कोषाध्यक्ष
देवांश पाचंगे	-	संपादक
विशाल भागुंरे	-	प्रसार माध्यमे प्रमुख
निलेश वाघमारे	-	कलामंच प्रमुख
सोनिया कांबळे	-	सदस्य
स्वाती जाधव	-	सदस्य
अमृता काळे	-	सदस्य
अश्विनी चव्हाण	-	सदस्य
शुभम जानापुरे	-	सदस्य
अभिषेक ठाकूर	-	सदस्य.

दि.९/२/२०२६ दयानंद कला महाविद्यालयात सामाजिक शास्त्रे अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन दयानंद कला महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी,राष्ट्रीय सेवा योजना विद्यापीठ स्तरावर राज्य व राष्ट्रीय पुरस्कार प्राप्त श्री. भरत पवार व प्रमुख अतिथी म्हणून सुप्रसिद्ध लोककलावंत अपर्णा पवार यांच्या हस्ते करण्यात आले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ शिवाजी गायकवाड सर यांच्या मार्गदर्शनाखाली कार्यक्रम संपन्न झाला. यावेळी IQAC संचालक प्रा. डॉ संतोष पाटील सर यांनी कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थान भूषविले.

सामाजिक शास्त्रे अभ्यास मंडळाचे समन्वयक प्रा.डॉ. रामेश्वर खंदारे सर यांनी कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक मांडले सामाजिक शास्त्रे अभ्यास मंडळाच्या बोध चिन्हाचे ही अनावरण करण्यात आले प्रथमच सामाजिक शास्त्रे

अभ्यास मंडळाचे बोध चिन्ह तयार करण्यात आले होते विशेष म्हणजे या बोध चिन्हाची निर्मिती ही मंडळाचे सचिव त्रिमुख इगवे यांनी केली आहे या कार्यक्रमास प्रा स्फूर्ती समुद्रे मॅडम प्रा.चैतन्य शिंदे सर प्रा. अश्विनी धायगुडे मॅडम व सर्व पदाधिकारी सदस्य विद्यार्थी मोठी संख्येने उपस्थित होते.

लातूर. गुरुवार दि. १९/२/२०२६ रोजी सामाजिक शास्त्रे अभ्यास मंडळाच्या वतीने शिवजयंती उत्साहात साजरी करण्यात आली तसेच सामाजिक शास्त्रे अभ्यास मंडळाचे सदस्य सोनिया कांबळे, स्वाती जाधव, अभिषेक ठाकूर, वसंत कुलकर्णी, अश्विनी चव्हाण यांनी शिवकालीन प्रशासन आणि शिवरायांचे विविध दृष्टिकोन यावर भित्तीपत्रक तयार केले यावेळी दयानंद शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष श्री लक्ष्मी रमणजी लाहोटी सर सचिव रमेश बियाणी सर दयानंद कला महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड सर, विज्ञान महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. जयप्रकाश दरगड सर, मंडळाचे समन्वयक प्रा. डॉ. रामेश्वर खंदारे सर, डॉ गणेश लहाने सर, प्रा स्फूर्ती समुद्रे मॅडम, मंडळाचे सर्व पदाधिकारी व सदस्य उपस्थित होते. या सर्वांनी भित्तीपत्रकाच्या प्रदर्शनास भेटी दिल्या विद्यार्थ्यांचे कौतुक केले महाविद्यालयाच्या सर्व मान्यवर प्राध्यापकासमोर मंडळ संपादक देवांश पाचंगे यांनी शिवरायांच्या कार्यावर भाष्य केले.

तसेच मंडळाचे सचिव त्रिमुख इगवे यांनी तयार केलेल्या सामाजिक शास्त्रे अभ्यास मंडळाच्या बोधचिन्हाची उद्दिष्टे ही स्पष्ट केली यावेळी बहुसंख्येने प्राध्यापक विद्यार्थी उपस्थित होते.

दि 25/03/2026 रोजी महाविद्यालयाच्या कलातीर्थ 2026 " वार्षिक स्नेहसंम्मेलनात सामनिक शास्त्रे अभ्यासमंडळाच्या लोगोबाबत व ब्रीदवाक्याची ओळख देवांग पाचंगे यांनी करून दिली. याप्रसंगी महाविदलयाचे प्राचार्य. डॉ. शिवाजी गायकवाड सर, यांनी कौतुक केले. तसेच प्रा डॉ. रामेश्वर खंदारे सर, प्रा स्फूर्ती समुद्रे मॅडम आणि मंडळाचे सर्व पदाधिकारी व सदस्य उपस्थित होते

डॉ. रामेश्वर खंदारे

समन्वयक

ॲनिमेशन विभाग

प्रथम वर्षाच्या भरघोस प्रवेशासह ॲनिमेशन मधील शैक्षणिक वर्ष 2025-26 ची सुरुवात झाली. सर्वप्रथम द्वितीय आणि तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांनी प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांसाठी फ्रेशर्स पार्टीचे आयोजन 19 ऑगस्ट 2025 रोजी केले, प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांमधून एक मिस फ्रेशर आणि एक मिस्टर फ्रेशर निवडण्यात आले.

पारंपरिक मूर्ती मधील प्लास्टर ऑफ पॅरिस आणि विषारी रसायनामुळे होणाऱ्या प्रदूषणापासून जलस्तोत्राचे संरक्षण करणे यासाठी "इको फ्रेंडली गणेशा" ह्याची तीन दिवसीय कार्यशाळा 25, 26, 27 ऑगस्ट 2025 रोजी घेण्यात आली, प्रा. सुधाकर सूर्यवंशी यांनी मातीपासून गणेशाची मूर्ती बनवण्याचे प्रशिक्षण विद्यार्थ्यांना दिले तसेच मातीपासून गणपती विद्यार्थ्यांनी मोठ्या प्रमाणात तयार केले. त्यामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये आत्मविश्वास वाढला व त्यांच्या कलागुणांना वाव मिळाला. विद्यार्थिनीच नव्हे तर कार्यालयीन कर्मचारी प्राध्यापक यांनीही गणपती मूर्ती तयार केल्या आणि तयार केलेले गणपती त्यांच्या घरी प्रस्थापित करण्यात आले. या कार्यशाळेसाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड उपप्राचार्य डॉ. अंजली जोशी उपस्थित होते.

तसेच दिनांक 22 सप्टेंबर ते 29 सप्टेंबर 2025 रोजी ॲनिमेशन विभागातर्फे प्रा. सचिन पतंगे यांनी ग्राफिक डिझाईन वर्कशॉप दयानंद कला महाविद्यालय मध्ये घेण्यात आला त्यामध्ये विद्यार्थ्यांनी ग्राफिक डिझाईन संबंधित कौशल्य आत्मसात केली. या कार्यशाळेसाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, उपप्राचार्य डॉ. अंजली जोशी उपस्थित होते. कार्यक्रमास सौ. शीतल कोरे, डॉ. रोहिणी शिंदे, विभागप्रमुख, दयानंद विज्ञान महाविद्यालय प्रमुख पाहुण्या म्हणून उपस्थित होत्या तसेच आयक्यूएसी समन्वयक डॉ. संतोष पाटील उपस्थित होते.

दिनांक 13 व 14 सप्टेंबर 2025 रोजी आंतरराष्ट्रीय दर्जाचे कलाकार ओव्हरसीज ॲनिमेशन कंपनीचे क्रिएटिव्ह डिरेक्टर, मुंबई येथून दोन दिवसीय कार्यशाळा घेण्यासाठी खास श्री. सतीश थोकाडे यांना आमंत्रित केले होते त्यांनी "कॅरेक्टर डिझाईन फ्रॉम स्केच टू सोल" यावर प्रात्यक्षिकासह सखोल मार्गदर्शन केले तसेच विद्यार्थ्यांना भविष्यात येणाऱ्या अडचणींना कसे सामोरे जायचे याबद्दल धडे दिले. या कार्यशाळेसाठी दयानंद शिक्षण संस्थेचे सचिव श्री रमेशजी बियाणी तसेच श्री. रवींद्र व्होरा, श्री चैतन्य भार्गव, श्री नयन कुमार नावंदर, अभिजात फिल्म सोसायटीचे अध्यक्ष श्री. जितेंद्र पाटील व महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड याची उपस्थिती होती.

17 डिसेंबर 2025 रोजी सिनेमा निर्देशक स्टोरी टेलर क्रिएटिव्ह प्रोफेशनल असणारे श्री निलेश कुंजीर यांना ॲनिमेशन विभागातील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करण्यासाठी आमंत्रित करण्यात आले. त्यांनी स्वतः बनवलेली फिल्म दाखवून विद्यार्थ्यांना निर्देशनाबाबत मार्गदर्शन केले. अगदी सूक्ष्म प्रकारचे निरीक्षण कसे करावे हे त्यांनी विद्यार्थ्यांना प्रात्यक्षिकासह समजावून सांगितले, तसेच स्टोरी तुमच्या डोक्यात जरी असेल तरी त्याला स्क्रीनवर आणण्यासाठी कशाप्रकारे मेहनत घ्यावी लागते, याबद्दलही त्यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड, उपप्राचार्य डॉ. अंजली जोशी उपस्थित होते.

16 ते 19 डिसेंबर रोजी घेण्यात आलेल्या अभिजात इंटरनॅशनल शॉर्ट फिल्म फेस्टिवल मध्ये ॲनिमेशन मधील विद्यार्थ्यांनी वॉलेंटियर म्हणून काम केले. ॲनिमेशनमधील विद्यार्थ्यांनी बनवलेल्या तीन फिल्म फेस्टिवल मध्ये प्रदर्शित करण्यात आल्या.

द्वितीय सत्राच्या सुरुवातीस 4 जानेवारी ते 8 जानेवारी यादरम्यान ॲनिमेशन विभागाची शैक्षणिक सहल असेंबलाज इंटरटेनमेंट स्टुडिओ मुंबई येथे भेट द्यावयास गेली. यावेळी असे कंपनीचे सीईओ अर्जुन माधवन यांनी विद्यार्थ्यांशी संवाद साधत त्यांची ओळख करून दिली. तसेच प्रोजेक्ट हेड स्वप्निल कोटकर यांनी विद्यार्थ्यांना जिद्दीने काम करण्याचा सल्ला दिला. ॲनिमेशन डिरेक्टर चेतन तहसीलदार व को-हेड विद्युत कुंद्रा यांनी कंपनीमध्ये केलेल्या कामाचे व्हिडिओ ब्रेक डाऊन इमेजेसद्वारा सादरीकरण केले या सहलीत दरम्यान छावा, उल्फ किंग अशा बऱ्याच सिनेमाचं मेकिंग विद्यार्थ्यांना दाखविण्यात आले. या भेटीसाठी श्री सतीश थोकाडे यांनी मेहनत घेतली. तेथून पुढे सहल काशीद बीच मुरुड जंजिरा महाबळेश्वर येथे भेट देऊन खूप साऱ्या आठवणी घेऊन परत आली.

2 फेब्रुवारी ते 6 फेब्रुवारी 2026 यादरम्यान ॲनिमेशन मधील विद्यार्थ्यांसाठी सॉफ्ट स्किल ट्रेनिंग ही कार्यशाळा घेण्यात आली. ज्ञानदीप फाउंडेशन महिंद्रा प्राइड क्लासरूम आणि दयानंद कला महाविद्यालय ॲनिमेशन विभाग याच्या संयुक्त विद्यमाने ही कार्यशाळा घेण्यात आली. यासाठी मुंबईहून मिस्टर हकीम लकडवाला कॉर्पोरेट ट्रेनर यांना बोलवण्यात आले, त्यांनी विद्यार्थ्यांना ट्रेनिंगचे धडे शिकवले. या ट्रेनिंग चे विद्यार्थ्यांना सर्टिफिकेट ही देण्यात आले. पाच दिवस इयर सॉफ्ट स्किल ट्रेनिंगच्या समारोपावेळी दयानंद शिक्षण संस्थेचे अकॅडमिक डेव्हलपमेंट ऑफिसर डॉ. जयप्रकाश दरगड तसेच श्री. अनिल बिरादार ट्रेनिंग अँड प्लेसमेंट ऑफिसर, दयानंद कला महाविद्यालयाच्या उपप्राचार्य डॉ. अंजली जोशी उपस्थित होते.

कमवा व शिका

दयानंद कला महाविद्यालयात शिक्षण घेत असलेल्या आर्थिक दुर्बल विद्यार्थ्यांसाठी 'कमवा आणि शिका' योजना राबविली जाते. या महाविद्यालयामध्ये येणारे बहुसंख्य विद्यार्थी हे ग्रामीण भागातून येतात. त्यांची आर्थिक परिस्थिती कमालीची नाजूक असते. अशा आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल विद्यार्थ्यांना स्वकमाईतून शिक्षण घेण्यास मदत व्हावी या हेतूने ही योजना महाविद्यालयात राबवली जाते.

दरवर्षी आर्थिक दृष्ट्या कमकुवत विद्यार्थ्यांसाठी शैक्षणिक वर्षाच्या प्रारंभी सूचना काढून इच्छुक विद्यार्थ्यांची प्राचार्य कक्षात मुलाखत घेण्यात येते. उपस्थित विद्यार्थ्यांमधून व त्यांची गरज लक्षात घेऊन 20 विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात येते. निवड करण्यात आलेल्या विद्यार्थ्यांना महाविद्यालयात हलकेसे एक तासाचे काम विभागून देण्यात येते. यामध्ये कार्यालय, ग्रंथालय, वर्ग-खोल्या स्वच्छता, झाडाला पाणी देणे, ग्रंथालयातील पुस्तकांची व्यवस्था, पुस्तक देव-घेव इत्यादी कामांचा समावेश होतो. अशा सहभागी विद्यार्थ्यांना महिन्याला ठराविक मानधन देण्यात येते. त्यामुळे संबंधित विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक खर्चासाठी महाविद्यालयाकडून थोडीफार आर्थिक मदत होते. याशिवाय विद्यार्थी दशेपासूनच श्रम प्रतिष्ठेचे महत्त्वही पटवून देण्याचे कार्य महाविद्यालय करते.

डॉ. रामेश्वर खंदारे

समन्वयक

दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर
कनिष्ठ विभाग

विद्यार्थ्यांना यशाकडे घेऊन जाणारा सर्वात जवळचा मार्ग म्हणून ओळख असलेले दयानंद कला महाविद्यालय! अशा ख्यातनाम महाविद्यालयाचा उपप्राचार्य म्हणून काम करताना मला सार्थ अभिमान वाटतो. विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासाचा वसा घेऊन त्या दृष्टीने विद्यार्थी घडवण्याचे कार्य करणारे महाविद्यालय म्हणजे दयानंद कला कनिष्ठ महाविद्यालय होय. या महाविद्यालयाला यंदाच्या स्वाफ मूल्यांकनामध्ये अ+प्राप्त झाले आहे. आमच्या विद्यार्थ्यांचे यश आणि दयानंद कला महाविद्यालय हे दोन शब्द एकमेकांना पर्यायी झाले आहेत. कला शाखेत यशस्वी कारकीर्द करण्यासाठी महाराष्ट्रातील अनेक जिल्ह्यातील विद्यार्थी इयत्ता दहावी नंतर लातूरच्या दयानंद कला कनिष्ठ महाविद्यालयास प्रथम प्राधान्य देतात. आधुनिक तंत्र पद्धतीचा अध्ययन-अध्यापनासाठी वापर, सरावातील सातत्य, गुणवत्ता विकास वर्गाचे उत्तम नियोजन, शैक्षणिक सहली, प्रदर्शन, लेखन, वाचन, क्रीडा, सांस्कृतीक व संभाषण कौशल्य विकसित करण्यासाठी सातत्याने समन्वय असावा यासाठी विद्यार्थी-पालक मेळाव्याचे आयोजन, निवडक गुणवंत विद्यार्थ्यांसाठी शिक्षक पालक योजना या सारख्या अनेक योजना आखून दयानंद कला महाविद्यालय आपल्या यशाची उज्ज्वल परंपरा कायम ठेवून यशाची नवनवी शिखरे पादाक्रांत करीत आहे.

शैक्षणिक वर्ष-२०२५-२६ वर्षाच्या सुरुवातीस महाविद्यालयाचे मा. प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड यांच्या अध्यक्षतेखाली कनिष्ठ महाविद्यालयीन प्राध्यापकांची बैठक घेऊन विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी विविध समित्या गठीत करण्यात आल्या यामध्ये वर्षभराच्या कामकाजाचे उत्तम नियोजन करण्यात आले.

यश मिळवण्यासाठी आवश्यक असणारी सर्वात मोठी शक्ती म्हणजे आत्मविश्वास हा आत्मविश्वास सरावातून निर्माण होतो. १२वी बोर्ड परीक्षेत यश मिळविण्याच्या दृष्टीने विद्यार्थ्यांकडून सातत्याने सराव करून घेण्यासाठी महाविद्यालयातील परीक्षा विभाग प्रमुख प्रा. जिगाजी बुद्धुके, प्रा. दशरथ मनवरे व डॉ. सुधीर गाडवे यांच्याकडे परीक्षा विभागाची जबाबदारी सोपवण्यात आली. परीक्षा विभागाने वर्षभराचे उत्तम नियोजन करून इयत्ता १२वी वर्गाच्या विद्यार्थ्यांसाठी एकूण ७ सराव परीक्षाचे आयोजन केले. त्याचेच फलित म्हणून महाविद्यालयाच्या १२वी बोर्ड परीक्षेचा निकाल ८८.१८% लागला. १२वी बोर्ड परीक्षेत ९४.३३% गुण घेऊन कु. शरयु कुलकर्णी प्रथम तर ९०.००% गुण घेऊन कु. गायत्री साखरे द्वितीय क्रमांकाने उत्तीर्ण झाली तर ८५% पेक्षा अधिक गुण घेऊन ०८ विद्यार्थी गुणवत्ता यादीत आले. अशा गुणवंत व हुशार विद्यार्थ्यांना उत्तेजन देण्यासाठी प्रत्येक सराव परीक्षेत प्रथम, द्वितीय व तृतीय येणाऱ्या विद्यार्थ्यांस अनुक्रमे रुपये १०००/-, ७००/- व ५००/- या प्रमाणे रोख पारितोषिके महाविद्यालयाच्या वतीने देण्यात येते.

इयत्ता १२ वी च्या विद्यार्थ्यांत गुणात्मक स्पर्धा वाढावी म्हणून त्यांना प्रोत्साहनपर अनेक रोख रकमेची पारितोषिके, सन्मानचिन्ह दिली जातात. दयानंद शिक्षण संस्थेकडून १२ वी बोर्ड परीक्षेत प्रथम येणाऱ्यास रु. १०,०००/-, द्वितीय रु. ७०००/- व तृतीय रु. ५०००/- रकमेचे बक्षीस दिले जाते. तसेच संस्था पदाधिकारी, माजी प्राचार्य, प्राध्यापक व माजी विद्यार्थी यांच्याकडूनही विविध रोख असे हजारो रुपयांच्या बक्षीसांची परंपरा कायम ठेवली आहे.

विद्यार्थ्यांच्या यशात केवळ महाविद्यालयाचा वाटा नसतो तर त्यांच्या कुटुंबाचाही मोलाचा वाटा असतो. त्यामुळे शिक्षक व पालकांमध्ये संवाद असणे आवश्यक असते. असा संवाद साधला जावा यासाठी दर शुक्रवारी व शनिवारी प्रत्येकी वीस विद्यार्थ्यांच्या पालकांच्या बैठकीचे आयोजन करण्यात येते. बैठकीत विद्यार्थी व पालकांच्या समस्या समजून घेऊन व त्या समस्या सोडवून विद्यार्थी व पालकात एक विश्वासाचे वातावरण निर्माण करण्यात येते.

उपस्थिती समितीद्वारे दर महिन्याला अनुपस्थित विद्यार्थ्यांची दखल घेऊन विद्यार्थ्यांच्या पालकांपर्यंत अनुपस्थिती बाबत लघु संदेशाद्वारे व प्रत्यक्ष दूरध्वनीद्वारे संपर्क करुन माहिती देण्यात येते. विद्यार्थ्यांची ग्रामीण जीवनाशी नाळ जोडून ठेवण्यासाठी आमच्या महाविद्यालयाचा एन.एस.एस. विभाग नेहमी अग्रेसर असतो. यासाठी महाविद्यालयात रा.से.यो. चे दोन युनीट कार्यरत आहेत. कार्यक्रम अधिकारी प्रा. अनिल भूरे आणि प्रा. सिध्दार्थ भालेराव यांच्या नेतृत्वाखाली वर्षभरात राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने अनेक उपक्रम राबविले जातात. या उपक्रमामध्ये स्वयंसेवक साई किशन सोनवणे आणि कु. साक्षी गोरे यांना उत्कृष्ट स्वयंसेवक म्हणून गौरविण्यात आले तसेच मौजे तळेगाव ता. शिरुर अनंतपाळ, जि. लातूर या ठिकाणी सात दिवसाचे "शाश्वत विकासासाठी युवकः जलसंधारण व्यवस्थापन आणि ओसाड भूमी विकास" हे विशेष शिबीर घेण्यात आले.

मा. प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड यांच्या संकल्पनेतून इयत्ता ११ वी व इयत्ता १२ वी वर्गातील विशेष प्राविण्य प्राप्त विद्यार्थ्यांना ग्रंथालयाचा मनसोक्त वापर करता यावा तसेच वाचन संस्कृती वाढावी यासाठी 'गोल्ड कार्ड' ही संकल्पना नव्यानेच राबविण्यात आली. त्यामुळे या योजनेचा अनेक विद्यार्थ्यांनी लाभ घेतला. तसेच त्यांच्यासाठी स्वतंत्र अभ्यासिकेची व्यवस्था सुध्दा करण्यात आली.

विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासात महाविद्यालयाचा क्रीडा विभाग देखील मोलाचे योगदान देत आहे. या विभागातर्फे विद्यार्थ्यांसाठी कबड्डी, व्हॉलीबॉल, बॅडमिंटन, टेनिस, मैदानी स्पर्धा, जिम, क्रिकेट, कॅरम, क्रॉस कंट्री, बुद्धीबळ, लॉन टेनिस, मल्लखांब, शिकाई मार्शल आर्ट, योगा, कराटे इत्यादी इन्डोर व आऊटडोर क्रीडा प्रकाराचे आयोजन करण्यात आले. या सर्व क्रीडा प्रकारात एकुण १६९ मुला-मुलींनी प्रत्यक्षात सहभागी झाले. यातील कृष्णकांत सुरवसे -110 किलो वेट लिफ्टिंग मध्ये भारतात ७ वा, कु. समीक्षा मंदे वेट लिफ्टिंग मध्ये राष्ट्रीय स्पर्धेत सहभाग व कु. वैष्णवी साळुंके क्रिकेट मध्ये राष्ट्रीय स्तरावर गोल्ड मेडल प्राप्त अशा अनेक विद्यार्थ्यांनी विविध स्पर्धांमध्ये राज्य व राष्ट्रीय स्तरावर सहभाग नोंदविला. अनेक विद्यार्थ्यांनी जिल्हा व विभाग स्तरावरही सहभाग नोंदविला आहे.

डॉ. संदीपान जगदाळे, प्रा. अंजली बनसोडे, प्रा. मनोज गवरे यांनी सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने वर्षभरात गीतगायन, नृत्य, मिमिक्री, नाटक अशा विविध स्पर्धा घेऊन विद्यार्थ्यांच्या सुप्त गुणांना वाव देण्याचे कार्य केले त्यामध्ये कु. सायली टाक हीने राष्ट्रीय कला उत्सव स्पर्धेत प्रथम क्रमांक मिळविला. तसेच अर्थशास्त्र व संगीत विभागाच्या वतीने शैक्षणिक सहलीचे आयोजन डॉ. गोपाल बाहेती, प्रा. दिनेश जोशी, प्रा. शांता कोटे, प्रा. महेश जंगापल्ले, प्रा. शितल कोरे यांच्या मार्गदर्शनाखाली करण्यात आले. महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य प्रा.डॉ. दिलीप नागरगोजे

यांनी समाजाचे दायित्व विचारात घेऊन आपल्या आईच्या पाचव्या पुण्यस्मरणानिमित्त महाविद्यालयातील गरीब व होतकरु एकुण २१ विद्यार्थिनींचे शैक्षणिक शुल्क रु. २१०००, पर्यवेक्षक डॉ. प्रशांत दिक्षीत -५०००/-, प्रा. डॉ. देवेंद्र कुलकर्णी- १६५००/- प्रा. डॉ. संदीप जगदाळे - १०,०००/- प्रा. अंजली बनसोडे-५०००/- व प्रा. मनोज गवरे-५०००/- भरुन एक नवा आदर्श समाजासमोर निर्माण करण्याचे कार्य केले आहे.

दयानंद महाविद्यालयात विद्यार्थ्यांचे शैक्षणिक हिताचा विचार करता नाविन्यपूर्ण उपक्रम नेहमीच राबविले जातात. महाविद्यालयातील प्रत्येक वर्गात स्मार्ट बोर्डच्या माध्यमातून ऑफलाईन व ऑनलाईन पध्दतीने अध्यापन करण्याचे कार्य केले जाते. ऑनलाईन ई-लर्निंग मॉडल्सच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना पीपीटी, व्हिडिओ, ऑनलाईन लेक्चर व ई बुक्स संदर्भातील माहिती महाविद्यालयाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध करुन देण्यात आली आहे. इयत्ता ११वी च्या गरीब व होतकरु विद्यार्थ्यांना मोफत गणवेश वाटप करण्यात आले. तसेच कमवा व शिका या योजनेत विद्यार्थ्यांना सहभागी करुन घेऊन त्यांना आर्थिक मदत करण्यातही आमचे महाविद्यालय अग्रेसर आहे.

दयानंद शिक्षण संस्थेचे मा.अध्यक्ष श्री. लक्ष्मीरमणजी लाहोटी, उपाध्यक्ष तथा शालेय समितीचे अध्यक्ष मा. श्री. ललितभाई शाह, सचिव मा. श्री. रमेश बियाणी यांचे मार्गदर्शन व प्रोत्साहन तसेच प्राचार्य डॉ. शिवाजी गायकवाड यांचे सूक्ष्म नियोजन व कार्यतत्परता आणि प्राध्यापकांच्या सहकार्याने विद्यार्थ्यांच्या उज्ज्वल यशासाठी आमचे महाविद्यालय नेहमीच कटीबध्द राहिल.

डॉ. दिलीप नागरगोजे

उपप्राचार्य

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड परीक्षेत विद्यापीठ गुणवत्ता यादीत गुणानुक्रमे प्रथम, द्वितीय व तृतीय येणाऱ्या खालील विद्यार्थ्यांना अनुक्रमे रु. 10000/-, रु. 7000/- व रु. 5000/- दयानंद गुणवत्ता शिष्यवृत्ती वितरीत करण्यात आली

अ.क्र.	वर्ग	नाव	गणुवत्ता क्र.	शिष्यवृत्ती रक्कम रु.
		पदवी		
१	बी.ए.पारंपरिक	कुलकर्णी आदिती अनंतराव	२	७०००
२	बी.ए. प्रशासकीय सेवा	खानापुरे मेघराज अख्तर	१	१००००
		जाधव अक्षता गणेश	२	७०००
		कंधारकर श्रेया गोविंद	३	५०००
३	बी.ए. ॲनिमेशन	टेकाळे पराग चंद्रगुप्त	१	१००००
		किर्चे प्रणव किशोर	२	७०००
४	बी.ए. फॅशन	सरवदे साधना नारायण	१	१००००
		आदमाने भाग्यश्री धोंडीराम	३	५०००
५	बी.व्होक ॲनिमेशन	आडे प्रविण बिभीषण	१	१००००
		खडबडे गणेशकुमार सुखदेव	२	७०००
६	बी.व्होक फॅशन	बोले पुजा अंकुश	१	१००००
		पठाण अक्सा इलियास	२	७०००
		लोहिया गायत्री शिवप्रसाद	३	५०००
		पदव्युत्तर		
१	एम.ए. मराठी	पांचाळ व्यंकट विलास	१	१००००
		मेखाले जयपाल सिद्धराम	२	७०००
		राऊतराव प्रतिक्षा शिवाजीराव	३	५०००
२	एम.ए. हिंदी	गाजरे कल्पना ज्ञानोबा	१	१००००
		गायकवाड भगवंती बालाजीराव	२	७०००
		कुमठेकर आम्रपाली विश्वंभर	३	५०००
३	एम.ए. इंग्रजी	जाधव पौर्णिमा बालाजी	२	७०००
४	एम.ए. लोकप्रशासन	यादव दिपीका राम	१	१००००
		आदमाने पुनम सुनील	२	७०००
		कांबळे राहुल भगवान	३	५०००
५	एम.ए. संगीत	जोशी आकाश अरूणराव	१	१००००
६	एम.ए. ॲनिमेशन	रेवडकर गार्गी श्रीनिवास	१	१००००
		साळुंके नचिकेत सुनीलराव	२	७०००
		जोगदंड संगमित्रा दत्ता	३	५०००
७	एम.ए.(फॅशन)	जोशी गौरी नारायण	१	१००००

महाविद्यालयात पदवी / पदव्युत्तर वर्गात
प्रथम आलेल्या विद्यार्थ्यांना देण्यात आलेली दयानंद गुणवंत शिष्यवृत्ती

अ.क्र.	वर्ग	नाव	शिष्यवृत्ती रक्कम रु.
१	बी.ए.प्रथम	राठोड पुनम सुरेश	५०००
२	बी.ए. द्वितीय	वेटजवळगे गायत्री ईश्वर	५०००
३	बी.ए. ॲडमिनिस्ट्रेटिव्ह प्रथम	गवळी साक्षी मारूती	५०००
४	बी.ए.ॲडमिनीस्ट्रेटिव्ह द्वितीय	कासले रचना माधव	५०००
५	बी.ए. फॅशन प्रथम	जगताप युवराज परमेश्वर	५०००
६	बी.ए. फॅशन द्वितीय	वायलापिल्ली श्रीलक्ष्मी मोहनरॉय	५०००
७	बी.ए. ॲनिमेशन प्रथम	मलाले यश संजय	५०००
८.	बी.ए. ॲनिमेशन द्वितीय	ओव्हाळ संज्योत सुरेंद्रकुमार	५०००
९.	एम.ए. इंग्रजी प्रथम	भुजबळ सरिता	५०००
१०.	एम.ए. मराठी प्रथम	जगताप दिशा दत्ता	५०००
११.	एम.ए. हिंदी प्रथम	पठाण मुमताज दौडखान	५०००
१२.	एम.ए. लोकप्रशासन प्रथम	कदम स्नेहा हंसराज	५०००
१३.	एम.ए. संगीत प्रथम	बेंबळे सायली गंगाधर	५०००
१४.	एम.ए. ॲनिमेशन प्रथम	गुंजळे सागर राजकुमार	५०००
१५.	एम.ए. फॅशन प्रथम	मुळे मानसी चंद्रकांत	५०००
१६.	एम.ए. इतिहास प्रथम	माधवे प्राणांजली अशोकराव	५०००
१७.	एम.ए. राज्यशास्त्र प्रथम	वाघमारे अर्जुन अशोक	५०००
१८.	एम.ए. अर्थशास्त्र प्रथम	शेख शिरीन जलील	५०००

दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर युवक महोत्सव 'ज्ञानतीर्थ-२०२५'

सांस्कृतिक विभाग

विविध कलाप्रकार व गुणवंत कलावंतांची नावे

अ.क्र.	कला प्रकार	कलावंताचे नाव	पदक	शिष्यवृत्ती रक्कम
१.	व्यंग चित्रकला	ज्ञानेश्वर साठे	सुवर्ण	७०००/-
२.	कथा-कथन	सई शिंदे	रौप्य	५०००/-
३.	मिमीक्री	स्नेहल विभाते	रौप्य	५०००/-
४.	सुगम भारतीय गायन	भुषण पाटील	रौप्य	५०००/-
५.	स्थळ छायाचित्र	योगेश पोटभरे	रौप्य	५०००/-
६.	चित्रकला	ज्ञानेश्वर साठे	रौप्य	५०००/-
७.	सुरवाद्य (वैयक्तिक)	सुमित घाडगे	कांस्य	३०००/-
८.	शास्त्रीय नृत्य (वैयक्तिक)	वेदिका साळुंके	कांस्य	३०००/-
९.	पोस्टर मेकिंग	ज्ञानेश्वर साठे	कांस्य	३०००/-
१०.	रांगोळी	निलेश झिरमिरे	कांस्य	३०००/-
११.	फोल्क ऑर्केस्टा	१. अमित वाघमारे		
		२. अनमोल कांबळे		
		३. सार्थक जोगदंड		
		४. यशवंत कातळे	रौप्य	७०००/-
		५. ओमकार भंडारे		
		६. राम पांचाळ		
		७. सुमित घाडगे		
		८. गायत्री बेडजवळगे		
		९.शितल सगर		

दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर
क्रीडा विभाग
पश्चिम विभागीय / अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ खेळाडू २०२५–२६

अ.क्र.	खेळाडूचे नाव	खेळाचा प्रकार	गुणवंत क्र.	शिष्यवृत्ती रक्कम
१.	जिशान धावडे	व्हॉलिबॉल	सहभाग	३०००/–
२.	रूद्र मंठाळे	व्हॉलिबॉल	सहभाग	३०००/–
३.	लक्ष्मी चव्हाण	व्हॉलिबॉल	सहभाग	३०००/–
४.	राणी साळुंके	व्हॉलीबॉल	सहभाग	३०००/–
५.	अक्षता आडे	व्हॉलीबॉल	सहभाग	३०००/–
६.	किरण पवार	वेटलिफ्टिंग	सहभाग	३०००/–
७.	गितांजली नागरगोजे	तायक्वांदो	सहभाग	३०००/–
८.	गिताश्री गावकरे	योगासन	सहभाग	३०००/–
९.	श्रीहरी शेंद्रे	वेटलिफ्टिंग	सहभाग	३०००/–
१०.	शेख यासीन	वेटलिफ्टिंग	सहभाग	३०००/–
११.	दिग्विजय देशमुख	हॉकी	सहभाग	३०००/–
१२.	वैभवी सूर्यवंशी	ॲथलेटिक्स	सहभाग	३०००/–
१३.	किरण पवार	पॉवर लिफ्टिंग	सहभाग	३०००/–
१४.	गितांजली नागरगोजे	पॉवर लिफ्टिंग	सहभाग	३०००/–
१५.	साईराज गुताडे	बेस्ट फिजिक	सहभाग	३०००/–
१६.	किरण पवार	हॅण्डबॉल	सहभाग	३०००/–
१७.	शरयु सुतार	बॅडमिंटन	सहभाग	३०००/–
१८.	अनुष्का गायकवाड	बॅडमिंटन	सहभाग	३०००/–

दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर
विद्यापीठ परीक्षेतील महाविद्यालयाचे गुणवंत विद्यार्थी

अ.क्र.	नाव	विद्यापीठ गुणवत्ता यादीतील क्रमांक
१.	गाडे वैष्णवी मधुकर	बी.ए. तृतीय वर्ष विद्यापीठात द्वितीय
२.	कैले मयुरी नामदेव	बी.ए. प्रशासकीय सेवा तृतीय वर्ष विद्यापीठात प्रथम
३.	गुलांगे स्नेहा नागेश	बी.ए. प्रशासकीय सेवा तृतीय वर्ष विद्यापीठात द्वितीय
४.	कोंडमगिरे अश्विन शिवानंद	बी.ए. प्रशासकीय सेवा तृतीय वर्ष विद्यापीठात तृतीय
५.	हाडोळे ऋतुजा बलभीम	बी.व्होक ॲनिमेशन तृतीय वर्ष विद्यापीठात प्रथम
६.	चौंडे ओंकार राजकुमार	बी.व्होक ॲनिमेशन तृतीय वर्ष विद्यापीठात द्वितीय
७.	जाधव शुभम संजय	बी.ए. ॲनिमेशन तृतीय वर्ष विद्यापीठात प्रथम
८.	गुंडाळे सागर राजकुमार	बी.ए. ॲनिमेशन तृतीय वर्ष विद्यापीठात द्वितीय
९.	जाधव समर्थ संजय	बी.ए. ॲनिमेशन तृतीय वर्ष विद्यापीठात तृतीय
१०.	पवार सायली दत्तात्रय	बी.ए. फॅशन ड्रेस डिझाईन तृतीय वर्ष विद्यापीठात प्रथम
११.	मुळे मानसी चंद्रकांत	बी.ए. फॅशन ड्रेस डिझाईन तृतीय वर्ष विद्यापीठात प्रथम
१२.	पठाण सायमा सालारखा	बी.ए. फॅशन ड्रेस डिझाईन तृतीय वर्ष विद्यापीठात तृतीय
१३.	सावंत सुधीर श्रीकांत	एम.ए. मराठी द्वितीय वर्ष विद्यापीठात सर्वप्रथम
१४.	सोनार वैष्णवी गोविंद	एम.ए. मराठी द्वितीय वर्ष विद्यापीठात तृतीय
१५.	खटके सुजाता सुदाम	एम.ए. हिंदी द्वितीय वर्ष विद्यापीठात सर्वप्रथम
१६.	लोले सरोजा तानाजी	एम.ए. लोकप्रशासन द्वितीय वर्ष विद्यापीठात सर्वप्रथम
१७.	कदम निकिता उत्तमराव	एम.ए. लोकप्रशासन द्वितीय वर्ष विद्यापीठात द्वितीय
१८.	कुलकर्णी ऋजा रविंद्र	एम.ए. संगीत द्वितीय वर्ष विद्यापीठात द्वितीय
१९.	देव पद्मजा दामोधर	एम.ए. संगीत द्वितीय वर्ष विद्यापीठात तृतीय
२०.	कुलकर्णी भाग्यश्री उदयराव	एम.ए फॅशन ड्रेस डिझाईन द्वितीय वर्ष विद्यापीठात प्रथम
२१.	आयतनबोने वैष्णवी जोतिराम	एम.ए. फॅशन ड्रेस डिझाईन द्वितीय वर्ष विद्यापीठात द्वितीय
२२.	मुसळे संध्या अर्जुन	एम.ए. फॅशन ड्रेस डिझाईन द्वितीय वर्ष विद्यापीठात तृतीय

दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर
इ. १२ बोर्ड परीक्षा २०२५ मधील गुणवंत विद्यार्थी

अ.क्र.	नाव	गुणवत्ता यादीतील क्रमांक	शिष्यवृत्ती रक्कम
१.	कु. शिंदे अस्मिता भास्कर	प्रथम (९४.५०%)	१०,०००/-
२.	कु. जोशी ईश्वर अमोद	द्वितीय	७,०००/-
३.	कु. बस्तापुरे गार्गी संतोष	तृतीय	५,०००/-

शैक्षणिक वर्ष २०२४–२५ मध्ये प्राध्यापकांच्या संशोधन कार्याचा अहवाल

अ.क्र.	प्राध्यापकाचे नाव	संशोधन पत्रिकेतील लेख	चर्चा सत्रात सादर केलेले लेख				चर्चासत्र अध्यक्ष/ विषय प्रवक्ता	पुस्तकात लेख प्रकाशित		प्रकाशित पुस्तके		संशोधक मार्गदर्शक विद्यार्थी	
			विद्यापीठ स्तरीय	राज्य स्तरीय	राष्ट्रीय	आंतरराष्ट्रीय		चर्चासत्र स्मरणिकेत	अन्य पुस्तकात लेख	लेखक	संपादक	एम.फील	पीएच.डी.
१.	डॉ. एस. पी. गायकवाड	–	–	–	१	–	–	–	–	–	–	–	१
२.	डॉ. ए. बी. जोशी	२	–	–	२	१	१	२	–	–	१	–	–
३.	डॉ. आर. एस. पारवे	२	–	–	१	–	–	–	–	–	–	–	–
४.	डॉ. एस. व्ही. साळुंके	१	–	–	–	१	–	–	–	–	–	–	–
५.	डॉ. एस. पी. सांगोले	–	–	३	३	–	४	–	३	–	–	–	–
६.	डॉ. पी. एस. सूर्यवंशी	१	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	१
७.	डॉ. बी. टी. घुटे	१	–	१	१	१	१	–	–	–	–	–	–
८.	डॉ. ए. एन. चव्हाण	३	–	–	–	–	१	–	–	–	–	–	–
९.	डॉ. एस. जी. पाटील	२	–	–	–	–	–	–	३	–	–	–	–
१०.	डॉ. एस. एम. कदम	१	–	–	१	–	–	–	–	–	–	–	–
११.	डॉ. एम. एच. खंडागळे	२	–	–	२	–	१	–	१	–	–	–	–
१२.	डॉ. एन. एन. डोके	१	–	–	–	१	१	–	२	–	–	–	–
१३.	डॉ. आर. एम. खंदारे	१	–	–	–	–	–	–	–	१	–	–	–
१४.	डॉ. एन. आर. स्वामी	–	–	–	१	२	२	–	१	–	–	–	–
१५.	डॉ. एस. बी. राऊतराव	३	–	–	१	१	–	–	२	–	–	–	–

दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर

शिक्षक कर्मचारी वर्ग

वरिष्ठ विभाग

प्राचार्य– डॉ. गायकवाड एस. पी.

उपप्राचार्य– डॉ. जोशी ए. बी.

मराठी विभाग

डॉ. सांगोले एस. पी.

डॉ. चव्हाण ए. एन.

डॉ. कदम. एस. एम.

हिंदी विभाग

डॉ. सूर्यवंशी पी. एस.

इंग्रजी विभाग

डॉ. खंडागळे एम. एच.

डॉ. डोके एन. एन.

डॉ. राऊतराव एस. बी.

अर्थशास्त्र विभाग

डॉ. घुटे बी. टी.

लोकप्रशासन विभाग

डॉ. खंदारे आर. एम.

तत्त्वज्ञान विभाग

डॉ. साळुंके एस. व्ही.

इतिहास विभाग

डॉ. पारवे आर. एस.

समाजशास्त्र विभाग

डॉ. गायकवाड एस. पी.

डॉ. जोशी ए. बी.

राज्यशास्त्र विभाग

डॉ. पाटील एस. जी.

क्रीडा विभाग

स्वामी एन. आर.

कनिष्ठ विभाग

उपप्राचार्य डॉ. नागरगोजे डी. एन.

पर्यवेक्षक डॉ. दीक्षित पी. बी.

मराठी विभाग

प्रा. दशरथ ननावरे

इंग्रजी विभाग

प्रा. भालेराव ए. डी.

प्रा. गवरे एम. एम.

प्रा. भुरे ए. आर.

हिंदी विभाग

डॉ. बाहेती जी. वाय.

प्रा. भालेराव सिद्धार्थ

राज्यशास्त्र विभाग

डॉ. गाडवे एस. व्ही.

अर्थशास्त्र विभाग

प्रा. जोशी. डी. एम.

प्रा. क्षीरसागर एस. के.

तत्त्वज्ञान विभाग

डॉ. नागरगोजे डी. एन.

इतिहास विभाग

प्रा. कोमटवाड व्ही.डी.

प्रा. बनसोडे ए. ए.

समाजशास्त्र विभाग

प्रा. कोटे एस.एन.

प्रा. बुद्रुके जे. आर.

क्रीडा विभाग

डॉ. दीक्षित पी. बी.

भूगोल विभाग

डॉ. शिरूरे डी. एस.

संगीत विभाग

डॉ. कुलकर्णी डी. बी.

डॉ. जगदाळे एस. जी.

संस्कृत विभाग

प्रा. कारंजे एस. सी.

दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर

अनुदानित, विनाअनुदानित प्रशासकीय कर्मचारी

अनुदानित प्रशासकीय कर्मचारी

श्री. व्यास एस. आर.	अधीक्षक
श्री. देशपांडे व्ही. आर.	मुख्य लिपीक
श्री. आडसूळ बी. एस.	कनिष्ठ लघुलेखक
श्री. बाजपाई एम. एस.	वरिष्ठ लिपीक
श्री. ढोले डी. व्ही.	वरिष्ठ लिपीक
श्री. जोशी एस. व्ही.	कनिष्ठ लिपीक
श्री. खोगरे व्ही. बी.	कनिष्ठ लिपीक
श्री. शिंदे आर. बी.	कनिष्ठ लिपीक
श्रीमती सुरवसे ए. ए.	कनिष्ठ लिपीक
श्री. ठाकूर व्ही. आय.	ग्रंथालय परिचर
श्रीमती दहिरे एन. आर.	ग्रंथालय परिचर
श्री. गिरबने डी. एम.	ग्रंथालय परिचर
श्री. गायकवाड एम. एस.	ग्रंथालय परिचर
श्रीमती आदमाने सी. एम.	सेवक
श्री. बैनबोने जी. व्ही.	सेवक
श्री. मुगळे पी. व्ही.	सेवक
श्रीमती जाधव आर. आर.	सेवक
श्रीमती सोनवणे एम. एम.	सेवक

विनाअनुदानित प्रशासकीय कर्मचारी

श्री. इंडे डी. पी.	लिपिक
श्री. प्रयाग एच. डी.	लिपिक
श्री. वांगस्कर एस. एम.	लिपिक
श्री. सूर्यवंशी टी. व्ही.	लिपिक
कु.. सांडूर आर. बी.	लिपिक
श्री. अतनुरे डी. एम.	लिपिक
कु. शिंदे बी. एल.	लिपिक
श्री. उटगे ए. एम.	लिपिक
श्री. वाघमारे एन. पी.	कॉम्प्युटर ऑपरेटर
श्री. भालेराव आर. व्ही.	लिपिक
श्रीमती स्वामी एस. टी.	लिपिक
श्री. अकनगिरे पी. आर.	लिपीक
श्रीमती धर्माधिकारी ए. डी.	लिपीक
श्री. गायकवाड एस. आर.	लिपीक
श्री. पुजारी जी. के.	ग्रंथालय परिचर
श्री. शिंदे एच. एस.	प्र. परिचर
श्री. भोसले ए. ए.	प्र. परिचर
श्री. कोरे डी. जी.	सेवक
श्री. लागले एन. एम.	सेवक
श्रीमती आदमाने ए. एस.	सेवक
श्री. सूर्यवंशी एन. ए.	सेवक
श्री. आदमाने ए. बी.	सेवक
श्री. चौंडे डी. एस.	सेवक
श्रीमती मोरे एस. डी.	सेवक
श्री. गोदाम पी. बी.	सेवक
श्री. आदमाने एस. बी.	सेवक
श्रीमती शेंद्रे यु. डी.	सेवक
श्री. धडे ए. के.	सेवक
श्री. बचाटे के. ए.	सेवक
श्री. उटगे एस. जी.	सेवक
श्रीमती धावारे एस. आर.	सेवक

दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर

अनुदानित व विनाअनुदानित कंत्राटी तत्त्वावरील प्राध्यापक २०२४-२५

ॲनिमेशन विभाग

प्रा.डॉ. शर्मा डी. एस.
प्रा. काकडे एस. व्ही.
प्रा. शेख आय. ए.
प्रा. पतंगे एस. पी.
प्रा. खोंडे पी. एस.
प्रा. शिराळे जे.एन.

ॲडमिनिस्ट्रेटिव विभाग

प्रा. जगताप वाय बी.
प्रा. मोरे एम. एस.
प्रा. दुधभाते यु. व्ही.
प्रा. जाधव जी. यु.
प्रा. पुरी बी. बी.
प्रा. धावारे पी. एस.

फॅशन विभाग

प्रा. लवंद एस. बी.
प्रा. पिपडा एच. एम.
प्रा. देशमुख पी. के.
प्रा. निलावार डी. एस.
प्रा. बिराजदार पी. व्ही.
प्रा. नाईक आर. जी.
प्रा. आग्रे एम. ए.
प्रा. कुलकर्णी बी. यु.
प्रा. कोरे एस. के.

संगीत विभाग

प्रा. पाडे शरद
प्रा. पवार सोमनाथ

ग्रंथालय विभाग

डॉ. पसारकर एस. सी. ग्रंथपाल

अनुदानित व विनाअनुदानित घड्याळी तासिका तत्त्वावरील प्राध्यापक २०२४-२५

मराठी विभाग

प्रा. मोरे राजकुमार
प्रा. भुरे अंगद श्रीपती
प्रा.डॉ. गिराम विद्या
प्रा.डॉ. वाघमारे स्नेहा

हिंदी विभाग

डॉ. फड प्रणिता
डॉ. सुरकुटे शिवकांता
डॉ. आग्रे वनिता
डॉ. शेंडगे सुलभा
डॉ. सिरसट मीना
डॉ. घुमे मीना
प्रा. कांबळे वर्षा

नाट्यशास्त्र विभाग

प्रा. विजय मस्के

भूगोल विभाग

श्रीमती यादव शुभांगी
प्रा. शिंदे पल्लवी
डॉ. बिराजदार अश्लेषा

इंग्रजी विभाग

प्रा. पुजा मेडे
प्रा. तोडकर क्रांती
प्रा. स्वामी सुमित

अर्थशास्त्र विभाग

प्रा. पाठक स्वप्नजा

इतिहास विभाग

प्रा. आल्टे मनिषा

राज्यशास्त्र विभाग

प्रा. घायाळ गजानन

लोकप्रशासन विभाग

प्रा. समुद्रे स्फूर्ती
प्रा. धायगुडे आश्विनी
प्रा. शिंदे चैतन्य

समाजशास्त्र विभाग

प्रा.डॉ. आदमाने भाऊसाहेब

फॅशन व ॲनिमेशन इंग्रजी विभाग

प्रा. कोत्तावार सविता

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड

।। सा विद्या या विमुक्तये ।।

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड

"ज्ञानतीर्थ" परिसर, विष्णुपुरी, नांदेड - ४३१६०६ (महाराष्ट्र)

SWAMI RAMANAND TEERTH MARATHWADA UNIVERSITY, NANDED

"Dnyanteerth", Vishnupuri, Nanded - 431606 Maharashtra State (INDIA)

Established on 17th September 1994 - Recognized by the UGC U/s 2(f) and 12(B), NAAC Re-accredited with 'B++' Grade

Certificate of Academic and Administrative Audit

The Academic Council of the S. R. T. M. University, Nanded on the recommendations of the duly constituted Committee for the inspection of Affiliated Colleges / Institutes for **Academic and Administrative Audit** as per **the provisions in Section 117 of the Maharashtra Public Universities Act, 2016,** is pleased to declare that

Dayanand Arts College, Latur

affiliated to this University has been **Audited** during the **Academic Year 2025-26, has scored** 718.00 **marks out of** 750 **(Percentage:** 95.73% **),** **and has been awarded with an overall Grade 'O'**

This Certificate is valid up June 29, 2029

Place: Nanded

Date: June 30, 2026

Deputy Registrar

(Affiliation Section)

CCode 301